

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 24

ANDRA KAMMAREN

1965

13—14 maj

Debatter m. m.

Torsdagen den 13 maj

	Std.
Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finanseringen av folkpensioner (forts.)	6
Interpellationer av:	
herr Hermansson ang. ökad upplysning bland ungdomen om nazismen.....	55
herr Lindahl ang. åtgärder mot rashatspropaganda m. m.	56
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Hermansson ang. åtgärder mot prisstegringar.....	57
herr Hedin ang. Sveriges anslutning till internationell överenskommelse om bekämpande av pornografiska publikationer.....	57
herr Wennerfors ang. åtgärder för att förbättra närvarofrekvensen i skolor för zigenarbarn.....	57

Fredagen den 14 maj fm.

Anslag till utvidgning av verksamheten hos Sällskapet riksdagsmän och forskare.....	58
Bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.	60
Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.	65
Vindelälvens utbyggnad.....	74
Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet.....	98
Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag.....	108

Fredagen den 14 maj em.

Naturhistoriska riksmuseets ställning och organisation m. m.	130
Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet.....	131

Meddelande om enkla frågor av:

herr Jönsson i Ingemarsgården ang. lagstiftning om omhändertagande av bilvrak	168
herr Nordgren ang. förekomsten av främmande ubåtar i samband med den svenska marinens övningar	168

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 13 maj

Val av fullmäktige och suppleanter:

i riksbanken	5
i riksgäldskontoret	5
Val av ledamöter och suppleanter i styrelsen över riksdagsbiblioteket	6
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 41, ang. ändring i lagen om allmän försäkring, m. m., utom såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen och förslagsanslag till folkpensioner	6
— nr 44, ang. kommunal skatteutjämning, m. m., och ang. ändring i lagen om allmän försäkring, m. m., såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen	6
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 78, ang. kommunal skatteutjämning, m. m.	6
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 29, ang. kommunal skatteutjämning, m. m.	6

Fredagen den 14 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 87, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Statens mentalsjukhus: Avlöningar	58
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 29, om anslag till utvidgning av verksamheten hos Sällskapet riksdagsmän och forskare	58
— memorial nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utredning rörande servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder	60
— nr 31, ang. ändrad lydelse av § 1 reglementet för Nordiska rådets svenska delegation	60
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 23, ang. utställande av check utan täckning	60
— nr 24, ang. ändring i lagen om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, m. m.	60
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.	60
— memorial nr 10, ang. departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten tillhörig fast egendom	65
— utlåtande nr 12, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (jordbruksärenden)	65

	Std.
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 29, ang. översiktlig riksplanering av kusttrakterna, m. m.	65
— nr 31, om åtgärder för att förbättra företagshälsovården, ang. företagshälsovård, yrkeshygien och yrkesmedicin samt om åtgärder mot yrkesskador och yrkessjukdomar.	65
— nr 32, ang. Vindelälvens utbyggnad och ang. ifrågasatt reglering av Vindelälven.	74
— nr 33, om en undsättningskår för hjälpinsatser vid naturkatastrofer	98
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 28, ang. åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet.	98
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 45, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. rätten till änkepension enligt lagen om allmän försäkring.	107
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. avtal om driften av Institutet för växtförädling av frukt och bär, m. m.	107
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 34, ang. alkohol- och nykterhetspolitiken.	108
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 79, ang. anslag till bidrag till uppförande eller inrättande av barnhem m. m.	108
— nr 80, ang. anslag till statistiska centralbyrån, m. m.	108
— nr 81, ang. vissa anslag till bostadsstyrelsen m. m.	108
— nr 82, ang. den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag.	108

Fredagen den 14 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 83, ang. vissa byggnads- och markfrågor inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.	130
— nr 84, ang. naturhistoriska riksmuseets ställning och organisation m. m.	130
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 25, om en mera tidsenlig utformning av reglerna om gälldränta.	131
— nr 26, om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m. och om viss utsträckning av fatalietider.	131
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 23, ang. förordning med särskilda bestämmelser om allmän folk- och bostadsräkning år 1965 m. m.	131
— nr 25, ang. ändring i lagen om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m., m. m.	131
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 35, om bättre skydd för medborgarnas politiska integritet.	131
— nr 36, ang. rådgivningsverksamheten inom nykterhetsvården	166
— nr 37, om obligatorisk medicinsk kontroll av barn.	166

Torsdagen den 13 maj

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 7 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1965 den 13 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1965—1968 efter herrar K. E. Ahlkvist och N. G. Svärd, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter, dels en fullmäktig i riksbanken för återstående delen av valperioden 1963—1966 efter herr Ragnar V. Persson, som erhållit entledigande från sitt uppdrag att vara fullmäktig i riksbanken, jämte en suppleant; och befunnos efter valens slut ha blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1965—1968:

herr Ahlkvist, Karl
Emil, ledamot av
första kammaren ... med 40 röster;
herr Holmberg, Yngve,
ledamot av första
kammaren ... med 40 röster;

från och med den 13 maj 1965 för återstående delen av valperioden 1963—1966:

herr Gustafsson, Hans
Lennart, ledamot av
andra kammaren ... med 40 röster;

suppleant för herr Ahlkvist, K. E.:

herr Nilsson, Elis
Birger, ledamot av
andra kammaren ... med 40 röster;

suppleant för herr Holmberg, Y.:

herr Burenstam Linder,
Hans Martin
Staffan, docent ... med 40 röster;

suppleant för herr Gustafsson, H. L.:

herr Wörnberg, Erik
Gunnar, ledamot av
första kammaren ... med 40 röster.

Gustaf Elofsson

G. Ivar Virgin

Ingemund Bengtsson

Eric Nelander

År 1965 den 13 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1965—1968 efter herrar W. Svensson och A. G. B. Andersson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1965—1968:

herr Svensson, Waldemar,
f. d. ledamot av
andra kammaren ... med 39 röster;

herr Andersson, Axel
Gustav Birger, ledamot av
första kammaren ... med 39 röster;

suppleant för herr Svensson, W.:

herr Gustafsson, Gustaf
Henning, i Skel-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

lefteå, ledamot av
andra kammaren ... med 39 röster;

*suppleant för herr Andersson, A.
G. B.:*

herr Svanberg, Uno
Ingvar, ledamot av
andra kammaren ... med 39 röster.

*Gustaf Elofsson G. Ivar Virgin
Ingemund Bengtsson Eric Nelander*

År 1965 den 13 maj sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivet val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem för tiden från valet, till dess nytt val under år 1969 försiggått; och utsågos därvid till

ledamöter:

fröken Mattson, Lisa,
ledamot av första
kammaren ... med 38 röster;

herr Wennerfors, Alf
A:son, ledamot av
andra kammaren ... med 38 röster;

suppleant för fröken Mattson, L.:

fru Segerstedt Wi-
berg, Ingrid, leda-
mot av första kam-
maren ... med 38 röster;

*suppleant för herr Wennerfors, Alf
A:son:*

herr Gustafsson, Gus-
taf Einar, i Kårby,
ledamot av andra
kammaren ... med 38 röster.

*Gustaf Elofsson G. Ivar Virgin
Ingemund Bengtsson Eric Nelander*

Protokollen lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva

förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den å bordet vilande motionen nr 890.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande och memorial nr 28 och 29, bevillningsutskottets betänkande nr 30 samt bankoutskottets utlåtanden nr 32—35.

§ 5

Föredrogs den av herr *Lorentzon* vid kammarens nästföregående sammanträde på förmiddagen gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående geologiska undersökningar i uranhaltiga områden i västra Ångermanland.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Med hänsyn till kammarens arbetsbelastning är det nödvändigt att vid dagens sammanträde slutföra behandlingen av andra lagutskottets utlåtanden nr 41 och 44, statsutskottets utlåtande nr 78 och bevillningsutskottets betänkande nr 29.

§ 7

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen (forts.)

Herr förste vice talmannen meddelade, att den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

andra lagutskottets utlåtanden nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., utom såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen och förslagsanslag till folkpensioner, dels ock i ämnet väckta motioner, och nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen, dels ock i ämnet väckta motioner, statsutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet, samt bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr LOTHIGIUS (h), som yttrade:

Herr talman! Har man suttit med i 1958 års skatteutjämningskommitté, som avgav betänkandet »Kommunal skatteutjämning m. m.», i över fem år och fått del av synpunkter från ett stort antal experter, som använt mycken tid och arbete för att lägga alla fakta på bordet, och har man dessutom besökt ett stort antal kommuner för att tillsammans med ansvariga där diskutera dessa kommuners speciella problem, blir man inte så starkt påverkad av de meningar som framförs från denna talarstol. Här har ju i viss mån före-

slagits att man skulle försöka rucka på vissa principer — principer som enligt mitt förmenande skulle kunna starkt försvaga helhetslösningen och undergräva de generella regler som är nödvändiga om man skall nå den effekt som bl. a. departementschefen och kommittén eftersträvat.

Söker man se frågorna i stort får man också mindre förståelse för de kommunala bygdeintressena. Att i alltför hög grad ta hänsyn till dessa skulle splittra varje försök att nå en lösning som verkligen på ett samlande sätt hjälpte kommunerna i det svåra läge som dessa nu befinner sig i.

Vi är angelägna om att så långt möjligt få behålla den kommunala självstyrelsen. Jag hoppas att vi därvidlag är eniga åtminstone inom oppositionen, och herr Gustafsson i Stockholm förklarade sig ju i går ha samma uppfattning i frågan. Har man detta som rättensnöre måste bygdeintressena vika, och man kan inte ropa på statens hjälp i varje angelägenhet som i och för sig kan ha betydelse eller vara av intresse för kommunerna.

När vi inom 1958 års skatteutjämningskommitté sökte vägar för att i enlighet med departementschefens direktiv få till stånd en skatteutjämning med en mer allmän skatteutjämnande effekt, prövade vi ett flertal möjligheter för att hjälpa upp situationen för de skattekraftsvaga och skattetyngda kommunerna. Vi tog upp beskattningsföremålets fördelning mellan kommunerna för att se om man den vägen skulle kunna nå en lösning för de kommuner som kunde ha stora skatteobjekt att tillgå men där skatten nu kom att tas ut på annan plats än den där vederbörande skatteobjekt hade sina huvudsakliga råvarutillgångar. Det gällde kraftverkskommuner, där beskattningen kom att i största utsträckning läggas på de s. k. konsumentområdena, områden som ofta hade en bättre skattekraft än råvaru-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

kommunerna. Samma sak gällde skogskommunerna, där råvaran hämtas till andra kommuner än dem där förädlingen sker. Frågor av denna art har ju tidigare behandlats av kammaren och kommer även att tas upp senare.

Vi undersökte möjligheterna att införa en beskattning för gemensamt kommunalt ändamål och att fördela försäkringsanstaltarnas skatteinkomster på de kommuner, där försäkringstagarna är bosatta. Vi tog upp olika statliga bolag såsom Nya system AB, Svenska tobaks AB, AB Tiptjänst, Svenska penninglotteriet AB och vidare bl. a. banker och fysiska personer med stora inkomster.

Om man skulle samla dessa skatteinkomster i en enda pott och sedan fördela dem, skulle man ändå inte på långt när lösa skatteutjämnings problem och man skulle samtidigt göra sig skyldig till stora orättvisor, eftersom många av dessa företag eller personer i åtskilliga fall endast kan erhålla sina inkomster om de bedriver sin verksamhet på den plats, som de valt eller tvingats att välja. Detta skulle alltså inte utgöra någon lösning på problemen.

Inte heller skulle man kunna skapa någon rättvisa genom att taga med någon speciell faktor i bilden, exempelvis en utgiftsfaktor såsom skolfaktorn, ungdomsfaktorn, åldringsfaktorn, tätortsfaktorn o. s. v. Det fanns alltså endast två vägar på vilka man enhetligt kunde samla alla dessa faktorer, nämligen hänsynstagande till skattekraft och kommunal utdebitering.

Principerna i skatteutjämningskommitténs betänkande har godkänts av såväl departementschefen som utskottet. Kommittén hade att arbeta inom en av departementschefen fastställd kostnadsram. Är direktiv en gång fastställda, anser jag att man lojalt inom kommittén skall arbeta inom dessa direktiv.

1958 års skatteutjämningskommittés uppdrag sammanfattas i dess betänkande på följande sätt: »De åtgärder, som

kommittén kan komma att föreslå, bör vara så avvägda att de i kostnadshänseende håller sig inom ramen för i årets statsverksproposition upptagna anslag till skatteersättning till kommunerna och landstingen i anledning av 1957 och 1961 års ortsavdragsreformer samt till bidrag till skattetyngda kommuner, utgörande tillsammans omkring 750 milj. kronor.»

Självfallet har dessa direktiv begränsat kommitténs möjligheter att skapa en mera effektiv skatteutjämning. Jag reagerar emot finansministerns sätt att binda kommittén, samtidigt som finansministern efteråt storvulet och generöst lägger till 200—300 miljoner kronor för att kanske framstå såsom kommunernas stora välgörare i detta sammanhang. Jag vet inte om det är valtaktiska spekulationer, som ligger bakom detta, eller vad som annars kan vara orsaken till att kommittén i detta sammanhang inte fick frihet att framföra sina synpunkter inom en budgetram, vilken är mera tillämplig på den som vi har i dag.

I anledning av propositionen har ett stort antal motioner väckts bl. a. syftande till att spåda på med småbidrag för att täcka vissa kostnader för kommunerna. Detta gäller bl. a. statsbidragen till skolskjutsar, grundbidragen till det kommunala bostadstillägget och särskilt bidragen till folkbiblioteken. Jag finner denna mångfald av aktioner egendomlig. Om de skulle vinna bifall förfuskas delvis syftet att finna samlande och generella regler för en skatteutjämning, och då är vi tillbaka i ungefär samma system som vi hade förut.

Storheten i det föreliggande förslaget tycker jag ligger just i att man sopar bort så många speciella bidragsformer som möjligt. Det kan man göra när man genomför en skatteutjämning, som finansiellt sett tar hänsyn till de nuvarande kostnaderna och — om jag inte minns fel — med inte mindre än 65 miljoner kronor ger kommunerna en

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

finansiell förstärkning utöver vad man nu har. Motionärerna måste begripa att man nu ger kommunerna större självständighet och att man försämrar den kommunala självstyrelsen genom att ånyo laborera med dessa speciella bidrag. Tyvärr finns det enligt mitt förmenande motioner från alla partier i denna fråga.

Herr Larsson i Hedenäset tog i går upp frågan om skolskjutsarna uppe i Norrland. Det är alldeles givet att dessa skolskjutsar drar större kostnader på grund av den långa vägen mellan hem och skola än vad de gör i andra delar av Sverige. Han ansåg, att särskilt bidrag borde utgå på grund härav.

Jag vill påstå att kommittén har tagit hänsyn till dessa faktorer i och med indelningen i skattekraftsområden. Norrlands kommuner har redan tidigare en hög utdebitering, bl. a. orsakad av särskilt höga kostnader på vissa specialområden. Kommittén har genom denna områdesindelning tagit hänsyn till detta, och indelningen skall ge en sådan effekt att en hygglig skatteutjämning skapas för hela vårt land.

Till kommittébetänkandet har jag fogat en särskild reservation, vilken följts upp av högerledamöterna i utskottet. Den gäller först den reduceringsregel, som man tillskapat för att trappvis minska skattesvaga kommuners med låg utdebitering tillskott av dessa utjämningsbidrag.

Herr Gustafsson i Stockholm tog upp denna fråga i går. I princip ansåg han att dessa fattiga kommuner inte skulle ha detta tillskott, men för formens skull erkände han att man borde gå med på denna reduceringsregel för att få en mjukare avvägning. Kommitténs allvarligaste uppgift var att ge de skattesvaga och fattiga kommunerna en tillfredsställande utjämning. Utdebiteringen är en faktor, men denna faktor kan vara av tvivelaktig karaktär. Skattekraften hos en kommun ger en antydning om hur

1* — Andra kammarens protokoll 1965. Nr 24

pass rik eller hur pass fattig kommunen är. Däri ligger egentligen hela tyngdpunkten i kommitténs arbete. Om en fattig kommun med omsorg och ekonomiskt sinne planerar sin verksamhet och därigenom håller utdebiteringen nere, kommer den att straffas.

Vad är det då vi vill komma åt med en skatteutjämning? Jo, att hålla utdebiteringen nere, att befria människorna från orimligt höga kommunalskatter. Om det finns kommuner, vilka genom en förtänksam kommunalpolitik själva gör detta, sättes de i strykclass. Är detta att uppamma sparsamhet och att stimulera en framsynt kommunalpolitik? Nej, tvärtom! Är man fattig och förtänksam, blir man diskriminerad.

Vad blir följden av utskottets förslag? Jo, att man stimulerar till att höja utdebiteringen i dessa kommuner. Jag känner till en rad kommuner, företrädesvis i Småland och södra Sverige, vilka är i den situationen. Vi smålänningar är vana att spara, och detta har även kommit till uttryck i kommunerna. Jag är inte lika säker på att Norrlands kommuner alltid har samma ambition att spara. När de kommunalmän, som bor i fattiga kommuner, reser tillbaka till sina hemorter, borde de tänka sig för på den punkten. Om man tar bort reduceringsregeln och låter dessa kommuner ingå i systemet liksom de andra, skulle det visserligen kosta 30 miljoner kronor. Vi har för vår del försökt att klara denna utgiftsökning genom att göra en viss besparing på annat håll. Det skulle inte drabba de fattiga kommunerna utan får främst tas ut från de andra.

I vår reservation förordar vi att utdebiteringsgränsen skall motsvara medelutdebiteringen i riket, jämkad uppåt med ett belopp mellan 1 öre och 50 öre till närmaste 50-tal ören eller jämn krona. Detta har vi gjort för att hindra kommunerna att alltför hårt frestas att höja sina utdebiteringar med anled-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ning av det system som är föreslaget här och som gäller bidrag för hög utdebitering. Detta anser vi vara en säkerhetsregel.

I kommittén har vi föreslagit tre skattekraftsområden. Utskottet har föreslagit fyra, där Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län ingår i ett särskilt. Det finns emellertid inte från mina utgångspunkter något skäl att ställa mig avvisande till kommitténs förslag. Jag håller med herr Gustafsson i Stockholm om att argumenteringen är svag när man jämför siffrorna för kommunerna i dessa län med siffrorna för flera andra kommuner som befinner sig inom skattekraftsområde 1. Men man kan inte komma ifrån det faktum att kommunerna inom det föreslagna område, som herr Eliasson i Sundborn talat för, i huvudsak är glesbygdskommuner. Alltså har de i likhet med övriga glesbygdskommuner stora problem och kan ganska snart råka i den situationen att de får det alltmera besvärligt. Därför kan det finnas skäl att redan nu göra en förändring. Kommittén har också pekat på möjligheten att föra särskilt utsatta kommuner till ett annat skattekraftsområde om så befinnes lämpligt. Man har alltså redan här försökt att eliminera en del svårigheter för dessa kommuner.

Det är tillfredsställande att utskottet och departementschefen har följt kommittémajoritetens uppfattning i frågan om att låta utdebiteringsgränsen utgöras av medelutdebiteringen i riket. Att högerreservanterna önskar en öreslyftning ändrar inte principen i detta sammanhang. Ett system med en fast utdebitering betyder däremot bara att man i större utsträckning än eljest kan stimulera till en kanske icke behövlig utdebitering, som därtill åsamkar staten stora utgifter som inte med säkerhet kan anpassas till rådande statsfinansiella läge.

Herr Eliasson i Sundborn tog i går

upp till diskussion frågan om utdebiteringsgränsen. Höjs denna med en krona för hela landet samtidigt som en enskild kommun, vilken tidigare har fått skattelindringsbidrag med en viss summa, bibehåller en lägre utdebitering, får denna kommun härefter ett lägre bidrag. Det är naturligtvis riktigt att resultatet blir detta; det ligger i själva systemet för skatteutjämningen. Jag ser inget fel häri utan betraktar det som ett rättvist system. Den kommun som inte höjer utdebiteringen kommer i ett bättre läge än de kommuner som medverkar till att medelutdebiteringen i riket höjs.

Låt mig härefter uppehålla mig vid frågan om tillskottet till landstingen. Utredningsdirektiven utsträcktes till att omfatta även denna fråga först i utredningens slutskede. Jag förmodar att finansministern inte kunde motstå de påtryckningar som gjordes från det märkliga landstingspartiet. Men ett faktum är att frågan om bidrag till och utjämning mellan landstingen icke har mycket att göra med kommitténs ursprungliga uppgift som var att utreda frågan om en kommunal skatteutjämning. En lägre landstingsskatt ger inte till resultat någon utjämnande effekt mellan primärkommunerna. En skatteutjämning hos landstingen ger lika mycket till både rika och fattiga inom landstingsområdet.

Det finns rimlig anledning till att, som sägs i vår reservation, låta bidragen till landstingen avtrappas med en femtedel under en femårsperiod. Med anledning av den ibland alltför ambitiösa aktiviteten — förlåt uttrycket — inom landstingen måste man försöka finna andra former för att klara landstingens utgifter så att människornas skattebörd i framtiden inte blir alltför stor.

När det slutligen gäller kostnadsfördelningen mellan stat och kommun har utredningen inte intagit någon princi-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

piell ståndpunkt då vi haft en kostnadsram att röra oss kring. Jag skulle anse det välbetänt att först något se hur det system som vi i stort är eniga om kommer att fungera innan man kräver en utredning på detta område. Man får därmed tillgång till ett bättre underlag för ett eventuellt kommande kommittéarbete. Jag vill alltså förorda att det kravet skjuts något på framtiden.

Herr talman! Det skulle vara mycket att säga i denna stora fråga men jag nöjer mig med att nu yrka bifall till reservationerna 2, 3 b och 4.

Därefter anförde:

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Det var ett mycket överraskande påstående herr Lothigius nyss gjorde. Enligt propositionens förslag skulle landet indelas i tre skattekraftsområden, medan utskottet har föreslagit fyra skattekraftsområden. Men herr Lothigius kommer med en alldeles ny indelning av landet, nämligen i slösaktiga kommuner och mer sparsamma kommuner. De sparsamma kommunerna skulle finnas i Grännatrakten och i Småland, medan kommunalförvaltningarna i Norrland skulle vara de slösaktiga. Det är nog en alldeles felaktig slutledning som herr Lothigius gjort. Att vi i Norrland haft höga utdebiteringar har inte berott på att vi där är slösaktiga utan på de speciella förhållanden som råder i Norrland. Det kanske också beror på sammansättningen av fullmäktigeförsamlingarna i de olika kommunerna i Norrland. Vi har nämligen velat göra det bästa möjliga för medborgarna, och det är kanske i detta avseende som det ibland kan skilja sig.

Jag skall även ta upp en del andra synpunkter som herr Lothigius anförde när han talade för reservationerna 3 b och 4.

I den förstnämnda reservationen har

högern återkommit med sina påståenden, som vi känner till från tidigare debatter om de nuvarande skatteersättningarna, nämligen att kommunerna på grund av statliga bidrag skulle frestas att höja sin utdebitering mer än vad som ur objektiv synpunkt skulle vara nödvändigt. Jag skulle vilja fråga: Var finns bevisen på ett sådant handlande och vem bedömer vad som är objektiv kommunalpolitik? Jag skulle vilja se den kommunalman i ögonen som i dag yrkar på skattesatser som är större än nödvändigt.

Vad vill nu högern? Jo, man vill försämra bidragen på grund av hög utdebitering och genom sitt yrkande i den ena reservationen, nr 3 b, spara cirka 35 miljoner kronor åt statsverket. Vad gör man med de pengarna? Jo, man tar igen dem genom att i reservation 4 yrka, att reduceringsregeln när det gäller tillskott av skattekraft skall slopas. Genom detta yrkande ökar man statsutgifterna med ungefär samma belopp som man minskade dem med genom yrkandet i reservation 3 b. Innebörden av detta är ingenting annan än att man vill ge de rika kommunerna med låg utdebitering mera och ta detta belopp från de fattiga kommunerna med hög utdebitering. Så var det med det förslaget från högerns sida!

Frågan om en rättvis kommunal beskattning har under årens lopp varit föremål för många utredningar. Att en skatteutjämning inte kan komma till stånd utan statsmakternas medverkande torde väl alla vara överens om. Men det har alltid förelegat och torde väl alltid komma att föreligga svårigheter när det gäller att skapa regler som inte är alltför komplicerade men som ändå på bästa möjliga sätt motsvarar målsättningen. Det förslag som nu ligger på riksdagens bord måste hälsas med tillfredsställelse. Det utgör ett stort steg mot en rättvisare beskattning. De stora skillnader i fråga om utdebiteringen

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

som för närvarande råder motsvaras icke alls av en liknande skillnad när det gäller kommunernas tjänster till medborgarna. Propositionen bygger, som tidigare framhållits av flera talare, i allt väsentligt på det betänkande som 1958 års skatteutjämningskommitté avgav under fjolåret. Men i vissa avseenden har det företagits väsentliga förbättringar. Kommittén presterade ett i mitt tycke berömvärt arbete och visade stor ambition. Man försökte till att börja med skapa fina och rättvisande kriterier för att bestämma storleken av statens bidrag till kommunerna. Man fann till slut att detta icke var möjligt utan stannade vid att föreslå att ett allmänt skatteutjämningsbidrag skall utgå, som tidigare redovisats i debatten, nämligen dels såsom tillskott av skattekraft vid brist på sådan, dels såsom ett i kronor bestämt belopp vid hög utdebitering. Det är klart att ett på detta sätt uppbyggt system blir en schablon, som icke i alla enskilda fall kan skapa största möjliga rättvisa. Å andra sidan måste man givetvis framhålla, att en kommuns skattekraft och utdebitering i väsentlig grad påverkas av många irrationella moment. I medkammaren påstod en talare i går, att ungefär 80 procent av de kostnader kommunerna i dag har beror på uppgifter som staten ålagt kommunerna. Han menade därför att det borde finnas anledning för staten att stödja kommunerna på ett ännu mer frikostigt sätt än vad som kommer att bli fallet enligt propositionens förslag. Det är riktigt att kommunerna har att fullgöra många uppgifter som staten ålagt dem. Jag undrar emellertid om det inte finns många olika möjligheter att lösa dessa frågor; lösningarna är inte ödesbestämda, även om en stor del av den kommunala verksamheten regleras genom statliga bestämmelser.

I motionsparet I: 680 och II: 797 har ett stort antal socialdemokrater, främst

från Norrland, hemställt att reglerna för sambandet mellan utdebiteringsgräns och medelutdebitering bör omprövas senast år 1970. Vi anser att den utformning dessa regler fått kan diskuteras, men vi är inte till skillnad från reservanterna redan beredda att utdöma systemet; vi vill först se verkningarna av det. Utskottet har tillstyrkt motionen i det avseendet.

Vidare har vi hemställt att extra skatteutjämningsbidrag skall kunna utgå när kommunerna får obilliga kostnader på skolväsendets område, nämligen för skolskjutsarna. Även på denna punkt har utskottet mycket bestämt sagt att detta bör vara en faktor som man tar hänsyn till när det gäller att besluta om dessa extra bidrag. Jag är litet tveksam om utskottets förslag att det belopp som ställes till förfogande skall begränsas till 10 miljoner. Detta belopp återfinns inte i propositionen, men jag har fattat det så, att det är fråga om ett förslagsanslag.

För att inte alltför mycket förlänga mitt anförande vill jag sedan, herr talmän, bara erinra om det obestridda faktum att Gävleborgs län fortfarande tillhör Norrland! Såväl när det gäller den nuvarande förordningen om bidrag till skattetyngda kommuner som när det gäller det förslag som nu framlagts i propositionen har länet hänförs till den södra delen av landet. Vi motionerade om en ändring redan i fjol, men på statsutskottets förslag beslöt riksdagen avslå motionen, bland annat på grund av att man kunde förvänta att 1958 års skatteutjämningskommitté inom kort skulle komma att avlämna sitt betänkande. Kommittén avgav sitt betänkande och ansåg däri att skäl inte förelåg att hänföra länet till ett högre skattekraftsområde. Då propositionen bygger på utredningen även i detta avseende, har vi ånyo framfört våra krav motionsledes. I motionerna 648 i första kammaren och 768 i andra kammaren

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

har vi hemställt om en överflyttning i första hand av hela länet och i andra hand av landskapet Hälsingland till skattekraftsområde 2. Utskottet har inte funnit skäl att bifalla motionerna. Jag skall inte upprepa alla de argument som vi har anfört och som talar för att motionerna borde ha bifallits.

Jag vill endast erinra om en jämförelse som vi gjort i en tablå intagen i en av motionerna. Den gäller skattekraften i procent av medelskattekraften i riket. För landskapet Hälsingland är denna 71,1, medan däremot landskapet Medelpad, vartill Hälsingland gränsar i norr, har ett procenttal uppgående till 90,8. Det tycker jag säger allt.

Hälsingland har varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet på många områden, och det har vi varit mycket tacksamma för. Investeringsfonderna har fått tas i anspråk vid etablering av företag i landskapet, och dessutom har man på en rad andra områden stött landskapets näringsliv bl. a. genom den försöksverksamhet som ägt rum genom att man som statskommunala beredskapsarbeten uppfört industribyggnader. Jag kommer, herr talman, att mera preciserat ställa det yrkandet, att landskapet Hälsingland överflyttas från skattekraftsområde 1 till skattekraftsområde 2.

Utskottet har även haft att behandla motion 798 i denna kammare, vari föreslås att ett nytt område bildas med en garanterad skattekraft av 100 procent av medelskattekraften i riket. I det området skulle då ingå Kopparbergs, Värmlands och Gävleborgs län. Statsutskottets lottmajoritet har bifallit det yrkandet. Jag vill anföra några synpunkter på utskottets förslag i det avseendet.

I lokaliseringsutredningen framförde man att en effektiv skatteutjämning kommer att bli en viktig del i en aktiv lokaliseringspolitik. Det är alldeles uppenbart att det är på det sättet. Nu

har utskottet tillstyrkt ett motionsyrkande om att man skulle inrätta ett nytt skattekraftsområde som skulle omfatta tre hela län: det återstående norrlands-länet Gävleborgs län och två län som tillhör Svealand. Det förslaget kan ju synas vara tillfredsställande för oss motionärer, som har yrkat på att Gävleborgs län bör få en annan placering. Men man kan också räkna med att ett sådant förslag kommer att öppna portarna till att vi ständigt här i riksdagen kommer att få förslag om utvidgning av skattekraftsområden och uppflyttning till ett högre område. Det synes mig som om det skulle ha varit logiskt om motionärerna ställt ett sådant yrkande, att de delar av Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län som ingår i det s. k. norra stödområdet i fråga om lokaliseringspolitiken skulle ha flyttats till skattekraftsområde 2. Därmed hade man tydligt och klart sagt att skatteutjämningen och lokaliseringspolitiken går hand i hand.

Herr talman! Jag skall till sist yrka bifall till propositionens förslag beträffande lydelse av sjunde paragrafen i förordningen men med den ändringen att landskapet Hälsingland överflyttas från skattekraftsområde 1 till skattekraftsområde 2. Då skulle sjunde paragrafen få följande lydelse:

»För beräkning av tillskott av skatteunderlag enligt 8 § indelas riket i följande skattekraftsområden, nämligen

skattekraftsområde 1, omfattande hela riket med undantag av landskapet Hälsingland av Gävleborgs län, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

skattekraftsområde 2, omfattande landskapet Hälsingland av Gävleborgs län, Väster-norrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner, samt

skattekraftsområde 3, omfattande

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

återstående del av Västerbottens län och Norrbottens län.»

Beträffande det sista stycket i paragrafen yrkas ingen ändring.

Redan under gårdagens överläggning anslöt sig herr Eriksson i Bäckmora till detta yrkande, som han då förmodade skulle framställas, och jag räknar därför med att han ansluter sig till de synpunkter som jag här har anfört, nämligen att det fortfarande finns skillnader mellan Hälsingland och Gästrikland. Jag räknar alltså med att vi numera är överens på den punkten.

I detta anförande instämde fru *Thunvall* och herr *Asp* (båda s).

Herr **LOTHIGIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde på min vän herr *Ekström* i Iggesund, att jag kanske sårade nationalkänslan när jag råkade tala om att norrlänningarna var litet mindre sparsamma än vi i Småland. Låt mig tillrättalägga det och säga att vi är kanske litet extra sparsamma i Småland i förhållande till Norrland. Jag avundas många gånger norrlänningarna deras mycket förnämliga kommunalhus och skolor, som vi i mycket ringa grad i våra smålandslän haft råd och möjligheter att skaffa oss motsvarigheter till. Det beror kanske på att den norrländska företagsamheten är av en annan art än den som är förhärskande i de småländska länen.

Herr *Ekström* i Iggesund tog också upp reduceringsregeln. Vi har helt motsatta uppfattningar om vad som är en fattig kommun och en rik kommun. En fattig kommun anser jag vara en kommun som har dålig skattekraft. Herr *Ekström* i Iggesund anser tydligen att en fattig kommun enbart är en kommun som har en hög utdebitering. Grunden ligger väl i skattekraften som sådan. Man skall stimulera en kommun med dålig skattekraft att se till att den inte höjer utdebiteringen för mycket. När det gäller reservation 3 b kan man

väl ändå påstå med visst fog, att kommuner frestas att höja utdebiteringen i en viss situation, när de vet att de därigenom skulle kunna få ett statsbidrag. Jag är själv kommunalman, och det är givet att jag funderar litet på denna sak när man har en utgift att se fram emot och skall bestämma sig för om man skall göra utgiften eller inte. Får man då ett statsbidrag, därtill kanske ett hyggligt tilltaget statsbidrag, så är det alldeles givet att man bestämmer sig för att göra investeringen. Det är kanske många gånger gjort som ett stimulansbidrag, så är nog förhållandena.

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara i en replik till min vän herr *Ekström* i Iggesund vilja säga, att mina synpunkter i fråga om den kommunala skatteutjämningen i Gävleborgs län har jag givit till känna i det anförande som jag hållit tidigare.

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr *Lothigius* för det omdöme som han nu har gett norrlandskommunerna; det lät helt annorlunda nu än förut.

När det gäller reduceringsregeln och ersättningen för en hög utdebitering så är det omöjligt, herr *Lothigius*, att föra ett sådant resonemang beträffande sammanhanget mellan vad som är grundläggande ur ekonomisk synpunkt för kommunerna, om kommunerna är rika eller fattiga, utdebiteringens storlek o. s. v. Det är mycket svårt att avgöra detta. Men att verkningarna kommer att bli de jag har nämnt, därest riksdagen följer högerns båda reservationer, är alldeles uppenbart. Enligt den ena reservationen skulle man ge kommunerna 30 miljoner och enligt den andra skulle man ta 30 miljoner

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

från dem — det är innebörden av förslaget.

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord i en fråga som på sitt sätt är en delfråga i det stora komplex som behandlas här i dag.

Det är ingen överdrift att säga att propositionen angående avlösning av statsbidraget till de kommunala folkbiblioteken och dessas inbakande i den allmänna skatteutjämningen orsakat bestörtning hos en mycket stor del av dem som haft att bära ansvaret för dessa bibliotek ute i landet. Det är först och främst ytterst anmärkningsvärt att en sådan genomgripande omläggning genomförs utan att de berörda myndigheterna och organisationerna fått tillfälle att yttra sig i ett remissförfarande. Så sent som i oktober 1963 utarbetades en departementspromemoria rörande »viss omläggning av stödet till folkbiblioteksväsendet», som rubriken lyder. Det förslag som där framlades gällde vägar att, framför allt med hänsyn till kommunsammanslagningarna, återge och bevara den stimulanseffekt som statsbidraget hade när det infördes. Genom att detta maximerats till 10 000 kronor per kommun och inte ändrats sedan 1929 hade det för de flesta kommuner förlorat den avsedda stimulanseffekten.

Med de nya normerna skulle inte minst biblioteken i de många mindre kommunerna med upp till 15 000 invånare få en kraftig stimulans och bl. a. ges möjligheter att anställa fackutbildad personal. De ändamålsbestämda anslagen skulle bli till en påtaglig förnyelse för biblioteksarbetet, som ju är en betydande kultursats i en bygd.

Den nya väg som departementet nu anvisar framstår som ganska riskfylld för biblioteksväsendets utveckling — detta inte sagt som ett misstroende mot kommunernas ledare. Men var och en

som känner situationen och står mitt uppe i det kommunala arbetet vet hur stora behoven är på olika områden ute i kommunerna, och det är realistiskt att räkna med att böckerna inte kommer i första hand då det gäller upprustningen. I själva verket är redan nu läget i stort sett bekymmersamt för folkbiblioteken. I många andra länder är bibliotekens standard betydligt högre. I Danmark gör t. ex. en bibliotekslag som trädde i kraft den 1 april biblioteken obligatoriska och föreskriver utbildade bibliotekarier i kommuner med minst 5 000 invånare.

Herr talman! Det är påtagligt hur stark reaktionen har blivit bland dem som bäst känner särskilt de mindre bibliotekens situation. Så säger t. ex. Riksföreningen Deltidsanställda folkbibliotekarier: »Skulle de särskilda statsbidragen borttagas, kommer detta att hårdast drabba de små landsortsbiblioteken. I kommuner, där biblioteksverksamheten ännu inte hunnit byggas upp eller helt saknas, torde det bli svårt att få till stånd goda bibliotek utan hjälp av särskilda statsbidrag.»

Det är högst anmärkningsvärt att bibliotekens resurser löper risk att bli allvarligt försämrade samtidigt som skolans och hela utbildningssamhällets krav på biblioteken stiger oerhört hastigt. Det skulle ha varit tryggare för kommunerna att få ett bestämt bidrag, tilltaget med hänsyn till den nya situationen och speciellt avsett för biblioteken.

Det är också allvarligt, herr talman, att med det bortfallna statsbidraget också kravet på personalens kompetens bortfaller, d. v. s. den beror på vad den enskilda kommunen beslutar. Därmed är också den centrala utbildningen för bibliotekarier i farozonen.

Herr talman! Det är ingen trevlig uppgift att vara pessimist i en så väsentlig kulturfråga som vårt biblioteksväsen, men det finns stor anledning att

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

vara det, om stödet till biblioteken skall försvinna i den breda bidragsfloden i skatteutjämningen. Det kan bli en olycklig utveckling för en av de viktigaste grenarna av vårt lands kulturliv.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 7, fogad till statsutskottets utlåtande nr 78.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp).

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Jag kan helt ansluta mig till vad flera talare tidigare i debatten sagt beträffande värdet av den reform som vi nu behandlar. Man kan med all rätt beteckna den som en social rättvisefråga, som möjliggör en någorlunda jämn välståndsstegring för kommunerna. Reformen, som siktar att till kommunerna ge bidrag i allmänt skatteutjämnande syfte, har också den förtjänsten, att man delvis rensar upp i statsbidragsfloran och förbilligar och förenklar ansökningsförfarandet för kommunerna. Genom den konstruktion som statsbidraget fått i det nya systemet, så elimineras risken ganska väsentligt för kommunerna, att på grund av felaktigheter i ansökningsförfarandet icke erhålla det bidrag som de har rätt till. Man kan i såväl skatteutjämningskommitténs betänkande som i regeringens proposition utläsa en stor vilja att just skapa ett enkelt och lättillämpligt system, och därmed har man lyckats. Jag är förvissad om att landets kommuner mottar det med största tillfredsställelse.

Som framgår av utskottsutlåtandet och som också tidigare påtalats, är det nya systemet uppbyggt på två huvudfaktorer, varav den ena — skattekraftsfaktorn — innebär att man ger ett tillskott vid bristande skattekraft, och den andra — utgiftsfaktorn — innebär att man ger bidrag vid hög utdebitering. Då det gäller utjämningsbidraget vid bristande skattekraft är riket indelat i tre

skattekraftsområden med olika tillskott av skatteunderlag beroende på länens struktur och ekonomiska förutsättningar. Denna områdesindelning har blivit en kontroversiell fråga.

Utskottsmajoriteten föreslår, att det tillskapas ytterligare ett skattekraftsområde, nämligen för Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län. Man frångår härmed vad en enig utredning och vad propositionen föreslår. Det övervägande antalet remissinstanser har också funnit den i propositionen föreslagna indelningen lämplig. Den sammanfaller för övrigt med gränsunderlagsområdena i det nuvarande skattelindringssystemet. Skatteutjämningskommittén bygger sitt ställningstagande beträffande de tre skattekraftsområdena på en mycket noggrann undersökning och har också ansett att systemet ger rättvisa åt samtliga kommuner. Det finns således ingen anledning att tillskapa ett extra område för de tre nämnda länen och därmed gynna och särbehandla dem i förhållande till det övriga landet. Argumentationen för ytterligare områden är långt ifrån övertygande, och jag tycker inte att man i en sådan här fråga skall bedriva någon länspolitik.

Områdesindelningen enligt propositionen är ganska grovt tillyxad och utgör en schablonmässig dyrortsgruppning av de kommunala kostnaderna. Det är givet, att vid ett sådant här enkelt och summariskt system kan man inte nå hundraprocentig rättvisa kommunerna emellan, och det har man inte heller eftersträvat. Med hänsyn till skatteutjämningssystemets utformning finns det ingen större anledning att arbeta fram en mera noggrann områdesindelning än vad man har gjort. Systemet tar ju hänsyn till kommunernas utgiftsförhållanden på det sättet, att en del av skatteutjämningsbidraget sätter in, när kommunernas utdebitering för allmän kommunalskatt överstiger en viss nivå. I själva konstruktionen lig-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ger det alltså en naturlig gradering efter kommunernas ekonomiska förhållanden, och detta minskar behovet av en mera långtgående indelning som man nu vill driva fram.

Man får också se frågan ur ekonomisk synpunkt. Ett tillskapande av det område som utskottsmajoriteten föreslår kostar cirka 20 miljoner, en icke oväsentlig summa i dagens ekonomiska läge. Det är klart, att man kan driva en sådan här indelning i skattekraftsområden hur långt som helst, men då förfuskar man hela reformen och gör den mycket tungrodd. Man kan inte se på frågan så isolerat som man gör från visst håll, utan man måste bedöma den med hänsyn till landet i dess helhet och även se på motiven för reformen.

Det finns ytterligare starka skäl till att icke tillstyrka förslaget om det nya området. I förordningen om skatteutjämningsbidrag har det tillagts en befogenhet för regeringen, att göra avvikelser från indelningen i sådana fall, där det i framtiden uppstår förändringar i de faktorer, som ligger till grund för områdesindelningen. Extra skatteutjämningsbidrag kan också i viss utsträckning utgå för att åstadkomma den ytterligare utjämning av utdebiteringarna, som kan vara motiverad sedan ordinarie bidrag utgått.

Högern föreslår i reservationen nr 3 b att medelutdebiteringen i riket jämkas uppåt med belopp mellan 1 och 50 öre till närmast 50-tal öre eller jämn krona, och att utdebiteringsgränsen för beräkningsåret 1965 i enlighet härmed skall utgöra 17 kronor för skattekrona. Förslaget kan beräknas medföra en minskning av statens kostnader för den ifrågavarande bidragsgivningen med cirka 35 miljoner kronor. I reservation nr 4 föreslås att reduceringsregeln slopas. Högern vill alltså slopa denna regel. Det medför, att man ökar skatteutjämningsbidraget för år 1966 med 30 miljoner kronor. Detta innebär, herr

Lothigius, att man flyttar över bidrag från de fattiga kommunerna till de rika, och det kan vi från vårt håll inte vara med om.

Med hänsyn till vad jag nu anfört vill jag ansluta mig till reservation nr 1 av herr Näsström m. fl. och i övrigt till utskottets skrivning.

Vad beträffar avlösningen av statsbidraget till de kommunala folkbiblioteken har biblioteksfolket agerat mycket aktivt för att behålla bidraget, men jag tror inte bibliotekarierna rätt känner de kommunala förtroendemännen. Biblioteksväsendet ingår ju numera i en normal kommunal verksamhet, och jag kan icke föreställa mig, att kommunerna skulle särbehandla biblioteken i förhållande till de övriga kommunala frågorna. Vidare får man se detta spörsmål om statsbidrag till folkbiblioteken i ett större sammanhang, nämligen i en strävan att samordna de olika statsbidragen till ett system. Det kan inte finnas någon anledning att då behålla ett särskilt bidrag till biblioteken. Jag tror därför, herr talman, att biblioteksfolket inte behöver hysa någon större misstro mot de kommunala förtroendemännen, utan folkbiblioteken kommer säkert i framtiden att omhuldas i samma utsträckning som hitintills.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Det föreliggande förslaget angående kommunal skatteutjämning utgör ett betydelsefullt steg på vägen att utjämna det kommunala skattetrycket. Detta måste ses som en gård av rättvisa mot särskilt de människor som bor i landskommuner med svagt skatteunderlag. Jag vill gärna ha sagt detta trots att jag — som framgår av den kommunistiska motionen nr 801 i denna kammar och 673 i första kammaren — på några punkter uttalar en annan mening än den som uttryckes i propositionen och i utskottsmajoritetens utlåtande.

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Framför allt skulle jag vilja betona att den fråga, som med den ökade förskjutningen av skatterna i riktning mot den indirekta skatten får ökad betydelse, nämligen frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, i allt väsentligt förblir olöst. Av detta skäl har i bl. a. nyssnämnda motionspar i förgrunden ställts förslaget att riksdagen i skrivelse till regeringen skall begära en skyndsamt utredning — därtill förutsättningslös — av frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Utskottet intar den enligt vårt sätt att se egendomliga ståndpunkten, att man först bör avvakta verkningarna av den nu föreslagna skatteutjämningen. Dess verkningar har ju utredningsmaterialet givit en utmärkt belysning av, varför det inte bör finnas anledning att först avvakta. Verkningarna torde alltså kunna överblickas tillräckligt klart för att man skall kunna ge svaret, att den föreslagna skatteutjämningen inte löser den brännande frågan om en välmotiverad ändring i kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Framför allt är det ju de växande skolkostnaderna, som motiverar en ändring i kostnadsfördelningen. Men också i flera andra hänseenden finns skäl till att denna fråga skyndsamt blir föremål för en utredning. En sådan utredning skulle — är vi övertygade om — utmynna i förslag till en ökad statlig andel av de samhälleliga kostnaderna, vilket skulle innebära en långt effektivare skatteutjämning än den som uppnås enligt det nu föreliggande förslaget.

I avvaktan på en lösning av denna fråga anser vi kommittéminoritetens förslag om en fast utdebiteringsgräns vara avgjort att föredraga framför propositionens — och utskottsmajoritetens — förslag om medelutdebiteringsgräns. Det är också ett imponerande antal remissinstanser och därtill tungt vägande sådana, som uttalat sig för en fast utdebiteringsgräns. Svenska kommunför-

bundet, Svenska stadsförbundet, Landstingsförbundet, överståthållarämbetet i Stockholm jämte ett antal länsstyrelser ger sin anslutning här till, vilket vittnar om att det här inte är fråga om meningsyttringar vare sig från glesbygdsområden eller deras motsats, tätortsområden, utan allmänt kommunala intressesynpunkter.

Innan en, enligt vårt förmenande, verklig lösning åstadkommits av problemet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun bör man gå varsamt fram, när man skall slopa sådana utgående direkta statliga bidrag, som kan få till följd menliga verkningar i berörda avseenden. Jag tänker närmast på bidraget till folkbiblioteken. Vi har därför yrkat att detta bidrag fortfarande skall utgå.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till nu anförda synpunkter yrka bifall till motion nr 801 i denna kammare samt nr 673 i första kammaren.

Vad beträffar motion nr 808 i denna kammare och nr 682 i första kammaren är jag av formella skäl förhindrad att yrka bifall till dem då de saknar förslag till lagtext. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation nr 7 av herr Boman m. fl. i statsutskottets utlåtande nr 78.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! De anföranden som hållits av talarna på denna långa talarlista har präglats av en föredömlig koncentration, och tvärt emot vanligheten skall jag försöka följa det mönstret. Det var kanske framför allt den senaste talaren som gav mig anledning att göra en del reflexioner.

Yrkandet på en utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun bottenar från förslagsställarnas sida i det önskemålet att staten skall betala förhållandevis mera än vad den gör i dag och kommunen följaktligen slippa

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

undan med förhållandevis lägre insatser. I denna kammare består ledamöterna av såväl riksdagsmän som kommunalmän. Man kan säga att det är två själar i samma bröst — ibland är väl den ena litet mera högljudd än den andra. Hos de talesmän som yrkat på en utredning om omfördelningen har väl den kommunala själen så att säga varit den mest pockande.

Tidigare kunde man kanske anföra sociala bevekelsegrunder för en sådan här omfördelning av kostnadsbördan. Då härrörde en väsentlig del av statens inkomster från den progressiva statsskatten. Till skillnad häremot känner vi till att kommunerna får sina inkomster via den proportionella kommunalskatten. Jag tror nog att denna kammars ledamöter är överens med mig om jag säger att det är ett passerat skede när vi i praktisk politik räknade med att fortsätta en sådan omfördelning genom att skaffa mera pengar via ökad progressiv statsskatt. Därför är de ekvivalenta skattebegreppen i dag å ena sidan den proportionella kommunalskatten och å andra sidan en utbyggd indirekt beskattning av typ omsättningsskatt. På de premisserna, som är reella, kan man väl säga att tanken på en omfördelning inte längre har något speciellt socialt motiv. Den kan ha ett kommunalt motiv, men knappast ett socialt. Jag tror det är riktigt att understryka detta.

Jag vill också erinra om att redan i statsverkspropositionen i år tillät jag mig att föra vissa diskussioner om skattebördan stat kontra kommun. En beräkning redovisades som innebar att på de senaste tio åren har statens andel av de kommunala utgifterna stigit från 17 till 22 procent, i absoluta belopp 2 600 miljoner kronor. Detta är den faktiska utvecklingen. Att sedan kommunalskatterna är betungande är en annan historia. Det beror på den väldiga expansion som präglar den kommunala aktiviteten för närvarande — en expan-

sion som har sina naturliga förklaringar.

Nu förhåller det sig inte så som det ibland heter i den enkla, jag skulle vilja säga primitiva vokabulären, att kommunerna bara har att betala och inregistrera allt vad detta hus lägger på de kommunala skuldrorna. Besluten tillkommer efter noggranna prövningar och diskussioner, och kommunalintressena är inte undanskymda i denna värderade församling. I många avseenden ligger den kommunala expansionen såsom ett uttryck för förhandlingsmässiga överenskommelser mellan stat och kommun, där båda parterna har skilts från varandra i den uppfattningen att uppgörelsen varit acceptabel och riktig, och man har tagit konsekvenserna härav i sedermera kommande auktoritativa beslut i denna kammare.

Jag har endast velat säga detta, eftersom jag tycker att det varit litet orättvist mot kanumarens ledamöter när jag i denna debatt har skymtat ett och annat uttryck som kan tolkas på det sättet att »här sitter man och fattar beslut utan tanke på kommunerna, och sedan är det bara för de stackars kommunerna att bära bördorna av en del oreflekterade och ovisa beslut». Så är det naturligtvis inte.

Detta förslag, som vi förmodligen ganska snart kommer att fatta beslut om, innebär ett krafttag för en ny fördelning till kommunernas favör — och säg gärna till statens nackdel.

Hela reformen rör sig om ett skatteutjämningsengagemang på mellan 900 och 1 000 miljoner. I detta ligger involverat en finansieringsoperation på folkpensioneringens område som totalt sett kraftigt lägger över kostnaderna på staten, om jag bedömer kommunkollektivet å ena sidan och staten å den andra. Nettoresultatet av hela operationen är 400 miljoner kronor kommunerna till godo, och lägger jag till detta den polisreform som riksdagen har beslutat, till-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

lika med förstatligandet av rådhusrätterna, så tillkommer där ytterligare ett åtagande som när det träder i full kraft uppgår till 400 miljoner kronor, vilket också flyttas över på den statliga finansieringsskyldigheten. Det genomgående draget i dessa operationer och göranden och låtanden har varit en strävan efter att få betalningsskyldigheten och beslutanderätten att sammanfalla.

Jag är medveten om att man inte konsekvent kan genomföra detta, låt mig säga på skolans område, i varje fall inte ännu men det som skett under senare år, polisväsendets förstatligande, provinsialläkeriets och mentalsjukvårdens förhandlingsmässiga överförande på kommunerna, är ett uttryck för den riktiga principen att beslutanderätt och kostnadsansvar skall följas åt. Man får hålla detta, tror jag, som en klar riktstolpe och målsättning, även om jag är helt medveten om att många reservationer måste göras för att nå detta mål, och det kommer att ta sin övergångstid och ha sina mellanformer.

Reformen innebär emellertid — och det skulle jag vilja säga som en allmän slutsats angående förslaget som ingen väl torde kunna bestrida — ett krafttag till kommunernas favör som varit så pass markerat att kommunalmännen själva nog varit ganska positivt överraskade. Då kan man säga att har man fått så här mycket så kan man få litet till. Jag medger att det ligger litet av filosofi i detta. Men jag kan försäkra att finansministern och regeringen bakom honom, när den här propositionen utformades gick så långt som man ansåg att man kunde gå i medvetandet om kommunernas besvärliga situation. Jag är inte alldeles säker på att alla kammarrens ledamöter har tagit sig tid att studera det tabellmaterial som finns i slutet på propositionen och som ger ett ganska klart uttryck för vad det här gäller. Jag skulle vilja sammanfatta saken på det sättet, att en i annat fall

ganska ofrånkomlig kommunal utdebiteringshöjning inom de närmaste åren har stora chanser att kunna bordläggas. Jag tror inte att en återbäring den här vägen på 3 kr., 3: 50 kr. eller till och med 4 kr. till kommunerna innebär någon skattesänkning. De fattigaste kommunerna som får de största bidragen har en så eftersatt kommunal service att det skulle vara förvånande om de inte utnyttjade situationen till att i första hand förbättra denna. Men en i annat fall ofrånkomlig skattehöjning slipper de undan och det är ju utomordentligt värdefullt.

Det finns, utöver de siffror jag här rent allmänt redovisat, en synpunkt som man också bör ta hänsyn till. Detta förslag innebär ju värdebeständighet och följsamhet till standardutvecklingen i och med principen om tillskott av skattekraft och skatteunderlag samt bidrag till specifikt höga utdebiteringar. Om jag diskonterar utvecklingen på det kommunala området — jag kanske inte skall göra det för det närmaste året, men låt mig säga för tredje, fjärde, femte, sjätte året efter detta — och utgår från att den kommunala expansionen blir ungefär likartad med vad den varit under 1960-talet och med det anspråk på pengar som detta kommer att innebära, ger förslaget en garanti för icke endast de summor vi i dag avläser utan ett ökat bidrag på i runt tal 100 miljoner kronor av statliga medel till landets kommuner för varje år — om trenden i den kommunala utvecklingen fortsätter.

Detta är någonting nytt och, efter vad jag föreställer mig, mycket värdefullt i hela historien. Något liknande har vi tidigare inte vågat åta oss i de mera preliminära, provisoriska och tillfälliga förslagen i form av skattelindringsbidrag. Detta har naturligtvis pressat de statsfinansiella marginalerna till det yttersta. Jag har personligen fått uppbära mycken smälek efter den 11

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

januari för skrala och dåliga statsfinanser och för en dålig budgetpolitik som i sin tur lagt orimliga bördor på den, som det heter, penningpolitiska sidan med åtföljande hög ränta och kraftiga kreditåstramningar. Det har dess bättre stannat vid en allmän och muntligt framställd kritik och har inte precis tagit sig uttryck i några efterföljande konkreta yrkanden när man diskuterat finanspolitiken.

Nu har emellertid ett yrkande som innebär en ytterligare kostnad på 20 miljoner kronor med lottens hjälp vunnit i utskottet. Då kan man fråga sig: Spelar 20 miljoner någon roll i denna väldiga affär? Som finansminister får man lära sig att hålla även på en summa på 20 miljoner kronor — och också på mindre summor, det kan jag försäkra kammaren. Jag har försökt övertyga riksdagens ledamöter om att, om man i princip är ense med finansministern om nödvändigheten av en stark budget och kanske t. o. m. kostar på sig en ganska accentuerad kritik över att finanspolitiken är svag, det då är mycket svårt att få logik och konsekvens i att man rätt ogenerat ökar på med ett 20-tal miljoner på denna punkt, utan att med en stavelse anvisa några kompenserande finansieringsvägar. Nu kan sådant hända någon gång i detta hus, så alldeles ovana vid det är vi ju inte. Jag har ändå inte kunnat uraktlåta att understryka att detta inte är konsekvent och logiskt.

Om jag således säger att detta förslag om nya skattekraftsområden betyder en kostnadsstegring på 20 miljoner är det måhända inte detta som är det mest besvärliga i den avvikelse från propositionen som utskottsutlåtandet innebär, utan det är själva principen att improviserat snickra till ett alldeles nytt skattekraftsområde. Jag ber att få erinra om att de i propositionen redovisade skattekraftsområdena är ett resultat av två offentliga utredningars bemödan-

den, och den sista utredningen arbetade, vill jag minnas, i fyra år med ett mycket stort uppbåd av siffermaterial och jämförande kommunalstatistik på området. Om själva skattekraftsområdena var man enig i kommittén, och det kom inte heller några reservationer i remissbehandlingen. Jag är medveten om att det har funnits vissa irritationsmoment i fråga om gränsområdena, och naturligtvis blir det så när man lägger in en gräns, framför allt gränsen mellan första och andra skattekraftsområdet. Men för att man skall kunna klara denna situation är propositionen skriven på sådant sätt, att det skall finnas möjligheter för Kungl. Maj:t att i den praktiska tillämpningen göra de modifikationer just i gränsområdena som kan anses vara erforderliga. Detta har till yttermera visso understrukits i kommittén och i propositionen liksom i reservation 1 till utskottsutlåtandet.

En gräns är en gräns och man får aldrig ett exakt uttryck för skillnaden, hur man än drar gränsen. Men gränsen kan naturligtvis dras så att det blir stora risker för att den inte håller inför den prövning och den framtid som man har att möta på området. Den nuvarande gränsen har burskap i sig genom att den tillämpats under tre, fyra år i det skattelindringsbidragssystem som vi för närvarande arbetar med. Man har också en gammal traditionell gränsdragning där man isolerar Norrland — jag gör här en reservation för Gävleborgs län — från Svealand och Götaland i övrigt. När man nu för in hela län, såsom Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län, marscherar man ned i de breda delarna av landet. Den gräns som ligger längre söderut är betydligt svårare att motivera.

Jag har svårt att tänka mig att det finns ett plausibelt skäl att neka Dalsland eller norra Bohuslän ungefär samma rättigheter som man är beredd att ge

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Värmland i gränstrakterna därintill. Likaså har jag svårt att tänka mig att det finns någon större skillnad mellan Örebro läns bergslag, socknarna norr om Nora och Lindesberg, och gränsorterna mot Värmland och södra Kopparbergs län. Det är naturligtvis inte heller någon nämnvärd skillnad skattekrafts- och utdebiteringsmässigt i socknarna längre ut mot Bottenhavet på båda sidor om Dalälven, som skiljer Uppland från Gävleborgs län.

Jag ser därför med oro på den nya gränsdragningen och betraktar den som svårare att försvara på ett vettigt sätt än den gränsdragning som har kodifierats i två utredningar med Kungl. Maj:ts proposition. Har man inte argument för en riktig gräns vet man ju inte var man över huvud taget slutar, och då bryter man ned det arbete som ligger bakom kommitténs undersökningar, vilka jag villigt erkänner innebär grova schabloner, men som ändå utgör ett uttryck för i större distrikt förekommande skillnader både i fråga om skattekraft och utdebitering och som har motiverat själva gränsdragningen.

Jag tror således att både denna kammar och medkammaren kommer att ställas inför ganska omöjliga situationer med det förslag till nytt skattekraftsområde som utskottet med fru Fortunas hjälp och ytterligare litet hjälp har lyckats prestera.

Den andra frågan som har varit föremål för delade meningar gäller själva utdebiteringsgränsen. Härvidlag kan jag fatta mig kort och säga att en fast bidragsgräns, som förordas med styrka i en reservation, betyder ett renodlat statsbidrag frikopplat från utjämnings-tanken, och detta skär sig mot grund-tanken i propositionen. Den rörliga gränsen i fråga om utdebiteringen är baserad på utjämningsprincipen, eftersom det är medelutdebiteringen som hela tiden är avgörande för det statliga bidraget och därmed är själva grund-

tanken om skatteutjämning som präglar propositionen konsekvent och logisk.

I första kammaren, och måhända även i denna kammar, har man varit tveksam om sloandet av vissa specialbidrag, t. ex. biblioteksbidraget och skolskjutsbidraget. Men våra folkbildare har nog sett spöken mitt på ljusa dagen, när de har varit rädda om sitt biblioteksbidrag. Ty 10 000 kronor är i dagens läge knappast någon stimulans för en kommun. Parallellt med de förslag som här föreligger har ecklesiastikministern dessutom på riksdagens bord lagt en proposition, som innebär förstärkningar av den centrala biblioteksorganisationen, förstärkta propagandaresurser och förstärkta möjligheter för centralbiblioteken samt förstärkta aktiviteter för att stimulera kommunerna att hålla biblioteksverksamheten uppe.

Man gör säkert våra kommunalmän orätt, om man på allvar gör gällande att finansministern — och nu använder jag kanske ett rätt språk — går omkring med den lilla slanten i näven och lockar dem att etablera bibliotek inom kommunens verksamhetsområde. Den kommunala självkänslan skulle väl reagera mot det. Man hävdar i varje fall vid olika tillfällen att vi har kommit långt när det gäller kommunal suveränitet, aktivitet och ansvarskänsla, och jag är den förste att understryka att så är. Men då bör man väl också tänka på den saken i detta sammanhang.

Sedan har skolskjutsbidraget också spelat en viss roll i debatten, och speciellt i en del kommuner längst uppe i norr har man varit rädd för att förlora på saken. Men skolskjutsbidraget läggs in i den totala skatteutjämnningen och kommer därigenom de sämst ställda kommunerna till del enligt principen om kommunal skatteutjämning. De kommuner som har den sämsta skattekraften och den högsta utdebiteringen får det största tillskottet i skatteunderlag och det största utdebiteringsbidraget.

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

De bör därför kunna klara av skolskjutskostnaderna.

I första kammaren var det i går kväll åtskilliga talare som sade att skolskjutskbidraget tar en stor del av den totala utdebiteringen. Men då har man i allmänhet bara gjort en enkel beräkning på kostnaderna. Det nya förslaget innebär också ett tillskott i skatteunderlaget, och följaktligen blir det fler skattekronor att slå ut skolskjutskostnaderna på. Och gör man det, så blir det ekonomiska resultatet ett annat och betydligt bättre.

Som utskottet understrukit har Kungl. Maj:t också i sin hand de 10 miljoner kronor som skall användas för att hjälpa upp kommuner som ligger speciellt illa till med hänsyn till skolskjutskbidragets involvering i de stora bidragen.

Herr talman! När jag började detta anförande, avgav jag ett bragelöfte, och det höll jag faktiskt på att glömma; även detta anförande höll på att bli långt. Det var emellertid inte avsikten. Nu vet jag att en talare efter mig kommer att ta upp frågan om folkpensionsfinansieringens omläggning, och jag skall därför inte orda om den saken nu. Jag har bara här velat göra dessa reflexioner i anledning av de mest kontroversiella avsnitten i de utskottsutlåtanden vi här behandlar. Jag ville säga någonting av mera principiell natur i den mycket intressanta frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Samtidigt ville jag ge uttryck för — och det är väl mänskligt — att när man har tagit ett så kraftigt tag att man själv är tveksam, huruvida det inte är litet för mycket, så känns det givetvis litet otacksamt att andra kommer och bjuder över ytterligare. Detta är dock en isolerad finansministeriell reaktion, som jag inte begär att någon annan skall lägga sig till med.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte på något sätt bestritt finansministerns uttalande att detta är en betydelsefull reform. Jag konstaterar bara att förslaget innebär en ökning jämfört med kommitténs och att det hänger samman med att herr Sträng hindrade kommittén att lägga fram ett längre gående förslag. Det är från den utgångspunkten man får se denna fråga.

Jag skall inte nu fördjupa mig mycket i kostnadsfördelningsproblemet. Vi har haft en lång talarlista här och debatten är ännu inte slut. Självfallet kan man diskutera vem som beslutar och vem som skall betala. Om man lägger på kommunerna uppgifter, som de är skyldiga att fullgöra — t. ex. på skolväsendets område — så kan man ju fråga, herr Sträng: Var finns den kommunala självstyrelsen? Vi vet bara att kommunerna får betala kalaset och att statsbidragen inte helt jämnar ut kostnaderna.

Jag tycker inte vi har anledning att underskatta detta problem. Alla politiska meningsriktningar vill skapa större likställighet mellan medborgarna i olika avseenden men har inte dragit slutsatserna av det i fråga om finansieringen av de obligatoriska utgifterna på t. ex. skolans och socialvårdens områden.

Vad sedan beträffar det där »snickrandet» som herr Sträng talade om vill jag peka på skillnaden i garantien mellan 90 och 110 procent, d. v. s. 12 skattekronor i områdena 1 och 2. Är det rimligt att ha så stor skillnad mellan kommuner som ligger på vardera sidan om en områdesgräns? Vi har t. ex. fjällkommuner i vårt län. Man kan fråga sig vad det finns för motiv för så stor skillnad i garanti mellan dem och kommuner som är mera välbeställda i mellersta Norrland.

När man studerar de utdebiteringar som kommer att gälla framöver enligt beräkningen på s. 125, ser man beträff-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

fande dessa tre län, där vi har prutat ned motionärernas krav och försökt oss på en mjukare avtrappning, att det finns ganska goda motiv för ett nytt område. Även finansministern och kommittén har varit överens om att man bör ha en indelning som beaktar just klimat, stora glesbygdsavstånd och ogynn-sam befolkningsutveckling. Det är klart att detta kostar något mera, men det minskar behovet av extra skatteutjämningsbidrag.

Jag skall inte ta upp någon ytterligare diskussion om de speciella bidragen. Men att finansministern har tagit in sådana bidrag som skolskjutsbidragen i avlösningen leder till att vissa kommuner får höjda utdebiteringar, trots att förslaget totalt rör sig med 400 miljoner mer än kommittén. Som också framhålls i den motion herr Ekström i Iggesund talade för, betyder avlösningen av bidragen för skolskjutskostnader en avsevärd försämring för kommuner med glesbygdsområden.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hör till dem som hävdar att avlösningen av skolskjutsbidraget kommer att medföra att skatteutjämningen realiter icke blir vad som behövs. Jag vill upprepa att grundskolans genomförande kommer att innebära att våra kommuner fram till mitten av 1970-talet får ökade kostnader, i dagens penningvärde på omkring 10 miljoner per år, att därtill folkut-tunningen med den därav följande nedläggningen av skolor kommer att medföra ett ytterligare behov av skolskjutsar i våra avståndskommuner och att därmed kommunerna får ökade kostnader för skolskjutsarna.

Nu säger statsrådet att de kommuner som har det sämst ställt får det bästa skatteutjämningsbidraget, och det är ju uppenbart — det vore ingen skatteutjämning eljest. Men samtidigt är det

väl ändå så att statsbidraget till skolskjutsar hittills har utgått med 80 procent av den redovisade kostnaden. Detta har erkänts och ansetts vara solidariskt riktigt. Skatteutjämningen kommer icke att ge 80 procent i toppen, och följaktligen finns det risk för en försämring för avståndskommunerna, vilket jag beklagar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! De två senaste inläggen föranleder mig bara att lämna en närmare kommentar till herr Lars Eliassons påstående. Han säger att kommittén blev förhindrad att lägga fram andra förslag. De ursprungliga direktiven till skatteutjämningskommittén skrevs så att kommittén skulle arbeta för en skatteutjämning. Det var således inte fråga om någon ökad bidragsgivning till kommunerna över staten, utan det var en konsekvent skatteutjämning.

Kommittén arbetade några år och kom så småningom in på spåret att man med bortseende från direktiven ville ge en beställning på ökade statsbidrag i kombination med kommunal skatteutjämning. I denna kommitté satt ju hedervärda, ambitiösa och kunniga karlar. En del av dem var emellertid inte representativa för det hälftenbruk som jag talade om, utan de var renodlat kommunalt besjälade. Det är möjligt att en och annan av dem, som skulle ha varit till 50 procent riksdagsman inombords, ändå vägde över på den kommunala sidan.

Vid det tillfället, när man var på väg att gå ifrån de direktiv om arbetsuppgifter som var angivna från regeringen, gavs från finansministerns sida ett tilläggsdirektiv, som ytterligare slog fast att kommittén hade att leverera ett förslag som skulle kosta lika mycket, om jag minns rätt, som de vid årsskiftet 1964/65 utgående statsbidragen av olika slag plus 100 miljoner. Regeringen gav

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

således kommittén utrymme att använda 100 miljoner till ökade bidrag, och det hela skulle ge en bättre utjämning än vad det gamla utjämningsförfarandet innebar.

Jag är medveten om att kommittén var irriterad över detta. Men så småningom — och det är jag glad över — började kommittén lojalt arbeta efter det nya tilläggsdirektivet, och jag fick ett kostnadsförslag som höll sig inom den angivna ramen. Vid en närmare granskning visade det sig emellertid att själva konstruktionen av kommitténs förslag, som jag betraktade som mycket elegant och värdefullt och som regeringen har följt till alla delar, var sådant att kostnadsberäkningen inte skulle hålla om man accepterade förslaget. Då krävde rena matematiken att man ökade ytterligare.

Jag stod i valet att göra om kommitténs som jag tyckte eleganta utformning för att hålla mig inom ramen för de avsedda kostnaderna eller att acceptera kommitténs utformning och finna mig i att kostnaderna blev högre. Jag valde det senare alternativet och gjorde därutöver vissa ytterligare kombinationer.

Jag skulle inte ha sagt detta, om det inte tangerade ett större problem. Ni som är ledamöter av denna kammare begär ändå såväl i detta hus som i ert vardagsliv, att regeringen skall hålla sin hand över den ekonomiska utvecklingen och tillsammans med riksdagen, vilken har beslutanderätten, föra en ekonomisk politik som har en rimlig grad av riktighet när det gäller att söka uppnå ekonomisk stabilitet och att klara de utgifter som vi vill kosta på oss.

När vi tillsätter utredningar väljer vi inte utredningsfolk, som har ambitionen att ha översikt över hela fältet och som reflekterar på samma sätt som i sista hand finansministern måste göra, utan man tillsätter specialister vilka gärna kan ha stora ambitioner på sitt särskilda område — vilket detta nu må vara.

Om därför regeringen inte bara skall ha till uppgift att samla ihop ett antal önskelistor utan förankring i den praktiska verkligheten, måste regeringen redan vid direktivgivningen ge uttryck för vilka ekonomiska ramar en utredning har att hålla sig inom. Detta är den enda praktiska möjligheten att driva ett vettigt utredningsarbete. Vi har ingen användning för tjocka och ingående utredningsbetänkanden frikopplade från den kanske många gånger trista och hårda verklighet vi tvingas att röra oss med.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med många ord. Jag vill bara konstatera att ingenting av det som finansministern framhållit på något sätt ändrar vad jag själv anfört, vilket f. ö. alla i denna kammare känner till, nämligen att herr Sträng begränsade skatteutjämningskommitténs möjligheter att ta upp en mera genomgripande reform.

Kommittén fick inte möjlighet att pröva hur man skulle förfara med en rad speciella bidrag, om de t. ex. skulle kunna bakas in i ett system. Herr Sträng genomförde på egen hand en reform, som inte remissbehandlades i vanlig ordning. Även om man kan ha olika uppfattningar om detta tror jag att finansministern måste inse att man inte på grundval av det förslag, som nu föreligger, verkligen kan göra en bedömning av konsekvenserna för ett stort antal glesbygdskommuner med avseende på skolskjutsarna, när bidragen till dessa avvecklas.

Jag skall inte gå in på några andra detaljer i systemet, vilka också är föremål för diskussion, men jag vill slå fast att inget av det som finansministern anför utgör ett bestridande av det faktum, att skatteutjämningskommitténs händer varit bundna och att finansministern nu själv gått längre än denna kunnat göra.

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Herr **LOTHIGIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern talade om direktiven för utredningen och den kostnadsram som utredningen hade att röra sig inom. Jag upptog det i någon mån som kritik, trots att jag meddelade att vi i utredningen lojalt hade följt direktiven. Det var bara det, att hade man vetat att det skulle bli en så pass hög lyftning hade utredningen kanske haft större möjligheter att skapa en skatteutjämning som var mera tillfredsställande än den vi kom fram till.

Jag vill också anmäla att vi på högerhåll inte i nämnvärd utsträckning deltar i denna höjning av kostnaderna, ty räknar man samman våra förslag finner man att kostnadsökningen blir cirka 6 miljoner kronor. Jag har också uttalat viss tveksamhet rörande det extra område som har kommit till, och det har jag gjort därför att det inte funnits ett tillräckligt underlag för detsamma.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Ytterligare bara en replik till herr Eliasson i Sundborn!

Herr Eliasson är alldeles för blygsam om han inför kammaren försöker göra gällande att hans intelligens inte räcker till för att studera frågan om skolskjutsbidragens verkningar, även om den frågan inte har varit remissbehandlad. Det finns tabellariska redovisningar i slutet av propositionen som anger inbörden. Dessutom har 10 miljoner kronor avdelats bl. a. för att förstärka skatteunderlaget i de glesbygdskommuner som haft oproportionerligt stora utgifter för sina skolskjutsar.

Som jag tidigare underströk har man i allmänhet gjort det felet vid sina beräkningar, att man bortsett från att det nu blir ett större antal skattekrönor att slå ut skolskjutskostnaderna på. Jag förmodar att i propositionen redovisats alla de skäl som behöver anföras för att kammaren med tillförsikt skall kunna

godkänna utskottsutlåtandet och propositionen på denna punkt, utan risk för att ifrågavarande kommuner skall behöva lida nöd.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Såsom tidigare meddelats är det ofrånkomligt att behandlingen av de ärenden som nu debatteras slutföres vid dagens sammanträde. Då detta icke synes kunna ske före kl. 18.30 inställes den information om arbetet inför övergången till högertrafik, som statens högertrafikkommission avsett att anordna vid nämnda tidpunkt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Denna punkt på föredragningslistan upptar åtskilliga utskottsutlåtanden bl. a. från andra lagutskottet avseende folkpensioneringen. Med anledning härav skall jag under några minuter göra en kort resumé över propositionens huvudförslag och något kommentera de reservationer som fogats till utlåtandena.

Den proposition som ligger till grund för de utlåtanden från andra lagutskottet, vilka det här är fråga om, avser förslag om förbättringar av folkpensionerna för nästa budgetår.

De förbättringar som föreslås på folkpensionssidan innebär en standardhöjning av folkpensionerna med 150 kronor för en ensam pensionär och med 230 kronor för två pensionsberättigade makar. Pensionen blir med det pensionspristal, som senast fastställts, från och med den 1 juli 4 075 kronor för ensam pensionär och 6 370 kronor för två makar.

Vidare föreslås att de nya indextillägg, som utlöses efter den 1 juli i år, skall utgå med 85 kronor för ensam pensionär och 130 kronor för två pensions-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

berättigade makar mot för närvarande 75 respektive 120 kronor.

Samordningsreglerna blir gynnsammare för vissa äldre pensionärer som har yrkesskadelivräntor, och bestämmelserna för inkomstprövning av kommunala bostadstillägg och övriga inkomstprövade förmåner mjukas upp i vad gäller förmögenhetens inverkan på förmånernas storlek.

I finansieringsavseende övertar staten från och med år 1965 från kommunerna folkpensionskostnader på 350 miljoner kronor. Detta ger kommunerna ökade möjligheter att stödja sina folkpensionärer med kommunala bostadstillägg.

Herr talman! Dessa förslag har tillstyrkts vid utskottsbehandlingen och om dem råder allmän enighet. Att det ändå blir utrymme för en debatt i folkpensionsfrågan detta år sammanhänger huvudsakligen med planerna för framtiden.

Innan jag går in på denna fråga vill jag i korthet dröja något vid vad som har hänt på detta område under de allra senaste åren. Det är nu nästan på dagen tre år sedan lagen om allmän försäkring antogs av riksdagen. Låt mig erinra om att folkpensionen då för en ensam pensionär var 2 900 kronor om året. När den höjning träder i kraft, varom förslag nu föreligger, blir folkpensionen för en ensam pensionär, som jag nyss nämnde, 4 075 kronor om året. På något mer än tre år har alltså folkpensionen stigit med 1 175 kronor. Det är, tycker jag man gott kan säga, en i folkpensionens historia exemplariskt snabb höjning. Från budgetåret 1961/62 till 1965/66 har statens folkpensionskostnader stigit från 2,5 miljarder kronor till 4,5 miljarder kronor — det är nära nog en fördubbling.

Statsmakterna har beslutat sig för ytterligare folkpensionshöjningar fram till 1968, då årspensionen för en ensam pensionär skall vara 90 procent av basbeloppet. Vi är alla överens om att det

inte får sättas punkt för utvecklingen där. Jag uttalade i förra årets statsverksproposition att standardhöjning av folkpensionerna borde komma till stånd även efter 1968 och att de frågor som har samband därmed borde utredas.

Ett väsentligt motiv för de folkpensionshöjningar som statsmakterna bundit sig för fram till 1968 är att förbättra pensionsförhållandena för de pensionärer som inte alls eller i begränsad omfattning har ATP-pension eller annan pension vid sidan av folkpensionen. Som andra lagutskottet uttalar sker förbättringen av de ekonomiska villkoren för dessa grupper i första hand genom de etappvisa höjningarna av folkpensionsförmånerna. Även för tiden efter 1968 bör, som jag anförde i 1964 års statsverksproposition, folkpensionshöjningar komma till stånd bl. a. på grund av att vid denna tid blott en mindre del av folkpensionärerna har ATP. Jag anser att under utredningsarbetet särskilt bör uppmärksammas frågan om en effektiv förbättring för de pensionsgruppsgrupper, som inte har sidoinkomster till folkpensionen eller endast låga sådana inkomster.

Jag framhöll i förra årets statsverksproposition att frågorna rörande folkpensionshöjningar efter 1968 borde utredas i god tid dessförinnan. Det har självfallet inte varit någon mening att börja utredningsarbetet innan de ekonomiska förutsättningarna för folkpensionshöjningar i framtiden kan någorlunda överblickas. Jag tror att vi nu har bättre möjligheter att bedöma tiden efter 1968 än för ett år sedan, och jag ämnar också se till att utredningsarbetet inom kort kan påbörjas. Detta utredningsarbete bör självfallet bedrivas under parlamentarisk medverkan. Därmed ges också tillfälle att konkret pröva de förslag som reservanternas nu har framfört och samtidigt väga dem mot andra angelägna önskemål som säkerligen kommer att föreligga.

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Vi kommer att gå vidare på folkpensionshöjningarnas väg. De förslag reservanterna framfört skymmer inte bort det stora värde, som de kommande etapphöjningarna fram till 1968 får för folkpensionärerna, och det faktum, att särskild omsorg under det utredningsarbete jag aviserat skall ägnas de folkpensionärer som har de lägsta inkomsterna. Jag vill, herr talman, gärna upprepa att i centrum för detta utredningsarbete bör stå frågan om en effektiv förbättring för de pensionärsgupper som inte har sidoinkomster till folkpensionen eller endast låga sådana inkomster.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat dels belysa de frågor som nu mera konkret kommer upp till behandling i kammaren och dels något beröra de huvudfrågor som jag anser att det förestående utredningsarbetet bör inriktas på.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Efter socialministerns anförande skall jag försöka att begränsa min framställning till det allra nödvändigaste.

Jag vill i anslutning till socialministerns inlägg uttrycka min tillfredsställelse över att socialministern nu klart lovat att inom den närmaste tiden tillsätta en utredning, som skall syssla med frågan om folkpensionärernas standardtillägg efter år 1968. Jag uttalar också min tillfredsställelse över att socialministern klart deklarerar att denna utredning skall ske under parlamentarisk medverkan.

Anledningen till att andra lagutskottets utlåtanden nr 41 och 44 tas upp i detta sammanhang är ju, såsom finansministern antydde, just den omständigheten, att det i samband med skatteutjämningen skall ske en renodling av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i avseende på folkpensioneringen. I proposition nr 43, som behandlas i andra lagutskottets utlåtande

nr 44, behandlas den frågan, och utlåtandet innehåller förslag till ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen. Kostnadsfördelningen skall som bekant bli den, att staten svarar för de kostnader, som kommer på de pensioner staten beslutar, under det att kommunerna skall svara för kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen, som ju beslutas av de kommunala myndigheterna.

Jag skall i det följande med några ord närmast beröra andra lagutskottets utlåtande nr 41, som innehåller utskottets yttrande över proposition nr 45. Denna proposition innehåller förslag till standardförbättring av folkpensionerna jämte en rad andra förslag till ändringar som berör socialförsäkringsbolagen, uppmjukning av inkomstprövningsreglerna, justering av indextilläggen inom folkpensioneringen och ändrade grunder beträffande skyldighet att erlagga avgift för sjukvårdsförmåner samt uppräknings av vissa äldre livräntor.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag och är fullt enigt i fråga om dessa ändringar, som föreslås träda i kraft instundande 1 juli eller i några fall den 1 januari 1966.

De reservationer, som avgivits i anslutning till detta utskottsutlåtande, syftar alltså inte till någon omedelbar och direkt förändring av vad som föreslås i propositionen. De syftar i stället till vissa ytterligare förbättringar, som föreslås träda i kraft redan från och med nästa år.

Utskottsmajoriteten nöjer sig däremot med att begära den utredning som socialministern aviserade om standardförbättring av folkpensionerna efter 1968. Utskottsmajoritetens utlåtande skiljer sig alltså i fråga om motivering från reservanternas skrivning. Vi reservanter vill ha en snabbutredning som gör det möjligt att redan till nästa år framlägga ett förslag till förbättring

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

av folkpensionerna för de folkpensionärer som endast har folkpensionen eller folkpensionen och en obetydlig sidoinkomst att grunda sin försörjning på. Den reservation, som representanter för folkpartiet i andra lagutskottet har avgivit, reservation nr I, stöder sig på en av herr Gustafsson i Skellefteå m. fl. avgiven motion i denna kammare.

Vid skilda tillfällen har från olika håll framhållits angelägenheten av att just dessa grupper folkpensionärer, som endast har folkpensionen eller en obetydlig sidoinkomst att leva av, får en standardförbättring. De har på grund av den allmänna standardhöjningen kommit i ett läge som väl egentligen inte förutsågs 1958 när riktlinjerna för folkpensionshöjningarna fram till 1968 drogs upp. Även om det nu endast är två—tre år kvar till 1968, anser vi det vara angeläget att pensionärerna om möjligt beredes en förbättring redan fr. o. m. nästa år.

Vi är naturligtvis medvetna om att varje generell höjning av folkpensionerna kostar pengar. Vi är också medvetna om de olägenheter, som är förknippade med att införa en ny form av inkomstprövning i samband med folkpensioneringen, men vi är också på det klara med att om man vill hjälpa de sämst ställda bland folkpensionärerna, kan man inte komma ifrån någon form av inkomstprövning.

Vi har i reservation föreslagit en snabbutredning, som i första hand bör sikta på ett särskilt inkomstprövat tillskott vid sidan av nu utgående folkpensionsförmåner. I motion II: 779 har med ett exempel skisserats hur detta pensionstillskott och inkomstprövningen av detsamma skulle kunna konstrueras. I motionen nämnes 400 kronor för ensamstående och 600 kronor för äkta makar såsom tänkbara belopp. Det är självfallet möjligt att också tänka sig andra belopp, om utredningen skulle föreslå sådana. Men om pensionstillskottet skall

bli till någon verklig nytta, måste man nog tänka sig belopp av minst den storlek jag nyss angav. Vi har tänkt oss en inkomstprövning så konstruerad, att pensionstillskottet bortfaller, då den inkomstprövning, som nu tillämpas bl. a. beträffande de kommunala bostadstilläggen, sätter in, alltså vid en sidoinkomst på 1 700 kronor för ensam pensionär respektive 2 400 för makar.

Genom att konstruera inkomstprövningsreglerna på det sättet skulle man kunna uppnå två betydelsefulla ting i sammanhanget. För det första skulle de folkpensionärer, som har det sämst ställt, erhålla en förbättring av pensionerna, och för det andra skulle inkomstprövningen i samband med pensionstillskottet inte kollidera med den nu gängse inkomstprövningen beträffande bl. a. de kommunala bostadstilläggen. Genom att begränsa rätten till pensionstillskottet på angivet sätt skulle kostnaderna också kunna hållas inom rimliga gränser; kostnaderna skulle för övrigt komma att minska allteftersom tilläggspensionerna blir större.

Utskottet ställer sig egentligen inte avvisande till de tankegångar, som skisserats i motion II: 779. Av utlåtandet framgår att utskottet menar, att de problem som beröres i denna motion, bör tas upp till behandling av den utredning, som skall utreda frågan om höjning av pensionerna efter 1968. Det är detta som vi reserverar oss tycker är litet onödigt. Vi vill ha ett förslag om möjligt redan till nästa år.

Den tanke, som ligger bakom reservationen, går alltså ut på att bereda snar hjälp. Om man över huvud taget menar allvar med talet om ytterligare standardförbättring och snar hjälp till de sämst ställda folkpensionärerna, bör reservation I av herr Erik Filip Petersson m. fl. bifallas. Jag ber, herr talman, att först och främst få yrka bifall till denna reservation.

Reservation IV är en följdreservation

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

och utgör av utskottets utlåtande en omformulering, som är nödvändig för att yttrandet skall bli samordnat med vad vi anført i reservation I. Jag ber alltså herr talman, att få yrka bifall också till reservation IV.

Jag har redan berört andra lagutskottets utlåtande nr 44 och anført att det innehåller förslag till ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen, en ändring som tillstyrktes av utskottet. Vid detta utlåtande har centerpartiet fogat en reservation, som också syftar till en förbättring av folkpensionärernas förhållanden fr. o. m. nästa år. Den förbättring, som centerpartiet förordar, är knuten till de kommunala bostadstilläggen och går närmast ut på att man i botten på bostadstillägget skulle lägga ett statligt bostadstillägg av viss storlek.

Jag skall inte gå närmare in på centerpartiets reservation. Jag vill bara säga, att anledningen till att vi i folkpartiet inte kunnat biträda den är att förslaget bryter mot den princip som dras upp i skatteutjämningsförslaget och i förslaget om finansiering av folkpensioneringen. Dessutom skulle reservationsförslaget kunna få till resultat, att ett statligt bostadstillägg till folkpensionärerna i vissa fall inte skulle komma pensionärerna till godo utan bli en favör för kommunerna. Jag tänker då närmast på det kommuner, som redan ger så stora kommunala bostadstillägg att dessa räcker till för att hyra en ordinär och hygglig pensionärsbostad. Det skulle knappast ligga i dessa kommuners intresse att ytterligare öka pensionärernas bostadstillägg.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 44.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Först vill jag uttala min

tillfredsställelse över att vi nu äntligen har att ta ställning till ett förslag som syftar till att utjämna de stora olikheter som för närvarande råder i fråga om vad den enskilde har att betala för den service på olika områden som kommunerna ger liksom för den ålderdoms-trygghet som samhället har att svara för. Genom det nu föreliggande förslaget att staten skall överta den väsentligaste delen av kostnaderna för folkpensionerna skapas en mer rättvis fördelning av folkpensionskostnaderna kommunerna och skattebetalarna emellan. Det är mycket väsentligt. Därmed närmar vi oss den målsättning som centerpartiet ansett vara riktig, nämligen att staten bör svara för kostnaderna för folkpensioneringen. Även om vi i stort sett anser att förslaget är tillfredsställande, finns det anledning att göra vissa justeringar. Förslag till sådana justeringar har vi framställt i reservationer till de olika utskottsutlåtandena.

Från andra lagutskottet föreligger två utlåtanden. Det ena berör folkpensionernas standardhöjning, och det andra berör finansieringen av folkpensionerna och skatteutjämningsfrågan. Men båda utlåtandena berör pensionärernas situation och deras möjligheter att följa med i den allmänna standardutvecklingen.

Vi har från vårt håll vid olika tillfällen aktualiserat frågan om folkpensionernas anpassning till den allmänna standardhöjningen. Vi har även krävt de årliga höjningar som nu föreslås.

Herr statsrådet berörde den utveckling som skett när det gäller folkpensionerna. Han sade att det nu föreliggande förslaget innebär en exempellöst snabb höjning. Han framhöll vidare att under en viss tidrymd kostnaderna för folkpensioneringen har fördubblats. Detta är i och för sig riktigt, men i detta sammanhang bör man väl också ta med i bilden, att antalet pensionärer har ökat väsentligt.

Vi har också i våra motioner och re-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

servationer tagit upp frågan om standardhöjningen av folkpensionerna efter 1968. Vi har gjort det av den anledningen att denna fråga inte har utretts; vi har ansett det vara angeläget att frågan snarast blir utredd av en parlamentarisk kommitté. Vi har i detta sammanhang pekat på att 1962 års riksdag i sitt beslut i fråga om lagen om allmän försäkring angav folkpensionsförmånerna som procentdelar av ATP:s basbelopp. Enligt vår mening säkrar man inte standardföljsamheten med denna ordning; det är endast penningvärdeförsämringarna som man på detta sätt kan eliminera. Vi anser att man måste ha en annan konstruktion för att klara standardföljsamheten efter 1968, och det är för att åstadkomma en sådan som vi begärt en utredning i frågan. Nu säger utskottsmajoriteten att det saknas skäl för den uppfattning vi fört fram i motionen.

Om jag fattade socialministern riktigt sade han att det skall tillsättas en parlamentarisk utredning — det var intressant att höra, och jag tackar för detta. Han sade vidare att denna utredning skulle ta hänsyn till de synpunkter som framförts i reservationerna. Jag fattar detta uttalande så, att hans avsikt är att denna utredning skall pröva frågan om standardföljsamheten i stort sett med utgångspunkt från de synpunkter vi anfört i reservationen på denna punkt.

I vår motion och i reservationerna till de olika utlåtandena tar vi vidare upp frågan om förbättringar före 1968 för de grupper av pensionärer som har det sämst ekonomiskt ställt. När riksdagen 1958 fattade beslut om folkpensionshöjningarna fram till 1968 och om den målsättning som man vid denna tidpunkt ville nå, utgick man från en antagen standardutveckling i vårt land. Senare har det visat sig att standardhöjningen varit större än man beräknade 1958. Detta innebär med andra

ord att folkpensionärerna inte fått den standardhöjning i förhållande till andra grupper som man avsåg med 1958 års beslut.

Vi vet att det är många folkpensionärer som har det besvärligt ekonomiskt. De har sin folkpension, och några inkomster därutöver har de i allmänhet inte. För att de skall uppnå samma standard, som den största delen av den aktiva gruppen av svenska folket har, är folkpensionen otillräcklig. Jag är klart medveten om att nya pensionsgrupper med bättre ekonomisk situation strömmar till allteftersom åren går. Men kvar står det faktum, att det under lång tid framöver kommer att finnas pensionärer med ekonomiskt otillfredsställande förhållanden. Det problemet har vi att lösa inom folkpensioneringens ram. Man kan diskutera olika vägar för att åstadkomma en sådan förbättring. Herr Anderson i Sundsvall var inne på en. Enligt vår uppfattning är en framkomlig väg att gå via de kommunala bostadstilläggen. Vi skulle härigenom göra det möjligt för de pensionärer, som har det största behovet, att få ett pensionstillskott. Det kommunala bostadstillägget är högst varierande i de olika kommunerna. Den främsta anledningen till dessa olikheter är kommunernas ekonomiska situation och förmåga att betala. Jag skall villigt erkänna att det nu aktuella förslaget till kommunal skatteutjämning ger kommunerna betydligt större möjligheter än förut att ge ordentliga bostadstillägg. Men vi kommer ändå inte ifrån, att kommuner med svagt skatteunderlag och ett stort antal pensionärer i förhållande till antalet personer i aktiv ålder har svårare att ge bostadstillägg av den storleksordning som är eftersträvsvärd än kommuner med starkt skatteunderlag.

I skatteutjämningskommittén, vars betänkande ligger till grund för det förslag vi nu behandlar, hävdade center-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

partiets representant att staten skulle svara för ett grundbelopp till det kommunala bostadstillägget. Denna linje har vi följt upp i motioner och reservationer.

Vi anser att detta är en riktig och framkomlig väg, dels med hänsyn till den ekonomiska aspekten — man skulle härigenom kunna ge de sämst ställda ordentliga förbättringar före år 1968 — dels ur den väsentliga synpunkten att det är staten som bör svara för kostnaderna för folkpensionerna.

Herr Anderson i Sundsvall invände mot detta resonemang, att om man följde denna linje så skulle man bryta den princip som skatteutjämningskommittén följt. Jag för min del anser att det är principen att det är statens uppgift att svara för kostnaderna på detta område som bör följas, och jag tror inte att man behöver befara att kommunerna skulle dra sig undan sitt ansvar.

Naturligtvis vore det önskvärt att pensionsförmånerna kunde förbättras så väsentligt, att det inkomstprövade bostadstillägget inte behövde ingå i pensionssystemet. Men så långt har vi ännu inte kommit. Vi ser det i stället så, att bostadstilläggets bibehållande i nuvarande läge är det smidigaste sättet att tillgodose trygghetsbehovet för de pensionärsgupper som utöver de allmänna folkpensionsförmånerna har inga eller obetydliga tillskott i form av inkomster eller tillgångar. Det kan i vissa fall komma att gälla ganska stora pensionstillägg. Då är frågan: Kan vi räkna med att kommuner med svag ekonomisk bärkraft på egen hand skall klara denna uppgift? Principiellt anser vi det vara oriktigt att kommunerna skall bära en stor del av kostnaderna för en nödvändig förbättring av standarden för stora grupper av folkpensionärer. Vi anser att det är en riktig princip att staten bär denna kostnad. Vårt yrkande mynnar därför ut i att regeringen skall förelägga 1966 års riksdag ett förslag om ett

statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna II och III i andra lagutskottets utlåtande nr 41 och reservationen vid punkten B i andra lagutskottets utlåtande nr 44.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag beklagar den tidsnöd vi får arbeta under, men jag lovar att jag skall sätta tvångströja på mig själv och fatta mig mycket kort.

I andra lagutskottets utlåtande nr 44 finns en centerreservation, där man bland annat yrkar bifall till centerns partimotion II: 780 som innebär att staten skall ta på sig kostnaderna för det kommunala bostadstillägget. Syftet är, som vi ser i reservationen, att förbättra standarden för pensionärerna.

Jag ifrågasätter inte alls centerpartiets ambition och goda vilja att förbättra folkpensionärernas standard, men jag tycker att det är synd att man, när man nu vill spendera 150 miljoner kronor på denna reform, inte försöker se till att pensionärerna själva får disponera dessa pengar; det får de nämligen inte om man använder dem till kommunala bostadstillägg. Det blir kommunerna och hyresvärdarna som tar dessa pengar, och pensionärerna får ingenting med av dem, vad jag kan förstå.

Vi vet ju att när kommunala bostadstillägg räknas upp, så räknar kommunen samtidigt upp bostadskostnaderna för de pensionärer som den har hand om. Det måste ju animera hyresvärdarna att höja hyrorna, om staten garanterar ett visst bidrag till hyran. Vi skall också vara på det klara med att vi flyttar över detta belopp, 150 miljoner kronor, till den progressiva statsbeskattningen, vilken som bekant mycket hårt drabbar vanliga löntagare.

Jag kan därför inte biträda detta förslag. Då har jag självfallet mycket större sympatier för folkpartimotionen nr

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

779 i denna kammare som har sin inspirationskälla i högerpartiets s. k. ATP-utspel. Det särskilda yttrande som herr Hübinette och jag lämnat till andra lagutskottets utlåtande nr 41 är betingat av denna motion och av reservation I till utskottets utlåtande nr 41. Tyvärr har emellertid reservationen blivit så tillgrumlad, om jag så får uttrycka det, i förhållande till motionen, att jag har mycket svårt att stödja den. Det är helt enkelt svårt att avgöra vad reservationen egentligen innebär. Varför har t. ex. reservanterna blandat in centerns partimotion II: 780 i sin hemställan under reservation I? Den motionen är ju helt olik folktopartimotionen som berör ungefär samma problem som högerpartiet aktualiserade i valrörelsen. Folktopartimotionen innehåller ju faktiskt, om man läser den mycket noga — och det vill jag påstå att jag har gjort — ett krav på en allsidig utredning med förslag till 1966 års riksdag om möjligheter att ordna tilläggs-pension till de pensionärer som bara eller huvudsakligen har folkpensionen att leva på, utan att man därvid förordar någon särskild patenlösning.

Om reservation I hade följt folktopartimotionens hemställan, som ligger mycket nära högerpartiets förslag tidigare i år i samma sak, så hade vi naturligtvis röstat för den reservationen. Men nu har alltså folktopartiet av någon anledning kopplat ihop sin motion med centermotionen II: 780, som berör helt andra frågor. I den motionen ondgör sig ju centerpartiet bl. a. över att folkpensionen efter 1968 skall utgöra 90 respektive 135 procent av basbeloppet i tilläggs-pensioneringen. Man säger att detta kommer att förhindra standardökningar i framtiden, vilket utskottsmajoriteten förnekar. Även centerpartiet tar emellertid upp frågan om en tilläggs-pension till de pensionärer som bara har folkpension, men man säger att det problemet självfallet skall lösas

inom folkpensioneringens ram. Varför skall man på detta sätt låsa problemet i förväg? Frågan är faktiskt berättigad. Vi brukar ju ibland från oppositionen vara kritiska mot att man ger snäva tilläggsdirektiv till en utredning och så att säga låter utredningen arbeta inom en alltför snäv cirkel. Det går inte att komma fram till ett bra förslag, om man har en alltför snäv cirkel att röra sig inom. Jag förstår alltså inte varför man i denna komplicerade fråga skall låsa fast utredningen. Det vill inte heller folktopartiet men kopplar ändå ihop dessa två motioner. Är det en utredning syftande till förbättringar inom folkpensioneringens ram eller är det en mera förutsättningslös utredning som folktopartiet kräver?

Dessa två motioner är alltså i mitt tycke två oförenliga storheter, som det bör vara svårt att koppla ihop i en reservation. Ändå har man gjort det, och det märkliga är att trots att folktopartiet har tagit upp centerns partimotion i sin reservation och velat tillstyrka den, så har inte centerpartiet skrivit på reservationen, utan centerpartiet tillstyrker i reservationerna II och III sina motioner utan att visa motsvarande artighet mot folktopartiet. Den politiska bilden kunde vara åtskilligt mycket klarare. Det är synd att det har gått så mycket troll i den här angelägna saken.

Herr talman! Jag kommer att lägga ned min röst vid omröstningen rörande reservation I, och när det gäller reservation IV, som avser slopande av avdragsfaktorn två tredjedelar i syfte att låta folkpensionärerna behålla litet mer av en liten sidoinkomst, så har högerpartiet i annat sammanhang framlagt ett förslag om höjda ortsavdrag för folkpensionärerna, vilket löser samma problem. Därför behöver vi inte heller stödja den reservationen.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp)
kort genmäle:

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Herr talman! Jag förstår att herr Ringaby befinner sig i en besvärlig situation och har nedlagt åtskillig möda för att finna en utväg att slippa rösta på folkpartiets reservation. Herr Ringaby tror att han lyckats finna det hål han kan krypa igenom, då han konstaterar att folkpartiet i klämman till sin reservation också slutredovisar och avskriver centerpartiets motion II: 780.

Formuleringen av klämmarna till motioner och reservationer kan vålla vissa bekymmer, men det vanliga är ju att man redovisar de motioner som har diskuterats i det avsnitt som motiveeringen berör. I reservationen tillstyrker vi motion II: 779 av herr Gustafsson i Skellefteå m. fl. I anledning härav och i anledning av motion II: 780 föreslår vi att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge sin mening till känna. Om herr Ringaby inte kan biträda detta yrkande, förstår jag inte heller hur herr Ringaby skall kunna biträda utskottsmajoritetens förslag.

Nu sade herr Ringaby förstås att han skulle lägga ned sin röst. Men på s. 33 i utskottsutlåtandet, under F, använder utskottet samma formuleringsteknik som i reservationen med den skillnaden att man inte tillstyrker folkpartimotionen. I anledning av motionerna II: 799 och II: 780 föreslår utskottet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna vad utskottet anfört. I mitt anförande framhöll jag att skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas förslag är den, att vi vill få till stånd en standardförbättring från 1966, under det att utskottsmajoriteten nöjer sig med en standardförbättring efter 1968.

Jag vill också invända mot påståendet att högerns ATP-förslag skulle ha varit vår inspirationskälla. Detta är toltalt fel.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Ringaby säger att det har gått troll i den här frågan. Om det förhåller sig på det sättet, föreställer jag mig att herr Ringaby inte vill springa ifrån sitt ansvar för att det har kommit troll med.

Nu säger herr Ringaby, att om vi följer centerlinjens förslag om ett statligt grundbidrag till de kommunala bostadstilläggen, så innebär detta ingenting annat än att hyrorna höjs och att kommunerna tar hem vinsten. Nej, herr Ringaby, det innebär väl i stället att detta är en längre gående skatteutjämning, som skapar möjligheter för kommunerna att ge bättre kommunala bostadstillägg. Om det kommunala bostadstillägget är 2 000 kronor och staten bidrager med 600, vad är det då som säger, att om staten inte bidrager, så skulle inga hyror höjas, men om staten bidrager, så höjs hyrorna? Jag förstår inte det resonemanget.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte försökt slingra mig undan att rösta på denna reservation, ty även i reservationen I talas det ju om »pensionstillskott inom folkpensioneringen» — det är också en bindning. Man låser utredningen till att hålla sig inom folkpensioneringen. Vi har tidigare pekat på att det finns en möjlighet också inom ATP-systemet. Det är synd att låsa en utredning i ett så komplicerat fall. Den borde få vara förutsättningslös.

Det blir kommuner och enskilda som får dessa pengar och inte folkpensionärerna. Jag har ingenting emot att kommuner och enskilda hyresvärdar får ta ut högre hyror, men då skall man säga det i sin motion och i sin reservation och inte motivera förslaget med att det blir en standardhöjning för folkpensionärerna.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp)
kort genmäle:

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Herr talman! Den distinktion som herr Ringaby gjorde i sitt senaste anförande kan jag förstå. Herr Ringaby kan naturligtvis inte acceptera reservationen därför att vi reservanter har framhållit att höjningen av pensionerna skall göras inom folkpensioneringens ram. Jag förstår att herr Ringaby inte kan acceptera detta, eftersom herr Ringaby är bunden av högerns förslag om att förhöjningen skall ske inom ATP:s ram, ett förslag som vi inte kan biträda.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Ringaby förkastade förslagen från centerpartiet och folktopartiet beträffande förbättringar av folkpensionen, och han konstaterade därvid med en viss glädje att man hade använt högerns ATP-utspel som inspirationskälla och att det som de fått upp ur källan hade varit grumligt. Detta är säkert riktigt. Det var grumligt vatten i den, och jag skall ge herr Ringaby det erkännandet att reservanterna lyckats ytterligare grumla till det i sina förslag.

Vi kanske först kan konstatera, herr talman, att det råder en glädjande enighet i utskottet om att årets folkpensionsförbättring är tillfredsställande. Jag tolkar detta som ett uttryck för att alla anser att vi nu tar ett så stort steg som vi orkar för att förbättra folkpensionerna. De reservationer som nu har diskuterats en stund rör alltså inte huvudfrågan. Man tar upp en fråga som skenbart är ny, nämligen frågan om att förbättra pensionen för de sämst ställda pensionärerna, och man tänker därvid i första hand på dem som inte har ATP-pension, men man tänker även på andra, sådana som inte har sidoinkomster.

Frågan är, som jag sade, endast skenbart ny. Vi har ju redan ett instrument för att hjälpa dem som har det sämst ställt, och detta instrument är det kommunala bostadstillägget. Nu kan man mycket väl tänka sig en ytterligare för-

bättring i sinom tid för de sämst ställda i form av ett inkomstprövat pensions-tillägg. På den punkten har inte folktopartiet alldeles fel. Men vi är ju alla överens om att pensionärerna skall få standardhöjningar även efter 1968. Nu har ju socialministern utlovat en utredning med parlamentarisk sammansättning, och när den utredningen skall klara upp standardhöjningen efter 1968, så bör den rimligtvis se till att denna utformas så, att den kommer dem till godo som har ringa eller ingen inkomst vid sidan av sin pension.

Centerpartireservationen, och även folktopartireservationerna, vill ha förslag till förbättringar — man har inget utarbetat förslag — redan till nästa år. Centerpartiet vill att förslag skall framläggas redan nästa år om att staten skall garantera ett visst belopp i det kommunala bostadstillägget, och folktopartiet vill ha förslag om ett särskilt pensionstillskott.

Utskottsmajoriteten anser att vi först måste infria det löfte som vi har givit samtliga pensionärer med avseende på höjningarna fram till 1968. När vi band oss för slutbeloppen för år 1968, gjordes nämligen inga som helst undantag. Vi sade att 1968 skulle alla ensamstående pensionärer ha så och så stor pension och ett gift pensionärspar så och så stor pension. Det är intressant att notera att när dessa belopp diskuterades 1958 — det är ju inte så länge sedan — ansågs de mycket tillfredsställande, inte minst från centerpartiets sida. Jag vill fästa herr Gustavssons i Alvesta uppmärksamhet på att från centerpartiets sida sades 1958, att de väsentliga standardförbättringar som föreslogs och som tillstyrktes av utskottet »givetvis underlättade en successiv avveckling av de kommunala bostadstilläggen». Det slutmål man hade för 1968 beträffande folkpensionen avsåg alltså pension utan kommunala bostadstillägg. De kommunala bostadstilläggen har inte av-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

vecklats, men de har faktiskt legat stilla i kommunerna — även i de kommuner där man har fastställt ett mycket lågt bostadstillägg. Jag tror att detta delvis beror på att man under åren 1958, 1959 och 1960 varit tveksam om hur det skulle bli med avvecklingen av de kommunala bostadstilläggen.

Vad har då inträffat som gör att vi just nu måste vidta speciella anordningar för de sämst ställda folkpensionärerna? Standardhöjningen har gått i den riktning vi avsåg. Herr Anderson i Sundsvall och herr Gustavsson i Alvesta säger att den allmänna standardhöjningen i vårt samhälle varit så fantastiskt mycket bättre än man räknade med 1958, att det har gjort att folkpensionärerna kommit i ett sämre läge än som förutsågs. Det är riktigt att vi haft en mycket glädjande standardförbättring i detta samhälle, och det är möjligt att den blivit något större än vi förutsåg 1958. Men jag vågar påstå att pensionärernas standardförbättringar under dessa år varit väl så stora som andra grupper i samhället.

Socialministern anförde en del siffror som belyste utvecklingen på folkpensioneringens område, och tillät mig att likaledes anförda några siffror.

1958, när vi startade denna standardförbättringsreform, hade en ensamstående pensionär 2 350 kronor om året. Nu får han 4 075 kronor. Det är en höjning med 70 procent, mina damer och herrar! Ett gift par hade 1958 3 760 kronor och får nu 6 370 kronor. Det är över 70 procents höjning under de åren. Jag hävdar inte att åerspensionen för våra folkpensionärer räcker till för några Mallorcaresor, men jag sätter in den i dess sammanhang och undersöker i vad mån vi har uppfyllt de löften som vi givit folkpensionärerna.

Vad sedan beträffar totalkostnaderna var man 1960 bekymrad och sade: »Nu har vi genomfört ATP, nu kommer folkpensionärerna i kläm.» Det året uppgick

folkpensionskostnaderna till 2,8 miljarder kronor. Nu uppgår de till 5 miljarder kronor!

Till de nämnda pensionsbeloppen kommer kommunalt bostadstillägg med varierande belopp. Genom den föreslagna omfördelningen av folkpensionskostnaderna kommer de kommunala bostadstilläggen att kunna höjas väsentligt. Kommunerna får nu sina kostnader minskade med 350 miljoner kronor, och utskottsmajoriteten vågar utgå från att kommunerna kommer att utnyttja detta belopp till att höja de kommunala bostadstilläggen.

Man vågar hysa en ganska stor optimism på den punkten. Som alla måhända kan erinra sig beslöt riksdagen 1963 i samband med att socialbalken antogs en viss omfördelning av kostnaderna, som minskade kommunernas pensionskostnader. Det beslutet i riksdagen har inneburit att ett stort antal kommuner sedan 1963 höjt sina kommunala bostadstillägg. Under år 1963 ökade 172 kommuner sina bostadstillägg med mellan 100 kronor och 1 400 kronor per år. Den utvecklingen fortsatte 1964, då 115 kommuner höjde sina kommunala bostadstillägg med mellan 100 och 2 700 kronor. Under första kvartalet i år har 35 kommuner höjt sina kommunala bostadstillägg. Det är mot denna bakgrund som man kan vara ganska övertygad om att den nu föreslagna lättningen kommer att utnyttjas för att höja de kommunala bostadstilläggen och inte för att sänka den kommunala skatten.

Denna omläggning gynnar i särskilt hög grad kommuner med låga kommunala bostadstillägg. Kommunerna slipper nämligen kostnaderna för förtidspension, barntillägg och änkepensioner samt hustrutillägg, men de får överta hela kostnaden för de kommunala bostadstilläggen. I de kommuner där bostadstillägget är lågt blir denna kostnad låg. Jag har studerat denna fråga

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

något och funnit att omläggningen ger en förhållandevis låg minskning för storstäderna medan den för landsbygds-kommunerna med små bostadstillägg innebär en oerhörd lättnad. Stockholm kommer att få en minskning på 22,3 procent av sina kostnader. Men då har den kommunen som vi vet ett bostadstillägg på över 2 000 kronor. Göteborg får en minskning med 33,7 procent men Svenljunga köping i Älvsborgs län, där man har ett kommunalt bostadstillägg på 200 kronor, får en minskning av sina kostnader med 80 procent. Den kommunen kan femdubbla sitt kommunala bostadstillägg utan att det innebär någon höjning av den kommunala utdebiteringen. Då skall man också komma ihåg att den skatteutjämning, som också diskuteras under denna debatt ger just den typen av kommuner den största lindringen.

Om man ser på utvecklingen under de senaste åren med standardhöjningen och höjningen av de kommunala bostadstilläggen kan man inte med fog säga, att vi inte har förbättrat situationen för folkpensionärerna.

Vidare vill jag beträffande bostadstilläggen göra ett ytterligare påpekande som har mycket stort intresse i detta sammanhang. Det pågår i vårt land som vi vet en kommunsammanläggning, cirka 100 sammanläggningar per år. I dessa fall sker sammanläggning av en kommun som har ett lågt kommunalt bostadstillägg med en stad eller kommun med ett högt kommunalt bostadstillägg. Även i dessa fall sker en höjning av kommunala bostadstillägg för folkpensionärerna som inte återfinns i den statistik som jag här nämnde.

Utskottsmajoriteten menar att man skall företa en utredning om hur pensionen skall förbättras efter 1968 och att man vid den utredningen skall ägna huvuddelen av sitt intresse åt den som inte har någon annan inkomst än folkpensionen och att man då skall söka

finna olika lösningar, där även folkpartiets förslag kan prövas. Dock är jag tveksam i fråga om detta partis förslag beträffande inkomstprövningens metodik.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag i andra lagutskottets utlåtanden nr 41 och 44.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg säger att först måste vi infria löfkena till samtliga pensionärer. Helt naturligt skall de infrias. Den motiveringen tror jag herr Bengtsson i Varberg anförde också förra året, när han argumenterade mot de årliga höjningar som vi äntligen har fått nu. Det har gått att skaffa inkomster till dem också. Det rör sig inte om några större summor i fråga om bostadstilläggen och de statliga grundbidragen till dessa.

Herr Bengtsson erinrade om debatten 1958. Den summa som då blev riktmärke för slutmålet 1968 var resultatet av en kompromiss, där centern hade yrkat på en högre summa.

Vidare tror jag inte jag har sagt att det varit en fantastisk standardstegring i förhållande till vad vi räknat med. Jag sade att den har varit större än man räknade med, när man fastställde målsättningen. Detta har lett till att folkpensionärerna inte har fått den del av standardstegringen som man räknade med. Däremot kan man använda ordet fantastisk i ett annat sammanhang, herr Bengtsson, i ett sammanhang som är negativt för pensionärerna och många andra. Jag avser de höga boendekostnaderna som vi inte kommer ifrån och som är ogynnsamma även för folkpensionärerna.

Det är helt naturligt att både övertagandet av folkpensionskostnaderna och skatteutjämningen förbättrar situationen för många kommuner. Det har jag klart understrukit. Men herr Bengts-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

son använde ordet »gynna». Det är väl i stället så, att dessa kommuner tidigare har varit mycket ogynnsamt ställda. De har fått bära mycket dryga kostnader. Nu är det fråga om en åtgärd för att skapa större rättvisa kommunerna och skattebetalarna emellan.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag instämma i vad herr Bengtsson i Varberg sade angående kommunernas möjligheter att höja de kommunala bostadstilläggen, när de nu blir befriade från bidraget till folkpensionerna. Det är klart att detta kommer att öka i synnerhet de mindre skattekraftiga kommunernas möjligheter att förbättra de kommunala bostadstilläggen, och det hoppas även jag kommer att ge resultat.

Sedan vill jag också hålla med om att vi skall infria de löften vi har givit folkpensionärerna angående höjningen fram till 1968 och standardförbättringen därefter. Ingen har någon annan uppfattning. Men det utesluter väl inte, att man kan göra en förbättring för de sämst ställda redan från 1966, och det är det som vi syftat till, låt vara att förbättringen kanske finge ges en provisorisk karaktär i avvaktan på resultatet av den utredning som skall syssla med standardförbättringen efter 1968. Grunden för vår framställning är just som herr Gustavsson i Alvesta har sagt, att den allmänna standardförbättringen för de aktiva grupperna, bl. a. genom lönehöjningarna, har blivit större än man förutsåg 1958. Det innebär att folkpensionärerna har släpat efter i förhållande till de aktiva grupperna. Det är denna eftersläpning vi vill avhjälpa genom förslaget i reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! En sak blir inte riktig därför att man säger den två gånger.

Herr Anderson i Sundsvall säger att utvecklingen har blivit en annan än den man tänkte sig 1958, d. v. s. standardutvecklingen för de övriga har blivit mycket större. Men han försökte inte att med en enda siffra ge belägg för hur mycket lönerna stigit för de aktiva från 1958 till 1965 i jämförelse med pensionshöjningarna, som jag angav till 70 procent, vilket inte kunde förnekas. Jag menar bara att man skall föra en realistisk diskussion i denna fråga.

Sedan har jag inte sagt att folkpensionen är tillfredsställande. Vi som har stått bakom ATP har framhållit, att vi vill ha en pension som gör det möjligt för människorna att bevara sin uppnådda levnadsnivå när de kommit in i pensionsstadiet. ATP kunde emellertid inte genomföras för alla omedelbart, utan trädde i kraft successivt. Vi har därför menat att de som bara har folkpension skall få folkpensionsförbättringar undan för undan.

Herr Anderson i Sundsvall! Jag försökte belysa de åtgärder som vidtagits sedan 1963 och framhålla vilka möjligheter de ger oss när det gäller att förbättra läget för de sämst ställda pensionärerna. Det verkade precis som om detta inte var värt någonting.

Herr Gustavsson i Alvesta säger att jag förde in debatten på 1958. Det var inte jag som gjorde detta utan det var herrarna som började sitt resonemang med att utvecklingen blivit en annan än vad man tänkt sig 1958. Herr Gustavsson i Alvesta säger sedan att det man kom överens om 1957 och 1958 var en kompromiss, men därefter krävde centerpartiet ett högre belopp. Detta har centerpartiet aldrig gjort, utan vad vi varit alldeles överens om är att folkpensionen år 1968 skulle vara 3 600 kronor för ensamstående och 5 400 kronor för äkta makar, räknat i 1957 års penningvärde. Centerpartiet har aldrig haft något annat förslag i denna fråga.

Herr talman! Jag talade inte emot år-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

liga folkpensionshöjningar i fjol, utan jag sade att den överenskommelse som träffats om vartannatårshöjningar inte längre gällde, utan det ankomme nu på regeringen att pröva frågan i budgetbehandlingen, precis som alla andra ansåg. Detta var vår ståndpunkt i fjol.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Den kompromiss som träffades 1958 och som utgjorde målsättning fram till 1968 var man enig om. Annars hade det inte varit någon ordentlig kompromiss. När det gäller de uppfattningar som ledde fram till denna kompromiss, behöver herr Bengtsson i Varberg bara plocka fram centerpartiets förslag.

Om det var så att herr Bengtsson i Varberg inte talade så starkt mot årliga höjningar förra året — vi voterade dock om saken — har herr Bengtsson talat så mycket starkare mot dem tidigare år då vi framfört förslaget.

Herr LARSSON i Öskeviksby (cp):

Herr talman! Liksom många talare före mig vill jag i stort sett med tillfredsställelse hälsa det i proposition nr 43 föreslagna skatteutjämningssystemet. Strävan att utjämna lokala och regionala skillnader i skattekraft och därmed också kommunernas möjligheter att ge människorna en någorlunda likvärdig kommunal service oavsett bostadsorten är en rättvisefråga, som alltför länge fått vänta på sin lösning.

Statsrådet Sträng sade för en stund sedan i denna kammare, att den skatteutjämning vi diskuterar egentligen inte är en social fråga längre. Jag vill i motsats till statsrådet säga att ett skatteutjämningssystem kan innebära att en kommun får förmåga att ge sina medborgare sociala förmåner, och i så måtto kan också ett skatteutjämningssystem ingripa på de sociala förmånernas område.

Då man bedömer de reella verkningarna för respektive kommuner av ett genomförande av en kommunalskatteutjämning enligt propositionen, så måste man också ta hänsyn till den i propositionen föreslagna avlösningen av vissa nuvarande bidrag till kommunerna. Skall man nå en tillfredsställande utjämning genom det här föreslagna skatteutjämningssystemet måste man, enligt min mening, samtidigt bibehålla eller åstadkomma en särskild utjämning av de speciella kostnader som drabbar vissa kommuner. Sådana kostnader har nämnts tidigare här i debatten. Det är sådana kostnader som utgifterna för skolskjutsar samt kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen till pensionärerna, vilka kostnader ju varierar starkt i olika kommuner beroende på olika antal bidragsberättigade.

På sid. 10 i andra lagutskottets utlåtande nr 44 säger utskottsmajoriteten: »Genom det förslag som framlagts i proposition nr 43 har kommunerna erhållit avsevärt ökade möjligheter att höja de kommunala bostadstilläggen.» Detta uttalande har ytterligare understrukits av herr Bengtsson i Varberg nyss här i kammaren. Av Örebro läns 31 primärkommuner får enligt propositionen tio stycken kommuner på grund av propositionens förslag höjd utdebitering för 1966. Av dessa kommuner har samtliga utom två skattekraft under medelskattekraften. Enligt propositionen var medelutdebiteringen för dessa kommuner år 1964 16:70 per skattekrone. Man måste fråga sig vilka avsevärt ökade möjligheter dessa kommuner har erhållit för att höja det kommunala bostadstillägget?

På samma sida av utskottets utlåtande, d. v. s. sid. 10, citerar utskottsmajoriteten departementschefen och säger: »Enligt departementschefen kan dessutom den pågående reformen av kommunindelningen väntas komma att utjämna de ekonomiska olikheterna mel-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

lan kommunerna och därmed olikheterna i möjligheter att bevilja pensionärerna kommunala bostadstillägg.» Bland de tio kommuner jag tidigare nämnde, som enligt propositionen skulle få skattechöjning år 1966, återfinns såväl Nora stad som Noraskogs kommun. Dessa två kommuner bildade ett av Kungl. Maj:t godkänt kommunblock. Från den 1 januari detta år har kommunblocket genom indelningsändring blivit en kommun under namnet Nora vidgade stad. Såvitt jag förstår har inte framtidsutsikterna ur skatteutjämningsynpunkt blivit särskilt mycket ljusare genom den indelningsändringen.

Jag medger emellertid att en indelningsändring i vissa fall, kanske i många fall, kan komma att i viss mån utjämna ekonomiska olikheter mellan kommunerna, men jag vill då hänvisa till vad departementschefen sagt i propositionen på sid. 82: »Genom anknytningen av bidragsgivningen till medelskattekraften och medelutdebiteringen i riket kommer vid oförändrade relationer mellan kommunerna statsbidrag att utgöra en praktiskt taget oförändrad andel av kommunernas utdebiteringsbehov.» Om nu indelningsändringen ger till resultat en utjämning av de ekonomiska olikheterna mellan kommunerna blir ju följden ett inom kommunalskatteutjämnningen minskat bidrag från staten till kommunerna. Eftersom departementschefens bedömning, att kommunernas utdebiteringsbehov kan väntas snabbt stiga, säkerligen är riktig, så innebär ju också detta ökade svårigheter för kommunerna att betala ett skäligt bostadstillägg.

Herr talman! Med detta vill jag understryka vikten av att ett statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget snarast införes. I motion 802 i denna kammare har hemställts att riksdagen måtte besluta att statligt grundbelopp skall ingå i det kommunala bostadstillägget med 400 kronor

för ensam pensionär och 600 kronor för makar. Då jag av formella skäl inte kan yrka bifall till motionen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta som bifogats andra lagutskottets utlåtande nr 44.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag tycker det är litet besvärligt med denna debatt, ty den rör sig om så många olika saker på en gång. Jag har nu begärt ordet för att knyta, som jag hoppas, några korta reflexioner till andra lagutskottets utlåtande nr 41 angående pensionerna.

I februari i år fattade kammaren beslut i anledning av andra lagutskottets utlåtande nr 5 som gällde tilläggspension till vissa ålderspensionärer. Till detta betänkande var fogad en reservation av herrar Kaijser och Ringaby i vilken hemställdes: »att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 103 och II: 124, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av frågan om tilläggspensioner till de ålderspensionärer, änkor och invalider, som utan eget förvällande ställts utanför ATP-systemet eller endast uppbär tjänstepensioner som är oproportionerligt små, samt att utredningen måtte verkställas så snabbt, att förslag i ärendet kan föreläggas 1966 års riksdag.»

Denna reservation avslogs av båda kamrarna. Nu har herr Anderson i Sundsvall alldeles nyss protesterat — jag tror det var detta uttryck han använde — mot att högerpartiets förslag i fråga om ATP skulle på något som helst sätt ha varit inspirationskälla för andra lagutskottet eller dess reservanter i det ärende som nu är före. Jag förmodar att herr Anderson i Sundsvall bäst vet vilka inspirationer som har gjort mest intryck på honom. Jag vill inte alls påstå att det här är fråga om någon inspiration — allra minst någon bokstavlig inspiration. Däremot vill

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

jag gärna peka på hur pass nära vi kommer varandra, i själva verket också hur pass nära det ärende som nu behandlas ligger det som behandlades i februari. De är så närstående att man kan fråga sig om det inte är samma ärende.

Jag använder för korthetens skull andra lagutskottets referat av motionen II: 779 där det står: »att förslag skall föreläggas nästa års riksdag om sådan förbättring av folkpensionerna att bättre relationer kommer att råda mellan de folkpensionärer som i huvudsak endast har sina folkpensionsförmåner att leva på och övriga grupper i samhället.»

Nu är det väl ändå uppenbart att en mycket väsentlig del av de folkpensionärer som i huvudsak endast har sina folkpensionsförmåner att leva på är sådana som utan eget förvållande har blivit ställda utanför ATP, eller, rättare sagt, alla de folkpensionärer som endast har sina folkpensioner att leva på är också folkpensionärer som står utanför ATP. Sedan finns det sådana som kan tänkas ha någonting annat att leva på utan att ha ATP, och det finns vissa som har ATP och något därutöver. Men i stort sett innefattar väl ändå denna fråga om de folkpensionärer, som i huvudsak endast har sina folkpensionsförmåner att leva på, och frågan om de folkpensionärer, som inte har ATP, alldeles samma problem. Detta framgick mycket tydligt av herr Bengtssons i Varberg anförande i vilket han direkt sade att man inte hade kunnat genomföra ATP på en gång och att man därför måste räkna med vissa olikheter och att folkpensionerna skulle kunna vara otillräckliga i vissa avseenden.

Jag har inte alls velat säga detta för att göra anspråk på att vara en inspirationskälla för vare sig herr Anderson i Sundsvall eller herr Bengtsson i Varberg. Det är en ära som jag inte gör anspråk på alls. Jag vill bara konstatera att detta utskottsutlåtande i själva

verket är ganska uppmuntrande, också beträffande den grupp av pensionärer som har ställts utanför ATP, eftersom det i och för sig skulle finnas möjligheter att genom försäkring lösa problemet för denna grupp. I det hänseendet är det inte någon skillnad mellan majoritetsförslaget och reservation nr I. Ur den synpunkt som jag tycker är den viktigaste i detta sammanhang, nämligen att vi skall kunna lösa frågan för de folkpensionärer som ställts utanför ATP, är det alltså hugget som stucket om utskottets förslag eller reservation nr I bifalles. Det är för mig en motivering till att jag kommer att avstå från att rösta i valet mellan dessa båda alternativ. Huvudsaken är att sanningen är på marsch. Det är den uppenbarligen, även om andra lagutskottet och dess företrädare ännu så länge har en viss ängslan för att tränga till botten med de problem som föreligger.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i denna diskussion om vem som har inspirerat vem av högern och folkpartiet i denna fråga. Jag vill emellertid med anledning av herr Heckschers inlägg här till protokollet få noterat vad som står i socialdepartementets huvudtitel 1964. Det är ett dokument, som således i januari månad i fjol var offentligt. Där säger jag följande: »I detta sammanhang vill jag uttala, att standardhöjningar av folkpensionerna bör genomföras inte endast fram till den av statsmakterna för år 1968 angivna målsättningen. Även efter nämnda år bör sådana höjningar komma till stånd bl. a. på grund av att vid denna tid blott en mindre del av pensionärerna har allmän tilläggspension utöver folkpensionen. De frågor som står i samband härmed bör utredas i god tid före år 1968.» Möjligen kan det ha varit detta som en gång inspirerat högern till dess

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

speciella, mycket egendomliga utspel. Det är i så fall, herr Heckscher, inte så ovanligt att man i sådana här frågor kommer efter socialdemokraterna.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Om statsrådet och chefen för socialdepartementet sätter en ära i att ha inspirerat mig så unnar jag honom gärna hans tro i det hänseendet. Men det är kanske ändå en viss skillnad mellan vad som stod i denna proposition och vad det nu är fråga om. Vad statsrådet gjorde var att han medvetet och avsiktligt sköt frågan framför sig till efter år 1968. Ingenting alls skulle kunna förekomma dessförinnan. Nu är nog både utskottet och reservanterna inne på att hela denna principfråga skall göras till föremål för behandling. Jag har för min del svårt att förstå varför man i det sammanhanget är så otroligt ängslig för att över huvud taget ta hänsyn till den förändring som har inträtt i själva förutsättningarna för ATP. Men den saken är så inflammerad att jag inte skall fullfölja diskussionen i det hänseendet, när herr talmannen har uppmanat oss att så snart som möjligt göra slut på denna debatt.

Herr **ANDERSON** i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ingen torde bättre än herr Heckscher veta vad som inspirerat det förslag som diskuterades här i kamrarna i början av mars månad med anledning av andra lagutskottets utlåtande nr 5 i år. Ingen torde heller bättre än herr Heckscher känna till den konstruktion av förslaget, som högern hade tänkt sig.

Den lösning av frågan om förbättring till folkpensionärerna som vi tänkt oss inom folkpensioneringens ram är, som jag konstaterade tidigare, något annorlunda till konstruktionen är högerens förslag. Men om det enligt herr Heckschers uppfattning är så stor lik-

het, är det oförståeligt att herr Heckscher i voteringen kommer att lägga ned sin röst. I ett avseende kan jag ge honom rätt: att båda förslagen syftar till att förbättra försörjningsmöjligheterna för de folkpensionärer som endast har folkpensionen att ty sig till. Då är det ju rätt underligt att han inte kan stödja reservationen I till utlåtandet nr 41.

Herr **BENGTSSON** i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Heckscher sade att han i andra lagutskottets utlåtande läste ut att sanningen äntligen är på marsch. Får jag stryka »äntligen», så kan jag instämma i det uttalandet. Sanningen är alltid på marsch i andra lagutskottets utlåtande.

De som har ställts utanför ATP, säger herr Heckscher, måste nu hjälpas på ett eller annat sätt. Han försöker måla en fruktansvärd bild för dem som har ställts utanför ATP. Men när reformen genomfördes var vi ändå på det klara med att den måste byggas upp under ett antal år, och vi valde 20 år. Det innebär alltså att den första årsklassen ATP-pensionärer får $\frac{2}{20}$ av hel pension. Det är för vissa pensionärer en mycket blygsam summa, för andra en något större. Nästa årsklass får $\frac{3}{20}$, följande $\frac{4}{20}$ o. s. v.

Man skall också ha klart för sig att pensionen har två beståndsdelar. Den ena är folkpensionen, som utgör grundtryggheten, och den andra är ATP som påbyggnad. När pensionen är fullt utbyggd, skall ju folkpensionen utgöra 90 procent av basbeloppet och ATP 60 procent av den överskjutande delen. När vi alltså år 1968 når upp till 90 procent av basbeloppet med folkpensionen och när vi så småningom får en fullt utbyggd pension, kommer det fortfarande att finnas människor som har en mycket liten tilläggspension från ATP och en del som inte har någonting alls. Då är inkomstprövade tillägg den

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

lämpligaste formen att hjälpa dem. Jag menar därför att standardförbättringen för folkpensionärerna efter 1968 bör ha formen av inkomstprövade tillägg.

Och där har vi ett problem, herr Heckscher, med de människor som själva har ställt sig utanför ATP. Hur skall vi göra med dem? Skall den som inte vill vara med i systemet ändå ha inkomstprövade tillägg?

Vi får många problem att brottas med, när vi tar itu med den frågan.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Den där sista gruppen som herr Bengtsson i Varberg talade om berörs inte heller i reservationen i andra lagutskottets utlåtande nr 5. Där talas det uttryckligen om dem som utan eget förvållande ställes utanför ATP-systemet.

Sedan är jag för min del mycket tacksam för att sanningen är på marsch i andra lagutskottet. Herr Bengtsson säger att den alltid är det. Jag konstaterar att den i varje fall har hunnit marschera ett stycke mellan andra lagutskottets utlåtande nr 5 och utlåtande nr 41, och det är relativt tillfredsställande. Ty det betyder att sanningen har marscherat ett stycke redan under pågående riksdag.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! De som ställes utanför ATP skulle ha hjälp men inte de andra. Hur tänker herr Heckscher då göra med dem som bara får två tjugondels pension från ATP? De har ju inte ställts utanför.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Den standardökning för folkpensionärerna som förutsattes i regeringens förslag till årets riksdag är mer än väl motiverad. Avsikten är att det skall ske en successiv förbättring genom tillämpning av tidigare fattade

beslut och genom en förnyad prövning i den utredning som socialministern här har talat om, där man skall arbeta med frågan om pensionsförbättringarna efter år 1968.

Inom den kommunistiska gruppen är vi för en fortlöpande prövning av möjligheterna att höja folkpensionärernas standard. Vi har i motion II: 228 framhållit att pensionär bör kunna ha större sidoinkomst utan att avdrag därför göres i enlighet med de nuvarande bestämmelserna i lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Som bestämmelserna nu är sker en reduktion redan vid en mycket blygsam sidoinkomst. Utskottet skriver i sitt utlåtande bland annat följande: »De här berörda frågorna om slopande av avdragsfaktorn två tredjedelar och om högre avdragsfria inkomstbelopp har sådant samband med frågan om standardhöjning av folkpensionerna efter år 1968 att det synes utskottet lämpligt att de tas upp i sammanhang med den utredning som ovan nämnts. Detta utskottets uttalande synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.»

Det vore orättvist att förringa värdet av detta utskottets tillmötesgående. Men bättre än att skjuta frågan på framtiden hade varit att, som vi har yrkat, lägga fram förslag redan vid nästa års riksdag.

Det tycks råda ganska stor enighet om värdet av att alla pensionärer som så önskar kan delta i arbetslivet. Jag skall inte här ingå på de psykologiska och fysiologiska faktorer som kan tas upp i sammanhanget. Inte heller skall jag gå in på sådana problem som att pensionärer som vill delta i arbetslivet ibland får räkna med extra kostnader för arbetsförmågans vidmakthållande, t. ex. för medicin, dietkost och mycket annat. Men det är ägnat att förvåna att vi inte kan enas om en sådan utformning av bestämmelserna att pensionärernas deltagande i arbetslivet blir så

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ekonomiskt meningsfullt som möjligt för dem själva. Nu gällande bestämmelser är sådana att även en mycket måttlig sidoinkomst blir mycket starkt reducerande.

Jag vill passa på tillfället att också med några ord beröra den andra frågan i vår motion. Den har behandlats både i andra lagutskottets utlåtande nr 41 och i utlåtande nr 44 och rör bestämmelserna om de kommunala bostadstilläggen. Som bekant är dessa bestämmelser utformade så, att ehuru det ankommer på kommunerna att besluta om grunderna för utbetalande av kommunala bostadstillägg finns det restriktioner som anger hur mycket en pensionär får tjäna i sidoinkomst innan bostadstillägget reduceras. Enligt bestämmelserna reduceras detta kommunala bostadstillägg vid en ganska blygsam extra inkomst. Men det finns inga som helst normerande bestämmelser som garanterar folkpensionärerna bostadstillägg vid en minimiinkomstgräns.

Vi har föreslagit att 1966 års riksdag skall besluta om sådana normerande bestämmelser för utbetalning av kommunala bostadstillägg samt att statsanslag fortsättningsvis — i varje fall under en övergångstid — bör utgå för att underlätta kommunernas bostadsförsörjning för de gamla.

En rad remissinstanser har menat att staten i fortsättningen borde svara för de kommunala bostadstilläggen. Det framhålls i utlåtandet att man anser att de mera skattetyngda kommunerna av ekonomiska skäl kommer att nödgas avstå ifrån att bevilja dessa tillägg eller minska redan utgående tillägg.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, har ansett att dessa farhågor är i hög grad överdrivna. För finansministerns uppfattning talar bl. a. skatteutjämningsbidragen, vilka skulle underlätta förhållandena för de sämst ställda kommunerna, den ökade bärkraft kommunsammanslagningen kan

ge och statens övertagande av andra utgifter, exempelvis för polisväsendet, vilket statsrådet Sträng talat om tidigare.

Jag är den förste att erkänna att det ligger mycket beaktansvärt just i dessa påpekanden. Men å andra sidan bör det också göras någonting för att öka kommunernas ansvar i denna fråga. Någon av talarna var alldeles nyss inne på frågan om kommunernas ansvar när det gällde att utnyttja det förbättrade ekonomiska läge, som de kan tänkas få. Om man delar finansministerns mening om de lättnader, som kommunerna får genom att staten helt övertar kostnaderna för de av staten fastställda pensionsförmånerna, har man ännu mindre anledning att säga nej till vårt förslag om normerande bestämmelser.

Finansministern framhöll att beslutanderätt och kostnadsansvar bör följas åt men att det finns reservationer att göra till denna regel. Jag tror att man måste understryka de reservationer som kan göras mot att låsa sig vid en sådan formulering, eftersom det gäller att få fram normerande bestämmelser, vilka stimulerar och driver på de kommuner som i detta avseende ingenting har gjort. I varje fall innebär inte dessa bestämmelser någon utgift för staten, och med hänsyn till detta borde det ha varit lättare för utskottet att tillstyrka vårt förslag.

Å andra sidan hade det varit av stort värde om de statliga anslagen till kommunala bostadstillägg hade kunnat utgå fortsättningsvis i varje fall under en övergångsperiod, under vilken man finge möjligheter att överblicka kommunernas bärkraft och ökade vilja i detta avseende.

Låt oss inte glömma bort att spörsmålet om de kommunala bostadstilläggen inte bara är en ekonomisk fråga. Det är också en politisk fråga i den meningen att det också har sin betydelse vilka partier som har hand om kommu-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

nernas ledning. Där arbetarrörelsens partier är starka har man ganska väl klarat av de kommunala bostadstilläggen, medan det i kommuner med utpräglad borgerlig majoritet ofta har funnits förhinder.

Jag skall erkänna att det också finns andra samband att peka på i detta sammanhang, såsom att kommunerna i den sistnämnda gruppen ofta har en dålig ekonomisk bärkraft över huvud taget och kan uppvisa »underutvecklade» drag i industriellt och i annat avseende. Vidare kan sammansättningen av befolkningen ha gynnat kvarstannandet av en borgerlig majoritet.

Herr Bengtsson i Varberg påpekade nyss att bostadsbidragen under senare tid följt kostnadsutvecklingen sämre än tidigare. Våra gamla pensionärer skall inte behöva lida oförskyllt därför att den politiska sammansättningen av kommunens ledning är sådan, att man inte har tillräcklig förståelse för de gamlas behov. Vi har i vår motion påvisat hur ett stort antal kommuner ger högst några hundra kronor om året i bostadstillägg och hur 800 kommuner ger högst 600 kronor om året. Jag skall inte nämna fler exempel, utan jag hänvisar till vår motion.

Under dessa förhållanden tror jag inte man kan blunda för effekten av normerande bestämmelser.

Herr Anderson i Sundsvall ifrågasatte — i och för sig kanske överraskande — när han argumenterade mot statliga grundbelopp, att vissa kommuner, som redan betalar ut höga bidrag, inte skulle ge ut några högre sådana utan behålla pensionstillskottet i kommunens kassa. Jag tycker att detta är ett mycket sekundärt problem. Det verkligt primära är ju hur vi skall få de många kommuner, som inga bidrag ger eller som ger mycket små bidrag, att öka de kommunala bostadstilläggen. Detta är alltså det problem vi skall befatta oss med.

Häromdagen förekom i ett TV-program en utfrågning av en socialnämndsordförande, som föreföll ytterst besvärad över de ringa belopp i kommunala bostadstillägg som hans kommun årligen tillerkände pensionärerna. Det sades ingenting om vilket parti denne socialnämndsordförande tillhörde, men jag har lust att gissa, och jag tror mig nästan kunna gissa rätt efter att ha hört herrar Ringaby och Anderson i Sundsvall tala här. I varje fall torde gissningarna böra gå mellan de partier herrar Ringaby och Anderson i Sundsvall representerar.

Vi menar, att för att de kommunala bostadstilläggen för pensionärerna inte skall bli något av ett lotteri, beroende av var vederbörande på ålderns dagar kommit att bo, vore det på sin plats att besluta om införande av normerande bestämmelser. Vi lutar också starkt åt tanken att statsbidrag kunde utgå i varje fall under en övergångsperiod. Betydelsen av normerande bestämmelser måste också bedömas utifrån att dessa ekonomiska bidrag inte är av uppsökande natur utan måste sökas och att det finns gamla som faktiskt inte känner till om det i den kommun, där de bor, är möjligt att få kommunala bostadstillägg eller inte. Vid införande av normerande bestämmelser skulle den givna möjligheten att få sådana bidrag lättare uppmärksammas av de människor — kanske ett fåtal — som inte kommit underfund med att denna möjlighet finns i deras egen kommun.

Herr talman! Jag ber att med det införda få yrka bifall till motion nr 228 i vad gäller andra lagutskottets utlåtande nr 41, mom. J, och andra lagutskottets utlåtande nr 44, mom. C.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att göra några korta kommentarer till vad som redan är sagt. Först vill jag dock tacksamt notera att det nu är

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

klart att det skall företas en utredning om en standardstegring för folkpensionärerna efter 1968. Det har tidigare varit omöjligt att få socialdemokraterna att gå med på en sådan utredning, men nu har det lossnat på den fronten och det är man endast tacksam för.

Jag vill också med tillfredsställelse konstatera att det tydligen föreligger åtminstone ett visst intresse för ett inkomstprövat tillägg till de sämst ställda pensionärerna. Detta framgår av andra lagutskottets utlåtande nr 41 och även av vad herr Bengtsson i Varberg sade.

Skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservationen torde i första hand vara att det förra bara innebär, att frågan överlämnas till en utredning, medan reservanterna hemställer om en direkt beställning hos Kungl. Maj:t av ett förslag till nästa års riksdag. Denna skillnad är betydande. Även om majoritetens förslag skulle leda till att dessa folkpensionärer får ett pensionstillskott, vilket naturligtvis är möjligt, blir dock skillnaden i tid betydande.

Herr Bengtsson i Varberg använde orden »i sinom tid» när han talade om ett inkomstprövat pensionstillskott, och detta torde vara ganska riktigt uttryckt, eftersom utredningen om standardstegring för folkpensionärerna efter 1968 har att lösa rätt besvärliga problem rörande pensionssystemets konstruktion, vilket kommer att ta tid. Det är troligt att beslut kan fattas först under vårriksdagen 1968.

Någon svårighet att utreda frågan om ett pensionstillskott av den typ vi har föreslagit föreligger inte. Det bör mycket väl kunna göras så att ett beslut hinner fattas vid 1966 års riksdag, vilket betyder att tidsskillnaden blir två år. Detta är ingen obetydlig skillnad, särskilt som behovet av pensionstillskott är större nu än det blir sedan pensionärerna fått fler standardtillägg.

Jag skulle också vilja tillägga att jag

för min del inte kan ansluta mig till centerpartiets förslag beträffande statligt bostadstillägg. Ett beslut om ett sådant, alldeles särskilt om det fattas i samband med behandlingen av en proposition om kommunal skatteutjämning, kan mycket väl av en del kommuner komma att uppfattas som ett tillägg till de övriga åtgärder vilka syftar till skatteutjämning, och inverka på besluten om de kommunala pensionstillskotten. Jag tror att herr Ringaby överdrev när han sade att pensionärerna ingenting skulle få av tillskottet, ty alla kommuner kommer väl inte att räkna bort hela detta belopp. Men att det kommer att inverka i flera kommuner är jag övertygad om, och därför anser jag att den konstruktion vi föreslår är säkrare och bättre. Under alla förhållanden är det mindre troligt att verkan skulle bli densamma.

Så några ord om herr Ringabys inlägg!

Herr Ringaby tycktes ha funnit att reservation I vid andra lagutskottets utlåtande nr 41 inte överensstämde med motion II: 779. I reservationen föreslås ett tillskott inom folkpensioneringens ram, och herr Ringaby ansåg att i motionen yrkats på en förutsättningslös utredning. Han menade tydligen att enligt motionen skulle pensionstillskottet mycket väl kunna rymmas inom ATP:s ram. Jag förstår inte riktigt hur herr Ringaby kan ha kommit till den slutsatsen. Det står visserligen inte direkt utsagt i motionen att tillskottet skall rymmas inom folkpensioneringens ram, men hela resonemanget är ju sådant att konstruktionen måste vara denna. Det finns bl. a. i motionen en hel sida om inkomstprövning, och inkomstprövning är ju något för ATP-systemet helt främmande.

Herr Ringaby säger att han läst motionen noga. Att han ändå kommit till den slutsatsen, att förslaget han ha något med ATP att göra, förvånar mig.

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Här har också talats om inspirationskällan. Den borde jag veta en del om, eftersom jag haft med denna motion att skaffa. Jag vill endast säga att vi inte har något behov av högern som inspirationskälla i detta fall, ty långt innan ni inom högern gjorde ert utspel i juni månad i fjol visste vi att det var önskvärt med standardtillägg för folkpensionärerna.

Vidare sade herr Ringaby — och det är kanske viktigare — att vårt förslag låg mycket nära högerpartiets förslag. Också det vill jag protestera mot.

När högern gjorde sitt utspel i ATP-frågan, framställdes en minskning av ATP-fonderna som det primära i förslaget. Pengarna kunde alltså gå antingen till folkpensionärerna eller till att minska avgifterna, men det primära i förslaget var att fonderna skulle minskas eller i varje fall att tillväxten i fonderna skulle minskas. Finansieringsfrågan var sålunda en mycket viktig del av högerförslaget. Där skiljer vi oss helt, eftersom vi inte alls ville vara med om att i detta konjunkturläge dela ut sparade medel till konsumtion.

Vi skiljer oss också beträffande utformningen. Enligt högerförslaget minskar pensionstillskottet redan från den första krona som utgår i ATP-pension. Däremot inverkar inte alls inkomster som vederbörande har i övrigt, hur stora dessa inkomster än är.

Om man konstruerar ett särskilt tillskott, som ligger vid sidan av pensionsystemet på det sättet, kommer det att av många uppfattas som ganska orättvist. Därför vill jag påstå att även i det avseendet skiljer sig vårt förslag helt och hållet från högerförslaget. Om högers förslag varit inspirationskälla, har allt produkten kommit ganska långt ifrån källan.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen över att behöva ta kammarens tid i anspråk,

men jag skall inte bli långrandig och hoppas att vi inte skall behöva ha så särskilt långt replikskifte.

Jag har inte sagt att högern varit inspirationskälla till herr Gustafsson i Skellefteå. Jag sade tvärtom att jag inte ville göra anspråk på en sådan ära som att högern skulle ha varit inspirationskälla vare sig till herr Anderson i Sundsvall eller till herr Bengtsson i Varberg — ja, jag är villig att utsträcka det även till herr Gustafsson i Skellefteå. Jag gör inte alls anspråk på en sådan heder.

Jag vill bara konstatera, att alltefter som diskussionen fortgår och sanningen är på marsch i andra lagutskottet från februari till maj månad, visar det sig ändå att möjligheterna att komma varandra nära blir större och större. Uppriktigt sagt tycker jag inte att herr Gustafsson i Skellefteå skall vara så ledsen för det. Men om han är så ledsen, kan jag inte göra något åt det.

Herr RINGABY (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi föreslog som bekant sista gången 600 kronor i tilläggs pension. Folkpartiet föreslår nu 600 kronor. Vi föreslår en reduktion av detta tillägg till 2 700, folkpartiet föreslår 2 400 kronor. Vi vill att ett förslag skall läggas fram till 1966 års riksdag och det vill folkpartiet också. Sedan får kammarens ledamöter avgöra om vi står nära eller långt ifrån varandra.

Utskottets förslag går ut på en allsidig parlamentarisk utredning av denna fråga, en utredning som inte på något sätt i förväg bundits i sitt handlande. Men vi kan inte stödja detta utskottets förslag, ty enligt förslaget är avsikten att utredningen inte skall framlägga något betänkande förrän 1968. Reservationen går ut på en utredning om en lösning inom folkpensioneringens ram. Därför kan vi inte heller stödja reservationsförslaget. Det är led samt att konstatera detta, herr Ander-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

son i Sundsvall, men det är orsaken till att vi måste avstå.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Heckscher är nöjd med mitt sätt att närma sig högers ATP-förslag, måste anspråken vara ganska små.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag betraktar herr Gustafssons i Skellefteå uttalande som en god början och hoppas på en god fortsättning.

Herr ESKEL (s):

Herr talman! Jag vill endast anföra några synpunkter i anslutning till behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 78 i vad det avser skatteutjämningsbidrag vid brist på skattekraft.

Jag delar tillfredsställelsen i stort över propositionens strävan att åstadkomma en skatteutjämning mellan medborgarna i vårt land, oavsett boendeort. Att det här, såsom bl. a. utskottets ärade talesman — vid denna punkt reservanternas talesman — herr Gustafsson i Stockholm understrukt, inte är möjligt att skapa någon millimeterrättvisa är vi väl alla överens om. Relativt schablonmässiga gränsdragningar måste göras. Även om man är helt ense om principerna, kan det med hänsyn till den svårighet, som alltid föreligger att dra sådana gränser varom det här är fråga, framkomma skilda synpunkter.

Från mitt mångåriga arbete inom arbetsmarknadsverket har jag erfarenhet av att Kopparbergs och Värmlands län mycket ofta sammanförts med norrlandslänen (inklusive Gävleborgs län) i samband med olika arbetsmarknadsmässiga åtgärder. Eftersom det här i första hand gällt att finna former för stöd åt de delar av vårt land som på grund av stora avstånd, betydande glesbygdsområden och speciella svårighe-

ter att ersätta bortfallande sysselsättningsvolym vid den strukturrationalisering som pågår ställts inför stora problem, har jag funnit bärande skäl föreligga för att bedöma det område, som genom dessa län sträcker sig som ett bälte tvärs över landet, som varande ett specialområde i detta sammanhang. Den ingalunda nya erfarenhet som man vunnit om väsentliga delar av detta områdes speciella karaktär och problem har också återspeglats i det beslut som i föl fattades om det sammanhängande norra stödområdet för en aktiv lokaliseringspolitik.

Visserligen kan man hysa förhoppningar om att en aktiv lokaliseringspolitik skall kunna medföra en bättre sysselsättning, ökade inkomster och därmed en större skattekraft inom detta område. Detta skulle i så fall medföra ett minskat behov av statsbidrag genom tillskjuten skattekraft. Men för dagen föreligger mycket stora ekonomiska problem för flertalet kommuner i detta område, som nu av utskottet betecknats som skattekraftsområde nr 2. Vad gäller Värmlands län föreligger samma problem för landstinget där. Ett bifall till motionen i denna del skulle i och för sig vara motiverat. Men eftersom man här har skapat ett område som utgör en övergång mellan det södra området och det norra kan jag avstå från något yrkande på denna punkt.

Det har sagts, bl. a. av herr Gustafsson i Stockholm, att utdebiteringen i till det nya området 2 angränsande län är högre än i de tre aktuella länen. Detta är riktigt, men jag vågar tro att antalet skattekonor per invånare här är en mera relevant faktor. I det avseendet har Värmlands län, Kopparbergs län och Gävleborgs län legat väsentligt under de närmast angränsande Örebro län, Västmanlands län och Uppsala län. Den ökning av skatteunderlaget som ägt rum från exempelvis 1962 till 1964 i Värmlands, Kopparbergs och Gävle-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

borgs län har inskränkt sig till 4 kronor per invånare. I de tre andra länen har ökningen uppgått till 6 å 7 kronor. Därvid är att märka att Örebro, Västmanlands och Uppsala län tidigare låg 5 kronor över de övriga i fråga om antalet skattekronor per invånare. Jag är medveten om att det blir fråga om en kostnadsökning genom utskottets förslag, men jag betraktar den som inte alltför oroväckande då genom densamma det dock blir möjligt att skapa större rättvisa.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Storfors (s), *Jonasson* (cp) och *Eskilsson* (s).

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord om en angelägenhet, behandlad i statsutskottets utlåtande nr 78 med anledning av förslaget om skatteutjämningsbidrag. Det finns nämligen i 8 § en generell bestämmelse enligt vilken landstingskommunerna får ett tillskott av skatteunderlag av samma storlek som utgår för år 1965 enligt kungörelser från åren 1957 och 1962.

Nu förhåller det sig så att vi har några få städer som inte ingår i landsting men som vårdar delvis samma angelägenheter som landstingen gör. Jag tänker härvid speciellt på den mycket betydande sjukvårdsverksamhet som bedrivs i dessa städer. Det vore orätt att säga att det inte funnits anledning att i varje fall tänka på att garantera också dessa landstingsfria städer en viss del av skatteutjämningsbidraget, vilken skulle stå i relation till de uppgifter dessa städer åtar sig och som är av samma slag som förekommer inom landstingskommunerna. Om man nu får ett generellt bidrag inom landstingskommunerna, vore det riktigt att de landstingsfria städerna finge ett motsvarande bidrag.

Jag har därför ställt mig bakom den motion, nr 805 i denna kammare av herr von Sydow m. fl., där det anhålles om ett godkännande av principen att garantien för dessa landstingskommuner skulle utsträckas att gälla för 30 procent av det skatteunderlag som för år 1965 utgår till de landstingsfria städerna enligt kungörelse av den 27 april 1962.

Vad säger då utskottet härom? Jo, utskottet säger bara att det finner sig inte kunna tillstyrka yrkandena i motionerna I: 678 och II: 805, ingenting annat! Hade utskottet kunnat säga att vi motionärer hade fel, skulle jag förstå dess ställningstagande. Men man skäms tydligen över att man här behandlar de landstingsfria städerna efter andra principer än landstingen. Jag finner det oriktigt att på detta sätt utan minsta motivering bara avvisa ett berättigat önskemål om att de landstingsfria städerna skall behandlas på samma sätt som man behandlar landstingen. Jag kan därför inte underlåta att yrka bifall till motionerna I: 678 av herr Lundberg m. fl. och II: 805 av herr von Sydow m. fl. i vad de avser moment 7 i statsutskottets utlåtande nr 78.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Löfgren på denna punkt. Får jag bara säga att jag tror att herr Löfgren har missuppfattat hela syftet med detta förslag. Det är fråga om att åstadkomma en skatteutjämning. Jag tror att det skulle verka ganska stötande om man i ett system för en skatteutjämning skulle tilldela städer som ligger utanför landstingen — t. ex. Stockholms stad och Göteborgs stad — en garanterad del av ett skatteutjämningsbidrag.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det finns kunniga män som anser att jag inte alls har fel. När

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

man generellt garanterar landstingskommunerna ett bidrag, oavsett om de har ekonomiska svårigheter eller inte, tycker jag att det borde finnas anledning att garantera de utanför landsingen stående kommunerna en motsvarande del av ett skatteutjämningsbidrag.

Härmed var överläggningen slutad.

Andra lagutskottets utlåtande nr 41

Mom. A—E

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. F

Hemställan

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. F) i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Erik Filip Petersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 43 nej,

varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Motiveringen

Det avsnitt som börjar å s. 27 med orden »I lagen om» och slutar å s. 28 med orden »av samma åsikt»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt i andra lagutskottets yttrande, som börjar å s. 27 med orden »I lagen om» och slutar å s. 28 med orden »av samma åsikt», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen II) av fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså godkänt utskottets motivering.

Det avsnitt å s. 28 som börjar med orden »Vidare har årets» och slutar med orden »härmed sammanhängande frågor»

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets mo-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

tivering, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner det avsnitt å s. 28 i andra lagutskottets yttrande, som börjar med orden »Vidare har årets» och slutar med orden »härmed sammanhängande frågor», röstar

Ja;

Den det, ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen III) av fru Olsson och herr Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 148 ja och 37 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Motiveringen beträffande mom. F i övrigt

Godkändes.

Mom. G

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. H

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen IV) av herr Erik Filip Petersson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. J

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 228 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Andra lagutskottets utlåtande nr 44

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 37 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 228 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Statsutskottets utlåtande nr 78*Mom. 1*

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1) av herr Näsström m. fl.; samt 3:o) bifall till det av herr Ekström i Iggesund under överläggningen framställda yrkandet om godkännande av Kungl. Maj:ts förslag med den ändringen att landskapet Hälsingland överflyttades från skattekraftsområde 1 till skattekraftsområde 2; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Stockholm begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Näsström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 98 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 180 ja och 31 nej, varjämte 6 av

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 3 a) av herr Per Jacobsson m. fl.; 3:o) bifall till reservationen 3 b) av herr Virgin m. fl.; samt 4:o) bifall till motionerna I: 673 och II: 801 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Björkman votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i den förberedande voteringen antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 3) i statsutskottets utlåtande nr 78 antager reservationen 3 a) av herr Per Jacobsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3 b) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarrens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkänna-

gav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 52 ja och 32 nej, varjämte 133 av kammarrens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 a) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarrens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarrens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 41 nej, varjämte 34 av kammarrens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit reservationen 4) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 182 ja och 32 nej, varjämte 2 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 678 och II: 805; och biföll kammaran utskottets hemställan.

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6);

och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i mom. 9) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit reservationen 6) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 162 ja och 37 nej, varjämte 18 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 10

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i mom. 10) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Interpellation ang. ökad upplysning bland ungdomen om nazismen

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 73 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 11 och 12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 13

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 13) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 80 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 14 och 15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Bevillningsutskottets betänkande nr 29

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista dels statsutskottets memorial nr 87 skulle uppföras främst, dels konstitutionsutskottets memorial nr 29 skulle uppföras sist.

§ 11**Interpellation ang. ökad upplysning bland ungdomen om nazismen**

Ordet lämnades på begäran till

Herr HERMANSSON (k), som yttrade:

Herr talman! De avslöjanden som under den senaste tiden kunnat göras om kriminella förehavanden, som inspirerats av nazistiska idéer, har riktat uppmärksamheten på kunskapen bland svenska medborgare tjugo år efter det andra världskrigets slut om nazismens ideologi och ogärningar. Många tecken tyder tyvärr på att dessa kunskaper, särskilt bland ungdomar, är otillfredsställande. Som exempel kan hänvisas

Interpellation ang. åtgärder mot rashatspropaganda m. m.

till ett antal intervjuer med ungdomar, huvudsakligen studerande, publicerade i tidningen Aftonbladet den 13 maj 1965. De uppgifter som meddelats i pressen i samband med ingripandena mot den nazistiska ligans verksamhet visar också att dess rekrytering i stor utsträckning skett bland ungdomar.

Skolböckernas behandling av nazismen förefaller att i allmänhet ha förbättrats under de senaste åren, men det tycks fortfarande finnas skäl att diskutera om inte i undervisningen ökad uppmärksamhet borde ägnas nazismens ideologi och praktik. Det borde också övervägas om inte andra initiativ kunde tas för att framställa och sprida upplysningskrifter, särskilt bland ungdomen, om nazismen. Sådana initiativ kan med rätta benämnas en viktig folkbildningsåtgärd.

Upplysning av skilda slag måste med skäl anses vara det avgörande medlet för att motverka uppkomsten av grupper och tendenser, som söker föra vidare nazismens ideologi och umgås med tanken att med våld även söka omsätta denna i handling.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Vill statsrådet vidtaga åtgärder för att i skolundervisningen och på annat sätt särskilt bland ungdomen öka upplysningen om nazismens ideologi och ogärningar?

Denna anhållan bordlades.

§ 12**Interpellation ang. åtgärder mot rashatspropaganda m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr LINDAHL (s), som yttrade:

Herr talman! De nyligen gjorda avslöjandena av en av hittills kända om-

ständigheter att döma väl kamouflerad nazistisk organisation, som i sin målsättning upptog bland annat en omstörtning av det svenska samhället och en främst mot den judiska rasen riktad rasförföljelse och som i sin planering helt följde det fruktansvärda mönstret från den tyska nazismen under det s. k. Tredje rikets tid, har givit oss en smärtsam påminnelse om att inte heller i vårt land är vi helt befriade från de nynazistiska strömningar och de embryon till organisationer byggda på rashat som man på andra håll i världen upplever i dessa dagar.

Även om man kan hävda att de hittills gjorda avslöjandena ger vid handen att den nu avslöjade organisationen utgörs av en handfull fanatiker med ett snedvridet åsikts- och handlingsmönster jämte en del ungdomar som av okunnighet låtit lura sig att deltaga i verksamheten, är företeelsen likväl utomordentligt allvarlig. Frågan tränger sig obönhörligt på om det svenska samhället i dag har tillräckliga resurser att skydda sig mot tillkomsten av dylika gruppbildningar och mot dessas verksamhet.

En del av de nu avslöjade medlemmarna i den aktuella organisationen är sedan lång tid kända för sina nazistiska och antisemitiska åsikter och för sin verksamhet i denna anda under tidigare skeden. Det är emellertid tydligt att de även lyckats föra in en del ungdomar på samma osunda tankebanor och dra dem med sig i den ohyggliga hanteringen. Detta ger skäl till frågan om vi i vår ungdomsfostran lägger ner tillräckliga ansträngningar på att skydda vår ungdom mot inflytande från de kretsar det här gäller.

Med utgångspunkt från det ovan sagda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor.

Har de svenska myndigheterna, i första hand säkerhetspolisen, tillräckliga resurser för att snabbt uppspåra

Interpellation ang. åtgärder mot rashatspropaganda m. m.

grupper och enskilda som ägnar sig åt stämplingar mot vårt demokratiska samhälle, åt rashatspropaganda och åt rasförföljelse?

Är de medel som står till buds för att stoppa verksamhet av detta slag tillräckliga?

Är vi i vår ungdomsfostran tillräckligt uppmärksamma på de krav som ställs på ett demokratiskt samhälle att skydda sin ungdom mot inflytelser från kretsar av det slag det här gäller?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 229, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., utom såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen och förslagsanslag till folkpensioner, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 230, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring m. m., såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av

folkpensioneringen, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 14

Till bordläggning anmälades bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående vissa lönegradsuppflyttningar m. m.

§ 15**Meddelande om enkla frågor**

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Hermansson*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående åtgärder mot prisstegringar,

herr *Hedin*, till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående Sveriges anslutning till internationell överenskommelse om bekämpande av pornografiska publikationer, och

herr *Wennerfors*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående åtgärder för att förbättra närvarofrekvensen i skolor för zigenarbarn.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.37.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 14 maj

Kl. 11.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att dagens sammanträde erfordrar kvällsplenum som beräknas vara avslutat omkring kl. 22.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från fullmäktige i riksbanken angående vissa lönegradsuppflyttningar m. m.

§ 3

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Hermansson*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående ökad upplysning bland ungdomen om nazismen, och

herr *Lindahl*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder mot rashatspropaganda m. m.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 4

Föredrogs statsutskottets memorial nr 87, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Statens mentalsjukhus: Avlöningar.

Den i memorialet föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensam omröstning avseende denna fråga kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 19 maj.

§ 5

Anslag till utvidgning av verksamheten hos Sällskapet riksdagsmän och forskare

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion om anslag till utvidgning av verksamheten hos Sällskapet riksdagsmän och forskare.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Sällskapet riksdagsmän och forskare, Rifo, omfattar i dag 173 riksdagsmän och 140 forskare. Verksamheten har under dess första sex år omfattat naturvetenskaperna i vidaste mening, men sällskapet avser att från och med detta år öka sin verksamhet till att omfatta även humaniora och samhällsvetenskaperna.

Det är först i år som vi har begärt statsanslag för att kunna vidga vår verksamhet. Vi ville försöka bidra till att ge främst parlamentarikern-politikern ökad information om forskningens och vetenskapens ständigt växande politiska, ekonomiska och samhällsordnande effekt — forskningen bedöms i dag vid sidan om arbete och kapital

Anslag till utvidgning av verksamheten hos Sällskapet riksdagsmän och forskare

vara den tredje väsentliga och sannolikt nu den största välständsökande faktorn.

Kunskapsstoffet börjar bli överväldigande, den politiska debatten om forskningens roll alltmer intensifierad och alltmer komplicerad. Det både politiska och demokratiska problemet om information av parlamentarikern — där biprodukten, att den enskilde forskaren också lärs upp att se forskningen som en samhällsfaktor bland många, är lika viktig — börjar uppmärksammas alltmer i olika länder och i internationella organ som OECD, FN:s underorgan och Europarådet.

Endast USA tycks rationellt ha angripit problemet, framför allt genom en omfattande upprustning av dess motsvarighet till vår upplysningstjänst. England prövar nu särlösningar och har i dagarna framlagt förslag därom. T. o. m. Rifo får allt fler frågor om sin organisation och sina arbetsformer från parlamentsledamöter och forskare utomlands; vi råkar vara det näst äldsta organet av denna typ i världen.

Vår ambition är inte — och jag vill understryka detta då missförstånd ibland möter oss — att göra någon vetenskapsman av en parlamentariker, men vi vill i samband med vår föredrags- och studieverksamhet förse riksdagsmannen med översikter om väsentlig forskning, skrivna så att de förstås av lekmannen. Framför allt vill vi emellertid försöka lämna material även om den forskningspolitiska debatten.

Upplysningstjänsten har icke resurser att göra detta i dag, ej heller innebär det förslag om upplysningstjänsten som riksdagen skall behandla senare i vår något om detta problem. Endast om biblioteksstyrelsens förslag om upprustning av personalen vid upplysningstjänsten får riksdagens stöd har upplysningstjänsten möjligheter att här arbeta i motsvarande omfattning som den gjort tidigare.

Vi erhåller ej heller som parlamen-

tariker något material från regeringen; den lämnar oss enbart politiskt mera traditionella översikter om verksamheten i FN, Nordiska rådet, ILO och Europarådet. Däremot har aldrig någon samlad översikt om OECD lämnats i Sveriges riksdag, trots att OECD ur denna synpunkt för oss är det viktigaste organet. Inte ens uppseendeväckande expertutredningar, som omdanar länders, även Sveriges, forskningspolitik, från FN och dess underorgan eller från OECD blir redovisade i den svenska riksdagen från regeringshåll, och deras existens blir därmed okänd för flertalet av riksdagsledamöterna.

Jämföres forskningsdebatten i riksdagen med exempelvis den ekonomiska debatten, debatten om bostadsfrågan eller vilken annan mer »traditionell» fråga som helst, är det uppenbart att forskningen ej fått den motsvarande politiska roll i riksdagen den alltmer förtjänar äga.

Självfallet kan en enskild organisation som Rifo inte lösa detta väsentliga informationsproblem, som egentligen är en form av vuxenutbildning och som liksom den har börjat på frivillighetens grund, vilket den ju brukar göra. Vi har dock ansett oss äga förutsättningar för att försöka påbörja detta arbete, och vi har också bedömt oss för närvarande vara den enda instans inom riksdagen och dess verk som kan starta detta arbete, om än trevande och i mycket liten skala. Inom Rifo står det efter dessa sex år klart att vi måste vidga vår upplysningsverksamhet till att inte bara som tidigare fortsätta med information om enskilda forskningsområden, utan att vi också måste behandla och belysa de samhällsekonomiska och politiska aspekter forskningen själv framtvingar.

Herr talman! Bankoutskottet har i sitt utlåtande uttryckt uppskattning av vårt arbete, och vi tackar härför. Utskottet har i anslagsfrågan varit restriktivt samtidigt som det tillförsäkrat oss be-

Bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.

stämd om än avgränsad status inom riksdagen. Jag förmodar att utskottet varit tveksamt inför vår möjlighet att klara ett ambitiöst program och det är vi själva också — uppgiften är svår.

Jag har inget yrkande. Jag ber endast om att man vid bedömningen av vad vi kommer att uträtta minns, att de medel vi fick var starkt begränsade i förhållande till vad vi bedömt vara nödvändigt för uträttandet av ett gott arbete.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 6

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag om utredning rörande servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder.

§ 7

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets memorial nr 31, med förslag till ändrad lydelse av § 1 reglementet för Nordiska rådets svenska delegation; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion angående utställande av check utan täckning, och

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 9 juni 1950 (nr 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 8**Bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 26 februari 1965 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 54, hade Kungl. Maj:t föreslagit fortsatt tillämpning under budgetåret 1965/66 av det av riksdagen för innevarande budgetår lämnade bemyndigandet för Kungl. Maj:t att utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall besluta om försäljning m. m. av staten eller allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom, om taxeringsvärdet på egendomen inte överstege viss värdegräns. Med hänsyn bl. a. till höjda taxeringsvärden föreslogs i propositionen att den nyssnämnda värdegränsen höjdes till 300 000 kr. när det gällde fastigheter som förvaltades av de affärsdrivande verken m. m., och till 150 000 kr. i fråga om övriga fastigheter. Samtidigt föreslogs en höjning av värdegränsen för Kungl. Maj:ts befogenhet att delegera försäljningsrätten till underordnad myndighet.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat

dels två likalydande motioner, väckta vid riksdagens början, nämligen I: 249 av herrar *Wärnberg* och *Lars Larsson* samt II: 303 av fru *Holmqvist* och fröken *Andersson* i Strängnäs, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning och förslag till åtgärder i syfte att underlätta kommunernas markanskaffning i vad avsåge kronan tillhörig mark som förvaltades av domänstyrelsen,

dels ock två likalydande motioner, väckta i anledning av propositionen nr 54, nämligen I: 653 av herrar *Lars Larsson* och *Wärnberg* samt II: 774 av fru *Holmqvist* och fröken *Andersson* i Strängnäs, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 54 måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och

Bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.

förslag till åtgärder i syfte att underlätta kommunernas markanskaffning i vad avsåge all kronan tillhörig mark, dels besluta att i avvaktan härpå Kungl. Maj:ts befogenhet att försälja kronan tillhörig mark skulle vid försäljning till kommunerna omfatta fast egendom, vars taxerings- eller uppskattningsvärde ej överstege 1 000 000 kronor.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 653 och II: 774, såvitt nu var i fråga, medge, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1965/66 utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall besluta om försäljning av staten eller allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom, om taxeringsvärdet på egendomen uppginge till högst 300 000 kr., då egendomen förvaltades av poststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen eller domänstyrelsen, samt eljest till högst 150 000 kr., eller, om taxeringsvärde inte vore åsatt, det vid särskild uppskattning utrönta saluvärdet uppginge till högst nämnda belopp;

b) medge, att Kungl. Maj:t finge under nämnda budgetår i huvudsaklig överensstämmelse med i det föregående angivna riktlinjer föreskriva de former och villkor under vilka försäljningarna skulle äga rum, med rätt för Kungl. Maj:t att, om så ansåges lämpligt, överlämna beslutanderätten rörande försäljningen åt nyssnämnda styrelser då fråga vore om egendom vars taxeringsvärde eller, om sådant värde inte vore åsatt, uppskattningsvärde inte överstege 150 000 kr., åt annan central förvaltningsmyndighet då sagda värde inte överstege 75 000 kr. samt åt länsstyrelse, såvitt anginge allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom, då enahanda värde inte överstege 50 000 kr.;

c) förklara, att vad sålunda medgetts rörande försäljning av staten tillhörig fast egendom skulle gälla även beträffande

byte samt upplåtelse under åborätt och tomträtt av sådan egendom ävensom beträffande avstående utan ersättning av statlig mark som erfordrades till järnväg eller allmän väg, varvid dock rätten att besluta om dylikt avstående finge av Kungl. Maj:t överlämnas till central förvaltningsmyndighet endast när det gällde obebyggt område av högst 5 hektars yta eller 10 000 kronors värde;

d) uttala att, oavsett de sålunda lämnade medgivandena, i författning eller eljest i särskild ordning meddelade föreskrifter angående rätt för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att försälja, byta eller under åborätt eller tomträtt upplåta staten tillhörig fast egendom alljämt skulle gälla;

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att motionerna I: 249 och II: 303 samt I: 653 och II: 774, sistnämnda motionspar i återstående del, överlämnades till markpolitiska utredningen för beaktande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jordbruksutskottet har i föreliggande ärende haft att ta ställning till Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom. I samband med propositionen har också väckts en motion av ledamöterna Mary Holmqvist och Rosa Andersson i denna kammare och Erik Wärnberg och Lars Larsson i första kammaren. Motionärerna har begärt utredning och förslag till åtgärder i syfte att underlätta kommunernas markanskaffning beträffande kronan tillhörig mark som förvaltas av domänstyrelsen. Detta är ett vällovligt syfte.

Motionärerna påpekar bl. a. att det är av särskild vikt att markresurser i tillräcklig omfattning och i god tid ställs till kommunernas förfogande för bostadsförsörjning och andra liknande ändamål. Man påpekar vidare att sta-

Bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.

tens intresse av högsta möjliga markpris i dessa fall skall stå tillbaka för kravet på samordning med den sociala bostadspolitiken.

Herr talman! Låt mig först förklara att jag i detta fall varmt sympatiserar med motionärernas tankegångar.

Låt mig sedan säga några ord om resultatet av utskottets behandling av motionerna. Utskottet förklarar helt riktigt att markpolitiska kommittén överväger dessa frågor, och utskottet finner det därför lämpligt att motionerna överlämnas till kommittén för beaktande i dess fortsatta arbete. Därom är ingenting att säga. Men innan utskottet kommit fram till denna slutsats har någonting hänt, nämligen det att motionerna har remitterats till bl. a. domänstyrelsen, Kommunförbundet och Stadsförbundet. Domänstyrelsen vidhåller i yttrandet sin gamla uppfattning att det i regel bör krävas detaljplan som grund för värderingen, innan försäljning till kommun äger rum. Styrelsen har den uppfattningen att kommunen till grund för markexploateringen måste ha godkänd detaljplan, och därför är tidsutdräkten endast skenbar då det gäller kommuns möjligheter att ordna sin markreserv.

Sedan fäster domänstyrelsen på pränt fyra punkter, som spikar fast det nuvarande förfarandet och där punkt 1 är den mest anmärkningsvärda. Där står att Landskommunernas förbund och Stadsförbundet bör underrätta sina medlemmar om lämpligheten av att detaljplan av tätorternas bebyggelseområde utföres i god tid innan akut behov av exploatering uppstår.

På detta svarar Kommunförbundet (f. d. Landskommunernas förbund) att planarbetet icke kan påbörjas förrän kommunen förvärvat äganderätt till markområdet. Stadsförbundet påpekar också angelägenheten av att markpolitiska kommittén verkställer sin utredning skyndsamt, synbarligen för att så snart som möjligt bryta nuvarande

praxis vid försäljning av domänstyrelsens mark till kommunerna.

Jag vill instämma i de synpunkter som kommunförbunden anfört i denna fråga. Det kan inte vara rimligt att fordra upprättad detaljplan för att kommun skall kunna förvärva erforderliga markområden från domänstyrelsen. Jag har i samband med en interpellationsdebatt den 16 februari i år framfört mina synpunkter på denna fråga och skall därför inte nu närmare ingå på själva sakfrågan. Jag vill bara sammanfattningsvis framhålla att det ingalunda är likgiltigt om den oförtjänta markvärdestegring som alltid uppkommer vid detaljplanläggning tillfaller det allmänna, representerat av domänstyrelsen eller den förvärvande kommunen. Ekonomiskt sett kan det förefalla likgiltigt vilken part som får denna markvärdestegring, eftersom den i stort sett uppkommer genom de investeringar som stat och kommun gör. Men då bortser man helt och hållet från den influens som ett högt försäljningspris mellan stat och kommun har på sådana förvärv som kommunen gör från enskilda markägare.

Vart skulle det bära hän om alla enskilda markägare, när en kommun kommer för att förhandla om ett markområde som man behöver för bostads- eller industriändamål, sade: Visa mig först en upprättad detaljplan över området, ty då är det lättare för mig att värdera den mark jag skall sälja.

Hela resonemanget om att det skall finnas upprättad detaljplan är så orimligt att jag fullt och fast tror att markpolitiska kommittén aldrig kommer att godta förslaget. Det bör räcka med en översiktlig planering, som visar att kommunen handlar efter ett visst program och med stöd av den utredning som alltid erfordras för en rationell utbyggnad av kommunens tätorter. Vad därutöver är anser jag vara ett påfund som domänstyrelsen tillskapat för att i egenskap av affärsdrivande verk kun-

Bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.

na uppvisa största möjliga vinst. Det motverkar direkt de strävanden att hålla markpriserna nere som såvitt jag vet alla är ense om.

Jag skulle inte ha tröttnat kammarens ledamöter med denna utläggning, om inte utskottets skrivning tyvärr slår fast den praxis som domänverket följer. Utskottet föreslår nämligen att Kungl. Maj:t måtte medgivas rätt att »i huvudsaklig överensstämmelse med i det föregående angivna riktlinjer föreskriva de former och villkor under vilka försäljningarna skall äga rum — — —». Jag understryker här orden »i det föregående angivna riktlinjer». Där kommer alltså domänstyrelsens riktlinjer in, satta på pränt i styrelsens remissyttrande. I det remissvaret har domänstyrelsen slagit fast en praxis, som det tidigare inte har funnits något stöd för i något riksdagsbeslut.

Jag beklagar livligt att den vettiga framstöten från socialdemokratiskt håll för att underlätta en marköverföring från stat till kommun har fått denna verkan. Även om jag är övertygad om att markpolitiska kommittén inte kommer att godta den praxis som domänstyrelsen i detta fall följer, och även om jag hoppas och tror att utredningen ganska snart når fram till ett ställningstagande i frågan, kan jag inte underlåta att här framställa det yrkandet att orden »i huvudsaklig överensstämmelse med i det föregående angivna riktlinjer» måtte utgå ur utskottets hemställan.

Slutligen vill jag påpeka att när ändring gjordes i expropriationslagstiftningen 1949, var denna fråga uppe till ingående debatt i riksdagen, och då hade man i riksdagen fullt klart för sig att om det fordrades detaljplan innan överlåtelse av mark sker, skulle detta resultera i starka prisstegringar som inte var önskvärda ur det allmännas synpunkt.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Såsom motionär kan jag helt instämma i herr Hamrins an-

förande. Han har redogjort för motionerna och jag skall därför inte trötta kammaren med att upprepa vad han har sagt om dem.

Allt bör göras för att underlätta kommunernas inköp av mark från staten. Därför hade det varit värdefullt om utskottet i samband med behandlingen av proposition nr 54 och med anledning av motioner av fröken Andersson i Strängnäs och mig i denna kammare och av herrar Wärnberg och Lars Larsson i första kammaren bemödat sig om att föreslå förenklingar.

En förenkling vore i första hand att bemyndiga Kungl. Maj:t att utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall till kommun få försälja staten tillhörig mark till ett värde av 1 miljon kronor i stället för den blygsamma ökning från 200 000 till 300 000 kronor som Kungl. Maj:t föreslagit. Det bör ligga i riksdagens intresse att ta ett sådant initiativ.

I domänstyrelsens yttrande över motionerna anges såsom anledning till tidsutdräkten vid handläggningen av försäljningarna kravet på en omfattande remissbehandling och att den mark som kommunerna önskar köpa först skall detaljplaneras. Överstiger köpeskillingen enligt det nya förslaget 300 000 kronor måste försäljningen underställas riksdagen. Ett riksdagsbeslut förkortar inte tidsspillan eller underlättar markförvärvet. Marköverlåtelser mellan samhälleliga ägare borde inte göras onödigt omständliga och tidskrävande.

Jag vill därför hemställa att riksdagen måtte bifalla yrkandet i motionerna I: 653 och II: 774 och i avvaktan på utredning besluta, att Kungl. Maj:ts befogenhet att försälja kronan tillhörig mark skall vid försäljning till kommunerna omfatta fast egendom vars taxerings- eller uppskattningsvärde ej överstiger 1 miljon kronor.

I detta anförande instämde fröken Andersson i Strängnäs (s).

Bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Utskottet har vid behandlingen av proposition nr 54 och de därtill fogade motionerna varit medvetet om att det kan bli tidsutdräkt som medför svårigheter när kommun skall förvärva mark, vilket många gånger kan vara hindersamt för bostadsbyggandet. Trots detta har utskottet inte kunnat bifalla motionernas yrkande, som i stort sett går ut på en utredning. Vi har redan en utredning som arbetar med dessa frågor, nämligen markpolitiska kommittén. Den har, efter vad jag har funnit, arbetat mycket intensivt under det år som den varit i verksamhet, och vi hoppas från utskottets sida att arbetet även i fortsättningen kommer att bedrivas i samma takt som under det gångna året.

Utskottet har inte funnit anledning att företa en sådan ändring i utskottets skrivning som herr Hamrin förordar. De synpunkter som kommit fram i remissyttrandena från kommunförbunden och domänverket får markpolitiska utredningen ta ställning till under sitt fortsatta arbete.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag skall inte tynga debatten mycket till. Jag vill endast till utskottets talesman säga att naturligtvis håller markpolitiska utredningen på med sitt arbete. Den kommer säkerligen också att ta hänsyn till stadsförbundets och kommunförbundets åsikter i detta fall. Men vad jag påpekade var att jag tycker det är onödigt att utskottet har spikat den praxis som domänverket hittills har följt utan stöd från riksdagens sida. Det är ett föregripande av markpolitiska utredningens arbete och av de resultat som denna utredning kommer fram till.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det är riktigt att vi har

begärt en utredning i vår motion, och jag får väl vara nöjd med att den överlämnats till markpolitiska utredningen. Men därutöver skulle jag ha varit tacksam om utskottet hade ökat prissumman för den mark som myndigheterna kan försälja utan att rikslagen skall fatta beslut i ärendet. Det hade varit en liten bit på väg till förenkling.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Utskottet har följt Kungl. Maj:ts förslag, och vi anser att i avvaktan på ett utredningsresultat bör vi göra det.

Till fru Holmqvist vill jag säga att man brukar undan för undan justera det belopp, vartill försäljning får göras utan riksdagens hörande, allteftersom värdena förändras. Därför har utskottet funnit det lämpligast att stanna vid det belopp Kungl. Maj:t föreslagit.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 653 och II: 774 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. b

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Hamrin i Kalmar under överläggningen framställda yrkandet om bifall till utskottets hemställan med den ändringen, att orden »i huvudsaklig överensstämmelse med i det föregående angivna riktlinjer» utginge; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. c—e

Vad utskottet hemställt bifölls.

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.**§ 9**

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 10, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten tillhörig fast egendom.

§ 10

Föredrogs vart för sig

jordbruksutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 29, med anledning av dels § 21 i riksdagens revisorers berättelse över den år 1964 av dem verkställda granskningen av statsverket, dels väckta motioner om översiktlig riksplanering av kusttrakterna.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 11

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckta motioner om åtgärder för att förbättra företagshälsovården, angående företagshälsovård, yrkeshygien och yrkesmedicin samt om åtgärder mot yrkesskador och yrkessjukdomar.

I de likalydande motionerna I: 109 av herr *Lundström m. fl.* och II: 139 av herr *Ohlin m. fl.* föreslogs,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om förslag för genomförande av i utredningen »Arbetsforskning» inom statens medicinska forskningsråd framlagda mest angelägna projekt jämte erforderliga anslagsäskanden därför, samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl.

Maj:t hemställde om utredning beträffande organiserat samarbete mellan statliga, landstingskommunala och övriga institutioner för yrkesmedicin, yrkeshygien och företagshälsovård inom landet.

I de likalydande motionerna I: 594 av herr *Sundin m. fl.* och II: 695 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla

1) om skyndsamt provning och förslag angående en sådan förstärkning av resurserna för den vetenskapliga forskningen, att förhållanden som framkallade yrkesskador och yrkessjukdomar inom olika yrkesområden kunde effektivt motverkas;

2) om vidtagande av sådana åtgärder, att ökad utbildning i företagshälsovård snarast möjligt komme till stånd i fråga om såväl läkare som övrig erforderlig personal;

3) om vidtagande av åtgärder som kunde befinnas möjliga för sådan samordning inom företagshälsovården samt mellan denna och övrig sjukvård och arbetsvård, att hela näringslivet och därmed även mindre företag, jordbruk och skogsbruk m. fl. kunde få möjligheter till god företagshälsovård; samt

4) om skyndsamt vidtagande av åtgärder som kunde befinnas möjliga och lämpliga i syfte att genom radio och TV samt genom undervisning vid yrkesskolor och annan kursverksamhet öka upplysningen om yrkesskadors och yrkessjukdomars förebyggande och botande.

I en inom andra kammaren väckt motion II: 21 av herr *Holmberg m. fl.* föreslogs, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en skyndsamt utredning rörande åtgärder i syfte att öka utbildningen respektive vidareutbildningen av läkare och sjuksköterskor för företagshälsovårdens behov samt att åtgärder vidtoges med syfte att omedelbart börja utvidga landstingens och de landstingsfria städernas häl-

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

so- och sjukvård i enlighet med synpunkterna i motionen.

Utskottet hemställde, att motionen II: 21, de likalydande motionerna I: 109 och II: 139 samt de likalydande motionerna I: 594 och II: 695 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Nyman* som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen II: 21, de likalydande motionerna I: 109 och II: 139 samt de likalydande motionerna I: 594 och II: 695 i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad i reservationen anförts;

2) av herr *Hamrin* i Kalmar, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Motionärerna i detta ärende har verkligen bemödat sig om att ta reda på huruvida det finns någon saklig motivering för utskottets uppfattning, att riksdagen för närvarande inte bör göra något alls med anledning av de väckta motionerna. Efter denna granskning har vi emellertid inte kunnat komma till annat resultat än att utskottet nonchalerat fakta och som följd härav far med hartassen även över grava missförhållanden.

På sidan 4 i sitt utlåtande har utskottsmajoriteten redogjort för sin bedömning av den totala situationen. Där uttalar man att förhållandena inte kan anses i alla avseenden tillfredsställande i stället för att skriva som sanningen är att förhållandena är otillfredsställande i praktiskt taget allt som gäller företagshälsovården.

LO:s arbetarskyddskommitté konstaterar att det för den stora grupp av människor, som är utsatta för arbetslivets alla hälsofaror, med några undantag inte finns någon hälsovård av den speciella typ, vilken an-

ordnats för vissa andra samhällsgrupper. Därför är läget också oroväckande. Dr Erik Bolinder, som är LO:s medicinske rådgivare, har gjort undersökningar på detta område och konstaterade vid industriföreningens konferens i fjol, att bara 50—60 procent av de företagsanställda har full arbetsförmåga.

Vidare har Metallarbetareförbundets tidskrift i motsats till det nöjda utskottet den uppfattningen, att myndigheternas inställning till arbetshygien och arbetsfysiologi präglas av fullständig förvirring. Bland metallarbetarna delar man inte utskottets mening att årets riksdag inte bör göra något alls. Tvärtom framhåller tidningen Metallarbetaren att det nu »brinner i knutarna» och uppmanar statsrådet Aspling att ta krafttag redan under vårriksdagen.

Härmed avser Metallarbetaren inte det fikonlöv, vilket utskottet funnit så förträffligt att skyla eländet med — alltså det anslag som utredningen nu har fått, så att man äntligen efter flera års väntan åtminstone kan påbörja arbetet.

I likhet med vad vi uttalar i motionen och med vad som framgår av många expertutlåtanden anser också metallarbetarna, att man inte skall vänta längre utan mycket väl kan sätta i gång med vissa åtgärder redan nu. Tidningen Metallarbetaren rekommenderar sålunda en samordning och effektivisering av vissa yrkesmedicinska forskargrupper, som nu arbetar med alltför begränsade resurser och med otillräcklig samordning.

Vi frågar oss om utskottet kan anföra något sakskäl mot de rekommendationer Metallarbetareförbundets tidning fört fram. Varom inte, hur kommer det sig då att man nöjer sig med den slentrianmässiga förklaringen, att utskottet avstyrkt motioner av detta slag vid flera tidigare tillfällen och inte anser sig böra förfara på annat sätt i år?

Det är också förvånande att utskottet inte anser sig böra understryka möjlig-

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

heten att göra något redan nu i fråga om de äldre arbetarnas situation utan också därvidlag föreslår riksdagen att vänta på den utredning, som skall behandla hela detta område. Såväl i fråga om de äldre arbetarna som den stora gruppen av handikappade föreligger det så många vetenskapligt verifierade fakta, att det finns tillräcklig grund för att omedelbart vidtaga vissa åtgärder. Till dessa hör förebyggande åtgärder i form av hälsokontroll, arbetshygien och arbetsfysiologi.

Märkligt är att utskottet, som har såldan förtröstan på utredningar som knappt kommit i gång, däremot inte befattar sig ett dugg med alldeles färska sakkunnigbesked t. ex. om personalsituationen för den del av hälsovården som vi behandlar i vår motion. Just vid den tidpunkt då vi skrev motionen avslutades utredningsarbetet om vissa yrkesmedicinska problem i stockholmsräjongen. Trycket fanns inte tillgängligt så att vi kunde dra nytta av det för vår motion, men utskottet har haft flera månader på sig och kunde sålunda ha åberopat de sakkunniga som stöd för vår motion i den del som avser personalutbildning för företagshälsovårdens behov.

Fortfarande kvarstår för den övriga delen av landet behov av vissa undersökningar av samma slag som nu företagits i stockholmsområdet. Men de sakkunniga har också utfört en kartläggning som gör det möjligt för regeringen att bedöma vilka åtgärder som omedelbart behöver vidtagas i fråga om utbildning av specialister inom yrkesmedicinen, tekniker för olika delar av företagshälsovården och annan personal. Medger inte utskottets talesmän att sakkunnigmaterialet redovisar utomordentligt goda skäl för den framställning till regeringen som vi föreslagit?

En annan huvudpunkt som utskottet går förbi utan ett ord är hela den stora frågan om företagshälsovårdens organisation. Underförstått innebär det

kanske att utskottet vill avvisa den just därför att det handlar om en genomgripande reform. Men även detta är i så fall fel. Enligt vår mening vore det önskvärt att riksdagen så fort som möjligt ger besked om att företagshälsovården skall integreras med övrig hälsovård. Fördenskull finns det emellertid ingen anledning att dröja med åtgärder som går i denna riktning. Dess bättre finns det ju också tendenser av det slaget.

Men det betänkliga är att utskottet tydligen inte ser några skäl att frånga den nuvarande otidsenliga ordningen. Enbart det faktum att vi i fråga om företagshälsovården har missförhållanden som är mångfaldigt värre än bristerna inom den övriga hälso- och sjukvården talar för att vi nu måste få en annan ordning än den nuvarande, som gjort företagshälsovården beroende av företagarnas godtycke. Det är ett principiellt och praktiskt förkastligt system.

Inte ens inom storföretagen finns det i stort sett någon motsvarighet till den glättade beskrivning som förekommer även vid behandlingen av motionerna i år. Det finns på sin höjd några enstaka undantag bland tusentals företag — eljest är det ingen tillstymmelse till rationell hälsovård. I fråga om småföretagen samt för arbetarna inom landsbygdsnäringsarna är det praktiskt taget otänkbart att komma fram till en lösning enligt nuvarande principer.

De samordningsfrågor som man talar om måste snart få någon konkret form. Och det är väl klart att det i första hand måste bli en samordning mellan olika slag av samhällsorgan — vetenskapliga institutioner, regionsjukhus med kliniker för yrkesmedicin och rehabilitering, läkarcentraler med specialister för motsvarande uppgifter, inrättningar för arbetshygien, arbetsvård etc. I denna organisation måste också företagshälsovården inordnas. Självfallet skall åtgärderna då också omfatta konkret samarbete med skyddsombuden

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

på arbetsplatserna och företagens tekniska specialister. Men ansvaret för organisation och finansiering måste på samma sätt som för övrig hälso- och sjukvård ligga hos landstingen och de större städerna.

Vi hävdar att sjukvårdens huvudmän inte skall vänta på utredningar utan redan nu ingripa när det gäller företagshälsovården. Vi anser liksom Metallarbetareförbundets tidning att det brådskar, och vi beklagar att utskottet inte delar denna uppfattning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till i första hand motion II: 21 och i andra hand till reservation nr 1 av herr Nyman.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle be att få yttra några ord i anledning av den reservation, som är fogad till föreliggande utskottsutlåtande. Jag ser hela detta problemkomplex som en fråga om människan i arbetet, och jag anser att det än i dag tillhör de viktiga frågorna i samhället.

Dagens Nyheter återgav den 7 maj en födelsedagsintervju med professor Sven Brohult, som är chef för Ingenjörsvetenskapsakademien. Över denna intervju stod det med fetstil: »Tekniska nyheter dränker industrin». Det framgår av intervjun att professor Brohult kämpar för att få ut forskningen till industrierna för att resultaten skall kunna utnyttjas så snabbt och effektivt som möjligt.

Detta är naturligtvis nödvändigt, om vi skall kunna hänga med i den tekniska utvecklingen, klara den standardhöjning, som vi alltid talar om, och ekonomisera genomförda sociala reformer och beslut med automatik beträffande utgiftsstegringar i framtiden, vilka de som kommer efter oss inte annars kan gå i land med.

Vi satsar ju på den tekniska utvecklingen, även om denna satsning många gånger enligt forskarnas egen mening

är för begränsad. Men man frågar sig: Vad händer med människan — hur går det med människan i detta sig ständigt förändrande arbete? Sätter forskningen in i samma utsträckning när det gäller arbetslivet, så att människan med bibehållet optimalt psykiskt och fysiskt välbefinnande kan fortsätta sitt arbete och sitt liv i samhället? Vad vi måste se till är att människan inte blir psykiskt och fysiskt försliten. Skall vi kunna tillvarata de tekniska forskningsresultaten måste vi också ha människan intakt i framtiden.

Forskningen rörande arbetet har väl mest gällt det rent fysiologiska området — tungt arbete, bioteknologi m. m. Men vad som är mera framträdande i dagens samhälle är ju de psykiska störningarna, såsom stress och neuroser. Man undrar i vilken utsträckning ökningen av arbetstakten och arbetsförhållandena i övrigt medverkar här till. Trivselförhållandena betyder ju kolossalt mycket.

Dagen efter det att den nämnda födelsedagsintervjun med professor Brohult publicerats kunde man i ett referat läsa att Svenska industriläkarföreningen vid sitt årsmöte i Västerås konstaterat, att industrimedicinska problem blir mer och mer framträdande i rationaliseringens spår. Naturligtvis borde forskning om människans psykiska och fysiska kapacitet gå före den tekniska forskningen.

På grund av den snabba tekniska utvecklingen är man inom industrien angelägen om att utnyttja de dyrbara maskinerna så intensivt som möjligt, eftersom maskinerna fort blir omoderna och därför har kort användningstid. Detta medför, vilket också konstaterades på industriläkarföreningens årsmöte, att rationaliseringen bidrar till en optimal belastning av den anställda utan hänsynstagande till hans prestationsförmåga.

Det allvarliga är att det blir en rovdrift på människor. Denna rovdrift be-

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

ror inte på att de som leder arbetet önskar en sådan utan på att de är okunniga om vad människan orkar med av psykisk press och ensidig förslitning. Det är teknikerna som bedömer vad människorna orkar med. Teknikerna har därvidlag inte några normer att gå efter, och man kan ifrågasätta om de äger tillräckliga kunskaper för denna bedömning. Borde det inte i stället vara fysiologerna som bedömde vad människorna kan orka med i arbetet?

Tyvärr saknas grundläggande forskning på detta område. Vi i folkpartiet har i tretton, fjorton år motionerat i denna fråga, men vi har tyvärr fått alltför litet gehör för våra synpunkter. Utskottet har alltid hänvisat till åtgärder som vidtagits eller planerats. Men tyvärr är dessa åtgärder för ytliga; man går inte till grunden med problemet.

Nu har en utredning lagt fram ett förslag om inrättande av ett institut för arbetshygien och arbetsfysiologi. Detta är utomordentligt tacknämligt. Vidare har regeringen tillsatt en arbetsmedicinsk nämnd, vars uppgift är att lägga fram förslag om och vidtaga åtgärder för inrättande av ett arbetsmedicinskt institut. Detta är också tacknämligt, och man får hoppas att det så snart som möjligt blir ett resultat av det arbetet.

Alla de remissinstanser, som yttrade sig över förslaget om inrättande av ett institut för arbetshygien och arbetsfysiologi, var inte helt nöjda med förslaget. Sålunda anförde tekniska forskningsrådet, vars yttrande berörs i reservationen, att institutet inte planerats för den forskningskapacitet som är erforderlig för forskningen inom den egna institutionen och för uppdragsforskning. Rådet anser att den frågan bör bli föremål för en kompletterande utredning. Reservanterna instämmer i denna uppfattning och hemställer att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger denna uppfattning till känna.

När det gäller företagshälsovården kan jag till stora delar instämma i vad

herr Nilsson i Gävle anförde. En del industrier har en föredömlig företagshälsovård. Detta gäller emellertid inte många företag, och i medelstora och mindre företag finns det inte alls någon företagshälsovård. Det är naturligtvis önskvärt att denna verksamhet sprids till allt fler företag. Det gäller att öka aktiviteten på detta område. Vad reservationen i detta avseende begär är — och detta yrkande överensstämmer i stort sett med de önskemål herr Nilsson i Gävle framförde — att det tillsätts en utredning i syfte att åstadkomma en samordning mellan statens, landstingens och kommunernas åtgärder för arbetshygien och företagshälsovård. Resultat av en sådan samordning bör kunna bli en breddning av företagshälsovården.

Har man sett en väl genomförd företagshälsovård förstår man att den medför en stor avlastning av den offentliga hälsovården. Den föreslagna samordningen är därför nödvändig inte minst⁴ med tanke på att den skulle medföra ett effektivare utnyttjande av våra knappa resurser, framför allt när det gäller läkare och sjuksköterskor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag vill bara med några ord motivera den blanka reservation jag fogat till utskottsutlåtandet.

Det råder ju ingen tvekan om att förhållandena icke är tillfredsställande då det gäller arbetshälsovård och näraliggande områden. Jag delar helt och fullt de synpunkter som framförts i motion 139 i andra kammaren och motion 109 i första kammaren, men det händer ofta att man, liksom i detta fall, ställs inför dilemmat att välja huruvida man skall yrka på en ny utredning — för att samordna de resultat som man redan kommit fram till med pågående utredningar

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

— eller om man skall avvakta resultatet av pågående utredningar. När det gäller att ta ställning till vad som bäst skulle gagna själva saken ställs man alltså inför ett val. I detta fall har jag bedömt förhållandena så, att det bästa är att avvakta resultatet rörande tillsättandet av det arbetsmedicinska institutet, av de undersökningar som pågår beträffande företagshälsovården och beträffande tillskapandet av de ökade resurser som forskningen på detta område onekligen måste få.

Jag instämmer alltså i vad utskottet skriver i slutet av sin motivering: »Utskottet förutsätter emellertid att prövningen av förslaget om ett arbetsmedicinskt institut och därmed sammanhängande frågor samt utredningen angående företagshälsovården kommer att slutföras utan onödigt tidsutdräkt. När så skett torde behovet och den lämpliga utformningen av ytterligare åtgärder i motionernas syften låta sig bättre överblicka.»

Jag vill, herr taman, ytterligare understryka att för den händelse dessa frågor inte inom den närmaste framtiden ges en tillfredsställande lösning är jag beredd att deltaga i nya framtötar för att föra denna fråga till ett definitivt avgörande.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Redan förra året när denna fråga behandlades i riksdagen sade utskottets ordförande att vad som behöver göras redan är gjort och att vi bara har att vänta och se resultatet. Men undan för undan framförs nya synpunkter som gör att man inte kan lämna dessa frågor.

Till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 31 är fogad en reservation av herr Nyman. Den reservationen tyder på att herr Nyman har så ingående kunskaper i de frågor som berörs i de motioner som yttrandet avser, att jag anser det förvånande att utskottet ej mer ingående granskat dessa synpunk-

ter, som jag förstår har framförts också i utskottet.

På betydelsefulla punkter understryker reservanten behovet av i motionerna föreslagna åtgärder. Samordning av företagshälsovården med annan hälsovård och sjukvård sägs särskilt vara av stor betydelse. Vidare ger reservanten ett observandum till den av arbetarskyddsstyrelsen tillsatta utredningen. Herr Nyman framhåller också behovet av ökade resurser för arbetarskyddsforskningen. Han påpekar att det påtänkta organet bör få betydande resurser och kapacitet och att arbetarskyddet och forskningen närmare bör utredas. Förslaget om ett arbetsmedicinskt institut bör snarast prövas, och utredningen om företagshälsovården bör slutföras utan onödigt tidsutdräkt. Detta är, herr talman, så viktiga synpunkter på ett mycket aktuellt problem, att jag yrkar bifall till reservationen; detta så mycket mera som det undan för undan kommer fram nya områden där forskningen och åtgärderna behöver effektiviseras. Jag skall ge ett par exempel; jag kunde anföra hundratals, men det får räcka med ett par.

Svenska maskinbefälsförbundet konstaterar t. ex. på sin kongress 1964 att av maskinbefålet endast 14 procent har normal hörsel, 34 procent har svåra bullerskador och 42 procent lätta bullerskador samt 7 procent bullerskador i samband med annan hörselskada. Det uppges att en motorsåg med en ljudstyrka av 80 decibel kan orsaka bullerskador. Det lär inte finnas någon motorsåg av något märke som har lägre ljudstyrka ens när den går tomgång. Vid konferensen mellan skogsarbetsgivare och arbetare har man enats om att det effektivaste skyddet skulle vara om motorsågsfabrikanterna kunde konstruera motorsågar vilkas ljudstyrka går under denna skadliga ljudnivå.

LO, som förra året i sitt remissyttande underkände alla av motionärerna föreslagna åtgärder, har nu genom sin

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

arbetskyddskommitté krävt vittgående åtgärder. Bl. a. vill man i varje yrkesinspektionsdistrikt ha en läkare för arbetsplatsinspektion. Man kräver vidare ett fristående institut för yrkeshygien och yrkesmedicin, allt enligt Aftonbladet av den 9 september 1964.

För ett par år sedan begärde några motionärer här i riksdagen ett anslag av 50 000 kronor för att docent Bjerlinger vid jordbrukstekniska institutet skulle kunna fullfölja sitt forskningsarbete för att få fram en traktorsits som var mer vänlig mot människokroppen. Det fanns de som skrattade åt »larvet». Men i dag får vi höra av lantarbetarnas ombudsman att traktorförarna får sitta och skaka på likadana järnplåtar som fanns på 1700-talets vältar. Trots decenniers klagomål från folket på de skumpande traktorsitsarna har inte mycket gjorts. Vibrationsforskning är en exklusivitet i detta land.

Detta är en allvarlig anklagelse mot dem som har hand om anslagsgivningen för forskning. Professor Åke Haraldsson påpekar t. ex. att var och en av de 160 000 svenska traktorerna används i medeltal 600 timmar per år. Detta blir nära 100 miljoner timmar per år. Det händer att en traktorförare har 1 600 arbetstimmar på traktorn under ett år.

Herr talman! Liksom förra året har utskottet nu haft tillfälle att visa verkligt intresse för dessa frågor och att medverka till att eliminera de brister som föreligger och som är särskilt märkbara inom vissa yrkesområden. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Efter de anföranden, som här hållits, kan jag inskränka mig till att understryka vikten och nödvändigheten av kraftfulla insatser när det gäller att bekämpa uppkomsten av yrkesskador och yrkessjukdomar inom näringslivet. Jag delar helt de synpunkter, som framförts av LO:s arbetar-

skyddskommitté och som delvis här har citerats. Jag skall emellertid hoppa över alla citat. Jag önskar bara understryka att ett stort ansvar också åvilar arbetsgivarna härvidlag. Men jag är väl medveten om att det krävs stora insatser även från samhällets sida, kanske främst på forsknings- och utbildningsområdena.

Att förebygga uppkomsten av yrkessjukdomar är det primära. Det är viktigt att man på arbetsplatserna vidtar sådana åtgärder att yrkessjukdomar och yrkesskador inte uppstår, att man minskar riskerna för de anställda så att de blir så minimala som möjligt, särskilt för dem som arbetar inom s. k. riskfyllda yrken. Arbetsgivarna och alla berörda parter är numera ense om den stora betydelsen därav. Det finns nog anledning att erkänna att åtskilligt har gjorts från företagets sida under senare tid, och fackföreningarnas insatser skall naturligtvis inte heller undervärderas liksom inte heller de åtgärder som de hälsovårdande myndigheterna vidtagit i förebyggande syfte. Det har här sagts att resurserna inte varit tillräckliga, och detta är sant. Trots allt som uträttats uppstår alltså ett stort antal yrkessjukdomar varje år, vilket visar behovet av ytterligare insatser, såväl ekonomiska som personella.

Mitt egentliga ärende var att fästa uppmärksamheten på det stora problem som yrkessjukdomen silikos utgör. Jag vill understryka vikten av att man här verkligen gör kraftfulla insatser för att komma till rätta med problemet. Denna sjukdom är ett gissel för arbetare, främst inom bergs- och järnhanteringen.

Silikosen är en fruktansvärd sjukdom; den kommer ofta som en tjuv om natten, och i de allra flesta fall känner vederbörande kanske inga besvär förrän det är för sent. Tidigare trodde man att det var tillräckligt att byta arbetsplats, därest sjukdomen kunde upptäckas i ett tidigt skede. Senare rön visar emellertid att det inte räcker med

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

att flytta vederbörande från det hälsofarliga arbetet till ett annat arbete. Undersökningar och forskning ger vid handen, att sjukdomen ändå fortsätter att utvecklas, och det är det som gör att den är farligare än man kanske trodde tidigare.

Nu har ju riksdagen beviljat anslag till arbetarskyddsstyrelsen, och denna har i samarbete med statens institut för folkhälsan, gruvägarna, Gruvföreningen och Gruvindustriarbetarförbundet startat ett fältarbete för att utröna arbetsplatsernas farlighet. Det är meningen att detta arbete skall fullföljas av företagen genom ständigt pågående dammundersökningar. Ett centralt silikosregister skall upprättas för alla som är sysselsatta på arbetsplatser där kvartshaltigt material behandlas. Det är kvartsen som är den farliga materian i detta sammanhang. Därigenom beräknar man att få fram frekvensen på antalet silikosbehäftade människor och även uppgifter om hur sjukdomen förändras. Man kan få ett begrepp om varför en del människor får silikos, andra inte. Man får också en uppfattning om vilka arbetsplatser som är farliga och där man bör vidta ytterligare dammbekämpande åtgärder och intensifiera det förebyggande arbetet. Det finns många åtgärder att vidta på detta område.

Allt vad som hittills gjorts är mycket tacknämligt, men är det tillräckligt? Vi känner till att statens institut för folkhälsan önskar följa upp detta genom kliniska undersökningar av alla silikosskadade. Med hänsyn till sjukdomens svåra karaktär — den har allmänt ansetts som obotlig — är det av vikt att allt göres som kan göras för att de silikosskadade skall få någon hjälp. Tyvärr saknas medel härför. Det anslag som statens institut för folkhälsan begärde kunde inte beviljas. Jag förmodar att institutet återkommer med sin anhållan och det är min förhoppning att det begärda anslaget skall kunna beviljas under kommande budgetår. Eftersom det

gäller ett verkligt behjärtansvärt ändamål vill jag kraftigt understryka detta.

Jag vill också, herr talman, helt kortfattat beröra en annan sida av problemet. Denna sjukdom är mycket svår att diagnostisera. Läkarna är ofta oense om huruvida silikos verkligen föreligger, och de är oense om på vilket stadium den befinner sig. De kan också vara oense om huruvida silikos är orsaken till de uppkomna besvären. Särskilt svårt är det om den skulle råka uppstå i samband med andra lungsjukdomar, t. ex. tbc samt hjärtbesvär. Att läkarna ofta har svårt att ena sig på denna punkt har vållat stark och man kan säga onödigt irritation dels bland de silikosskadade och dels bland dem som arbetar inom dessa farliga yrken. En silikosskadad får ofta åka mellan olika läkare och sjukhus, och det har varit svårt för läkarna att avge ett enhetligt omdöme. Här är det verkligen nödvändigt att man sätter in en stöt särskilt vad forskningen beträffar. Men kanske är det också en utbildningsfråga. Genom ytterligare forskning på området bör man åtminstone i någon mån komma till rätta med dessa problem på ett bättre sätt än vad som kan ske i dag.

Får jag sedan understryka den allmänna och av alla vedertagna uppfattningen, att de investeringar som göres på detta område för att bekämpa yrkesskador och yrkessjukdomar är goda såväl ur företagets som ur samhällets synpunkt. Invaliditet kostar stora pengar, för att inte tala om alla de personliga tragedier som bör kunna förhindras.

Jag vill, herr talman, till sist säga att jag tycker att det är orättvist mot utskottet att bedöma dess ståndpunkt och skrivning som negativ. Utskottet har påvisat vad som nu sker på detta område, och det är min förhoppning att ytterligare insatser skall kunna göras och att de utredningar och undersökningar som pågår skall kunna ge resultat.

Med hänsyn till utskottets skrivning har jag, herr talman, inget annat yr-

Åtgärder för att förbättra företagshälsovården, m. m.

kande än om bifall till utskottets hemställan.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skulle kunna instämma i nästan alla de yttranden som här har fällts från olika håll i denna fråga. Mycket sakkunniga och värdefulla inlägg har gjorts av både fröken Elmén och herr Fredriksson. Även herr Elmwall tog upp frågor som ofta berörts här och som är värda att beaktas.

Jag vågar påstå att inte någon i utskottet, där vi kunnat få mycken upplysning om de verkliga förhållandena av en av motionärerna, herr Nyman, svävat i okunnighet om problemets storlek och de olika åtgärder som bör kunna vidtas i detta fall.

I motionerna har krävts dels en upprustning av forskningen och en central för utbildning av läkare, sjuksköterskor och annan erforderlig personal på detta område, dels att möjligheter skulle skapas för att föra ut forskningsresultaten etc. till arbetsplatserna där man vill få företagssjukvården mer samordnad med den sjukvård som kommunerna svarar för.

Allt detta är önskemål som beaktas i utredningar som redan avslutats eller som pågår. Här har tidigare erinrats om det betänkande som avgivits rörande ett institut för arbetshygien. Vi fick i utskottet en föredragning om de uppgifter som man avsåg att det institutet skulle kunna klara. Herr Nyman hade ingen annan mening än att den inom arbetarskyddsstyrelsen pågående utredningen, som nu fått nya resurser, skulle kunna klara de uppgifter som beröres i motionerna. Hans reservation blev därför strängt taget inte något annat än vad vi har uttryckt i utskottets utlåtande.

Herr Nilsson i Gävle var kritisk mot att utskottet ville avvakta resultatet av en pågående utredning. Men herr Nilsson ville ju tillsätta en *ny* utredning och det bör väl ändå vara bättre att låta

den arbetsgrupp, som tillsatts för att granska ett redan framlagt betänkande och remissyttrandena över detta, få fortsätta sitt arbete och att låta den utredning som pågår inom arbetarskyddsstyrelsen få fullgöra sitt arbete. Man bör kunna hoppas på att resultaten på det sättet kommer fram snabbare.

Jag vill erinra om att riksdagen i år har avslagit en motion som remitterats till statsutskottet och som var väckt av LO-organiserat folk — LO-ordföranden stod själv bakom den — där man krävde ett omedelbart beslut om ett arbetshygieniskt institut. Motionen avlogs under hänvisning till de utredningar som jag förut nämnt.

I motionen krävdes likaså att mera pengar omedelbart skulle ställas till förfogande. Även det kravet avlogs med hänsyn till att utredningen fått löfte om att få de resurser som behövs.

Det är viktigt att påpeka att det här inte råder några delade meningar. I likhet med herr Hamrin i Kalmar anser jag att därest det på nytt skulle haka upp sig i den utredning som pågår och om resultaten inte skulle bli de som vi av den tidigare nämnda föredragningen i utskottet blev övertygade om skulle kunna uppnås, så måste vi känna oss så otillfredsställda att vi kräver att ytterligare granskning bör komma till stånd.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill därmed uttrycka, att utskottet är fullt ut lika positivt inställt till denna fråga som motionärerna och de som här ytterligare utvecklat motionärernas synpunkter.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav till en början propositioner på bifall till eller avslag å det av herr Nilsson i Gävle under överläggningen i första hand framställda yrkandet om bifall till motionen II: 21; och avlog kammaren detta yrkande.

Härefter gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till ut-

Vindelälvens utbyggnad

skottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Elmén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 1) av herr Nyman.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Elmén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 58 nej, varjämte 7 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Vindelälvens utbyggnad

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner angående Vindelälvens utbyggnad och angående ifrågasatt reglering av Vindelälven.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 254 av fröken *Stenberg m. fl.* och II: 316 av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.* hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om Vindelälvens utbyggnad gjordes

till föremål för utredning inom 1964 års naturresursutredning.

Vidare hade i de likaledes till allmänna beredningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 599 av herr *Åkerlund* och II: 705 av herr *Nilsson* i Agnäs hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheterna att för framtiden bevara Vindelälven oreglerad samt att, i avvaktan på utredningen, förbud meddelades för ingrepp i det berörda naturområdet.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 254 och II: 316 samt de likalydande motionerna I: 599 och II: 705 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Rimås* och *Nilsson* i Agnäs, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 254 och II: 316 samt de likalydande motionerna I: 599 och II: 705 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning beträffande frågan om en utbyggnad av Vindelälven;

2) av herrar *Enarsson* och *Hübinette*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag vågar börja med en strof ur Vårt land: »Vi älska våra strömmars brus och våra bäckars språng, den mörka skogens tysta sus, vår stjärnenatt, vårt sommarljus, allt, allt, vad här som syn, som sång vårt hjärta rört en gång.» Det är Finlands nationalsång men det är en stor svensk skald som sjunger. Johan Ludvig Runeberg har hört våra strömmars brus, i hans diktning hörs deras eko. Det är icke bara i en strof; i allt vad han skrivit genljuder naturens röster och klang. Han var son av sitt folk och sitt land och förnekade inte sin släktskap med det. Hans land, rikt mitt i sitt ar-

Vindelälvens utbyggnad

mod, framträder i hans dikt och har genom denna blivit känt för moderna läsare.

Detta visar vad naturen betyder som andlig kraft, som inspirationskälla, som läkedom för folksjälén. Kanske skulle vårt folk inte ha funnits till som nation, som ett fritt folk, om inte strömmarna brusat och väckt kärlek och trofasthet, givit tålamod och tröst. Vad som rört hjärtat »som syn, som sång» betydde landets räddning i lika hög grad som odlarens möda, statsmannens begåvning och soldatens vapen. Strömmarnas brus är fördenskull en omistlig del av vårt arv. Det visste Runeberg. Han trodde att nya släkten skulle höra vattnets brus och se dess skönhet såsom han och fäderna före honom gjort: »Här skola våra barn också en gång på våra stigar gå, ha det vi haft, se det vi sett och be till Herren som vi bett.»

Runeberg skulle ha varit besviken om han levat i dag. Det är inte längre visst vad våra barn skall få se. Går vi ut en vårdag för att lyssna i vårt land kommer vemodet. Var är våra strömmars brus? Var ljuder forsarnas orglar? Var ser vi en glidande vattensträng, en skummande fors? Du jagas av motorbullret och hör trådarnas vin men »allt, allt vad här som syn, som sång vårt hjärta rört en gång» är snart försvunnet. Våra barn får inte se det. Orkar de uthärda i alla fall? Finns det något på asfältvägen och i betongväggarna, som ger dem okuvligt mod i påfrestningen? Finns det glädje också i den forslösa världen? Vi vågar väl svara jakande. Ja, säger också kungl. vattenfallsstyrelsen och räknar ännu en stor norrlands-älv som ett givet byte. Det är därför vi talar om denna älv i kammaren i dag.

Jag har klippt en annons ur en huvudstadstidning för den 6 maj i år. En kommunalkamrer i en avfolkningssocken annonserar så här: »Sorsole kommun. Centralt läge vid järnväg, industriområde med stickspår. Gott om arbets-

kraft, både kvinnlig och manlig» — folk som alltså inte velat flytta, som vill stanna kvar och som önskar att några företag skall komma till trakten. Nederst i annonsen har kamrern ett lockbete, som det är gripande att se: »Goda möjligheter till fiske i oreglerade älvar såsom Vindelälven och Laisälven.»

Den 6 maj 1965 annonserade alltså kommunalkamreren i Sorsole och lockade med goda möjligheter till fiske i oreglerade älvar såsom Vindelälven, som vi talar om i dag. Varför tar han med detta i en annons, som skall locka företagare till Sorsole kommun uppe vid norska gränsen i Västerbotten? Svaret är, att vi älskar våra strömmars brus. Det finns något i den oreglerade älven som uppväger mycket annat på orter som har bättre kommunikationer och fler glödlampor. Det ligger en älv och väntar, en icke rörd älv. Som kan röra hjärtan!

Därför skall vi tala om Vindelälven i dag. Det är kanske ett farväl.

Vindelälven torde vara känd till namnet, men dess avlägsenhet från detta lands folkrika trakter gör att den ännu inte är så bekant. Det är dock min förvissning, att morgondagens människor just för dess avskildhet skall dragas till den, och redan nu styr en växande skara naturvänner sin färd mot dess dal och dess källsjöar. Den rinner upp vid norska gränsen bland fjällen i Västerbotten och Norrbotten strax söder om polcirkeln, där dess högst belägna källor ligger vid en nivå av nära tusen meter över havet; genom ödemarker och bygder strömmar den cirka 40 mil i sydostlig riktning, varvid den bildar en mängd forsar och fall, innan den mynnar ut i systerfloden Umeälven vid Vännäs, varefter dess vatten når havet i Ume skärgård efter den mångmila resan.

Vindelälven är vacker. Dess älvdal är fylld av vackra syner, och en oupphörlig skiftning förökar dess behag för färdmän och bofasta. Dess forsar spelar

Vindelälvens utbyggnad

än den musik, som en gång var vanlig allestädes i Norrland men som tystnat. Nu skall också Vindelälvens brus förstummas — ekot når därför ända till Helgeandsholmen i dag. Till vår tids vandaler hör bland andra det statliga verket vattenfallsstyrelsen — verket måste väl vara vad det är, men frågan är om inte en gräns för dess framfart borde och kunde sättas utan samhällsvåda, innan också Vindelälven försvunnit. Torne älv får föras ur räkningen — den är en gränsflod med finska intressen och med ett spakt lopp — och Pite älv, som nämnts som outbyggd, är dock utbyggd t. ex. vid Vargforsen. Det borde vara möjligt att hindra Vindelälvens förvandling till en serie vattendammar, en rad kraftverk med utloppstunnlar och förändrade strandförhållanden. Det allvarligaste är kanhända fjällsjöområdets omdaning från orörd vildmark; det skall vanställas genom en reglering, som medför att väldiga volymer vatten hopas och stora vidder av orörd natur får en annan prägel.

Det är tre punkter jag ber att få betona.

Först denna: *Det är ett allvarligt ingrepp* att bygga ut ännu en älv. På vilken sida man än står, måste man medge det; om man har Vattenfalls ståndpunkt med dess nyttoperspektiv eller naturvårdarnas med deras skönhetsvärdering kan man i vart fall icke förneka att ingreppet är obotligt. Vindelälvens utbyggnad och dess källors reglering innebär en geografisk nivellerings av ett vidsträckt landskap. Ingenting som människan tidigare utfört i dessa trakter och ingenting som hon här efter kan tänkas göra kan föra med sig en lika stor förvandling av trakten. Utbyggnaden betyder en förfulande förändring, som framför allt tar bort naturens egna formeringar, dess egen skaparkonst, och utplånar landskapets ursprungliga drag. Lugnvatten och fors har hittills avlöst varandra i lugn följd, sel och ström har följt varandra i tilltagande rytm. Un-

der årets olika tider har stränderna och vattenytan oupphörligt skiftat i färgspel och toner, i rörelser och doft. Visst kan en dämmd vattensamling i något fall inrymma fågning, men den som färdas längs en utbyggd älv får aldrig se en riktig älv, en svensk flod, en natur som sedan gammalt varit säregen för vårt land. Han möts bara av ett stelt och stereotypiskt landskap. Byggarbeten och vägomläggningar för med sig otrevliga följder, och kvar ligger byggnader som inte så lätt inpassas i omgivningen. De sjöar som bildas »stämmer inte» längre med de omgivande bergen och fjällen, när vattenytan höjts. Sålunda avser vattenfallsstyrelsen att höja den granna sjön Gautojaur inte mindre än 44 meter, varvid även byar och kulturminnesmärken från Nasafjälls-gruvans tid spolats bort. Samernas näring måste störas, renbeteslanderna försämrats. Fågellivet hotas, och är det någon som säkert vet, att inte vattendämningarna i fjälltrakterna påverkar klimatet?

Detta är ett onödigt ingrepp — det är det andra jag vill betona. Enligt årets statsverksproposition är landets behov av elkraft väl tillgodosett under återstoden av 1960-talet. Någon svårighet att möta efterfrågan beräknas inte uppkomma (bilaga 12, s. 8). Läser man vattenfallsstyrelsens »Regionalplan för vattenkraftutbyggnader i Vindelälven», finner man där på första sidan följande mening: »Den här framlagda planen kan ej betraktas som ett till sin omfattning slutligt fastlagt arbetsprogram. Landets framtida behov av elektrisk kraft, möjligheterna och kostnaderna att framställa sådan på olika sätt och kraftteknikens framtida utveckling kan föranleda ändringar.»

I dag skyntar redan atomkraften.

Vattenfallsstyrelsen bör kunna ändra sina planer, enligt sin egen skrivning i regionalplanen. Det har meddelats, att vattenfallsstyrelsen i ett fall begärt att slippa bygga ut ett redan beslutat andra aggregat i en redan utbyggd fors. Vi

Vindelälvens utbyggnad

kommer snart att ha billigare kraft från andra källor. Dessutom är det inte ekonomiskt och långt ifrån vackert med de väldiga kraftledningsgatorna, som vi redan har genom skogarna från norr till söder. Här har mycket skett, som är beklagligt — även det att många markägare fått praktiskt taget ingen ersättning för värdefull mark som tagits i anspråk. Transporterna från norr kostar mycket.

I dag borde vi hejda denna utveckling. Jag ville påpeka, att EURATOM, den europeiska atomkraftkommissionen, i april månad från ett möte i Venedig meddelat, att två tredjedelar av alla elektricitetsverk kommer att vara atomdrivna mellan 1980 och detta århundrades slut. Är inte Vindelälvsutbyggnaden då onödig och oriktig?

Sist vill jag betona, att *detta är ett omstritt ingrepp*, fastän det i vissa grupper betraktas som självklart. Det är trots allt många, som har andra tankar än kungl. vattenfallsstyrelsen.

Vill verkligen vårt folk, att ännu ett område ostörd natur skall fördärvas? Vill länsstyrelsen i Umeå det? Dess remissvar uttrycker faktiskt en mycket större tvekan inför utbyggnaden än vad utskottets majoritet läst däri. Länsstyrelsen i Luleå har denna gång inte ens tillfrågats, trots att Laisälven är norrbottnisk. Om jag är rätt underrättad, är Arjeplogs kommun emot företaget. Vill de övriga kommunerna det? Naturligtvis vill en del det. Man ser på att ett antal miljoner skall slussas in under ett tiotal år, men man betänker inte baksidan. När man talar om utbyggnaden som räddningen för hemkommunens ekonomi, ger man sig från dessa kommunalmäns sida underbetyg i ekonomi, ty erfarenheterna talar om tvivelaktiga ekonomiska resultat för en byggnadsort, och än har vi inte sett slutet på utvecklingen i de kommuner, där man en kort tid fick ett uppsving genom kraftverksbyggnaderna men där det efteråt blev större utflyttning och minskad trivsel.

Det är alltid en lösning bara på kort sikt av sysselsättningsproblemet. Den som tror, att arbetskraften vid älven skall få fördelarna, bör besinna, att vattenfallsstyrelsen har en fast arbetarstam, som ofta flyttat och som nu strax skall sättas in i de planerade arbetena. Naturligtvis unnar vi dem det arbetet, men socknarna vid älven har inte så stort gagn därav. Den frilagda arbetsstyrka, som vattenfallsstyrelsen har uppe i Norrbotten, kommer inom några år att vara frilagd i alla fall, och den kunde väl lika gärna ledas åt de håll, där man har brist på arbetskraft och dit den i varje fall måste flyttas efter den korta tid, som det tar att bygga ut Vindelälven.

Naturligtvis vet jag, att det finns fördelar i utbyggnaden. Vinst finns att hämta, men om man vid kalkylerna väger inkomst mot utgift, vinst mot förlust, blir inte prognosen så lockande. Enskilda markägare tjänar, men dels är staten den största markägaren och tar det mesta, dels kommer de som får pengarna för lämnad mark att ställas inför frågan: »Vill ni tjäna pengar på det som för andra medborgare är en katastrof?» Det finns nämligen människor uppe i fjällsjöarna och i älvdalen, som måste lämna sina hem och gör det ytterst motvilligt. Jag har träffat folk, som drastiskt sagt: »Nu tänker man dränka oss här i vår dal.» Deras fäderneärvda eller köpta jord, deras fria liv och vanliga förhållanden skall sköljas bort av dämningstvatten. De har i tanken upplevt dränkningen. Och det är det som ropas i byggplanen: »Dränk Laissadalen! Dränk Gautosjö och Veijenäs! Dränk Adolfström och Bäverholmen! Dränk Laisvalls-arbetarnas fritidsmarker och byggtomter! Dränk trevnaden vid sjön Yraf och den gamla majorsbyggnaden vid Ladvejokk och hytteruinerna och sågen där!»

Fisket kommer att lida avbräck. Många ler åt talet om fisket — men kommunalkamrern i Sorsele skriver om

Vindelälvens utbyggnad

det i annonsen på fullt allvar: »Goda möjligheter till fiske i oreglerade älvar.» Man säger: »Ingen får någon fisk!» Jag vet, att människorna i dessa dalar fångar fisk. Jag vet också, att många, som fiskar där på fritid, inte får fisk, men det är inte för den stora fångsten de reser dit. De vill till avspänningen och vilan, de reser till glädjen att stå på ett strömmande vattens strand med slipad sten eller vit sand under stövelbottnarna och låta flugkroken dala i en skumvirvel, medan en vit topp speglas på deras ögonhinnor och skogsstillheten talar. De söker strövmarkerna, de vill gå på fjällvattnens strand och höra det otroligt trevliga plasket från en harr som hoppar och se ringen efter öringsnosen på selet. De kommer inte för att väga fisk utan kanske för att med kastspöet i hand glömma den förmätna stad, där kungl. vattenfallsstyrelsen har sitt kontor. De kommer med ryggsäcken till stigarna för att andas ut från den skämda luften vid Sergelstorg. Och fisk kan det bli däruppe också för många!

Jag vill dessutom påminna om Tjolmejaure fågelreservat, även kallat Svai-på fågelskyddsområde, och andra ljuvliga marker. Jag har mött danska ornitologer och engelska botanister vid Ammarnäs. Jag tror också, att människor skall komma för att finna något, som är svårt att finna någon annanstans i världen. En hotellvärdinna i Ammarnäs, som intervjuat gästerna i många år om orsaken till deras vistelse överst vid Vindelälven, har funnit att allt flera för varje år anger just behovet av ro och orörd mark som motivet för besöket i denna trakt.

Vad är nationalekonomi till sist, när allt skall summeras? Vad skall till sist avgöra vårt folks framtid?

Vi går framåt, tror vi. Vi ökar produktionen, vi driver upp kapaciteten, vi bygger gytterstäder och trafikunderverk. Vi når långt genom tidsstudier och planeringar av alla slag, men låt mig fråga: Vet någon, att människan

orkar uthärda i den värld vi bygger? Talas det inte om neuroser, om stress, om anpassningssvårigheter och sjunkande trivsel? Skall vi inte tro att vårt land då behöver ha kvar de orörda markerna, strövtågslandet, älvdalsbygden, som det nu är fråga om! Jag vet att man lätt anses som en galning om man talar så, men de som strider för Vindelälvens bevarande i dag är inte ute för att skaffa sig själva intyg på sans och normal ekonomisk insikt. De är ute för att de har en övertygelse att älven måste sparas. Det ropar forsarna till oss. Kom upp redan till sommaren och gå Kungsleden mellan Ammarnäs och Adolfström och hör detta lands protester mot ingreppet! Tala med folket i Adolfström om dess bys framtid! Turistnämnderna i socknarna där avstyrker alla utbyggnadsplaner liksom naturskyddsnämnden och naturskyddsföreningen tillstyrker utredning.

Dessutom hör vi framtidens hälsning till oss i dag. Jag hör inte till dem, som räknar morgondagen för viss. Aposteln Jakob kallar det stortalighet att orda om det som skall ske i morgon, men vi vill dock räkna med en framtid för vårt folk. Vi tror, att nya släkten skall komma efter oss och »se det vi sett». Och höra våra strömmars brus!

Vi hoppas att de skall få se en orörd älv, en fri fors, ett jungfruligt landskap i fjällen. De ofödda släktenas förebråelser mot oss är viss, om vi i dag glömmar dem. Mången tar offret av Vindelälven lätt, men jag vill inte vara med om att lägga ännu en älv på elkraftens altare. Visst har hoppet om dess bevarande nästan dött, men stundom flämtar det till. En bevarad älv! Gör avvägningen nu! Lagg i den ena vågskålen drygt 3 miljarder kilowattimmar per år, arbete för 600 man en kort tid, tillfälliga vinster för några kommuner och långvarig vinst i vissa fall. Lagg i den andra vågskålen en levande natur, en orörd älvdal, forsar med urtidssång, blanka sjöar med ursprung-

Vindelälvens utbyggnad

liga stränder, fjällvatten med naturlig nivå och växling, skonad fauna, upptriskande fiskefärder, fria samemarker, tillresande främlingars förtjusning, ryktet över jorden om ett land, som sparat några älvar och värderade skönheten! Hur utfaller vägningen?

För drygt tusen år sedan skrev en bysantinsk härskare vid namn Konstantinos den sjunde ett verk om sitt rikets styrelse. Han nämner där också oss svenskar. Han talar om ros eller rus, som kommit långt från norr till Miklagård. Därvid nämner han, att floden Dnjepr bildar några forsar ungefär trettio mil ovanför sitt utflöde. Av dessa hade sju namn, som givits dem av vikingarna. Bland dem finner jag Strukan eller Stryckan, ett ord som betyder ungefär detsamma som det nutida ordet »stråk». I Vindelälven finns många stryckor — i en norrländsk älv betyder strycka detsamma som i Dnjepr den gången: en sträcka med forsande vatten, som brusar ner utan att bilda egentligt fall. Vi har t.ex. namnet Strycksele. Far du till Dnjepr i dag finns inte forsarna där! De är utbyggda av Sovjet för länge sedan. Men far du till Norrland, finns stryckorna än. Skall de bort? Skall det ingenstans i världen få finnas en sugande fors — i Dnjepr hette det Essupi — eller en Gelandri, som betyder den gälla, eller Leanti, som betyder den leende.

Låt oss värdera vad vi har kvar. Låt oss glädja mannen som annonserat om goda möjligheter till fiske i oreglerade älvar såsom Vindelälven och Laisaälven.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Jag kommer inte att kunna beskriva denna älv lika lyriskt som herr Nilsson i Agnäs gjorde, men jag skall försöka ge kammaren en liten uppfattning om vad den här frågan gäller.

Om man undersöker vilka orörda älvar vi har kvar i landet så finner man att man kan räkna med fyra stycken. Det finns tre stycken i Norrbottens län — Torne—Muonio älv, Kalix älv och Pite älv — och sedan har man den sydligaste — Vindelälven — den enda som är kvar i Västerbottens län. Dessa älvar räknar man till de s. k. fjällälvarna, d.v.s. de som rinner upp i fjälltrakterna och rinner ut i Bottniska viken.

Vindelälven är en förgrening av Umeälven och dessa två älvar möts strax utanför Vännäs där de flyter samman till en älv som då kallas Umeälv. I dess nedre lopp har vi ett av de största kraftverken i Europa, Stornorrforsens kraftverk, vilket blev klart för några år sedan. Den utbyggnad som där skedde gav oss mycket stora ekonomiska fördelar; den medförde givetvis också skada men den står väl i dag som ett monument av svensk teknisk skicklighet; våra skickliga ingenjörer har med det bygget skapat ett namn om sig, som har gått ut över hela världen.

I samband med den utbyggnaden fanns det en plan för hur man skulle bygga ut Umeälven och Vindelälven. Vindelälvens del sparades därför att den delen av detta strömförande vatten har en betydligt mindre vattenmängd än Umeälven. Det är ju inte enbart höjdlägena, d.v.s. fallhöjden, utan det är också den totala vattenkvantiteten som är det avgörande för utbyggnaden av kraftstationerna.

I sitt utlåtande hänvisar utskottet till att det f.n. pågår förhandlingar mellan vattenfallsstyrelsen och företrädarna för naturvårdsintressena och att man bör avvakta vad resultatet blir av dessa förhandlingar. I de remissvar som utskottet har inhämtat har vattenfallsstyrelsen naturligtvis intagit en negativ inställning till förslaget om en utredning; man hänvisar till en uppgörelse som träffades 1961, i vilken man så att säga gjorde upp om vilka delar

Vindelälvens utbyggnad

av älven som skulle byggas ut. Det föreligger förmodligen något olika tolkningar av innebörden av denna uppgörelse och jag tror inte att man skall försöka döma om vem som har rätt i det fallet. Företrädarna för naturvården anser att det var den övre delen av Vindelälven, som då diskuterades och som man gjorde upp om, och att man över huvud taget inte tog någon ställning till de nedre delarna av älven. Nu hör det också till bilden att den överenskommelsen också berörde en del andra sjöar, där man sedan har frångått uppgörelsen. Det gäller bl. a. Gräsvattnet — som ju norrmännen skall få använda — och Abelvattnet där man skall genomföra en större reglering. Jag tror dock inte att man på något sätt skall klandra uppgörelserna härom, eftersom man ju måste ta hänsyn till ekonomiska skäl och då tvingas att göra vissa byten. Från remissinstansernas sida har också — fränsett vattenfallsstyrelsen — uttryckts önskemålet att man bör bevara så mycket som möjligt; helst ser man att älven inte byggs ut.

Det föreligger emellertid nu en ansökan om utbyggnad av Långforsens kraftverk och där pågår förhandlingar mellan naturvårdsnämnden och vattenfallsstyrelsen. Jag har väldigt svårt att tro att när vattenfallsstyrelsen har lagt in en ansökan om att få en dom, att styrelsen över huvud taget tänker träda tillbaka. Man får då också bedöma styrkeförhållandet mellan dessa två instanser. Man har å ena sidan den mäktiga vattenfallsstyrelsen med dess stora möjligheter och naturvårdsnämnden som är en relativt ny företeelse.

Utbyggnaden av en älv medför naturligtvis uppenbara fördelar. Fördelarna ligger i att man får arbete för en del arbetskraft. Man får sysselsättningsmöjligheter inte bara för de fasta arbetarna hos vattenfallsstyrelsen utan säkerligen också för en hel del folk ute i bygderna. Men sedan kraftverken är

färdiga försvinner ju dessa arbetsmöjligheter, varför man får bedöma dessa fördelar som relativt kortsiktiga. Man får naturligtvis också andra fördelar och jag kan gott erkänna att man kan se skönhetsvärden också hos ett utbyggt vattenfall. Det kan vara en vacker byggnad, och också en dammläggning kan ge skönhetsvärden.

Men det finns naturligtvis också nackdelar. Man kan exempelvis se på Umeälven nedanför Stornorrforsens damm. Där hade man förut en vacker fors men har nu bara sten och det ser ganska ruskigt ut. Det är det pris man har fått betala och jag skulle tro att när man väger de ekonomiska fördelarna mot nackdelarna ur natursynpunkt så får man i vissa lägen acceptera de senare.

En annan fråga är vad en utbyggnad av Vindelälven kan innebära för turismen. Härvidlag finns naturligtvis olika uppfattningar beroende på hur långt upp efter älven man kommer. Många tror att man kan bygga ut en älv delvis, att man kan inskränka sig till vissa delar och spara andra. När man bygger ut en älv får man kanske inte så stora skador just där kraftstationerna placeras. Där kan man få andra skönhetsvärden som delvis ersätter den förlorade forsen. De verkligt stora skadorna uppstår där de stora regleringarna görs, och dessa regleringar måste i regel ske uppströms efter hela älven.

En reglering sker på två olika sätt. Man talar dels om korttidsreglering och dels om långtidsreglering. Korttidsregleringen är en tillfällig uppdämning under dygnet. Man släpper på vatten på morgonen och tappar en liten del av älvfåran. En långtidsreglering däremot sträcker sig ända upp till fjällsjöarna, och det är där man får de verkligt stora skadorna. Där har man mycket varierande vattenstånd och det blir ofta mycket fula sår i naturen.

Detta har naturligtvis också sin betydelse för fisket. Hur betydelsefullt är

Vindelälvens utbyggnad

fisket i norrlandsälvarna? Skall man tänka på sportfiskaren som kastar sin krok och får en och annan fisk blir naturligtvis det ekonomiska värdet mycket tvivelaktigt, men för att kammarrens ledamöter skall få en föreställning om vad ett laxfiske kan vara värt kan jag tala om att vid utbyggnaden av Stornorrforsens kraftverk betalades sju miljoner kronor för ett laxfiske som låg strax nedanför dammarna. Detta laxfiske utgjorde ändå inte hela fisket, ty den värdefullaste delen tillhörde Umeå stad på den tiden och gör det fortfarande, och Umeå stad var själv ekonomisk intressent i bygget och begärde därför ingen ersättning. En sådan begärdes däremot av de människor som bodde i några byar på var sin sida av älven och som hade bedrivit fiske tidigare. Det hör emellertid till bilden att deras verkliga fiske bedrevs på det område som ägdes av staden och detta värderades således inte. Vid den uppgörelse som träffades betalades i varje fall sju miljoner kronor bara för deras lilla bit. Fiskets värde kan man naturligtvis alltid diskutera. Man kan förstås säga att detta värde var för högt upptaget. Jag kan inte bedöma vad som i detta fall var riktigt.

Herr Nilsson i Agnäs sade beträffande markfrågorna att de människor som blir överdämda får ringa ersättning för vad de förlorar. Jag tror inte detta är riktigt. Jag tycker att vi i denna debatt skall försöka vara sakliga och ärligt säga som det är. Jag tror att de ersättningar som vattenfall lämnar till de människor som lider skada är fullt riktiga och i varje fall under inga förhållanden tilltagna i underkant. De utdömes dock slutligen av en domstol, och jag tycker inte det finns någon som helst anledning tro, att denna domstol skulle gå någons ärenden, utan man kan räkna med att dess utslag är rättvisa.

Det finns däremot en grupp som jag tror man kan säga inte är i stånd att

bevaka sina intressen och som naturligtvis lider ekonomiska skador. Det är samerna. De utgör en minoritet i vårt samhälle, men trots att de är en minoritet bör de ha samma möjligheter att få ersättning för det intrång som sker. Nu är det mycket svårt att bedöma intrånget. Samerna är ju inte rättsinnehavare på samma sätt som de som äger jorden, utan de har sedan urminnes tider en s. k. nyttjanderätt till sina rebetesmarker.

Då det gäller Vindelälven kan man räkna med att det blir mycket stora skador för samernas del. Det är mycket sankmark och mycket lågt liggande marker. Hela älven saknar stora fall. Det finns långa forsar och i källområdena, som sträcker sig in mot norska gränsen, ligger mycket stora sjöar med låga stränder, vilket naturligtvis gör att det blir mycket stora skador vid en uppdämning.

Det är kanske den ekonomiska sidan av saken som är intressantast. Man kan anlägga kortsiktiga perspektiv på frågan. Man får ut en viss mängd elektrisk energi och man får ut den till, efter vad jag kan förstå, ett pris som kan vara acceptabelt. Sedan har man de långsiktiga intressena — man får skador på en bygd. Befolkningen bor ju huvudsakligen i älvdalen, och där blir det delvis översvämningar, varför människorna måste flytta därifrån. Man får förmodligen också mindre turism.

De kommuner som ligger vid utflödet av älven har naturligtvis ingen känsla för turisttrafiken, men i de kommuner som ligger uppe i källområdena, i fjälltrakterna, har turismen sin mycket stora betydelse. Här har man gjort en ekonomisk värdering och den visar att nackdelen blir större ju längre uppåt älven man kommer.

Elkraftsförsörjningen i landet är ju inte på något sätt i fara. Vi har att räkna med ett relativt stort överskott för närvarande och enligt den prognos som uppgjordes i slutet av 50-talet räk-

Vindelälvens utbyggnad

nar man med, i varje fall inom vattenfallsstyrelsens distributionsområde, att man skall få en viss avmattning i tillväxttakten i slutet på 60-talet.

Man kan säga att utskottets skrivning allmänt sett är välvilligt hållen. Utskottet vill inte på något sätt säga att man skall bygga ut denna älv hastigt och lustigt utan menar att naturvårdsintressena väger mycket tungt. Till bilden hör också att universitetet i Umeå för sin del kan behöva studera en orörd vattenled. Man har den starkt utbyggda Umeälven och som jämförelseobjekt vore det naturligtvis värdefullt att ha en outbyggd älv som Vindelälven.

Jag tror inte det skulle hända någon som helst ekonomisk olycka om man undersökte denna sak noggrant, varvid man bör ta den allra största hänsyn till vad länsstyrelsen i Västerbottens län har sagt. Denna instans är dock ett opartiskt organ, och där vet man vad man talar om. Naturvårdsintressena och vattenfallsstyrelsen kan sägas tala i egen sak, men det kan man knappast säga om länsstyrelsen i ett län, där man verkligen har många erfarenheter av stora sjöregleringar. Länsstyrelsen ansluter sig till motionernas syfte att företa en utredning, och jag anser att det vore lyckligt om riksdagen här gick på utredningslinjen.

I dagens läge kan man väl inte uttala sig med bestämdhet om någonting, men en sak vet vi ändå, nämligen att om inte riksdagen nu säger ifrån att den vill ha frågan utredd, så att vi kan göra en ordentlig bedömning, så sker här en olycka. Då blir Vindelälven utbyggd. Det blir visserligen i liten skala och i älvens nedre lopp, men som jag förut sade kommer det att få återverkningar ända upp i källflödena.

Det händer ingenting om vi skjuter litet på frågan. Men det kan ske en stor olycka, om vi inte allvarligt tar oss an detta problem nu. Det föreligger kanske inga motsatta uppfattningar mellan reservanterna och utskottet,

men reservanterna befarar med all rätt att med utskottets försiktiga skrivning och med hänsyn till den snabba utvecklingen kan vi i detta fall bli omseglade, så att det sedan inte går att återställa älven i det skick som riksdagen senare kanske önskar.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herrar Rimås och Nilsson i Agnäs.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Vindelälvens utbyggnad är inte någon hastigt uppkommen fråga. Den har varit föremål för utredningar, undersökningar och projekteringar i 15—20 år. Redan 1961 träffades en överenskommelse mellan vattenfallsstyrelsen och naturvårdsdelegationen — den senare representerade hela raden av naturskydds- och fritidsorganisationer m. fl. — vilken innebar bl. a. medgivande att bygga ut Vindelälven, med undantag för vissa vatten inom fjällområdet.

Vid ett informationsmöte i föl meddelade vattenfallsstyrelsen att projekteringen hade hunnit så långt att en utbyggnad av den nedersta forssträc-kan, Långforsen inom Degerfors—Vännäs, var aktuell. I och med det mötet väcktes naturvårdsintressena på nytt, och en opinionsrörelse kom i gång vilken har arbetat livligt, för att inte säga aggressivt på att helt förhindra älvens utbyggnad, alltså på att bryta den tidigare träffade överenskommelsen. De motioner vi nu behandlar är en frukt av denna opinionsrörelse.

I båda motionsparen yrkas att frågan om Vindelälvens utbyggnad skall bli föremål för särskild utredning. I det ena motionsparet föreslås att naturresursutredningen bör utföra denna utredning. Allmänna beredningsutskottet, som anförtratts behandlingen av motionerna, har infordrat remissutlåtanden från en rad institutioner och organisationer, och av svaren framgår att prov-

Vindelälvens utbyggnad

ningen av utbyggnadsfrågan omfattas med stort intresse. Och trots den tidigare träffade överenskommelsen mellan naturvårdsintressena och vattenfallsstyrelsen pågår nu förhandlingar mellan statens naturvårdsnämnd och Vattenfall. Utskottet anser därför i likhet med naturresursutredningen att naturvårdsintressena blir grundligt prövade och bevakade och finner icke skäl föreligga att göra några särskilda utredningar. Utskottet slutar också med att hemställa att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ur principiella synpunkter synes det också vara olämpligt att riksdagen beslutar om utredningar i enskilda fall av denna karaktär. Vart skulle det leda? Det starka känslöengagemang, som vi här har fått illustrerat av herr Nilsson, kännetecknar diskussionen om naturvårdsfrågorna och borgar icke för en saklig bedömning.

Här har som nämnts en överenskommelse tidigare träffats mellan vattenfallsstyrelsen å ena sidan och hela raden av naturvårds- och andra organisationer å andra sidan. Sålunda stod bl. a. följande organisationer bakom uppgörelsen: Svenska naturskyddsföreningen, Samfundet för hembygdsvård, Kungl. Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, Svenska turistföreningen, Skid- och friluftsrådet, Svenska fjällklubben, Föreningen för dendrologi och parkvård, Sveriges ornitologiska förening, Norrlands naturvårn, Fiskefrämjandet samt Sveriges amatörfiske- och fiskevårdsförbund m. fl. Dessutom deltog en del statliga verk och vissa intresseorganisationer, tillsammans ett 25-tal.

Överenskommelsen redovisades sedan av Kungl. Maj:t med gillande i proposition 126 år 1962 och riksdagen uttalade därefter i anledning av jordbruksutskottets utlåtande sin tillfredsställelse med uppgörelsen. Mot denna bakgrund ter det sig närmast omöjligt för riksdagen att nu tillmötesgå önske-

målen i den *utbrytargrupp* som bildats bland naturvårdare i Västerbotten för att häva det ingångna avtalet.

Skulle nu förhållandena så avsevärt ha förändrats som motionärerna gör gällande, lär det komma i dagen vid de överläggningar som pågår mellan Vattenfall och statens naturvårdsnämnd.

Frågan om en utbyggnad av ett vattendrag avgörs icke på en slump av ägaren till vattenrätten. Vare sig det är Vattenfall eller någon enskild som är exploatör föregås utbyggnaden av omfattande utredningar, och en rad myndigheter, institutioner och organisationer kommer med i prövningen. Det är kammarkollegium som prövar allmänintresset i dess vidaste bemärkelse. Det är numera statens naturvårdsnämnd, förutom alla de gamla naturskyddsorganisationerna och fritidsorganisationerna, som bevakar vad man närmast kan beteckna som de ideella intressena. Vi har sakägarna och deras intresseorganisationer. Inte minst viktigt i vårt rättssamhälle är att vi har speciella vattendomstolar och en vattenöverdomstol som dömer i fråga om tillåtligheten.

Allt detta är en procedur på flera år. Men den bör också vara en garanti för att ingenting oöverlagt inträffar. Att ytterligare betunga denna omständliga process med parlamentariska utredningar kan knappast vara vettigt. För egen del vill jag framhålla att det vore synnerligen beklagligt om en speciell utredning skulle tillsättas, då den med säkerhet skulle komma att försinka älvens eventuella utbyggnad med något eller några år. Om älven skall utbyggas är det angeläget att arbetet kan börja så snart som möjligt.

Som också framhållits i motionsparet I: 254 och II: 316 går älven genom en bygd med svåra sysselsättningsproblem och stark avflyttning. För närvarande pågår stora ansträngningar att skapa nya sysselsättningsobjekt för de

Vindelälvens utbyggnad

människor som bortrationaliseras från skogen, och på så sätt söka dämpa avflyttningstakten. En panikartad avflyttning kan på kort tid äventyra bygdens fortsatta existens och skapa problem för näringslivet att i framtiden rekrytera folk till skogar och gruvor.

I detta läge skulle ett sådant sysselsättningsobjekt, som en utbyggnad av älven innebär, vara av stort värde. Det rör sig nämligen om investeringar på cirka 1 miljard och arbete för 500—600 man under en tioårsperiod. Det skulle ge tid för vidare lokaliseringsåtgärder och pengar till investeringar för bl. a. turister. Det skulle bryta den defaitism som gripit omkring sig på många håll i denna bygd och ge andrum för en mera planmässig anpassning till de nya förhållandena. Jag menar inte att frågan om Vindelälvens utbyggnad främst är en arbetsmarknadsfråga — självfallet icke. Men vad jag vill säga är att om bygget skall ske, är det ur arbetsmarknadssynpunkt av speciellt stort värde om arbetet kan komma i gång så snabbt som möjligt.

Som jag nämnde har det ena motionsparet vidrört sysselsättningsproblemet mer dragit minst sagt överraskande konklusioner. Sålunda säger man i motionerna, att »långtidsprognosen för Västerbottens inland är mycket dålig — avfolkningen blir synnerligen kraftig — och att vattenkraftsarbete inte på lång sikt kan lösa sysselsättningsproblemet i denna del av landet. Samtidigt sker en stark befolkningskoncentration till umeåområdet med ökad efterfrågan på ett i olika avseenden väl utrustat rekreationsområde som följd.»

Med andra ord: Det är ingenting att göra åt näringslivet inom tre fjärdedelar av Västerbottens län. Men Stor-Umeå växer i så rask takt att det där finns behov av ett rekreationsområde av denna omfattning, och det anses därför att detta bör bli inlandets framtida funktion. Man kan fråga sig om inte motionärerna haft en släng av storhets-

vansinne vid tidpunkten för motionens tillkomst.

Utmärkande för den frigjordhet under vilken opinionsrörelsen och aktionskommittén mot Vindelälvens utbyggnad arbetar är, att vi i förra veckan var i tillfälle att läsa en understreckare i en västerbottentidning, vars redaktör är starkt knuten till denna kampanj. Där heter det bl. a., att allmänna beredningsutskottet på ett högst anmärkningsvärt sätt skött utredningen av denna fråga. Man talar om att utskottet har berett ärendet slappt och intresselöst. Tidningen gör gällande att utskottet t. o. m. tydligen uppsåtligt, undanhållit riksdagen innehållet i länsstyrelsens i Västerbottens län remissvar, i vilket en förutsättningslös utredning tillstyrkts. Vidare sägs: »Man kommer med ett svävande påstående att Vattenfall 'enligt uppgift' hittills nedlagt 16 milj. kr. på undersökningar och projekteringar i Vindelälven. Varför har man inte frågat Vattenfall direkt — — —?»

Jag får göra riksdagen uppmärksam på att remissvaret från länsstyrelsen i Västerbottens län är ganska utförligt refererat på sid. 9 i utskottsutlåtandet och att uppgiften om de 16 miljoner som nedlagts har lämnats av Vattenfall. Vem annars skulle utskottet ha vänt sig till? Dessutom har icke mindre än tre västerbottningar deltagit vid beredningen av detta ärende, varibland en motionär, varför utskottet rimligtvis bör ha fått den information om frågans karaktär som varit nödvändig. Ärendet var föremål för grundlig debatt vid två skilda tillfällen, och jag är angelägen om att få säga att allmänna beredningsutskottets kansli alltid har varit ambitiöst och bemödat sig om att skaffa så fullständiga informationer och uppgifter som möjligt i varje fråga som utskottet haft att handlägga. — Men nog om detta!

Jag vill så bemöta reservanterna i ett mycket väsentligt avseende. De gör gäl-

Vindelälvens utbyggnad

lande att utbyggnad av vårt lands älvar och vattendrag inte är motiverad, då elkraft numera produceras billigare i ångkraftverk än i vattenkraftverk. Man kan då fråga sig om det inte är en smula förmätet av motionärer och reservanter att gentemot vattenfallsstyrelsens uttalande påstå något sådant. Ingen kan väl på allvar mena att vattenfallsstyrelsen och andra vattenexploaterare »angriper» våra forsar och vattenfall av ren förstörelselusta. Vare sig det gäller den ena eller den andra vattenkraftsproducenten torde vederbörande besjålas av en strävan att producera energi till så konkurrenskraftigt pris som möjligt. Någon annan regel lär heller inte gälla för vattenfallsstyrelsen.

Men väl kan det i framtiden bli en politisk fråga, om vi här i landet även skall utbygga mindre lönsamma företag, vilkas kraft blir dyrare än ångkraft. Det är inte alls otänkbart att den frågeställningen blir aktuell. När vi satsar flera miljarder på den militära och ekonomiska försvarsberedskapen kan man undra om det är riktigt att lita till oljan som energikälla i högre grad än nödvändigt och så långt den för dagen är konkurrenskraftig. De flesta av oss har säkerligen Suezkrisen i minnet — vi kommer ihåg hur snabbt restriktioner fick sättas in för att minska oljeförbrukningen.

Jag anser att vi har all anledning att upprätthålla den sjättedel av vår energiförsörjning som vattenkraften svarar för, åtminstone så länge oljan är alternativet och endast — märk detta — cirka 25 procent av våra vattendrag utbyggt. Läget kan bli ett annat om atomkraften blir någorlunda konkurrenskraftig. Dock har denna produktionsform även sina vådor. I fråga om föroreningsrisker är ju vattenkraften den ofarligaste källan. Den förorenar varken luft eller vatten — det vita kolet är rent, medan ångkraftverket förorenar luften och atomkraftverket för-

orenar vattnet. Naturvårdare och fri-luftsfolk synes ha minst lika svårt att sanktionera placeringen av ett atomkraftverk som utbyggnaden av ett vattendrag.

Till sist vill jag, herr talman, med några ord bemöta dem som talat för reservationen.

Herr Nilsson i Agnäs argumenterade visserligen ganska anslående men förde debatten på ett plan, där det knappast är möjligt att vara saklig. Det är klart att om vi ser frågan om Vindelälven i evighetsperspektiv måste vi säga oss att vi skall skona Vindelälven. Men vi företräder väl ändå främst den nu levande generationen, och från den utgångspunkten anser jag det inte vara så alldeles självklart vad som är riktigt och inte riktigt. Herr Nilsson vill göra gällande att en utbyggnad av Vindelälven skulle påskynda avfolkningen i detta område, och herr Larsson i Umeå hävdade att en utbyggnad skulle medföra stora markförluster. Men det är ju precis tvärtom. Vindelälven är den av de stora norrlandsälvarna som har den mest markerade vattendalen — älven flyter fram i en djup ravin och gör följaktligen mycket obetydlig skada på markerna. Vid uppdämning av fjällsjöar blir förhållandet något annorlunda, i varje fall inom vissa fält, men i stort sett förhåller det sig så som jag beskrivit.

Uttrycket »ingrepp» har här givits en så nedsättande innebörd, att man nästan får föreställningen att det är fråga om något kriminellt. Hur uppstår egentligen en kulturnation? Jo, just genom ingrepp i naturen. Var skulle då vårt samhälle ha stått i dag, om vi inte gjort sådana ingrepp? Och dessa ingrepp förekommer ju i så många former. I Skåne är ingreppen i naturen mer utpräglade än någon annanstans, men ingen har kommit på idén att anklaga skåningarna för detta, även om de gjort vissa misstag vid sina ingrepp. Vinderosionen i norra Skåne är ett exem-

Vindelälvens utbyggnad

pel. Ingen har dock, som jag sade, kommit på idén att anklaga skåningarna härför. Ingreppen har skapat Skånes speciella skönhetsvärden. På samma sätt förhåller det sig med våra vattendrag — de förlorar inte enbart sina skönhetsvärden genom utbyggnad, det skapas också nya.

Herr Larssons i Umeå framställning var i långa stycken moderat och nyanserad, och jag är till stor del överens med honom. Han bemötte också herr Nilssons i Agnäs påstående att ersättningsarna till sakägarna skulle vara dåliga. Det är ju tvärtom så, att ersättningsarna måste betecknas såsom goda för att inte säga ganska generösa. Det är en av de omständigheter som gör att det vid en utbyggnad kommer loss ganska mycket pengar i bygden, pengar som i varje fall till viss del används för investeringar på hemorten.

Båda de föregående talarna har velat påstå att utbyggnad är onödig ur kraftförsörjningssynpunkt. Försörjningsläget av elkraft skulle vara mycket gott. Man återopade också vad som anförs i statsverkspropositionen.

Det är riktigt att vi under senare år kommit i balans och haft ett visst överskott, relativt sett, beroende på att efterfrågan inte vuxit i samma takt som produktionen ökats. Men i vattenfallsstyrelsens senast gjorda kalkyl beräknar man att elkraftsbehovet år 1970 skulle vara 3 miljarder kWh större än vad man räknade med år 1961, vilket säger en del.

Herr Larsson i Umeå anförde att orsaken till denna aktion från vissa grupper av naturvårdare är den omständigheten att förhållandena har förändrats i avsevärd grad sedan överenskommelsen 1961 bl. a. genom att elkonsumenterna är mindre än beräknat, vilket jag tidigare bemött, och att det gjorts ingrepp i Gräsvattnet. Dessutom hade Vattenfall begärt att få dämna i en av Umeälvens källsjöar, nämligen Abelvattnet, till större höjd än vad överenskommelsen avsåg.

För det första är det högst anmärkningsvärt att Gräsvattnet över huvud taget kommit med i debatten och förts upp på den lista över vattendrag, vilken på sin tid diskuterades av naturvårdsdelegationen, eftersom det är ett vatten som ligger i Norge. Det vore fullständigt orimligt om vi här i Sverige skulle göra anspråk på att normmännen inte skulle få bygga ut sina vatten. Visserligen går en flik av denna sjö innanför vår gräns, men det är endast en obetydlig del.

Vad Abelvattnet beträffar så är det en isolerad fjällsjö. Det kan inte spela så stor roll om det ingrepp, som där görs, blir något mindre eller något större. Däremot har man gjort en lindrigare reglering, för att inte säga knappast någon reglering alls, i en sådan betydelsefull sjö som Gautajaure vid Tärna kyrkby. Vi har också fått en lindrigare behandling av suormaområdet än vad som avsågs i uppgörelsen.

Jag har redan alltför länge upptagit talarstolen, men jag kan ändå inte underlåta att bemöta vad som sagts om fisket. Jag är själv en ganska intresserad sportfiskare och är därför glad för varje vatten, som ger möjlighet till fiske. Det är naturligtvis roligt att veta att det finns laxöring i ett vatten även om man inte själv får tillfälle att dra upp någon sådan. Men jag måste säga att det är långt mellan laxöringarna och ännu längre mellan laxarna i Vindelälven.

Det påstås — jag vet inte hur pass sakligt underbyggd uppgiften är — att Vindelälven skulle ha en laxproduktion motsvarande ungefär en tredjedel av Torneälvens. Detta låter mycket bra, men det betyder ingalunda, såsom en av våra riksorganisationer uttrycker sig i en skrivelse till Kungl. Maj:t, att det är landets laxrikaste älv. Det har ändå under flera tiotal år varit så, att laxen måst transporteras några mil med lastbil för att över huvud taget komma till älven.

Beträffande samerna är det slutligen

Vindelälvens utbyggnad

mycket lätt att här i Stockholm skrämma med att 2 000, 3 000, 4 000, 5 000 eller 10 000 hektar kommer att undandras renbetesmarkerna. Visst har renbetesmarkerna ett visst värde, men vi skall ha klart för oss att det rör sig om miljarder hektar. Följaktligen är detta bara bagateller.

För övrigt vill jag hänvisa till vad en gammal lappmarksbonde en gång yttrade, nämligen att han inte kunde förstå talet om sjösträndernas värde ur renbetessynpunkt, eftersom han aldrig hade sett en ren gå och beta i grannskapet av en sjö. Nu var detta bara ett lekmannaomdöme och jag skall därför inte påstå att han hade rätt, men jag tror för min del att det är som han sade.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig vidare vid detta. Jag vill bara till sist uttala min förvåning över det förhållandet att just kustborna i Västerbottens län, vilka inte berörs så direkt av denna utbyggnad, engagerar sig mot en utbyggnad medan däremot de som bor inom den zon där Vindelälven går fram har en rakt motsatt mening.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Den som lyssnade till mitt anförande lade nog märke till att det fanns känsla och kanske även lyrik i det jag sade. Men där fanns nog också sakskäl — det skall säkert framgå när man läser protokollen. Känslan använde jag för att eventuellt bli hörd av andra än de tomma bänkarna.

I en tidning kunde man i går under rubriken »Värmekraftåldern inledd i Sverige» läsa ett referat från Svenska elkraftföreningens sextiotredje årsmöte, där det heter: »Den svenska elförsörjningen är på väg från vattenkraftepoken till värmekraftåldern.» Det tror jag också.

Jag skall kortfattat beröra ett par saker i herr Lundmarks anförande.

Jag är inte kustbo i egentlig mening, men jag är uppvuxen vid två vattenfall som i dag är svarta stenöknar, och jag har i 20 år kämpat på den här fronten — så visst är jag intressent i denna fråga.

Herr Lundmark frågade, om ersättningarna inte är goda. I många fall är de det. Men hur skall man kunna ersätta de människor, som inte alls vill flytta men som drivs bort och får smärtande sår? Jag har talat med en hel del sådana människor. Många av dem bor i den dal som enligt Vattenfalls plan skall fyllas med 13 miljoner kubikmeter vatten — enligt min mening en av de vackraste trakterna i Sverige. I en bok som är utlagd i sammanbindningsbanan står att läsa om Svaipa fågel-skyddsområde och den dal, varifrån dessa människor drivits bort.

Jag har själv fått laxöring i Vindelälven och jag har varit med om att dra not i sjön Yraf, som nu skall dämmas. Jag har fått mycket fisk, och jag vet vad fisket betyder i dessa trakter.

När herr Lundmark talar om samerna, får man en känsla av att han menar att deras intressen inte skulle beröras så mycket, eftersom de områden det gäller är strandmark där renen ej betar. Det må vara riktigt att renarna inte betar på stranden, men samerna har svårt att flytta renarna i trakter där det genom dämning uppstått stora vattensamlingar.

Visst kan man väl säga att utskottets skrivning är välvillig, men utskottets förslag innebär dock att man här sätter i gång en lavin som inte går att stoppa. Om Långforsen byggs ut, måste man reglera sjöarna, och så kommer allt på en gång.

Det har sagts att Vattenfall lagt ned 16 miljoner kronor på förundersökningen. Enligt uppgifter i umeåtidningarna för någon månad sedan har Vattenfall själv angivit siffran 7 miljoner kronor.

Vindelälvens utbyggnad

Det föreligger alltså motstridande uppgifter på denna punkt.

När det gäller frågan om avfolkning är det principiellt så, att det blir mera folk i dessa trakter medan regleringsarbetena pågår. Men om man reser i min hemtrakt, där Vattenfall byggt, och talar med befolkningen, skall man nog finna att vändningen kom just när kraftverken var färdiga. Befolkningen hade vant sig att tjäna mycket pengar lätt och på kort tid. Sedan smakade det inte att stanna, och det blev också svårare att stanna.

Jag reagerar också när herr Lundmark säger att han företräder den nu levande generationen. Jag undrar om den, som i sin politik har som enda riktmärke att företräda den nu levande generationen, verkligen har besinnat sitt ansvar.

Jag vill än en gång yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att gå in på herr Lundmarks polemik mot tidningsuttalanden, ty den har egentligen inte med denna debatt att göra. Däremot vill jag nog säga att det i viss grad förvånar mig att utskottets talesman polemiserar mot vad utskottet självt skrivit. I utlåtandet heter det: »Å andra sidan är det naturligt att kravet på naturområden för fritidsverksamhet under senare år vuxit sig allt starkare. Härtill kommer de konsekvenser exempelvis för olika näringsgrenar i berörda bygder och för den vetenskapliga forskningen som en utbyggnad kan medföra.»

Jag har ingen anledning att gå in på herr Lundmarks försök att få denna fråga att gälla å ena sidan umeåintressen och å andra sidan de intressen som bygderna längre upp efter älven kan ha. Däremot är jag litet förvånad över den vårdslöshet som utskottets talesman

visar när han säger att det finns renbetesmarker på miljarder hektar. Såvitt jag förstår har vi inte så stora områden i hela norra Europa. Jag förstår inte var herr Lundmark fått de uppgifterna.

Utskottsmajoriteten hänvisar till att förhandlingar pågår. Ja, visst förhandlas det, men vi vet att medan dessa förhandlingar pågått har Vattenfall redan lagt in en ansökan om att få bygga ut Långforsen.

Jag fick närmast den uppfattningen att herr Lundmark inte talade för vad utskottet sagt — utskottets skrivning är mycket försiktig och välvillig. Herr Lundmark talade varmt för att man bara skulle bygga ut älven — punkt och slut.

Jag vill inte i sakfrågan ta ställning vare sig i den ena eller andra riktningen, utan jag vill ha en prövning av frågan. Jag kan lika litet som herr Lundmark i dag bedöma vad som är klokt ur nationalekonomisk synpunkt och för de berörda områdena. Vi har olika intressen att väga mot varandra. Vi har att ta hänsyn till turismen, och det bör vara en strävan att kunna behålla befolkningen i inlandet och där ge den en möjlighet till utkomst. Om vi tar för lättsinnigt på den här frågan kan vi radera den möjligheten. Jag vet inte vad som är klokast, men vad man kan säga är att det inte sker någon skada om man uppskjuter beslutet och undersöker saken bättre.

Herr Lundmark säger att motionärerna yrkat på en parlamentarisk utredning. Jag vet inte varifrån han tagit den uppgiften. I motionerna begärs att naturresursutredningen skall företa den föreslagna utredningen, och såvitt jag förstår kan den inte betraktas som någon parlamentarisk utredning.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber först att få rätta det där med miljarder hektar till

Vindelälvens utbyggnad

miljoner hektar, så att inte bara protokollet blir rättat utan också kammarens ledamöter redan nu blir på det klara med ett riktigare förhållande.

I fråga om den dualism herr Larsson i Umeå tyckte sig spåra i skillnaden mellan mina uttalanden och utskottets, vill jag säga att jag i mitt anförande var angelägen att markera när jag övergick från att tala för utskottet till att tala för mig själv. Jag redovisade en historik från början och återgav sedan vad utskottet sagt och skrev under på det. Vad jag däremot kanske i högre grad än utskottet är angelägen om att understryka är att om man skall företa en utbyggnad, så är det illa om den skulle försinkas genom sådana här åtgärder. Jag har inte alls förnekat att en hel del nytt inträffat, som kan påverka bedömningen; inte minst har den stigande standarden givit oss större möjligheter att efterfråga ideella naturtillgångar av det slag som det här är fråga om. Men vad man här har åberopat är överproduktion av elkraft och att i vissa avseenden avvikelser gjorts från den överenskommelse som träffats i utbyggnadsfrågor, varför man nu skulle ha rätt att kräva att hela uppgörelsen skall hävas.

Vi är ju alla medvetna om — det angav jag ju också — att det trots allt pågår förhandlingar mellan å ena sidan statens naturvårdsnämnd och Vattenfall å den andra. Jag vill lika litet som utskottet nedvärdera betydelsen av detta; tvärtom anser jag att det är ett riktigt forum för denna frågas vidare prövning.

När det gäller avfolkningen vill jag säga till herr Nilsson i Agnäs att vi är säkert överens om att avfolkningen är något som vi i större eller mindre utsträckning måste räkna med. Det är bara det, att vi just nu borde anstränga oss att bromsa upp den en smula, när vi befinner oss i ett läge då det synes föreligga risk för att den skall utvecklas till något av en flykt. Västerbottens inland förlorade nära 2 000 människor

under fjolåret. Det är mera än hela minskningen inom länet, och det bör ju vara en högst allvarlig påminnelse.

Herr FRIDOLFFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Det verkar måhända underligt att jag som sitter på stockholmsbänken begär ordet i en typisk norrlandsfråga. Men jag är i likhet med majoriteten av de stockholmska riksdagsmännen en till kungl. huvudstaden inflyttad landsortsbo, och när jag säger att jag är född och uppväxt i ett samhälle som är beläget vid Vindelälven och att jag levde de 25 första åren av mitt liv i detta samhälle och sedan dessutom kan tillägga att jag genom min affärsverksamhet fortfarande har en mycket livlig kontakt med min före detta hembygd, så antar jag att kammarens ledamöter förstår att jag med största intresse följer Vindelälvens framtida öde. För övrigt är ju utbyggnaden av de norrländska vattendragen en riksangelägenhet.

Det är framför allt två saker som penetrerats i den synnerligen intensiva debatt som förts i frågan om Vindelälvens eventuella utbyggnad, nämligen dels vilka ekonomiska konsekvenser projektet skulle få för befolkningen där uppe, dels hur turismen skulle beröras och påverkas. När det gäller den ekonomiska frågan är även de som försöker stoppa en utbyggnad av Vindelälven överens om att för dem, som bygger och bor vid Vindelälven, vore det av en utomordentligt stor ekonomisk betydelse att älven utbygges. Det skulle enligt gjorda beräkningar ge cirka 500 man årssysselsättning i tio år. Vad det skulle betyda för folket där uppe förstår säkert var och en med tanke på de sysselsättningsproblem som existerar. Därutöver skulle de kommuner som är aktuella i detta sammanhang kontinuerligt få miljonbelopp.

Min partikamrat herr Nilsson i Agnäs nämnde någonting om Sorseles kommunalkamrer som i en annons skulle

Vindelälvens utbyggnad

ha propagerat för fiskevatten där uppe. Det är väl rätt naturligt att han gjorde det också, eftersom älven nu inte är utbyggd. Däremot vågar jag påstå att en kamrer, i vilken kommun det nu vara må, i första hand är ekonom och först i andra hand tänker på sina nöjen som sportfiskare. För övrigt har kommunalkamrern i Sorsele helt nyligen uppsagt sin tjänst.

Herr Nilsson talade också om de här sportfiskarna som kommer från Stockholm, bl. a. från trakterna kring Sergels torg. Han drog också fram engelska botanister som går där uppe. Jag vågar påstå att om man frågar dem som bygger och bor där uppe vilket de föredrar, engelska botanister eller en utbyggnad med det utmärkta ekonomiska utbyte som detta ger, så avstår de från de engelska botanisterna. Det är ju ändå så att det är arbete och inkomster som Norrland är i skriande behov av.

De personer och framför allt de norrländska tidningar som mer eller mindre tagit på entreprenad att försöka stoppa utbyggnaden av Vindelälven har inte heller försökt att bortförklara detta. Man har dessutom försökt komma med det argumentet, att visserligen mister befolkningen och kommunerna en väsentlig inkomst, därest utbyggnaden av Vindelälven inte skulle bli av, men då får väl staten träda till och ge annat stöd.

I detta sammanhang kan man verkligen fråga sig vilket stöd som avses. Enligt min mening finns det inget alternativt stöd som kan ge tillnärmelsevis samma ekonomiska utbyte som en utbyggnad.

Turismen är en fråga av stora mått i en tid då även fritiden är ett problem. Kommer turisterna att fly kommunerna vid Vindelälven om älven utbyggs, så har man ju en mycket enkel sak att göra. Då behöver man bara ställa sig frågan: Hur har det blivit i de kommuner som gått igenom den »hemsökelse» som en utbyggnad inne-

bär? Har turisterna försvunnit? Nej, visst inte. Dessa kommuner har på ett utomordentligt förnuftigt sätt placerat regleringspengar i för turisterna intressanta objekt. De har också mer eller mindre konkurrerat ut de kommuner som ligger vid Vindelälven. Sorsele kommun, som tidigare hade ett stort turistunderlag, hade i fjol somras enligt en uppgift ett, enligt en annan två tält på sin utomordentliga tältplats under den mest intensiva semestertiden. Det är för övrigt också så att det är fjällvärlden, inte älvdalarna, som erbjuder den bästa rekreationen. Ett faktum är också att turisterna i allt större utsträckning förlägger sin semester till vintertiden. Då är fjällvärlden det ställe dit de åker.

Vad de aktuella kommunerna, belägna vid Vindelälven, för närvarande kan erbjuda turisterna räcker inte. Turisterna åker i stället till kommuner som med hjälp av vattenregleringspengar åstadkommit ett turistvänligt klimat. Härför tarvas investeringar i vägar, skidlift och mycket annat — investeringar som kommunerna själva inte på långt när har resurser att klara.

Herr Nilsson i Agnäs läste ur Runebergs diktning på ett alldeles utomordentligt lyriskt sätt. Jag tror att det passerat bättre vid en lyrisk afton. Nog är norrlänningarna kända för att vara romantiskt lagda. Men när det gäller krasst ekonomiska saker tror jag de ser mera till pengarna än till denna mycket vackra och enligt herr Nilsson porlande älv.

Herr Nilsson började med att citera Runeberg men citerade i slutet av sitt anförande en författare som sagt något för tusen år sedan. Det är väl att gå alldeles fel väg.

Jag kan till slut inte undgå att göra den mycket stillsamma reflexionen: Varför har en eventuell utbyggnad av Vindelälven i så hög grad upprört sinna på vissa personer? Någon strid att tala om förekom aldrig i fråga om

Vindelälvens utbyggnad

utbyggnaden av exempelvis Stornorr-forsen vid Umeå och Bålforsen samt Hållforsen vid Lycksele. Var det måhända därför att vissa personer bodde i närheten av dessa älvar? Jag kan direkt fråga herr Larsson i Umeå: Motsatte sig herr Larsson utbyggnaden av Umeälven?

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall mer än gärna svara på herr Fridolfssons i Stockholm senaste fråga. Jag motsatte mig inte någon utbyggnad av Umeälven. Den har ju byggts ut helt och hållet, men Vindelälven flyter tillsammans med Umeälven, som herr Fridolfsson känner till, och det finns inte någon anledning att, för att man gör ett ingrepp, föröda allt vad som finns.

Jag blev litet förvånad över herr Fridolfssons utläggningar på det kommunalekonomiska området. Jag har i varje fall inte hört talas om någon kommun som gör miljonvinster där kraftverksbyggarna går fram. Vår kommunala förvaltning arbetar på det sättet att man i form av skatter tar ut belopp motsvarande de kostnader man har. Men det är kanske någon annan ideologi på det kommunalpolitiska området som herr Fridolfsson gör sig till tolk för.

Herr Fridolfsson talar vidare om att turisterna försvunnit från Sorsele. Jag kan överrätta en statistik över turistutvecklingen i Ammarnäs under de senaste åren. Den visar att turismen ökat och att det är fiskare, ornitologer etc. som är i majoritet bland turisterna. Vad vederbörande hotellägares statistik redogör för kanske säger bättre än vad herr Fridolfsson eller jag försöker säga i denna kammare.

Till herr Lundmark vill jag bara säga att det är väl lika bra att fortsätta med ändringarna från miljarder till

miljoner och kanske även gå ner litet lägre, ty jag tror inte att man kan tala om flera miljoner hektar renbetesmarker. Men härvidlag förstår jag att det bara är fråga om en felsägning så att det finns inte någon anledning att gå närmare in på den saken.

Till sist vill jag fråga: Är det någon som tror att turisterna far lika mycket upp till Norrland om vi inte har naturvärlden att locka dem med? Jag tror knappast att någon far från sydliga Sverige, från Mellansverige eller från Europa eller Amerika för att få se utbyggda vattenfall. Vad de vill se är fri och orörd natur. Det är en sak som lockar, men de söker sig knappast till dessa trakter för att se någonting annat.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h) kort genmäle:

Herr talman! För att kammarens ledamöter inte skall få den uppfattningen — jag förmodar att herr Larsson i Umeå var inne på den tankegången — att jag talade för egen ekonomisk vinning, vill jag framhålla att det inte finns någonting som skulle kunna ge några regleringspengar till det företag som jag har. Därmed är alltså den saken avklarad.

Herr Larsson nämnde Ammarnäs. Ja det var just det jag var inne på i mitt huvudanförande. Turisterna drar sig till fjällvärlden. Ammarnäs ligger mitt inne i ett fjällområde, och turisterna söker sig dit. Där får de den bästa rekreationen, och där har Vindelälven mycket litet att säga till om för turisternas trevnad. Det är fjällvärlden som enligt mitt förmenande ger den bästa rekreationen.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Att Ammarnäs är så tilldragande som det verkligen är beror enligt hotellvärdarna på att Vindelälven är outbyggd och att dammen i

Vindelälvens utbyggnad

Tjulträsk ännu inte kommit till, ty den kan fördärva trakten. Det värsta är att just fjällvärlden och fjällsjöområdet, som jag talat om, blir förstörda.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Man talar här om att utbyggnaden är betydelselös ur sysselsättningssynpunkt på sikt, vilket jag kan hålla med om. Man säger vidare att vi självfallet skall ta hand om turismen och att denna turism är framtidens näring. Det är jag också införstådd med, men hur betjänar man denna näring bäst? Är det inte på det sättet att det framför allt är fråga om investeringar. Vi skall inte föreställa oss att Vindelälven lika litet som någon annan älv, som går igenom dessa väldiga vildmarks- och fjällområden, är den enda attraktionen. Det förhåller sig alldeles tvärtom. Den är bara en del av det hela. Men vid varje utbyggnad som har skett har det visat sig att människorna fått större resurser att även ta hand om turisterna.

Vad gäller Ume älv har vi på ett helt annat sätt kommit i gång med turistnäringen efter utbyggnaden än fallet var före utbyggnaden. Samtidigt vågar jag påstå att Ume älv inte blivit mindre vacker än den var före utbyggnaden. Just genom att älven dämats upp och vattennivån blivit konstant på en något högre nivå har Ume älv blivit mäktigare och vackrare. Vi slipper ifrån de förfulningar av stränderna som annars uppstår vid lågvatten under sensommaren. Vattenkraftsutbyggnaden har i detta fall inte på något sätt skrämt bort turisterna; däremot har den givit folket i bygden vissa förutsättningar att ta hand om turisterna.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt begära ordet i denna debatt, trots att Vindelälven flyter rakt igenom min hemkommun, och den centralort i kommunen, där jag bor, heter Vin-

deln. Men det är ett par saker som ytt-rats i den hittills förda debatten som gör att jag ändå vill säga några ord.

Frågan om Vindelälvens utbyggnad har engagerat människor långt utöver den region som närmast är berörd. Engagemanget är mycket intensivt i vissa fall, och det har ju också märkts i kammardebatten. Jag kan i vissa delar instämma i vad herr Tore Nilsson har sagt. Jag kan intyga att människor mycket väl kan uppleva de stämningar som herr Nilsson mycket konstnärligt målade. Hans anförande var blomsterprytt och ödesmättat som det anstår en författare, och hans engagemang är naturligtvis ärligt och riktigt. Men påståendet att denna norrlandsälv redan är ett givet byte för vattenfallsstyrelsen och att Vattenfall räknar Vindelälven som utbyggd är väl ändå att pressa argumenteringen för hårt.

Utskottet säger på s. 11, att man måste beakta de samhällsintressen som ligger i att utbygga vattenkraften och er-hålla elektrisk energi för den industri-ella utvecklingen i vårt land. Men utskottet säger också: »Å andra sidan är det naturligt att kravet på naturområden för fritidsverksamhet under senare år vuxit sig allt starkare. Härtill kommer de konsekvenser exempelvis för olika näringsgrenar i berörda bygder och för den vetenskapliga forskningen som en utbyggnad kan medföra.»

Dessa rader ger väl egentligen motionärerna rätt i att opinionen har förskjutits till förmån för de intressen som vill skydda naturen och fritidsintressena. En överenskommelse om en viss utbyggnad av Vindelälven träffades år 1961. Sedan dess har åtskilligt vatten flutit i Vindelälven och åtskilligt har hänt på fritidsområdet och i fråga om naturskyddet. Utskottets skrivning säger ju direkt att man måste beakta *alla* samhällsintressen. Hit hör naturligtvis också fritidsintressen och naturvårdsintressen. Överläggningar pågår för närvarande mellan vattenfallsstyrelsen

Vindelälvens utbyggnad

och naturvårdsnämnden, som är det statliga organ som har att tillvarata naturvården. Inga beslut har fattats ännu, och dörren står enligt utskottet öppen för vidare förhandlingar kring de nya värderingar, som möjligtvis kan ha framkommit under den tid som förflutit sedan uppgörelsen träffades år 1961. Vi har olika organ som har att bedöma dessa förhållanden, och jag tror faktiskt att riksdagen med lugn och förtroende kan överlämna bedömningarna till dessa institutioner. Det är många institutioner, organisationer och enskilda personer, som är engagerade i uppgiften att bevara Vindelälven. Utskottets skrivning anser jag vara ett inte oväsentligt stöd för dem i deras strävan. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Jag hade heller inte tänkt delta i denna debatt från början, fastän mitt namn står på reservationen, men jag tror det kan vara nyttigt att även någon sörlänning säger ett ord här. Vi skall inte uppfatta denna fråga som om den vore en fråga endast för västerbottningar.

Jag kanske också skall säga att vad som har föranlett mig att reservera mig inte i första hand är de synpunkter som har kommit fram under den långa debatten: naturintressena, turistintressena och fiskeintressena och sådana saker. Det måste vara alldeles riktigt som länsstyrelsen i Västerbotten säger i sitt yttrande, nämligen att det inte är möjligt att jämföra alla de olika ideella intressena med de materiella värdena. Jag har en känsla av att det är det man försöker göra här, men det har man faktiskt misslyckats med. Den ena uppfattningen står emot den andra och det är svårt att avgöra vad som är riktigt.

Jag vill se frågan ur en helt annan synpunkt och då kommer jag in på någonting som herr Lundmark yttrade i

sin långa föreläsning. Han läste in någonting i reservationen som jag måste reagera emot. Han sade ungefär, att reservanterna väl inte kan mena att Vattenfall bygger ut av bara förstörelselusta. Nej, naturligtvis inte. Vem kan påstå någonting sådant! Ämbetsverket är ju tillsatt för att sköta dessa saker, och det är dess självklara uppgift att göra det. Vad jag har reserverat mig mot är helt enkelt det som också herr Lundmark ifrågasatte, när han sade att reservanterna som lekmän väl inte kan ställa sig upp emot Vattenfall och mena, att vattenfall har fel när verket bygger ut älvar och gör kraftverk.

Jag är lekman, det är riktigt, och jag kan naturligtvis inte tala som expert i denna fråga, men jag är övertygad om, herr Lundmark, att vi närmar oss en gräns då vi måste överväga om vi skall fortsätta i den gamla stilen med att bygga ut vattenfallen som man hittills har gjort. Man kan mycket väl överväga om man bör bygga ut dem ända till det sista vattenfallet, eller om man skall lämna en del kvar åt de naturvårdsintressen som det här har talats om så mycket. Vi befinner oss faktiskt vid den gräns, där atomkraften kommer in i bilden och där ångkraften också är med, och experterna är väl inte hundra procentigt överens om att det riktigaste är att bygga kraftverk i Norrland och transportera strömmen söderut när man i stället kan bygga kraftverk på distributionsorten. Det är vid den gränsen som vi befinner oss enligt min uppfattning, och jag menar att detta mycket starkt motiverar att man lugnar sig ett ögonblick och närmare utreder frågan, gärna med Vindelälven som bakgrund. Dessutom ligger vi så lyckligt till att vi inte befinner oss i någon paniksituation när det gäller krafttillförseln i vårt land. Man kan mycket väl dröja en tid, och då kan det ju tänkas att man kommer till det resultatet, att det t. o. m. blir andra saker än naturvårdsintressena

Vindelälvens utbyggnad

som gör att man tycker man bör avstå från att bygga ut Vindelälven.

Jag har velat redovisa detta, herr talman, för att klargöra min inställning och anledningen till att jag har reserverat mig.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Herr Lundmark anförde i sitt senaste inlägg att man inte gärna i riksdagen kan ha voterings om varje vattenfall som skall utbyggas eller inte utbyggas — det är en olämplig form av beredning av ett sådant ärende. Det håller jag med honom om. När diskussionen emellertid nu har kommit i gång är det väl angeläget att anföra en del synpunkter som man kan ha på dessa saker, och därför vågar jag säga några ord.

När man bedömer vattenfallsstyrelsens handlande i dessa frågor, så skall man göra det med stor vaksamhet. Vattenfall är inte vilket ämbetsverk som helst; det är ett ämbetsverk som har till uppgift att exploatera naturen. I vanliga fall är vi vana vid att fråga ämbetsverken om deras syn på saken — man skall alltså kunna utgå från att de behandlar frågan objektivt — men inom detta ämbetsverk får man helt enkelt inte vara objektiv; man skall exploatera naturen till vår upplysning och för att vi skall få energi av olika slag.

Under 1940- och 1950-talen — och jag tror ännu längre bakåt i tiden — räknade man med att behovet av elenergi fördubblades vart elfte år eller någonting sådant. Omkring 1960 avstannade denna tendens och man måste vidta vissa åtgärder. En åtgärd som vidtogs, och som naturligtvis var ganska kännbar för verket, var att man reducerade antalet anställda i ganska stor utsträckning, både på de yttre linjerna och på de inre. Sedan startades en priskonkurrens och en reklamkampanj för att få folk att använda mer elenergi.

Man håller i dessa dagar, och framför allt under det senaste året, på med att propagera för uppvärmning av bostäder med elektrisk energi, och det är klart att man genom att uppamma sådana behov får underlag för att kunna bygga ut mer av vår vattenkraft.

Så har man slutligen, vilket jag tycker är det farligaste, åberopat det behov som uppkommer genom att man nu är beredd — jag vet inte om man redan har börjat med det — att i ganska stor skala exportera elenergi till kontinenten, i första hand till Danmark men även till kontinenten i övrigt. Visserligen kan väl kraften överföras i ledningarna åt bägge hållen, men jag misstänker att det i huvudsak blir ett utflöde från vårt land. Jag tycker det är tråkigt om den omständigheten skall läggas till grund för en fortsatt utbyggnad av vår vattenkraft.

Av vad som är skrivet i utskottets utlåtande vill jag understryka det mest. Det är min förhoppning att de förhandlingar som där står omnämnda, nämligen mellan statens naturvårdsnämnd och vattenfallsverket, skall leda till att man skall kunna undanta Vindelälven eller åtminstone uppskjuta utbyggandet av Vindelälven en tid. Det talades här om olika delar av västerbottenslandet som skulle vara intressanta ur turistsynpunkt, och man talade då om att Ammarnäs skulle ligga i fjället, men Ammarnäs ligger inte i fjället, utan det ligger i kanten av fjället, och Tjulträsk, som det talades om, är en av de finaste attraktionerna ur turistsynpunkt. Här är föreslaget i reglering. Bägge parter som har talat direkt från västerbottenssidan har därför rätt, var och en från sin synpunkt.

Jag tycker att det vore en tragik om man skulle bygga ut de sista forsar och vattenfall som vi har kvar i en tid när det om tio, femton år kanske finns andra energikällor till hands. Men jag vill understryka — och det sade herr Lundmark också — att om man tänker

Vindelälvens utbyggnad

sig atomenergien som en ersättning för vattenkraften, så bör man tänka på att användning av atomenergi inte är alldeles utan vådor ur naturvårdssynpunkt, och inte heller ur hälsosynpunkt; jag vill inte heller bortse från det.

Sedan har det återopats att man har en överenskommelse mellan naturvårdsorganen och Vattenfall, som gjordes 1961. Först och främst var det väl en för naturvårdsorganen mycket smärtsam kompromiss som gjordes, men man ansåg att man inte då kunde komma längre. Dessutom förutsattes att ändrade förhållanden skulle kunna ändra på den, och de ändrade förhållandena inträdde ungefär samtidigt som »freden» slöts genom att behovet av energi inte blev så stort. Därför är det all anledning att man nu tar upp dessa diskussioner igen, och den naturvårdsdelegation som då hade hand om denna sak har ju ersatts av statens naturvårdsnämnd, så det är riktigt att hänvisa till denna.

I denna debatt tycker jag inte att det viktigaste är, om man går till votering, vilket jag tycker är nästan onödigt om man stöder motionen eller reservationen, för i bägge två finns det sympatier för att man skall gå försiktigt fram. Men beträffande reservationen tycker jag att den talar litet för bestämt om att man har andra energikällor till hands inom en snar framtid. Jag tror att man vet för litet därom. Det viktigaste med den diskussion vi nu kommit i gång med är, att riksdagsledamöter från olika delar av landet och tillhörande olika partier manat till att man bör vara försiktig i dessa ärenden just i dessa tider, och det jag särskilt vill understryka är att om det nu ges möjlighet att exportera kraft, får detta inte leda till att vi exploaterar våra sista vattenfall.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! När det nyss av herr Tobé sades att det kan vara detsamma om man stöder reservationen eller utskottet, vill jag bara påpeka att det inte är troligt att Vattenfall tar tillbaka sin till vattendomstolen redan inlämnade ansökan om att få bygga ut Långforsen. Den har nyss inlämnats, trots att överläggningar äger rum. Det visar att Vattenfall har för avsikt att i vilket fall som helst bygga ut Långforsen, och därmed är hela saken i gång. Då kommer fjällsjöarna att regleras, som jag sade i mitt första anförande, det som är det allvarligaste i hela utbyggnaden.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! För det första vill jag till herr Rimås säga, att det inte gäller det sista vattenfallet. Även när Vindelälven byggts ut har vi ännu inte fullt 28 % utbyggda av de svenska vattenfallen. Men däremot — och det är det jag förstår herr Rimås menar — är Vindelälven en av de relativt få stora älvarna som är kvar, och jag må säga, att det ligger åtskilligt i att en stor älv får bli kvar orörd för framtiden.

Överenskommelsen 1961 innebar att man till hälften var införstådd med att rädda någon älv, och i varje fall skulle frågan om de andra stora älvarna, Pite älv, Torne älv och Kalix älv, ställas på framtiden.

Herr Tobé och jag har inte så mycket att strida om. Det var bara ett uttryck i herr Tobés framställning som gjorde mig förvånad. Han säger att Vattenfalls uppgift är att exploatera naturen. Om han menar att det gäller att exploatera våra vatten, då är det ju inte riktigt, utan dess uppgift är att producera energi och om detta då sker på det ena eller andra sättet har Vattenfall att fritt välja men är naturligtvis skyldigt att

Vindelälvens utbyggnad

välja den metod som ur ekonomisk synpunkt ter sig förmånligast, i den mån de politiska instanserna inte beslutar någonting annat.

I fråga om överskottet är det ju sedan så, och det skulle kanske herr von Sydow kunna lämna mera tillförlitliga uppgifter om, att vi i fjol hade en konsumtionsstegring, som var något högre än den vi hade före denna tillfälliga uppbromsning 1962—1963. Alltså är man nu uppe i närmare sju procent årlig ökning, och följaktligen är vi inne i den cykel, som betyder att det sker en fördubbling under en elvaårsperiod.

Nu sker det en viss export, jag vet inte hur stor, men vi har också en viss import. Det är med andra ord fråga om samkörning, i varje fall med Norge. Under alla förhållanden skall vi ha i minnet att vår energiproduktion är relativt liten i förhållande till totala energibehovet, en sak som vi bör ta hänsyn till, därför att det i händelse av krigsfara gör vårt land synnerligen känsligt för avstängning och isolering.

Herr TOBE (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att undvika missförstånd så vill jag säga till herr Lundmark att jag visserligen sade att Vattenfall skulle exploatera vår natur, men jag tillade att det var för att ge oss belysning, energi och sådant. Jag skulle naturligtvis ha sagt att Vattenfalls uppgift är att ge oss elenergi. Fördenskull är Vattenfall nödsakat att förstöra naturen. Det hade naturligtvis varit artigare att säga så.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag förstår att kammaren tycker att denna fråga tar alltför lång tid i anspråk. Det kanske också irriterar herr talmannen med tanke på alla de frågor som kommer efter denna.

Men Vindelälven har blivit någonting av en principfråga. Det är inte frågan om Vindelälven som sådan, utan det är frågan om alla de älvar, alla de

vattendrag som vi har kvar i detta land, som Vindelälven liksom får stå för i den diskussion som nu äger rum. Vi skulle nog ha kommit ifrån mycket av denna diskussion i riksdagen, om vattenfallsstyrelsen, riksdagen och regeringen hade gått med på att ordentliga undersökningar fick göras i god tid, innan projektering sker av de älvar vi har kvar. Det har begärts i flera omgångar av vetenskapsakademiens naturskyddskommitté och andra instanser. Det har begärts i fråga om Kalix, Pite och Torne älvar, men det har inte varit möjligt att få gehör för denna begäran. Man har uppskjutit ställningstagandet här till, och när man sedan väl har börjat projekteringen har man sagt att det har nedlagts så mycket pengar på denna, att undersökningarna inte kan ändra på förhållandet.

Jag tror att vi skall vara ganska lyhörda för att ge de naturvårdande myndigheterna de möjligheter som krävs för att göra sådana här undersökningar så att vi kan ha en saklig debatt i dessa frågor i denna kammare. Jag har nog en känsla av att — jag är beredd att få kritik för det — myndigheterna är något partiska och godkänner vattenfallsstyrelsens projekteringar, innan en sådan här undersökning fått ske.

Herr Lundmark ställde frågan: Hur uppstår en kulturnation? Han svarade med påståendet att det är att exploatera och att sätta i gång verksamhet på olika områden. Nej, herr Lundmark! En riktig kulturnation uppstår och vidmakthålles emellertid bl. a. genom lämpliga och riktiga avvägningar, genom tillvaratagande av alla naturtillgångar, icke genom en ensidig exploatering. Sådan sker i u-länderna, och det är inte värdigt vårt land Sverige.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Exploateringen av vattenkraften är ju dirigerad av den kalla

Vindelälvens utbyggnad

verkligheten. Vi behöver elektrisk energi, vilket är orsaken till att vi fått släppa till många vackra vattenfall. Jag har ibland i diskussionen sagt, att om man i södra och mellersta Sverige skulle starkt inskränka användningen av elektrisk kraft, skulle man därmed kunna bespara de norrländska vattenfallen från utbyggnad. Om t. ex. de som i princip är motståndare till utbyggnaden av de norrländska vattenfallen och är bosatta söder om Dalälven rent av skulle blockera och bannlysa all användning av elektrisk energi, skulle mycket vara vunnet. För tio eller elva år sedan, när man höjde spritpriserna, var jag vittne till att en massa människor kastade sina motböcker i Strömmen. Om de som är motståndare till utbyggnaden av vattenfallen skulle klippa av de elektriska ledningarna till sina bostäder, skulle det åtminstone i princip vara någonting som man skulle förstå. Men jag yrkar inte på att man skall göra något sådant.

Det har sagts många hårda ord om vattenfallsstyrelsen. Som riksdagsman känner jag mig medansvarig, om vattenfallsstyrelsen gjort sig skyldig till något obehörigt eller icke önskvärt. Vattenfallsstyrelsens planer underställs nämligen av Kungl. Maj:t varje år riksdagen. Jag har varit på många protestmöten, i synnerhet i Stockholms konserthus, och jag har inte alltid kunnat förstå den något onyanserade och överdrivna kritiken mot vattenfallsstyrelsen.

Anledningen till att jag begärde ordet, herr talman, var emellertid att jag tror att vi har stora möjligheter att lugna reservanterna i denna fråga. Under föredragningen i statsutskottets femte avdelning, när vi behandlade vattenfallsstyrelsens petita för nästa budgetår, framkom det att man under de nästkommande 12 åren måste fördubbla kraftkällorna, eftersom konsumtionen av elektrisk energi 1980 beräknas uppgå till det dubbla mot vad den är

i dag. Men under senare hälften av 1970-talet räknar man med att atomkraften verksamt kan ha tagit upp konkurrensen med vattenkraften. Man beräknar att produktionen av elektrisk energi från atomkraftkällorna kommer att ställa sig billigare än från vattenfallen. Eftersom vattenfallsstyrelsen i det yttrande, som är intaget i utskottsutlåtandet, har givit Vindelälven en frist i varje fall till 1975 förefaller det mig som om oron för Vindelälvens framtid är något opåkallad i dag.

Jag vill inte ta upp någon som helst diskussion med reservanterna eller motionärerna, men jag har velat lämna denna redovisning så att vi kan fatta det beslut, som nu kommer att fattas, utan att vara alltför affektbetonade.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att instämma i de synpunkter som herr Tobé framförde i sitt första anförande. Jag kunde ha inskränkt mig till att göra ett enkelt instämmande från bänken, om herr Tobé hade kommit fram till ett yrkande om bifall till utskottets hemställan. De synpunkter han anförde anser jag var kloka och vettiga. Han är väl insatt i ärendet — han har, om jag inte är fel underrättad, deltagit i handläggningen av sådana ärenden många gånger inom Naturskyddsföreningen, som en gång har förhandlat med vattenfallsstyrelsen om dessa frågor.

När vi kommer fram till votering måste vi emellertid, om vi inte vill avstå från ställningstagande, besluta oss för om vi skall bifalla utskottets hemställan eller om vi skall bifalla reservationen. Jag har begärt ordet för att yrka bifall till utskottets förslag. Skillnaden mellan reservanternas och utskottets inställning i dessa frågor är, som herr Tobé påpekade, inte stor. Båda sidor är klart medvetna om vad det gäller för våra naturvärden och att

frågorna måste behandlas med varsamhet både nu och i fortsättningen.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad, Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herrar Rimås och Nilsson i Agnäs.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 148 ja och 49 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om en undsättningskär för hjälpinsatser vid naturkatastrofer.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckta motioner angående åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 209 av herr *Sundin* samt II: 254 av herrar *Antonsson* och *Elmstedt*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till riksdagen rörande stimulans av det personliga nysparandet av reell karaktär i enlighet med vad i motionerna anförts;

II) de likalydande motionerna I: 306 av herr *Virgin m. fl.* och II: 366 av herr *Heckscher m. fl.*, vari hemställts,

1) att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagda förslag till

a) förordning om bostadssparande,

b) förordning om utbildningssparande, samt

c) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag rörande premiering av allmänt målsparende genom avdragsrätt vid beskattningen för medel som insatts å särskilt sparkonto enligt de i motionerna angivna riktlinjerna;

III) de likalydande motionerna I: 466 av herrar *Hilding* och *Per Jacobsson* samt II: 575 av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag syftande till att möjliggöra viss skattepremiering av målinriktat bostadssparande»; ävensom

IV) de likalydande motionerna I: 474 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 563 av herr *Antby m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till riksdagen rörande premiering av sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning genom avdrag på den statliga inkomstskattens slutbelopp, varvid det i motionerna anförda förslaget särskilt prövades.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 209 av herr Sundin samt II: 254 av herrar Antonsson och Elmstedt om stimulans av personligt sparande,

2) de likalydande motionerna I: 306 av herr Virgin m. fl. och II: 366 av herr Heckscher m. fl. om skattefrihet för sparande,

3) de likalydande motionerna I: 466 av herrar Hilding och Per Jacobsson samt II: 575 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl. om skattelättnader för bostadssparande, ävensom

4) de likalydande motionerna I: 474 av herr Harald Pettersson m. fl. och II: 563 av herr Antby m. fl. om premiering av sparande på särskilt sparkonto,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Sundin*, *Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 209 av herr Sundin samt II: 254 av herrar Antonsson och Elmstedt måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till riksdagen rörande stimulans av det personliga nysparandet av reell karaktär i enlighet med vad i motionerna anförts;

II) av herrar *Enarsson*, *Ottosson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte antaga de i motionerna I: 306 och II: 366 framlagda förslagen till

a) förordning om bostadssparande,
b) förordning om utbildningssparande, och

c) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

III) av herrar *Lundström*, *Enarsson*, *Sundin*, *Ottosson*, *Skärman*, *Magnusson* i Borås, *Vigelsbo*, *Eriksson* i Bäckmora, *Enskog* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 306 och II: 366, I: 466 och II: 575 samt I: 474 och II: 563 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till riksdagen med ledning av vad som i motionerna anförts rörande premiering av personligt sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning samt rörande skattelättnader för bostadssparande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I förevarande betänkande gör utskottsmajoriteten en del allmänna uttalanden vari vi väl alla kan helt och fullt instämma. Utskottsmajoriteten konstaterar sålunda att i den politiska debatten råder enighet om sparandets betydelse för det ekonomiska framåtskridandet och man framhåller att full sysselsättning och ett fast penningvärde är de mest effektiva instrumenten för ett ökat sparande.

Till utskottsutlåtandet har fogats en reservation, vari hemställas om en utredning i syfte att öka sparandet. I anledning därav påpekar utskottsmajoriteten helt förnöjt att sparandet har ökat. Ja, det är riktigt att det totala sparandet i landet har ökat. Vidare framhåller utskottsmajoriteten att strävan efter ett eget hem eller en bostadslägenhet stimulerar sparandet och att den statliga bostadspolitikens innehåller olika moment som är av väsentlig betydelse såsom sparstimulans. Det skulle vara rätt intressant att få veta hur de bo-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

stadssökande uppfattar denna form av sparstimulans.

Utskottsmajoriteten erinrar även om värdesäkringskommitténs förslag, som omfattar vissa låneformer i avsikt att värdesäkra ett långsiktigt sparande. Man medger emellertid att detta förslag kräver ytterligare överväganden, och det är nog riktigt. Förslaget kan därför knappast i dag anföras som bevis för att det vidtagits åtgärder i sparstimulerande syfte.

Sedan kommer en del underligheter i utskottsutlåtandet. Såsom en sparstimulerande åtgärd hänvisar utskottsmajoriteten till avgiften till den obligatoriska sjukförsäkringen, för vilken avdrag får göras i deklarationen. Jag förstår inte hur utskottsmajoriteten kan göra gällande att en avgift till en försäkringsform som denna innebär ett sparande. Det är ju bara fråga om en kollektiv omkostnad, för vilken man får göra avdrag på deklarationen. Där emot utgör en kapitalförsäkring ett reellt sparande.

En annan sak som gör mig litet betänksam är att utskottsmajoriteten åberopar det förhållandet att en tidigare riksdag inte höjde skatten på premieobligationsvinster. Utskottet menar tydligen att sparandet stimuleras genom att man gör det förmånligare för människorna att spela på lotteri, d. v. s. i detta fall premieobligationslotteri.

Det är uppenbart att utskottsmajoriteten försöker finna alla möjliga skäl för att inte göra någonting för att verkligen stimulera sparandet.

Hur uppfattar då spararen själv läget? Jo, han konstaterar att han i form av räntegottgörelse får en relativt hög ersättning för att han sparar men att han samtidigt genom inflation, prisstegringar och skattehöjningar åsamkas förluster som är minst lika stora. Om man tar hänsyn till att sparandet beskattas därest det har sådan omfattning att det skattefria beloppet för inkomst av kapital överstiges, så blir resultatet negativt.

Varför behövs det då ett sparande? Jo, för att vi skall kunna fortsätta utbyggnad av vårt näringsliv och vårt skolväsende, för att bostadsbyggandet skall kunna ökas, för att statens och kommunernas investeringar över huvud taget skall kunna ökas. Och även om sparandet totalt sett har ökat här i landet, är det tydligen fortfarande för litet, eftersom det råder brist på kapital för olika ändamål. För att komma till rätta med den saken måste vi ytterligare öka sparandet. Vår framtida standard blir beroende av i vad mån vi kan göra investeringar som ger frukt i form av fortsatt välbefinnande.

Utskottet säger att det finns anledning pröva nya utvägar för att öka det personliga sparandet. Jag instämmer helt och fullt däri. Det är bara egendomligt att utskottet samtidigt avstyrker motionärernas förslag om en utredning i syfte att skapa större klarhet om hur sparandet skall stimuleras. Om vi är ense om att sparandet är för dåligt för att vi skall kunna fortsätta uthyggnaden på skolväsendets och bostadsväsendets område och för att våra industrier och andra näringsgrenar skall få tillgång till erforderligt kapital för att kunna hålla sig konkurrensdugliga och medverka till att välbefinnandet ökar, då är det inte annat än rena svepskal som man anför när man inte vill vara med om en utredning angående de bästa vägarna att öka sparandet. Det blir inte någon stimulans till ökat sparande, om man såsom utskottsmajoriteten å ena sidan förnejt konstaterar att sparandet har ökat men å andra sidan medger att det fortfarande är för litet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation III.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Behovet av en ökad kapitalbildning i vårt samhälle har väl aldrig varit tydligare än för närvarande. Bristen på ett tillräckligt sparkapital hindrar ju den vidareutveckling

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

av samhället som vi önskar. Det är därför som man i dag har all anledning att med kraft aktualisera just behovet av ett ökat sparande. Naturligtvis är det nödvändigt för att få ett större sparande att det också förs en sparvänlig politik, och det är därför som vi på vårt håll menar att det är synnerligen angeläget att man just tar fasta på de problem som ligger bakom kravet på en sparvänlig politik.

Vi i högerpartiet anser att det framför allt är nödvändigt med återhållsamhet inom den offentliga sektorn, om man skall kunna skapa ytterligare sparmöjligheter för människorna. Det är självklart att vi har olika uppfattningar om på vilket sätt sparandet skall ske, även om vi i princip är överens om att det behövs ett ökat sparande. Den socialdemokratiska delen av riksdagen menar att man kan klara detta genom olika former av tvångssparande. Vi har ju det stora sparandet till ATP-fonderna, och dessutom sker det onekligen ett icke oväsentligt tvångssparande på den offentliga sektorn genom beskattningsinstrumentet, det gäller såväl den kommunala beskattningen som den statliga. För att man skall få ett ökat sparande fordras också en sparvilja. Tidigare har det funnits en hel del andra motiv för att spara. Det är dessa som i dag i viss mån har försvagats. Det har gällt för människorna att skapa sig trygghet för framtiden. Genom olika åtgärder har detta intresse i någon mån minskat. Högerpartiet menar därför att det är mycket angeläget att man försöker att aktualisera andra sparmål, och av den anledningen har vi framlagt förslag som innebär att man skall försöka komma fram till vissa former av målsparande.

De former av premiering som vi för närvarande har tar närmast sikte på att genom lotterier och dylikt skapa intresse för sparandet. Vi har också allsammans klart för oss att ungdomarna i dagens samhälle har ganska stora in-

komster, och det är därför också synnerligen angeläget att redan från början försöka lära dem betydelsen av att spara. Jag tror emellertid att det i stället för att ytterligare förlita sig på det spelintresse som finns bland det svenska folket är bättre att skapa vissa mål för detta sparande.

Därför har vi i vår motion bland annat krävt att vi skulle få ett bostadssparande, varvid man under en tid av högst fem år skulle få göra skattefria avsättningar på 6 000 kronor, 12 000 kronor om vederbörande är gifta, för att kunna sätta in dessa pengar i ett eget hem, ett fritidshus eller i en bostadsrättsförening.

Vi menar också att den som gör större amorteringar på sitt egna hem än vad som är normalt skulle ha rätt att göra avdrag intill 1,5 procent av taxeringsvärdet, dock begränsat till 700 kronor. Vi föreslår också en annan form av målsparande, nämligen utbildningssparande, där vederbörande skulle få göra ett avdrag upp till 1 200 kronor. Vi har också krävt att ett särskilt allmänt sparkonto skulle kunna öppnas där pengarna skall sättas in på ett visst bestämt konto. Dessutom har vi föreslagit att rätten att göra avdrag för inkomst av kapital skulle höjas i någon mån därest vederbörande har placerat pengar i aktier. Det är ju av en utomordentligt stor betydelse för det svenska näringslivets utveckling att det finns en tillräcklig mängd riskkapital, och därför är det av stort intresse att man försöker sprida aktieägandet till så många människor som möjligt.

Utskottet har bl. a. i sitt betänkande framhållit, att nyemissioner som är planerade för innevarande år kommer att uppgå till cirka 800 miljoner kronor. Det är klart att det är av allra största intresse att så stor del som möjligt av dessa 800 miljoner kronor kan placeras av småspararna. Därför tror jag att just denna sak har fått en alldeles speciell aktualitet i år.

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Vi har också föreslagit att de enskilda personer och småföretagare som har placerat sitt kapital i jordbruket, affärsrörelsen eller fastigheten, och som därigenom har gått förlustiga möjligheten att kunna utnyttja kapitalavdraget på 400 respektive 800 kronor, skall få rätt att från den inkomst de har av denna rörelse göra ett avdrag som motsvarar 5 procent av det kapital som de har bundet i rörelsen.

Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med att ytterligare gå in på alla de olika motiv som ligger bakom vad vi föreslagit, utan skall be att med dessa ord få yrka bifall till reservationerna II och III vid bevillningsutskottets betänkande nr 28.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall också försöka att fatta mig mycket kort. Vi har ju diskuterat även denna fråga många år, liksom så många andra av utskottets tidigare betänkanden. Jag vill i alla fall innan jag stiger ner från talarstolen konstatera, att det är öppna dörrar som herr Larsson i Umeå slår in när han säger, att vi visar ett ljumt intresse för sparandet. Det råder ju fullständig enighet i utskottet, liksom väl också i riksdagen, om betydelsen av ett ökat sparande för att möjliggöra ett fortsatt framåtskridande, därför att det krävs så betydande privata och offentliga investeringar.

Herr Larsson säger att vi visar en sådan belåtenhet. Vi har endast velat redovisa att det ändå förekommer ett stort sparande i vårt land. Vi talar om på vilka sätt detta sker och vilka åtgärder som vidtas för att stimulera ett ökat sparande både av samhällsorganen och av enskilda sparinstitut. Det är ett faktum att svenska folket avstår ungefär en tredjedel av sin inkomst till avsättning för att bygga vidare, för att ersätta försliten materiel och bygga nytt, för fortsatt framåtskridande. Jag tror att detta sparande ligger på top-

pen i den internationella statistiken, och det kanske inte blir så lätt att driva upp det ännu högre. Detta sparande sker kanske främst inom företagen genom de liberala avskrivnings- och lagervärderingsreglerna och rätten till fondavsättningar. Vi har i betänkandet redovisat att fondavsättningarna till ATP är uppe i över 7 miljarder, och det har ju skett från 1960.

Men det som vi kanske ofta beklagar är att det personliga sparandet inte varit tillräckligt högt. Nu kan vi se i tabellerna att även det rör sig uppåt, vilket vi gläder oss åt.

Här spelar den statliga bostadspolitiken, som vi säger, en väsentlig roll. Bank- och försäkringssparandet visar en ökning från i runt tal 32 miljarder 1931 till numera bortåt 50 miljarder i 1953 års penningvärde — man skall alltså inte säga att det beror på penningvärdets förändring. Man fruktade att försäkringssparandet skulle gå ned när vi fick ATP. Vi kan läsa i tabellen — tyvärr finns det inte riktigt exakta siffror från de senaste åren därför att man lagt om bokföringen — att även detta sparande har ökat under de två senaste åren från 10,2 miljarder 1960 till något mera nu. Även försäkrings-sparandet står sig alltså rätt hyggligt.

Härtill kommer ungdomens lönsparande och det allmänna lönsparandet, som nu omfattar över 1 100 miljoner kronor. Jag vill gärna ge min eloge till dem som arbetar för detta lönsparande, ty de har faktiskt utfört ett gott arbete.

Jag kan nöja mig med detta och konstatera klart och tydligt, att vi allesammans är fullt medvetna om att sparandet inte räcker för att täcka de väldiga investeringsbehov som finns i vårt land. Att riksdagen nu har avslagit yrkanden av det slag som vi har i dag på riksdagens bord beror helt enkelt på svårigheterna att särskilja ett verkligt nysparande och premiera detta. Man kommer aldrig ifrån vad de sakkun-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

niga påvisade att detta försök att premiera nysparande misslyckades. Kostnaden för sparandet blev högre än den effekt man nådde. Det går aldrig att kontrollera att inte människor flyttar över kapital och säger att det är ett sparande som man skall ha skatteavdrag för.

En avsättning till ett särskilt spar-konto skulle för övrigt innebära infö-rande av möjlighet till inkomst- och progressionsutjämning. Det har riksdagen nyligen avvisat. Här vill man föra in den saken på en omväg. Avdragsyrkandet beträffande medel på bostads-konto kan bemötas med samma argu-ment. Särskilt utbildningskonto hör in-timt samman med avdragsrätten för studieunderstöd. Riksdagen har nyligen avslagit yrkande om rätt till avdrag för periodiskt understöd till stu-derande. Även här vill man tydligen på en omväg införa denna möjlighet.

Sparavdrag för inkomst av kapital vill man höja, och man vill att det skall gälla även för innehavare av jordbruk, annan fastighet och rörelse. Dessa per-soner kan i minst samma omfattning som löntagare utnyttja sparavdrag vid taxeringen, så det förslaget vill inte ut-skottet vara med om.

Herr talman! Jag skall sluta med att sammanfatta vad jag menar. Det tycks inte finnas någon gräns för vad man kan hitta på för att få avdrag på skat-ten. Alla dessa yrkanden har ju det ge-mensamt att det är de största inkomst-tagarna som har den största revenyn, medan de som inte har möjlighet att spara givetvis inte kan få någonting. De som har liten inkomst får mindre skattehjälp.

Ju mer avdrag man inför, desto mer krånglar man dessutom till hela skatte-systemet. Alla säger att vi borde för-söka införa rätt till en definitiv käll-skatt.

Herr talman! Det förvånar mig verk-ligen att vi den ena veckan skall disku-tera avdrag till den som ger ut pengar,

under det att vi nästa vecka skall ge skatteavdrag till dem som sparar. Det går inte ihop. Jag tror att vi får följa en klar linje och låta skatten vara för sig och försöka förenkla den. Vi får stimulera sparandet med andra medel än genom skattesystemet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till ut-skottets hemställan.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort gen-mäle:

Herr talman! En sak kan man fast-slå, och det är att dessa människor, som sparar och verkligen är nyttiga på alla sätt för vår utveckling, är ställda i en sådan situation att de får betala en stor del av vårt allmänna välstånd. Det kan inte pågå på detta sätt i det oändliga — att dessa sparare alltid skall komma i kläm, att de skall stå för kostnaderna — vilket de fak-tiskt gör — och att andra skall dra nyt-ta av detta.

Nu säger herr Brandt, att man inte kan tänka sig att på något sätt via skat-telättnader stimulera sparandet, ty det skulle bli en så stor orättvisa. Vi är inte ute efter orättvisa, herr Brandt, vi är ute efter att försöka ge någon sorts rättvisa åt dessa sparare och stimulera dem. Kan man nå detta genom att ge dem säkerhet för sitt sparande, och kan man nå den säkerheten genom att ge vissa skattestimulanser, har man ju nått det mål man söker. Att enbart kon-statera svårigheter och låta spararna även i fortsättningen sitta emellan är inte acceptabelt — det vill jag säga till herr Brandt — utan det måste göras någonting. Det är ingen som är ute ef-ter att ge orättvisa åt någon grupp, utan man är ute efter att ge rättvisa och stimulera ett personligt sparande, som vi är i så trängande behov av.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Brandt att det är en gammal invänd-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

ning att kontrollmöjligheterna inte räcker till. Men det är ingen omöjlighet att kontrollera om en person under det gångna året har ökat sin kapitalbehållning eller inte. Det går att göra en sådan kontroll.

Vad beträffar de olika former av målsparande som vi föreslagit i högerpartiet, så är det kravet uppställt att pengarna skall inestå under ett visst antal år. Om de tages ut dessförinnan, blir man givetvis beskattad.

Nu gör man gällande att våra förslag är tillkomna för att möjliggöra lägre beskattning, men det är inte fråga om den saken. Förslagen avser i stället att stimulera det ökade enskilda sparandet. Och det är där skiljelinjen går. Vi är alla ense om att det behövs ett ökat sparande. Jag stryker under den saken, herr Brandt. Skillnaden är att vi från högerns sida menar att detta sparande skall ske hos den enskilda människan, inte hos samhället. Där ligger den stora principiella skillnaden, och det är naturligt att vi inte är överens, när vi ser så olika på frågorna.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! De sakkunniga har redogjort för hur det gått tidigare, och jag tror inte att någon annan kan lägga fram ett system som klarar kontrollen, när de sakkunniga har suttit och gnugat dessa problem upprepade gånger, kanske under flera år.

Herr Larsson i Umeå säger att han vill skapa rättvisa, men det finns ju hundratusentals människor här i landet som är lågavlönade. De har sannernigen inga möjligheter att spara så mycket! Å andra sidan finns det exempelvis människor som gör stora vinster på börserna utan några särskilda prestationer. De kan spara pengar. Dem vill man alltså nu ge möjligheter att göra skatteavdrag för ett sparande som låglönegrupperna — som inte kan spara någonting — får betala skatt för att finansiera.

Så ser hela denna fråga ut, sedan får man säga vad man vill om behovet av ett ökat sparande här i landet. Jag har sagt att det inte är någon panik, eftersom vi har det kanske högsta sparandet i hela världen, men att vi ändå behöver spara mera därför att vi har så stora investeringskrav.

Vidare sade herr Magnusson i Borås att det går att utöva en tillfredsställande kontroll. Jag har redan svarat att ingen hittills har lyckats hitta på något sådant kontrollsystem, och jag tror inte att herr Magnusson kan det heller.

För någon tid sedan diskuterade vi ganska länge möjligheterna att införa skatteavdrag för dem som ger ut pengar. Då var det inte fråga om sparande. Det är verkligen underligt, den ena gången vill ni genom skatteavdrag stimulera människor att ge ut pengar, och den andra gången vill ni stimulera dem att spara, och gör de det skall de få skatteavdrag.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt säger att det inte är någon panik, men hur är det med våra bostäder? Vi kan ju inte bygga tillräckligt med bostäder därför att vi saknar kapital. Och vi kan inte bygga ut vår industri i den takt vi vill på grund av kapitalbrist. Det råder panik i dag, när det gäller kapital, och vi måste alla hjälpa till att göra något åt den saken. Vi kan inte bara säga att den ena eller andra gruppen vinner eller förlorar. Det vet vi ingenting om. Därför bör vi göra en utredning. Är vi ense om att situationen kräver ett ökat sparande, får vi också hjälpas åt att finna utvägar härför.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill rekommendera herr Larsson i Umeå att ta fram det betänkande där dessa frågor redovisas och som jag citerade ur förra gången vi diskuterade dessa saker. Där står det

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

klart och tydligt att något nysparande inte ägde rum genom den premiering som den gången tillämpades. Tvärtom blev kostnaderna, när staten försökte sig på den saken, större än det sparande vi fick.

Det är inte bevisat att man får något nysparande alls, eftersom vi inte har möjligheter att kontrollera att en människa, som har pengar, inte bara flyttar över dem för att få skatteavdrag. Enligt vad de sakkunniga förklarar finns det inga möjligheter att kontrollera den saken effektivt.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Med hänsyn till dels det sparande, som bevisligen förekommer och som även visat sig öka under utvecklingens gång, dels också till det slöseri med tid som förekommit under förmiddagens debatt ber jag, herr talman, kort och gott att få yrka bifall till reservationerna I och III.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Bäckmora (cp).

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Även jag skall försöka att inte slösa med tiden.

Man har svårt att värja sig för ett intryck att herr Brandt talar med en ovanlig förströddhet och ett ganska svagt engagemang i denna fråga, jämfört med vad vi är vana att höra från hans sida. Jag har inte kunnat undgå att få uppfattningen, att det på något sätt ligger ett bristande intresse bakom detta.

Han nöjer sig med att mana fram gengångare i form av några av de äldsta och mest slitna argumenten, framför allt förstås att vi har att göra med förslag, som speciellt gynnar de största inkomsttagarna. Han talar om att människor som gör stora vinster på börsen o. s. v. skulle premieras med det föreslagna systemet.

Men, bäste herr Brandt, vad är det saken gäller? Det är fråga om skatteavdrag för inkomst i storhetsordningen några tusenlappar om året. Är det verkligen den sortens stimulans, som kan tänkas intressera och locka de stora inkomsttagarna, som bygger de stora förmögenheterna? Vi rör oss med förslag vilkas konsekvenser är rena bagateller i sådana sammanhang. Tvärtom är vart och ett av dessa förslag utformat på ett sådant sätt, att de direkt vänder sig till människor med mycket begränsade inkomster.

Vidare tycker jag att vi kunde slippa höra talet om stora och små inkomsttagare så snart det blir fråga om avdrag på skatten. Vi kommer väl aldrig att undgå det i de tätaste buskagen på valfältet, men i denna kammare tycker jag att vi borde slippa höra det.

Herr Brandt är såvitt jag förstår helt med på att exempelvis en företagsledare med mycket stora inkomster, vilken reser med buss eller spårvagn till arbetet, får 80 öre på kronan av biljettpriiset betalda av staten, medan en arbetare i samma buss eller spårvagn bara får 35 öre på kronan betalda av staten, eftersom de två har så olika inkomster och vi råkar ha ett progressivt skattesystem med dessa konsekvenser.

Nu har detta progressiva skattesystem skadeverkningar på många områden, men skall det verkligen också ha den effekten att man inte skall få göra något som helst åt skattereglerna därför att man ständigt stöter på dessa konsekvenser av det i och för sig skadliga, för långt drivna progressiva systemet?

Vidare framhöll herr Brandt, och styrkte även med utredningsresultat, att något nysparande ändå inte sker genom en sådan här premiering. Det är möjligt, herr Brandt. Det har gjorts olika uppskattningar av detta vid skilda tillfällen. Men det föreligger också på denna punkt förslag, som är förträffliga från den synpunkten att de för den

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

händelse de inte ger något resultat inte heller kostar något.

Skulle vi inte få fram något nysparande genom dessa stimulansåtgärder, kommer det inte heller att utgå någon skatterabatt, varför det följaktligen inte heller kostar staten ett öre. Under sådana förhållanden borde vi för en gångs skull ha råd att göra försöket.

Jag kan inte låta bli att påpeka att här föreligger en mera djupgående principiell skillnad i tänkesätt — herr Magnusson i Borås var helt hastigt inne på saken. Utskottsmajoriteten och dess talesman herr Brandt tröstar oss med att det sker ett mycket stort sparande i vårt samhälle. Det är riktigt. Man räknar också upp var detta sparande sker — man pekar på företagssparandet, på sparandet i allmänna pensionsfonden och på det sparande som ligger i att staten ständigt skattefinansierar investeringar för framtiden, en överbeskattning i förhållande till behovet av löpande inkomster.

Med alla dessa metoder byggs det upp en mycket stor förmögenhet som stannar hos det allmänna, hos stat och kommun, och hos de mycket stora förmögenhetskonzentrationer som redan finns. Detta anför nu utskottsmajoriteten och herr Brandt som ett skäl för att vi inte skulle behöva stimulera det enskilda sparandet.

För mig är det alldeles tvärtom: även om det vore så — vilket det inte är — att detta sparande i stor skala inom företagen och hos stat och kommun kunde täcka vårt kapitalbehov, så skulle det sparandet ändå i och för sig vara en motivering för att försöka stimulera det enskilda sparandet för att sålunda motverka en omfördelning av egendomen, av förmögenheten i detta land, som vi inte vill vara med om. Sparandet i ATP-fonder, företagssparande och annat offentligt storsparande blir i och för sig en motivering för att göra allt man kan i syfte att stimulera det enskilda sparandet.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Tidigare har jag fått den uppfattningen, och den har förstärkts i dag, att herr Carlshamre är denna kammares mästare när det gäller logik och språkkunskaper, och därför vågar jag inte ta upp någon debatt med honom.

Men herr Carlshamre säger att blir det inget nysparande, så kostar det ju ingenting. Ja, det är detta vi tidigare diskuterat — det går inte att kontrollera om det är nysparande eller inte, och så fort man sparar erforderligt belopp medges skatteavdrag. Ingen kan avgöra om det rör sig om ett verkligt nysparande eller inte.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Någon debatt om språkvetenskap och formallogik torde icke behövas i detta sammanhang, herr Brandt. Jag har bara framhållit att om det inte är något konstaterat, kontrollerat nysparande — låt mig använda den termen — så skall det inte heller vara någon skatterabatt. Men om man följer den linje som herr Brandt driver, att det är omöjligt att över huvud taget kontrollera ett nysparande, faller ju hela vår förmögenhetsbeskattning samman. Det görs dock varje år en kontroll, som vi betraktar såsom tillförlitlig, av hur stor förmögenhet människor har och hur mycket vederbörande hade föregående år. Vore all kontroll härvidlag omöjlig, herr Brandt, skulle ju också denna årligen återkommande kontroll falla platt till marken. Reservanterna har emellertid pekat på att just den kontrollmöjlighet som inryms i själva deklarationsförfarandet borde kunna ligga till grund för och utbyggas till ett kontrollsystem som utan att vara invecklat kan tillämpas i detta hänseende.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Herr talmannen gav propositioner

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I) av herr Sundin m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2, såvitt avser framlagda författningsförslag

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 28, såvitt avser framlagda författningsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Enarsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 31 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2 i övrigt samt punkterna 3 och 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III);

och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i övrigt samt punkterna 3) och 4) i utskottets betänkande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 96 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 15

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 45, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående rätten till änkepension enligt lagen om allmän försäkring.

§ 16

Föredrogs vart för sig

jordbruksutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om driften av Institutet

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

för växtförädling av frukt och bär, m. m., jämte i ämnet väckt motion;

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner angående alkohol- och nykterhetspolitiken; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till bidrag till uppförande eller inrättande av barnhem m. m.,

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statistiska centralbyrån, m. m., jämte en i ämnet väckt motion, och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1965/66 till bostadsstyrelsen m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17**Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 83 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 12 mars 1965, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna de riktlinjer beträffande en ekonomisk rekonstruktion av Törefors aktiebolag m. m. som förordats i statsrådsprotokollet; *dels* på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 anvisa a) till Lån till Törefors aktiebolag under Fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 4 000 000 kr.; b) till avskrivning av nya kapitalinvesteringar till Lån till Törefors aktiebolag under

Fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.; c) till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster ett anslag av 862 000 kr.; *dels* ock bemyndiga Kungl. Maj:t att, om Kungl. Maj:t funne det lämpligt, besluta om ekonomiskt samgående mellan Kvarntorps skifferoljeaktiebolag, Laxå bruks aktiebolag och Törefors aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats.

I anledning av propositionen hade väckts två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Skärman m. fl.* (I: 701) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 827), i vilka bl. a. yrkats att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala a) att avvecklingen av den industriella verksamheten vid Kvarntorps skifferoljeaktiebolag skulle fortsättas så att det vid 1961 års riksdag fattade principbeslutet om avveckling snarast fullföljdes, b) att, därest annan industriell verksamhet befunnos önskvärd i samband med avvecklingen, denna företoges av särskilt för ändamålet bildat driftbolag med särskild styrelse samt c) att förslag med redovisning av motiv, förutsättningar och behov i samband härmed förelades riksdagen.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 701 och II: 827, såvitt nu var i fråga, godkänna de riktlinjer beträffande en ekonomisk rekonstruktion av Törefors aktiebolag m. m. som i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 12 mars 1965 förordats;

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 701 och II: 827, såvitt nu var i fråga, på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 anvisa

a) på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd till Lån till Törefors aktiebolag ett investeringsanslag av 4 000 000 kr.;

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

b) på driftbudgeten under avskrivning av nya kapitalinvesteringar till Lån till Törefors aktiebolag ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.;

c) på driftbudgeten till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster ett anslag av 862 000 kr.;

3. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 701 och II: 827, såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att, om Kungl. Maj:t funne det lämpligt, besluta om ekonomiskt samgående mellan Kvarntorps skifferoljeaktiebolag, Laxå bruks aktiebolag och Törefors aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i statsrådsprotokollet.

Reservation hade avgivits av herrar Åkerlund, Strandberg, Bohman, Ståhl, Turesson och Nihlfors vilka ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 701 och II: 827, såvitt nu var i fråga, samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att besluta om ekonomiskt samgående mellan Kvarntorps skifferoljeaktiebolag m. fl. bolag i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till riksdagen om bildande av ett särskilt driftbolag för den av utskottet omförmälda produktionen av byggnadsmateriel, därest sådan produktion av sysselsättningspolitiska skäl ansåges motiverad.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKMÄN (h):

Herr talman! Detta utskottsutlåtande gäller två ting, dels frågan om den fortsatta verksamheten i Kvarntorp, dels frågan om en rekonstruktion av Töreforsbolaget.

När det gäller Kvarntorp föreslås riksdagen ge Kungl. Maj:t fullmakt att om så befinnes lämpligt besluta om ekonomiskt samgående mellan skifferoljebolaget i Kvarntorp, Laxå bruks AB och

Töreforsbolaget. I fråga om Töreforsbolaget föreslås dels att 2 miljoner av det lån på 3,5 miljoner kronor som bolaget erhöll vid rekonstruktionen 1961 skall efterskänkas, dels att ett anslag på 4 miljoner kronor skall beviljas för finansiering av nyinvesteringar och för att ge bolaget tillgång till erforderligt rörelsekapital, dels att ett avskrivningsanslag på 862 000 kronor skall beviljas. Det förstnämnda anslaget är redan indirekt avskrivet. Samma förfarande föreslås nu beträffande det nya lånet.

Huvudmotiveringen är beträffande båda dessa förslag densamma: det är nödvändigt att skapa sysselsättningsmöjligheter på de berörda orterna. Vi har alltså här en parallell till frågan om Udddevallavarvet, som vi diskuterade förra veckan, ehuru den nu aktuella frågan är av mindre format.

Enligt departementschefen talar starka skäl för att pyrolysverksamheten vid skifferoljebolaget läggs ned i ett sammanhang. Det anser även bolaget, och på den punkten råder heller inte några delade meningar mellan utskottsmajoriteten och oss högerreservanter. Men vi har inte blivit ense om i vilken takt avvecklingen bör ske.

Av sysselsättningspolitiska skäl planerar bolaget ny industriell verksamhet för att ersätta den nuvarande. Bolaget anser att det ur tekniska och ekonomiska synpunkter vore att föredra att pyrolysverksamheten lades ned på en gång. Frågan blir då om sysselsättningsläget kräver att bolaget startar ny verksamhet. Av en undersökning som gjordes av länsarbetsnämnden i Örebro län i slutet av 1961 framgår att arbetskraften vid bolaget till övervägande del bodde utanför den tätort där Kvarntorpsverket ligger, bl. a. i Kumla och Örebro. Huvudparten av tjänstemännen bodde i Örebro. Efterfrågan på arbetskraft inom örebroområdet i dess helhet är inte otillfredsställande. Med nuvarande möjligheter att resa till och från arbetsplatsen borde det sålunda inte

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

vara omöjligt för berörda arbetstagare att få sysselsättning på annat håll än i Kvarntorp. Avvecklingen av den industriella verksamheten vid Kvarntorps skifferoljeaktiebolag bör därför enligt vår mening snarast fullföljas. Därest det ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt är nödvändigt att hålla annan produktion i gång, anser vi det vara riktigare att detta sker i ett särskilt driftsbolag, helt skilt från Kvarntorpsbolaget.

När det gäller Töreforsbolaget är läget i viss mån ett annat. Det har länge visat sig vara svårt att hålla sysselsättningen i Töre uppe. Riksdagen anvisade 1961 som lån till bolaget sammanlagt 3,5 miljoner kronor i två etapper. Dessa pengar skulle användas för investeringar i mineralullsproduktion. Dessutom erhöll företaget ett bidrag på 300 000 kronor för att bestrida kostnader i samband med försökstillverkning. Även departementschefen hyste 1961 farhågor för att det skulle uppstå förluster. Han försökte inte dölja att projektet var riskfullt, och han var inte övertygad om företagets framtida möjligheter. Trots detta ansågs förutsättningarna på sikt så goda att dessa övervägde tveksamheten och företaget fick anslaget.

Förhoppningarna att den nya tillverkningen skulle bli lönande har inte infriats. Det har tagit längre tid än beräknat att nå det kvalitativa resultat som eftersträvades, och avsättningsmöjligheterna har varit begränsade. Företagets ekonomi är nu sådan, att en likvidation är oundviklig om icke nytt kapital tillskjutes. Med de tillskott som riksdagen i dag kommer att besluta om uppgår statens insatser i företaget till sammanlagt 8,7 miljoner kronor. Därutöver har Norrlandsfonden tillskjutit ett bidrag på 900 000 kronor till utvecklingsarbete.

Enligt departementschefen är arbetsmarknadsläget i dag lika besvärande som för fyra år sedan. Ett nedläggande drabbar både de anställda och kommu-

nen, som i avgörande grad är beroende av att företaget kan upprätthålla sin verksamhet. Möjligheterna till annan sysselsättning på orten är enligt arbetsmarknadsstyrelsen så gott som obefintliga. Därtill kommer att arbetsmarknadsläget länge varit sådant, att beredskapsarbeten måst bedrivas. Det torde nu knappast finnas några ekonomiskt rimliga objekt kvar. Att starta beredskapsarbeten är dessutom en kostsam åtgärd. I det nu rådande läget skulle kostnaderna bli ännu större. En rekonstruktion av Töreforsbolaget är därför att föredra.

Det råder inga delade meningar mellan utskottsmajoriteten och oss reserveranter om att sysselsättningen är det primära. På längre sikt kan emellertid Töres framtid garanteras endast om man startar företag i kommunen som kan driva en lönsam produktion. Där om borde vi också kunna vara eniga. Vi har inte heller reserverat oss på denna punkt, men vi har velat understryka dessa synpunkter.

Frågan om åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet — den fråga som nyss diskuterades — är en följetong som återkommer varje år. Så är inte fallet med denna fråga, även om den under de senaste åren återkommit med jämna mellanrum. Det vore ur många synpunkter lyckligt om detta vore den sista gången som riksdagen behövde anslå medel till Töreforsbolaget. Men på den punkten är nog osäkerheten lika stor som den var i förra veckan om att det då var sista gången som vi anslag medel till Uddevalla-varvet.

Vi har tagit fasta på vad utskottet anfört i anledning av motioner från höger- och folkpartihåll. I motionerna föreslogs en utredning om och redovisning inför riksdagen av bl. a. förutsättningarna att lokalisera lönsam enskild industri till Töre kommun samt Töreforsbolagets framtidsutsikter. Här om säger utskottet att »utskottet förutsätter,

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

att därest det för verksamheten i Törefors skulle visa sig ändamålsenligt att samarbete sker med andra i branschen verksamma företag, en prövning av de möjligheter som härutinnan kan erbjudas sker genom Kungl. Maj:ts försorg.»

Formuleringen är så försiktig som utskottspraxis bjuder. Man bör kanske också läsa mellan raderna. Det är inte uteslutet att det finns en annan väg att lägga en fastare grund för verksamheten i Töre än den som nu finns. Åtminstone kan man ha anledning att uttrycka en förhoppning att så skall vara fallet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Åkerlund m. fl.

I detta anförande instämde herr *Mag-nusson* i Borås (h).

Herr **ÖHVALL** (fp):

Herr talman! Sysselsättningsproblemet i Töre kommun har behandlats så många gånger i denna kammare, att det torde vara onödigt att jag uppehåller mig vid det.

Att man i Töre kommun måste ta mindre vanliga företagsekonomiska risker för att motverka arbetslösheten är uppenbart. ASSI har visat sig kall-sinnigt i detta sammanhang, och befolkningen i Töre lever i ett osäkerhets-tillstånd som sannerligen inte är avundsvärt.

Töreforsbolaget började sin nuvarande verksamhet med produktion av mineralullplattor 1961. Försöksperioden blev längre än man hade räknat med, och sedan man hade fått fram en godtagbar produkt uppstod avsättningssvårigheter, främst därför att man inte jämsides med den produkt man nu tillverkar kunde tillhandahålla ett lättare isoleringsmaterial.

Bolaget vill nu genom ett produktionsprogram som omfattar även lätt isoleringsmaterial komma till rätta med detta handikapp. Man har också räknat med att avsättningsmöjligheterna för

den lätta isoleringsplattan skall öka i väsentlig grad i de norra länen. Fördelning av produktionen på en lättare och en tyngre produkt skulle, räknar man med, vidga marknaden och skapa sysselsättning för ett fyrtiotal man. Utredningen har också kommit fram till att man bör kunna räkna med ett över-skott av 200 000 à 300 000 kr. per år. Härutöver skulle man samtidigt uppnå en kapacitetsökning på ca 75 procent. Kapacitetsökningen skulle således kunna ge ökade rörelseöverskott och ökade sysselsättningsmöjligheter.

Då här alltså synes föreligga en möjlighet att dels hjälpa Töreforsbolaget till en lönsam produktion, dels förbättra sysselsättningsläget tvekar jag inte att yrka bifall till propositionens förslag i denna del.

Däremot anser jag det mycket tveksamt huruvida Töreforsbolaget skulle vara betjänt av att sammankopplas med Kvarntorpsföretaget, som självt går på kryckor och knappast kan bli något stöd för Töreforsbolaget.

Jag yrkar därför bifall till reservationen av herr Åkerlund m. fl. på den punkten.

Herr **FROM** (fp):

Herr talman! I proposition nr 81/1961 hemställdes att Törefors AB skulle övertagas från AB Statens skogsindustrier och att bolaget för sin fortsatta drift skulle erhålla ett lån à 3,5 miljoner kronor jämte ett anslag av 300 000 kronor.

AB Statens skogsindustrier hade gjort en beräkning enligt vilken man vid full drift skulle kunna sysselsätta 55 man och tillverka 7 000 ton mineralullprodukter. Överskottet beräknades till 500 000 kronor per år. Dock uttalades att denna beräkning var osäker.

Departementschefen skrev i propositionen att även om de ekonomiska förutsättningarna för tillverkningen ger anledning till optimism, bör man inte bortse från riskerna. Åtskilliga faktorer

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

är så osäkra, att man inte kan utesluta förlustrisker. Marknadsläget för den ifrågasatta produktionen är inte mera ingående undersökt, och de tekniska betingelserna måste ytterligare klarläggas genom försökstillverkning. Geografiska skäl ger också ett ogynnsamt konkurrensläge. Risktagandet är dock försvarbart mot bakgrunden av arbetslöshetsriskerna. Departementschefen förutsatte, att resultaten av försöksdriften blir sådana att projektets tekniska och marknadsmässiga bärkraft väsentligen bekräftas.

I motion II: 693 påpekades, att AB Statens skogsindustrier lovat sitt stöd rent vetenskapligt men att man icke önskade ta ansvaret för produktionen. Man har ej utfört marknadsmässig undersökning. I andra motioner yrkades på utredning om förutsättningarna för produktion av mineralullplattor. Utskottet tillstyrkte propositionens förslag, närmast med tanke på att hänsyn måste tas till arbetsmarknadsproblemen.

Reservanterna i utskottet uttalade att det inte fanns säkra uppgifter om produktionen. Det rörde sig om ett experiment såväl tekniskt som ekonomiskt. Reservanterna ansåg det inte tillfredsställande att sätta i gång en verksamhet, som löper risk att bli en ny besvikelse. De föreslog att en utredning skulle göras om förutsättningarna för produktionen.

Riksdagen biföll propositionen. De begärda 3,8 miljonerna anvisades till mineralullsproduktionen, och bolaget befriades dessutom från skyldighet att erlagga ränta och amortera lånet.

Produktionen har emellertid hittills ej nått mer än en tredjedel av beräknade 7 000 ton mineralullplattor, d. v. s. endast 2 700 ton. Det har ej lyckats att få fram en godtagbar kvalitet, utan den har blivit ojämn.

Den nu förutsatta rationaliseringen skall bl. a. resultera i en minskning av antalet anställda från 47 till 35 man. Samtidigt säges: »Det bedömes inte möj-

ligt att under den närmaste tiden finna avsättning för hela denna produktion, som kapaciteten medgiver.» Därför skall man tillämpa 4-dagarsvecka. Man förutser dessutom underskott på verksamheten.

Om experter år 1961 hade hörts skulle de säkerligen ha påpekat att denna wallboardtillverkning icke skulle ha någon möjlighet att med marknadens priser ge rimlig täckning för produktionskostnaderna och vidare att processvalet icke skulle ge en kvalitet, som kunde antas godtagbar.

Man vill nu komplettera produktionen med lätta mineralullprodukter. Tänker man nu liksom förra gången igångsätta en tillverkning utan noggranna undersökningar? Priserna på mineralullprodukter är i Sverige bland de absolut lägsta i Europa. Det är en hård konkurrens mellan flera företag inom landet och priserna är pressade. En kvalitetsproduktion har framtvingats genom denna konkurrens. Hur skall den nu ifrågasatta utökade produktionen kunna hävda sig i denna hårda konkurrens i fråga om kvalitet och priser?

Herr talman! Statsutskottet säger sig efter en ingående prövning vilja ansluta sig till departementschefens uppfattning om det önskvärda i att rädda Törefors AB från likvidationshot och att ge det möjlighet att fortsätta och utveckla produktionen. Jag har inget yrkande men med hänsyn till vad jag nyss nämnt om konkurrensläget, produktionskvaliteten och de pressade priserna anser jag att man bör företa en ytterst noggrann undersökning om förutsättningarna för en utökad produktion och om marknadsläget med anlitande av såväl tekniska som ekonomiska experter, innan man sätter i gång tillverkning av lätta mineralullprodukter. I annat fall riskerar man samma resultat som beträffande wallboardtillverkningen.

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Två representanter för samma parti har tidigare haft ordet i denna fråga. Det torde inte vara någon svårighet för kammarens ledamöter att utläsa, att den ene av de ärade talarna har sin valkrets uppe i norr, där Törefors är beläget, medan hans partivän är mantalsskriven under sydligare luftstreck. Den norrländske representanten gjorde sig till tolk för de sociala synpunkter, vilka städse varit vägledande för statsmakternas befattning med Töreforsproblemet. Vi skall komma i håg att det inte är av ren experimentlust som statsmakterna har engagerat sig i Töre och Törefors. Den enskilde företagare, som drev sågverket och wallboardfabriken, slutade med denna verksamhet, och då blev staten på grund av rent sociala skäl tvingad ingripa i Töre för att försöka ge de anställda fortsatt sysselsättning. Sociala motiv har alltså varit vägledande för statsmakternas engagemang.

Statsutskottets utlåtande är också ett aktstycke, som på en väsentlig punkt, nämligen just den om verksamheten vid Törefors aktiebolag, redovisar en glädjande enighet inom utskottet. För mig är denna enighet ett bevis på mognad från utskottets sida, och som representant för den landsända som beröres av beslutet i denna del vill jag erkänna, att denna samling över partigränserna kanske utgör inledningen till en mer saklig och mindre dogmbunden syn på näringsfrågorna i övre Norrland.

Det som skiljer reservanterna och utskottsmajoriteten gäller verksamheten i Kvarntorp. Departementschefen har föreslagit, att pyrolyproduktionen där nedlägges i ett sammanhang i samband med att annan industriell verksamhet sätts i gång. Svenska skifferoljeaktiebolagets projekteringsverksamhet synes närmast vara inställd på tillverkning av byggnadsmateriel, som i huvudsak baseras på företagets egna mineraltillgångar som råvara. Bolaget har uppfört

en finskifferugn för att framställa ånga till lågt pris. Denna ånga behövs för bolagets kraftverk, och den ersätter den ånga, som framställts som ett led i pyrolysverksamheten. Även andra åtgärder har vidtagits i syfte att bereda en varaktig sysselsättning åt de anställda, som eljest blir friställda i samband med nedläggandet av pyrolysverksamheten.

Det är vägende sociala skäl som föranlett departementschefen att ansluta sig till denna planläggning i Kvarntorp. Samma syn har väglett utskottsmajoriteten, som finner det otillfredsställande, att 500 man skulle avskedas utan att man närmare provat möjligheterna att ge dem annan sysselsättning. Många är på grund av ålder och andra omständigheter starkt bundna vid sin nuvarande bostadsort och därför svårplacerade på den öppna marknaden utanför Kvarntorp.

Det är här reservanternas mening går starkt isär från utskottsmajoritetens. Reservanterna vill att pyrolysverksamheten i Kvarntorp skall avvecklas i ett sammanhang, utan att man vidtar några som helst åtgärder för att bereda de anställda ny sysselsättning genom det nu existerande bolagets försorg.

Det är sannerligen fråga om att göra det lätt för en arbetsgivare, som på detta sätt frikopplas från allt ansvar för sina anställda i samband med permittering. Jag tror inte att reservanterna vill att det som förordas i Kvarntorp skall bli mönsterbildande för de svenska arbetsgivarnas uppträdande i samband med strukturrationaliseringar och andra därmed jämförbara dispositioner.

Reservanterna menar, att de anställda kan beredas andra sysselsättningar på den öppna marknaden på normalt reseavstånd från Kvarntorp. Det finns många skäl att betvivla att detta påstående bygger på en vederhäftig undersökning av de faktiska möjligheterna att placera arbetskraften i fråga på angivet sätt. För mig framstår påstå-

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

endet nog i första hand som resultatet av diskussion vid skrivbordet.

Detta mitt omdöme grundas bl. a. på reservanternas eget resonemang. Reservanterna säger nämligen, att det av sysselsättningspolitiska skäl kan bli aktuellt att godta framställningen av kalksandsten, fasadtegel m. m., men då bör denna verksamhet ombesörjas av ett särskilt driftbolag, helt skilt från det nuvarande Kvarntorpsbolaget.

Reservanterna är sålunda själva mycket osäkra på sina påståenden. De vill lägga ned all verksamhet i Kvarntorp och hoppas, att sysselsättningsfrågan ändå skall kunna lösas för de anställda inom normalt reseavstånd från Kvarntorp. Men i nästa andedrag tar man tillbaka vad man nyss sagt och säger, att det kan bli nödvändigt att ha en viss verksamhet i Kvarntorp av sysselsättningspolitiska skäl, men då skall ett nytt bolag bildas för detta ändamål. Sedan skall detta nya bolag komma till riksdagen och lägga fram en plan för den nya verksamheten.

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå logiken i reservanternas resonemang. Först vill man avveckla det nuvarande bolaget för att senare starta ett annat bolag, som så småningom skall fortsätta där det gamla bolaget tvingades att sluta.

Det förefaller mig som om reservanterna haft svårt att komma ut med språket, och jag vill inte närmare söka tolka deras innersta tankar, men jag vill i all stillhet påpeka, att om man vill att den framtida verksamheten i Kvarntorp skall ledas av enskilda, helt eller delvis obundna av staten, hade man på något sätt bort kunna klargöra detta i reservationen.

Mot allt det ovissa, som är förknippat med reservanternas förslag, känns det som att komma från gungfly på fast mark, låt vara en smula stenbunden sådan, när man går från reservationen till departementschefens av utskottets majoritet tillstyrkta förslag.

Det måste vara riktigt att man inte avvecklar pyrolysverksamheten förrän man skaffat sysselsättning i den redovisade ersättningsindustrien. Detta möjliggör ett smidigt och effektivt utnyttjande av arbetskraften. Nog måste det vara välbetänkt att man inte lägger ner pyrolysverksamheten helt, innan läget klarnat i fråga om bolagets byggnadsmateriellproduktion. Jag tror, att vi med förtroende kan överlämna bedömningen av detta problem till departementschefen.

Propositionen innefattar också förslag om samverkan mellan Törefors, Laxå och Kvarntorp. Såvitt jag förstår måste detta samarbete stärka förutsättningarna för en ekonomiskt sund verksamhet i Törefors. Samverkan är ju tidens lösen i ekonomiska sammanhang, och den privata sektorn har ju sedan gammalt prisat och praktiserat en sådan samverkan. Mot denna bakgrund är det svårt att förstå, varför man inte också i statlig verksamhet skulle kunna acceptera en samverkan mellan olika företag. I detta speciella fall har ju den slutliga formen för samverkan ännu inte klarlagts, men själva principen, att ett sådant samarbete är ändamålsenligt, kan väl knappast ställas under diskussion. Detta beslut om samgående mellan de tre företagen bör kunna överlåtas åt Kungl. Maj:t att slutgiltigt avgöra i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen anfört i propositionen.

Utskottsmajoriteten har ingenting emot — och här kan jag faktiskt gå herr Björkman åtminstone en bit till mötes — att man också prövar möjligheterna till samverkan med enskild företagsamhet, men på denna punkt finns ju inget konkret att bygga ett resonemang på och därför bör även detta samarbete — om det framförs allvarligt menade förslag härom — förutsättningslöst prövas av Kungl. Maj:t.

Herr From hade nog misstagit sig en aning när han talade om fyradagars-

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

vecka i Törefors. Där har man åtminstone hittills kunnat tillämpa sexdagarsvecka med tre skift per dygn. Det är alltså inte så illa ställt som det görs gällande från vissa håll.

Departementschefen har mycket öppet redovisat att alla förhoppningar inte har infriats, men han har också stannat vid samma bedömning som 1961, nämligen att det av sociala skäl är omöjligt att nu inställa verksamheten i Törefors, och, ärade kammarledamöter, vi kan mycket lätt räkna ut om det ur statsfinansiell synpunkt har varit en så dålig affär. Vad är alternativet till Törefors? Jo, det är att motsvarande antal sysselsätts i beredkapsarbeten, och det beräknas för närvarande att en beredskapsarbetare — åtminstone i vägarbete — kostar ungefär 300 kronor per dag. Man kommer alltså till den bedömningen att sysselsättningen av den arbetsstyrka som varit aktuell i Törefors skulle kosta samhället mellan 3 och 4 miljoner kronor per år.

Det är de sociala skälen som varit vägledande för riksdagens beslut 1961, och de sociala skälen framstår med samma — om inte med ännu mer uttalad — styrka som 1961.

Herr talman! Det finns mycket att säga om den sociala bakgrunden i Norrbotten med hänvisning till att motionärerna efterlyst en sådan, men jag anser att situationen i Norrbotten vid det här laget är så väl känd av kammarens ledamöter, att det i varje fall inte på denna punkt av debatten finns anledning att närmare gå in på en redovisning av det faktiska läget i Norrbotten.

Herr talman! Med stöd av vad jag här anfört yrkar jag sålunda bifall till utskottets hemställan.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad herr Lassinantti har sagt om att de sociala synpunkterna för oss i utskottet har varit vägledande i detta

fall. Jag kan säga detsamma som jag sade i fråga om Uddevallavarvet i förra veckan: Så länge vi inte har någon möjlighet att anvisa vad som skall kunna göras i stället är det ingenting annat att göra än att gå med på detta förslag. Men jag kanske får återopa vad en socialdemokratisk ledamot sade, nämligen att den företagare är värd sin vikt i guld som kan hitta på någonting att producera i Törefors — om verksamheten nu inte kan göras lönande med de nya investeringarna. Jag tror detta är riktigt.

Herr Lassinantti var inte riktigt av samma uppfattning som jag beträffande arbetskraften i Kvarntorp. Herr Lassinantti ansåg att den är bunden vid arbetsplatsen. Jag vet inte om någonting särskilt har inträffat där under de senaste åren; jag redovisade den undersökning som gjordes av länsarbetsnämnden i Örebro län 1961. Av denna framgick i alla fall, att den alldeles övervägande delen av arbetskraften bodde utanför den ort där Kvarntorpsverket ligger. Av de avtalsanställda bodde 153 i Örebro, 171 i Kumla och endast 160 i Ekeby. Återstoden, cirka 125, bodde på olika platser i örebroområdet och huvudparten av tjänstemännen bodde i Örebro. Vid samma undersökningstillfälle fanns det 37 egna hem, ägda av arbetare, och 4 som innehades av tjänstemän, i anslutning till Kvarntorpsanläggningen. Merparten av den sysselsatta arbetskraften bodde alltså på andra orter än fabriksorten. Jag vet som sagt inte om någonting kan ha inträffat under de senaste åren som har förändrat dessa förhållanden.

Med de resemöjligheter som finns nu kan man väl ändå säga att det finns möjligheter att förflytta sig betydligt snabbare än förut, och det är inte nödvändigt att bo på den ort där man arbetar. Det är många människor som bor på andra orter än den där de arbetar.

Herr Lassinantti tvivlade också på

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

vederhäftigheten i påståendet att arbetarna skulle kunna få sysselsättning på annat håll. Ja, naturligtvis kan uppfattning stå emot uppfattning, herr Lassinantti, men enligt uppgifter som vi har erhållit är det för närvarande efterfrågan på arbetskraft från andra industrier i närheten, bl. a. från en industri som producerar lättbetong. Jag vill inte hävda att detta är absolut riktigt, men jag vet inte om herr Lassinantti har bättre underlag för sitt påstående än jag. Här står alltså uppgift mot uppgift.

Herr Lassinantti menade att det beträffande produktionssamarbetet inte fanns något konkret att bygga på, såsom utskottet har understrukt i sin ganska försiktiga formulering. Nej, herr Lassinantti, det är kanske inte någonting tillräckligt konkret, men vissa kontakter har ju ändå tagits. Detta är också herr Lassinantti medveten om. — I övrigt är jag helt överens med herr Lassinantti om att beredskapsarbete är ett dåligt alternativ.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna även från denna talarstol säga att vi norrlänningar har den uppfattningen, att en duktig enskild företagare är värd sin vikt i guld. Vi kanske uppskattar den enskilde företagaren mera just därför att han är så sällsynt uppe i norr.

Jag har ingen anledning att fördjupa mig i en mer invecklad polemik med herr Björkman, eftersom vi när det gäller Törefors är eniga, men jag vill ändå säga till herr Björkman, med anledning av det senaste han yttrade i sitt anförande, att jag mycket väl känner till detta och att jag hoppas det är allvarliga propåer som framförts om samarbete från det enskilda näringslivets sida. Men vi har ett förflutet i detta sammanhang, och vi kan ju, om vi vill, också hänvisa till de konkreta erfarenheterna i Töre. Det finns nämligen en företagare som har etablerat sig där och som enligt uppgift inte har någon-

ting emot att nu dra sig därifrån, även om företagets produktion kan helt av-sättas på marknaden och utan att det vållar företaget några förluster.

Vad sedan gäller verksamheten i Kvarntorp tror jag att den bedömning, som departementschefen har gjort på grundval av de utredningar han har låtit företaga, nog är mera tillförlitlig än den ståndpunkt som reservanterna har kommit fram till i fråga om behovet av följsysselsättningar i Kvarntorp. Jag tror inte att det är klokt att följa reservanternas förslag om att nu nedskrota det befintliga bolaget. Om det, som reservanterna säger, senare skulle visa sig att det av sysselsättningspolitiska skäl skulle behövas annan sysselsättning där, så skulle ett nytt bolag bildas, som sedan skulle lämna riksdagen redovisning av anslagsbehoven. Jag tycker att detta vore en alldeles för invecklad omgång.

Såvitt jag förstår måste reservanternas förslag syfta till att man drar in en fullmakt som riksdagen 1961 gav Kungl. Maj:t. Man gav då Kungl. Maj:t fullmakt att avveckla pyrolysverksamheten i Kvarntorp; sedan skulle Kungl. Maj:t — i efterhand — anmäla åtgärderna till riksdagen. Om nu reservationen skulle vinna riksdagens bifall, skulle Kungl. Maj:t bindas på ett sådant sätt att denna fullmakt från 1961 skulle bli ogiltig.

Herr FROM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Endast en kort replik till herr Lassinantti. Han uppgav att jag hade fel beträffande fyradagarsveckan. Jag sade att man ämnar tillämpa fyradagarsveckan, och det är direkt hämtat ur propositionen, där det står: »Bola get avser att temporärt tillämpa fyra dagarsvecka.»

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! När vi för nästan på dagen fyra år sedan senast diskuterade anslaget till Törefors — det rörde sig

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

då om i runt tal 4 miljoner kronor som bekant — så var handelsministern i kammaren och deltog i debatten. I dag lyser han med sin frånvaro. Det kan bero på att han anser att saken är så klar att hans närvaro inte är nödvändig. I så fall är det ett symptom för utvecklingen.

Det kan också betyda — och det förstår jag bättre — att debatten i dag inte på något sätt kan bli av avgörande betydelse vare sig för Törefors' framtid eller för Kvarntorps och att han därför inte ansett det nödvändigt att vara här.

Jag har i viss mån samma uppfattning. Jag tror inte att denna tidpunkt är lämplig för en stor debatt om fullföljandet av riksdagens beslut om Kvarntorp. Jag skall strax återkomma till detta i samband med en replik till herr Lassinantti, men jag tycker ändå att det är nödvändigt att blanda något förnuft i den hämningslösa känslomässighet, vilken som vanligt kommer till uttryck i herr Lassinanttis vittnesbörd, när han talar om sin — i varje fall för metallullsplattor — ogynnsamma hemort.

Vad är det som hänt, herr talman? Jo, man har på 40 man i en improviserad industri i Törefors kört bort 4 miljoner kronor på fyra år. Detta är proportionen på vad som har inträffat, och det är detta som herr Lassinantti tycks betrakta som en mycket lyckad och för skattebetalarna angenäm prestation, som vi skall vara tacksamma och glada för att nu få fortsätta.

Det må väl ändå nu vara begripligt, att vi för fyra år sedan hade anledning att motionera om att man, innan denna industri startades borde göra de elementära förberedelser för start av en ny tillverkning, som vilket enskilt företag som helst måste göra, nämligen ta reda på för det första vad det är för kvalitet på de varor man tänker tillverka och för det andra, om det finns marknad för dessa varor, går de över

huvud taget att sälja med någon framgång? Det var vad vi då begärde att handelsdepartementet, som representerar staten som aktieägare även i detta statliga företag, skulle föranstalta om.

Jag är den förste att erkänna att handelsministern den gången i debatten var ytterst försiktig i sina prognoser för företagets utveckling. Jag har sett efter i protokollet just i dag för att vara säker på att jag inte begår något minnesfel, och jag bara konstaterar att han den gången talade med mycket små bokstäver i jämförelse med de stora bokstäver som vissa andra här i kammaren talade med. Han kände sig osäker på huruvida detta företag skulle ha någon framtid.

Nu vet vi att kvaliteten på dessa varor inte har varit fullgod. Jag kan nämna för herr Lassinantti — det blir väl ingen överraskning för honom, om jag säger det — att jag själv har haft att göra med vissa byggnadsföretag under dessa fyra år och att jag vid ett par tillfällen ifrågasatt, om man inte skulle kunna använda dessa isoleringsplattor för ifrågakommande behov. Men svaret har blivit att deras kvalitet är sådan att man inte kan räkna med att de håller för de påfrestningar som skulle uppkomma.

Vi vet, herr Lassinantti, att byggnadsmateriel av i stort sett eller i varje fall av principiellt motsvarande slag tillverkas av flera enskilda företag och att deras produkter har en ganska god avsättning och att tillverkningen också ger producenterna en relativt acceptabel vinst på rörelsen.

Man måste väl ändå säga sig, att man, när vi nu står inför beslut om att ge ytterligare medel för ifrågavarande ändamål, borde ha haft möjlighet att under de fyra år som gått göra en ordentlig marknadsundersökning både av varans kvalitet och av möjligheterna för en tillfredsställande avsättning. Jag vill understryka här, vilket jag tycker behöver sägas, att Aktiebolaget Statens

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

skogsindustrier säger, att om driften i Törefors skall fortsätta i ny form vill ASSI att företaget skall skiljas ut ur dess koncern, så att ASSI inte får något ansvar därför. Detta visar i varje fall hur ASSI:s ledning bedömer framtiden för denna tillverkning. Redan detta borde ha varit en tankeställare och utgöra motiv för att inte vräka goda miljoner efter de dåliga som har försvunnit.

Jag vill, herr talman, konstatera att från deras sida, som har opponerat sig mot detta företag uppe i Törefors, har ingalunda yppats ett ord av missundsamhet eller motvilja mot det sociala stöd som naturligtvis företaget i grund och botten utgör för kommunen. Jag har tidigare i denna kammare talat om att man verkligen har all anledning att glädja sig åt de resultat av omfattande beredskapsåtgärder i Töre kommun som utgörs av offentliga byggnader, vägar och andra allmänna anläggningar. Det finns ingen som missunnar kommunen dessa fina anläggningar eller att kommunen skall få en industri som det är någon mening med. Tvärtom skulle det verkligen glädja oss i högsta grad. Men när vi nu står i exakt samma situation som 1961, då vi sade att det tyvärr inte fanns några utsikter för att denna industri skulle bli lönsam, måste vi väl ändå fråga oss: Är det verkligen riktigt att dra över bygden och länet den ena besvikelsen djupare och värre än den andra? Vore det inte bättre att under tiden lämna den beredskaps-hjälp, som behövs och som självfallet de människor skall ha som inte kan erhålla arbete i öppna marknaden, och under mellantiden göra en ordentlig utredning av vad man nu — utan utredning — är i färd med att sätta i gång? Jag förstår inte varför man absolut vill göra gällande att vi skulle vara motståndare till hjälpaktioner för kommunen.

För min del har jag aldrig gjort invändningar mot statliga företag i och

för sig, men jag har vänt mig mot att statliga företag startas på så lösa boliner att man på förhand kunnat säga att de varit dömda att misslyckas. Detta är nu evident. Handelsministern konstaterar själv i propositionen att om ingenting omedelbart görs uppe i Törefors är likvidation oundviklig. Där finns inga tillgångar. Han säger till och med i propositionen, om jag inte minns fel, att tillgångarna måste sägas vara plus minus noll.

Jag skulle också, med anledning av att herr Lassinantti insinuerade att hans folkpartikamrat på norrbottensbänken inte skulle vara lika besjälad av ett blödande hjärta för sin hembygd som herr Lassinantti, vilja betyga, att hans bankkamrat har ansträngt sig att inom sin politiska omgivning här i huset vinna sympati och medhåll för de önskemål som man härvidlag har i Norrbotten. I det fallet tror jag verkligen att han är minst lika varmhjärtad som herr Lassinantti. Men han förefaller vara litet mera betänksam, litet mera påverkad av sunt förnuft i ekonomiska ting — och det kanske inte kan sägas vara något större minus.

Handelsministern har knutit samman Törefors-propositionen med ett förslag om en ny anläggning i Kvarntorp, och det tvingar mig, herr talman, att i detta sammanhang säga några ord även om Kvarntorp. Herr Lassinantti häpnade över reservanternas propäer om att i fall företaget skall startas det skall ges en ny ledning och bli ett helt nytt bolag. Är detta så förvånande för herr Lassinantti? Herr Lassinantti var själv 1961 med att besluta om avveckling och nedläggande av Kvarntorpsbolaget. Detta beslut fattades den 8 december 1961. Jag skall be att få citera vad utskottet skrev i klämman under I: »att riksdagen må besluta, att Svenska skifferolja-aktiebolagets verksamhet skall avvecklas enligt i huvudsak de riktlinjer, som departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

november 1961 och utskottet förordat, innefattande rätt för Kungl. Maj:t att fatta de närmare beslut med avseende å verksamheten och dispositionen av bolagets tillgångar, som erfordras för avvecklingens genomförande;» Detta var riksdagens beslut. Att reservanterna nu respekterar det enhälliga riksdagsbeslutet och säger, att om det nu skall drivas ett nytt företag i Kvarntorp kan det rimligen inte ske på annat sätt än att det i så fall startas ett nytt företag, kan väl inte vara så förvånansvärt.

Jag skulle, herr talman, vilja använda detta tillfälle för att efterlysa hos handelsministern hur den avveckling av Kvarntorp som riksdagen har beslutat egentligen fortskrider. Det är högt på tiden att vi får någon upplysning här om. Jag har sedan riksdagsbeslutet fattades med största noggrannhet och intresse följt Kvarntorpsbolagets årsredovisningar, och jag har den senaste i min hand. Jag har förgäves spanat efter vart de mycket stora likvider för anläggningstillgångar som Kvarntorpsbolaget har realiserat, dels till Kooperativa förbundet, dels och kanske framför allt till oljebolaget Esso, tagit vägen. Jag har en oroande känsla av att de är på väg att smulas sönder och rinna bort i den fortsatta drift som man har upprätthållit i Kvarntorp. Detta säger jag inte till herr Lassinantti utan jag riktar det till handelsministern, ty jag anser att vi har rätt att få en redovisning i riksdagen för hur riksdagens egna beslut respekteras och verkställs. Jag konstaterar att i vinst- och förlusträkningen i denna årsredovisning finns på intäktsidan en post på 63 000 kronor som heter »nettovinst genom avyttring av anläggningstillgångar». Det är den enda nettovinst som uppstått. Men jag frågar mig vart alla de övriga anläggningstillgångarna har tagit vägen.

Jag skulle vilja säga till herr Lassinantti att när vi, som sysslade med Kvarntorpsaffären den gången, funderade över dessa spörsmål och skrev om

dem, var vår förutsättning att dessa tillgångar skulle användas till pensionering och att i övrigt skapa trygghet på äldre dar åt den äldre personal som fanns i Kvarntorp och som inte kunde beredas plats på den öppna marknaden. För dem var staten — och det har inte minst jag understrukt gång på gång från denna talarstol — i högsta grad ansvarig, eftersom vi genom statliga beslut givit dem anställning där.

Nu är det alltså viktigt att få redovisning vart pengarna tagit vägen.

Beträffande Kvarntorp vill jag även ställa följande fråga till handelsministern — jag tar för givet att den när adressaten även om han inte nu är i kammaren: Hur förhåller det sig med de uppgifter, som jag på ganska goda grunder har anledning tro cirkulerat åtminstone i intresserade kretsar, att ledningen för Kvarntorp haft kontakt med en storföretagare på byggnadsmarknaden om att på relativt goda villkor överta vad som finns kvar och på det sättet göra en både för statsverket och för den berörda personalen tillfredsställande affär? Jag är inte med i Kvarntorpskommissionen och har inte haft någon anledning att syssla med dessa frågor, och därför är jag tyvärr inte väl underrättad om dessa viktiga frågor.

För dagen skall jag nöja mig med att på detta indirekta sätt framföra dessa frågor till handelsministern utan att närmare fördjupa mig i Kvarntorpsaffären. Jag lovar emellertid att om jag får leva och ha hälsan återkomma till denna fråga i riksdagen. Jag hoppas att vi vid tillfälle skall få ett besked. Det behöver inte lämnas vid vårriksdagen när arbetet är så pressande, utan det går att återkomma senare. Nödvändigt är emellertid att klarhet skapas i dessa frågor.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Vad som gör att jag tar till orda i detta ärende är att herr

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

Björkman meddelade att enligt en av länsarbetsnämnden uppgjord förteckning över arbetskraften i Kvarntorp flertalet av de anställda bor på andra orter med relativt kort resavstånd till arbetsplatsen. Detta är nog alldeles riktigt. Jag betvivlar inte riktigheten i de uppgifter som länsarbetsnämnden här lämnat, men det hör till saken, och jag tycker detta är väsentligt när det gäller den arbetskraft som finns kvar i Kvarntorp, att under hela den tid då Kvarntorpsföretaget har avvecklats har man i stort sett blivit av endast med den yngre arbetskraften, medan man fått behålla äldre arbetare och sådana som inte har någon verklig yrkesutbildning. När man dagligen ser dessa anställda vid Kvarntorp ta sig ut till arbetsplatsen med bussarna, finner man också att det enbart är fråga om äldre arbetskraft. Man har inom Örebro län haft betydande svårigheter att kunna placera denna arbetskraft. Från länsarbetsnämndens sida har det gjorts alla tänkbara ansträngningar för att bereda arbetarna en lämplig anställning inom deras boendeområde.

Det finns väl alla skäl att i detta fall från arbetsgivarens sida i så stor utsträckning som möjligt anlägga de sociala synpunkter som man bör anlägga när det gäller den äldre arbetskraften. Jag är alldeles på det klara med att den arbetskraft, som blev arbetslös i skindustrien i början på 1940-talet och som inte hade någon yrkesutbildning i den bemärkelsen att den hade kunnat ta något annat arbete, fick sin utkomst just i Kvarntorp. Jag tycker att det i dag finns all anledning för företagarenstaten att tillse, att dessa arbetare bereds den sysselsättning som de måste ha för att kunna föra ett dragligt liv, och jag tror att det kommer att bli betydande svårigheter att bereda dem sysselsättning i närheten av Örebro.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 82.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag hade från början inte för avsikt, och detta av vissa skäl, att lägga mig i denna diskussion, men efter de anföranden som har hållits av såväl herr From som herr Ståhl kan jag inte låta bli att säga några ord. Jag gör det därför att jag av omständigheternas makt har haft att syssla med Törefors några år.

Får jag innan jag går in på frågan bara meddela, när herr Ståhl nu riktar kritik mot handelsministern för att han inte finns här i kammaren, att han är bortrest. Det kan ju hända att en handelsminister ibland måste vistas på annat håll än i riksdagen, och om man för upp ett ärende på en lista på onsdagen denna vecka kan man kanske ändå våga förutsätta att långpratigheten inte skall vara större än att detta ärende hinner behandlas tidigare än sent fram på fredagen.

Vad gäller Törefors vill jag bara bekräfta vad som redan sagts, nämligen att någon fyradagarsvecka ännu inte har behövt tillgripas. Verksamheten har sedan i februari pågått med sexdagarsvecka och treskift. Huruvida det i fortsättningen är möjligt skall jag inte för dagen uttala mig om, men i varje fall har situationen hittills i år varit sådan, att det funnits förutsättningar att driva verksamheten på detta sätt.

Jag fäste mig vid herr Ståhls yttrande att man här på några år på en industri med 40 man kört bort 4 miljoner kronor.

För det första är uppgiften 40 man felaktig. Det är sammanlagt 57 man anställda i Törefors aktiebolag. För det andra finns det, även om det kanske i vissa situationer kan vara diskutabelt hur mycket anläggningarna är värda, ändå vissa värden kvar i dessa anläggningar av de 3,5 miljoner kronor som har investerats under åren från 1961, då riksdagen senast fattade beslut angående Törefors, och fram till nu.

Herr Ståhl säger vidare att bolagets

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

varor inte går att sälja. Jag skall villigt erkänna att det varit besvärligt att få fram en fullgod kvalitet, men herr Ståhl gör en sammanblandning när han talar om isoleringsplattor. Det tillverkas nämligen både isoleringsplattor och beklädnadsplattor. Vad beträffar isoleringsplattorna, som herr Ståhl talade om, kan jag säga att dessa är av fullgod kvalitet och går att avsätta i ganska god utsträckning. Däremot har det varit besvärligt med de s. k. beklädnadsplattorna, beträffande vilka det uppstått en hel del tekniska besvär som man från början inte kunde förutse.

Jag återkommer i detta sammanhang till beslutet år 1961, som innebar att Töreforsbolaget skulle få förbruka 3,5 miljoner kronor i investeringar och att det samtidigt ställdes till bolagets förfogande ett igångkörningsbidrag på 300 000 kronor. Detta senare bidrag var alldeles för lågt för att man med hjälp av dessa medel skulle kunna få i gång produktionen. Jag tycker inte att vi skall lägga skulden på någon för en felberäkning av detta slag som det är så lätt att göra, men anslaget visade sig efteråt alldeles otillräckligt för att man skulle kunna övervinna de besvärligheter som uppkom vid startandet av den nya verksamheten.

Herr Ståhl gör ett annat underligt påstående. Han säger att ASSI nu vill avskilja Töreforsbolaget från sin verksamhet. Var och en som följt med dessa frågor vet att så skedde redan år 1961, då staten övertog aktierna i Töreforsbolaget och detta bolag fick en egen styrelse som inte på något sätt var gemensam med ASSI:s styrelse. Detta utsparkande av Töreforsbolaget från ASSI, som herr Ståhl nu talar om, ägde alltså rum redan år 1961.

Vidare säger herr Ståhl att en sådan industri som platttillverkningen i Törefors aldrig kan bli lönsam. Men det vet vi ännu inte. Jag har som sagt haft möjlighet att följa verksamheten, och jag vill inte uttala mig lika kategoriskt som

herr Ståhl. Om jag däremot skall göra ett försiktigt uttalande, vill jag säga att det finns utsikter att tillverkningen så småningom kan gå ihop. Att den inte hittills gjort det, är kanske inte svår-förståeligt, om man tar hänsyn till bakgrunden för hela verksamheten. Den tillkom, såsom tidigare framhållits, av sociala skäl, och man har också av sådana skäl bibehållit en alltför stor arbetsstyrka under de gångna åren. Man har varit tvungen att köra med tvåskift som är en mycket ogynnsam tillverkningsform vid framställning av ett material som plattor. Det har inte förrän i år varit möjligt att införa treskift. För att inte behöva vidtaga några åtgärder som sysselsättningsmässigt eller socialt skulle vara besvärande för de anställda har bolaget under de gångna åren fortsatt driften på samma sätt som tidigare, även om det ur rent krassa ekonomiska synpunkter skulle ha varit motiverat med en betydligt mindre arbetsstyrka.

Jag tror emellertid att det har varit en viss mening med detta. Människor i Törefors och Töre kommun har därigenom fått en möjlighet till sysselsättning som de annars inte skulle ha haft, och även om detta har kostat en del pengar, har det kanske ändå varit billigare än om man skulle ha gjort som herr Ståhl tyckte anse lämpligt: ha bidragsvägen försörjt dessa människor.

Jag vill, herr talman, slutligen säga några ord om Kvarntorp. Det föreföll som om herr Ståhl är oroad av vad som nu händer och avses hända i fråga om Kvarntorp. Jag förstår den oron. Herr Ståhl, som ju är frälst av den privata företagsamhetens ideologi, är givetvis oroad av att ett statligt företag visar sig ha framtidsmöjligheter. Och denna oro delas, herr Ståhl, av flera av dem som i detta hänseende bekänner sig till samma frälsningsideologi som han. Herr Ståhl bekräftade själv detta genom att säga, att man från den privata företagsamhetens sida var ute efter att förvärva Kvarntorp. Det är uppenbart

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

att man på vissa håll inom den privata företagsamheten fruktar en integration mellan företag på det statliga området som tillverkar byggnadsmateriel. Men en sådan integration kan nog inte undgås då det gäller framställningen av dessa produkter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog anyo ledningen av förhandlingarna.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min gamle vän herr Gustafsson i Stockholm fördjupar diskussionen på ett sätt som inte är möjligt att fortsätta med hänsyn till den begränsning som vi i dag måste ålägga oss. Men vi får ju tillfälle att återkomma till dessa problem, och jag vill nu bara göra ett par konstateranden.

För att börja med ASSI: Vad är det som har skett från ASSI:s sida? Jo, när det fattas beslut om att plattillverkningen i Törefors skall sammanföras med plattillverkningen i Laxå, så säger ASSI att då bör Laxå bruk avskiljas från ASSI och sammanläggas med Törefors till ett särskilt bolag. Jag har velat anföra detta — jag vet inte om jag i mitt föregående anförande uttryckte mig tillräckligt tydligt — som ett bevis för att ASSI under inga förhållanden önskar vara med om att bära ansvaret för den fortsatta driften, något som jag för min del finner i hög grad olycksbådande. ASSI:s ledning har genom åren blivit tränad i att försöka köra svåra och icke vinstgivande företag vidare, och därför besitter man nog där en sakkunskap i det stycket, som jag tror det skulle vara av värde att behålla. Men man vill inte ta på sig det ansvaret.

Sedan sade herr Gustafsson i Stockholm att jag anvisar bidragsvägen. Ja, men var snäll kolla i protokollet, herr Gustafsson, att jag gör det bara under den tid som kan behövas för att klara ut vilken kvalitet som skall framställas

och vilken marknad man skall vända sig till. Nu går driften vidare utan att man vet vare sig det ena eller det andra. Jag säger detta med all respekt för att herr Gustafsson är ordförande i styrelsen för företaget — ett uppdrag som jag är den siste att avundas honom.

Så några ord om Kvarntorp. Herr Gustafsson i Stockholm säger att jag är så frälst av den fria företagsamheten att jag blir oroad av att Kvarntorp nu skulle kunna gå mot en bättre framtid. Nej, herr Gustafsson, ingenting skulle vara mig mera kärt än om så bleve fallet. Men vi kan ju se vilka summor som körts bort i Kvarntorp under årens lopp. Det rör sig om flera hundra miljoner kronor. År efter år har vi hört, och i proposition efter proposition har vi läst, att om vi bara vidtar de och de åtgärderna, så kan företaget bli lönsamt. Sedan har man kört bort mera pengar i företaget och kommit tillbaka till riksdagen med begäran om mera — och fått det. Och så har man lovat likadant — med samma resultat.

Nej, herr Gustafsson i Stockholm, vi skall nog vänta med att tala om en bättre framtid för Kvarntorp till dess att den dagen randas. Och frågan är väl om jag — eller ens herr Gustafsson, trots sin ungdom — är med i riksdagen den dagen. Jag tvivlar på det.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är en något egendomlig debatteknik herr Ståhl använder sig av. I sitt förra anförande talade han om de miljoner som körts bort i Törefors, och nu kommer han tillbaka och talar om de bortkörda miljonerna i Kvarntorp. Jag skall ingalunda förneka att Kvarntorp har kostat miljoner. Men herr Ståhl vet lika bra som jag att de största summorna där ligger långt tillbaka i tiden. De härrör sig från den tid då vi alla var tämligen överens om att vi skulle driva rörelsen i Kvarntorp som någon sorts beredskapsverksamhet.

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

Sedan ber jag om ursäkt, om jag missuppfattade herr Ståhl förut. Men jag uppfattade honom så, att man i ASSI nu var beredd att släppa Törefors. Nu säger emellertid herr Ståhl att det var Laxå han menade. Ja, det är riktigt att man betraktat det som naturligt att fränkskilja den del av Laxå bruks verksamhet, som sysslar med denna produktion, från den del som är att hänföra till det så att säga traditionella skogsområdet. Det innebär att ASSI direkt av Laxåbolaget övertager sågverksrörelsen, medan däremot framställningen av isoleringsmaterial skulle sammanföras med Törefors. Jag tycker inte att det ligger något märkvärdigt i det. Det är väl ganska naturligt att ASSI får koncentrera sig på trävaruområdet och på produkterna från skogen, och att den tillverkning av mjuka produkter, som i Laxå sker med samma utgångsmaterial som tillverkningen av hårda produkter i Törefors, sammanförs med denna. Det är väl inget märkvärdigt med den saken.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att inte dra ut debatten alltför mycket skall jag bara ta upp en punkt i herr Gustafssons i Stockholm senaste anförande, nämligen den om de stora pengarna till Kvarntorp.

Det är riktigt att det har körts bort stora pengar både i Kvarntorp och i Törefors, även om det naturligtvis är helt andra proportioner på Kvarntorps förlusterna. Men herr Gustafsson sade att de stora förlusterna faller på den s. k. beredskapsperioden. Hur därmed förhåller sig är dock mycket väl klarlagt i den utredning som bruksdisponent Åselius gjorde på uppdrag av handelsministern. I betänkandet från den utredningen skilde man på åren under kriget, då verksamheten vid Kvarntorp verkligen fyllde en uppgift, och de år därefter som man kallat efterkrigsperioden. Och, herr Gustafsson i Stockholm, det är efterkrigsperioden som har slukat de största pengarna! För den

tiden uppgår förlusterna fram till 1960 till 139,4 miljoner kronor. Vid 1961 års riksdag beviljades ytterligare 65 miljoner kronor i lån och 40 miljoner kronor till avskrivningar, sammanlagt alltså 105 miljoner kronor. I runda tal gör det tillsammans 245 miljoner kronor — under en tid då vi icke har haft någon nytta av den vid Kvarntorp utvunna oljan.

Jag vill tillägga att i dessa belopp inte är inräknat den realisation av kapitaltillgångar som sedermera skett och som rör sig om stora summor. Det rör sig i varje fall om en kvartsmiljard förlust under dessa år, då vi sannolikt skulle ha haft produktiv användning av en stor del av den yngre arbetskraften vid Kvarntorp.

Det må förlätas mig att jag inte kan inse det vettiga i en sådan användning av statens pengar.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! »Stål så hette en, den andre gick i fält med namnet Lod.» Så säger Runeberg, och han låter Lod säga i slutet av dikten: »Giv åt Stål en penning även eller tag ock min.»

Jag är alldeles övertygad om att ingen i denna debatt kommer att anse att någon kan göra herr Ståhl rangen stridig som den förnämste aspiranten på tapperhetsmedalj i korståget mot de norrbottniska industrierna.

Jag känner herr Ståhl utomordentligt väl från min tid i första avdelningen. Herr Ståhl sade inledningsvis att det var nödvändigt att blanda in litet förnuft i debatten. Jag har alltid betraktat herr Ståhl, när det gäller skansarna för den norrbottniska företagsamheten, som den man varom Runeberg sade: »Ett dåligt huvud hade han, men hjärtat det var gott.» Det var Sven Duva, som hade till uppgift att inte släppa någon djävul över bron. Herr Ståhl har haft denna mission i alla tider när det gällt den norrbottniska företagsamheten. Men låt mig, herr Ståhl, inte för-

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

ledas ens i stridens hetta att göra några långtgående jämförelser mellan Runebergs hjälte och herr Ståhl, ty herr Ståhl har varken ett gott hjärta eller ett dåligt huvud, och därför haltar liknelsen på den punkten litet grand.

Men det är klart att man kan sätta vissa frågetecken. Herr Ståhl har som motionär yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Sedan har han som ledamot av statsutskottet varit med om att tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition och avstyrka sin egen motion. Därefter uppträder han här i kammaren som en tredje man. Jag tvekar inte att säga att herr Ståhls försök att sitta på två stolar har resulterat i att han satt sig mellan två stolar.

Detta engagemang i Norrbotten, herr Ståhl, har sysselsatt inte bara socialdemokratiska regeringsledamöter och statsutskottsledamöter, utan även en man som Carl Gustaf Ekman tvingades diskutera dessa frågor. Han ville visserligen komma ifrån dem när industrien i Kalix skulle reorganiseras. Han tänkte att man skulle kunna ersätta industrien med en bro över Kalix älv, berättade O. W. Lövgren. Men det visade sig nödvändigt för Carl Gustaf Ekman att göra någonting, därför att han som statsminister var tvungen att känna ett socialt ansvar för landet. Sedan har vi alla i tacksamt minne vad landshövding Hansén, handelsministern i den senaste Ekmanska regeringen, gjorde för dessa industrier, som herr Ståhl aldrig haft någon förståelse för. Vi har inte sagt, herr Ståhl, att detta har varit en angenäm prestation, men alla som på riksdagsplanet varit inkopplade på detta ärende har känt det sociala ansvaret och ansett att någonting borde göras.

Herr Ståhls resonemang här ger mig anledning att karakterisera hans linje som de tomma händernas politik. Herr Ståhl talade om att han redan för fyra år sedan hade varit förutseende. Jag betvivlar att det som herr Ståhl då förde till torgs var så framsynt. Jag vill

erinna om att herr Ståhls reservation den gången i statsutskottet gick ut på att man skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition beträffande åtgärder i Töre — alltså de tomma händernas politik igen. Men sedan skulle man hos Kungl. Maj:t hemställa att i första hand AB Statens skogsindustrier måtte anmodas utreda förutsättningarna för produktion i egen regi av mineralullsplattor i Töre kommun och i andra hand möjligheterna att omplacera arbetskraften vid Törefors sågverk till andra arbetsplatser i Norrbotten.

Jag vet inte om herr Ståhls förslag den gången andades något utomordentligt förtroende för AB Statens skogsindustrier. Det senare avsnittet, där han pläderade för att man skulle placera människorna i Törefors på andra arbetsplatser i Norrbotten, vittnar i varje fall inte om någon större förtrogenhet med den norrbottniska arbetsmarknaden.

Samma sak är det i dag. Vi har nu 3 800 arbetslösa utan sysselsättning i Norrbottens län. Vi har 2 000 placerade i omskolningskurser och över 4 000 i beredskapsarbeten. Det är alltså nära 10 000 människor som arbetsmarknadsmyndigheterna skall söka sörja för på ett eller annat sätt just nu i Norrbotten. Bakgrunden är ju den starka rationaliseringen inom gruvindustrien, skogen och jordbruket. 1957 bröt man t. ex. 13 miljoner ton malm i de norrbottniska malmfälten och bryter nu 20 miljoner ton, och fastän man övergått till underjordisk brytning har man minskat arbetsstyrkan. Vad sedan gäller skogen tog i år 5 500 man samma volym råvara som för 7—8 år sedan krävde 12 000 man. Vi har på tre år från Norrbotten skickat 20 000 människor söderut, och nu skickar vi 600—700 människor i månaden.

Resonemanget att man skulle placera töreborna i andra arbeten är inte mer realistiskt nu än det var 1961, när det framfördes här i riksdagen.

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

Herr Ståhl talar om besvikelse i länet och i kommunerna. Jag kan omvittna att jag varit i kontakt inte bara en utan många gånger med Töre kommun, och jag kan försäkra, att man där i dag skulle känna en verklig besvikelse om riksdagen inte bifaller Kungl. Maj:ts förslag.

Bakgrunden till tragedien i Töre — jag tvekar inte att använda den karaktéristiken — går långt tillbaka i tiden. Staten har en gång skänkt 27 000 hektar skogsmark till Törefors. Genom diverse omständigheter har dessa övergått till annan ägare, varigenom råvaran skilts från industrien. Men töreborna har alltför mycket svårt att förstå att det inte skall finnas någon framtid på träindustriell grund.

Just nu lär det finnas 150 000 kubikmeter virke i Töre hamn, vilka snart skall flottas söderut till industrierna.

Jag skall inte ytterligare redovisa utvecklingen i Norrbotten, men mot bakgrunden av den dystra sociala situation, som jag redogjort för, och mot bakgrunden av att vi ändå har att göra med Sveriges utan gensägelse rikaste landsända tycker jag ändå, att riksdagen borde stämmas till medgörlighet. Det är också en sådan medgörlighet som kommit till uttryck i statsutskottets enhälliga uttalande.

Vad sedan beträffar herr Ståhls tolkning av avvecklingen vid Kvarntorp vill jag erinra om att handelsministern under gårdagens debatt i första kammaren underströk, att denna avveckling fortskridit programenligt. Handelsministern meddelade att antalet sysselsatta i Kvarntorpsbolaget minskat från ungefär 1 500 till 500.

Men det är de sociala skälen, vilka herr Andersson i Örebro på ett utomordentligt sätt klargjort för Kvarntorps vidkommade, som gör att det är erforderligt att vidtaga de kompletteringar i sysselsättningshänseende, vilka handelsministern haft i åtanke när han skrivit föreliggande proposition.

Jag är vidare alldeles övertygad om att herr Öhvall redan uppfattat, att herr Ståhl gjorde sig skyldig till en villfarelse när han trodde att jag ville göra gällande att mitt hjärta klappade varmare för Norrbotten än herr Öhvalls. Jag har inte velat hävda något sådant, utan jag framhöll redan i mitt första inlägg att den talare som företrädde de lokala utgångspunkterna till fullo förstått de sociala bevekelsegrunderna i detta sammanhang. Mitt inlägg innebar alltså ingalunda något försök att nedvärdera herr Öhvalls intresse för denna sak.

Herr Ståhl komplimenterade mig inledningsvis med att säga att jag hade blandat in mycken känsla i mitt anförande. Jag trodde inte att så var fallet. Jag försökte i varje fall hela tiden att röra mig på sakens fasta mark.

Dock tyckte jag att herr Ståhl å sin sida var onödigt patetisk när han samtidigt sökte förklara sitt motstånd mot utvecklingen i Törefors med att han tydligen tänker rösta för statsutskottets hemställan, varigenom han går emot motionären herr Ståhl.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att min gamle vän herr Lassinantti är ungefär lika generös med att ta upp tiden här i kammaren med alla möjliga detaljer om Törefors som han är med skattebetalarnas pengar när det gäller statliga företag vilka går med förlust. Jag skall försöka vara rädd om båda delarna och nöja mig med att helt lämna därhän den långa inledande redovisningen om min person, om medaljer och allt annat, som herr Lassinantti tydligen ville dela ut.

Med anledning av herr Lassinanttis tal om mitt motstånd mot de norrbottenska företagen vill jag nöja mig med att påpeka, att jag i denna kammare hade glädjen att när det gällde Norrbottens järnverks uppbyggnadsperiod

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

och framväxt tala mera energiskt än vad herr Lassinantti någonsin behövde göra. Detta var nämligen ett företag som man kunde se hade en framtid och som hade planlagts på ett riktigt sätt. Det är detta som är skillnaden i förhållande till de projekt vilka sedan blivit aktuella.

Jag vill åter betyga min medkänsla med de människor som drabbas av att vartannat eller vart fjärde år får leva i djup oro för sin framtid på grund av att företagen i deras bygd är dåligt planlagda och dessutom sköts på ett sådant sätt, som man inom den enskilda sektorn icke skulle vilja stå till svars för. Detta kan man väl inte önska någon befolkning i någon bygd — att uppleva kris efter kris.

Jag vill fråga herr Lassinantti om det inte till sist är så, att mest social är den som försöker verka för trygghet och stabilitet i välskötta företag vare sig det gäller enskilda eller statliga. Det är tråkigt, uppriktigt sagt, att vi inte skall kunna vara förenade i en sådan strävan.

Herr ÖHVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lassinantti tror att en sammankoppling av Töreforsbolaget och Kvarntorpsbolaget vore lycklig. Jag ber att till protokollet få antecknat att jag har en rakt motsatt uppfattning. Det vore *inte* lyckligt med en sådan sammanblandning.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Först en replik till herr Öhvall.

Jag har fortfarande precis motsatt uppfattning mot herr Öhvall. Jag tror att om propositionen skulle avslås på denna punkt, så skulle det innebära försämrade möjligheter för Töreforsbolaget att göra sig gällande på marknaden. Jag tror alltså att det är till båtнад för sysselsättningen i Töre kommun, att ett samarbete mellan de ifrå-

gavarande tre företagen kommer till stånd.

Det är alldeles riktigt att herr Ståhl när det gäller Norrbottens järnverk år 1959 röstade för anslag. Men jag har inget minne av hur pass patetisk herr Ståhl var den gången. Det kan hända att herr Ståhls hävor till företagsamheten i Norrbotten är att söka ännu längre tillbaka i tiden.

Vad den träindustriella verksamheten beträffar har emellertid herr Ståhl aldrig haft förståelse för utvecklingen i Norrbotten. Och jag vågar foga den frågan till protokollet: Vad vore alternativet, om ingenting hade gjorts på träindustriell grund? Vi har exempelvis ASSI som alltid häcklats. ASSI redovisar nu ett mycket gott år, och jag är övertygad om att det ur samhälls-ekonomisk synpunkt varit en utomordentlig affär att vi kunnat sysselsätta så många människor utan att behöva använda pengar anslagna till beredskapsarbeten.

Herr Ståhl sade vidare: Vem är mest framstegsvänlig — den som verkar för tryggheten inom den enskilda sektorn eller den som verkar för den statliga sektorn? Jag tror inte att det behöver råda något motsatsförhållande mellan enskild och statlig företagsamhet på den grunden. Men det finns ju så få enskilda företag där uppe i norr att staten av sociala skäl — just av ansvar för medborgarnas trygghet — har varit tvungen att uppträda som företagare. För denna statens uppgift har herr Ståhl enligt min mening, i varje fall när det gäller den träindustriella sektorn, inte haft en riktigt förståelse. Jag hoppas emellertid att herr Ståhl, om vi även fortsättningsvis får diskutera dessa frågor, skall komma att närma sig vår uppfattning.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Med hänsyn till att ett i det väsentliga enhälligt utskottsutlåtande föranlett en så pass lång debatt

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

tillåter jag mig att utöver mitt votum vid omröstningen avge en deklaration i den fråga vi nu behandlar.

Jag vill först och främst slå fast, att statsmakterna har ett ansvar för folkförsörjningen i Töre kommun och i Norrbotten. Detta är inte blott betingat — skulle jag vilja tillägga — av sociala skäl. Det är även från beredskaps-synpunkter ett nationellt intresse att bereda tryggad försörjning åt så många invånare som möjligt i Norrbotten.

Törefors har kanske inte visat sig vara en helt lyckad satsning hittills. Men även om så varit fallet, kan det inte vara motiverat att kasta yxan i sjön och försöka dra sig undan det ansvar, som det synes mig att samhället har.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på en passus i utskottets skrivning. Det heter: »Utskottet vill i anledning härav uttala att utskottet förutsätter, att därest det för verksamheten i Törefors skulle visa sig ändamålsenligt att samarbete sker med andra i branschen verksamma företag, en prövning av de möjligheter som härutinnan kan erbjudas sker genom Kungl. Maj:ts försorg.» Jag uttalar förhoppningen att — för att använda utskottets formulering — de »andra i branschen verksamma företag», som kan finnas här i landet, verkligen överväger möjligheterna att satsa på investeringar och verksamhet i Norrbotten, så att det blir ett resultat av utskottets skrivning. Därest så icke skulle ske har staten ett ansvar som måste tas.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort.

Anledningen till att jag begärt ordet är vissa synpunkter som framförts under debatten och den omständigheten att jag i 15 år tillhörde styrelsen för Kvarntorpsbolaget. Jag lärde mig självfallet under denna tid en hel del om verket, och jag har också kontakter

där nu. Det är emellertid många år sedan jag i samband med omorganiseringen avgick ur styrelsen, och jag anser mig därför, utan att tala i egen sak, kunna betyga att företaget leds av synnerligen kunniga och ambitiösa personer. Jag tycker också att avvecklingen har skett på ett mycket förtjänstfullt sätt — man har försökt genomföra avvecklingen enligt riksdagens beslut under hänsynstagande till de anställda. Som herr Lassinantti sade, med hänvisning till handelsministerns anförande i första kammaren, har man rationaliserat verksamheten så att man nu endast har kvar en tredjedel av det tidigare antalet anställda. Det är ju bra gjort med tanke på att rationaliseringen inte tillåtit skapa några svårigheter.

Jag måste säga att det skulle vara beklagligt om företagsledningen inte finge fortsätta avvecklingen enligt de i propositionen uppdragna riktlinjerna. Dessa riktlinjer innebär att man avvecklar successivt även i fortsättningen allteftersom man kan få i gång annan verksamhet som det finns förutsättningar för. Jag tycker att man i detta fall bör tänka på att konkurrens på byggnadsmaterialmarknaden är något att hälsa med tillfredsställelse. Det är inte så enkelt att man bara kan hänvisa till att många anställda bor på annan ort. Arbetskraften är differentierad och arbetstagarna befinner sig i olika åldrar. Man friställer inte arbetskraft utan att ta hänsyn till ålder, omskolningsmöjligheter och andra faktorer. Jag skall, för att fatta mig kort, på denna punkt nöja mig med att hänvisa till vad herr Andersson i Örebro sagt.

Det är enligt min mening förvånansvärt, att man kan kräva en omedelbar avveckling utan ingående kännedom om de arbetsmarknadspolitiska konsekvenser som en avveckling kan få.

Så bara några ord till herr Ståhl!

Herr Ståhl sade att Kvarntorp inte avvecklats i enlighet med riksdagens

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

beslut. Handelsministern har nyligen redogjort för att avvecklingen skett enligt riksdagens beslut. Det må vara hur som helst med den saken, men åtgärderna har måst vidtas med hänsynstagande till de anställda, och det har riksdagen varje år varit medveten om utan att ingripa. I själva verket har ju verksamheten i Kvarntorp gått bättre än man trodde när beslutet om att företaget skulle läggas ned fattades. Förklaringen härtill är de stora rationaliseringar och investeringar som gjordes före beslutet och som slog igenom först efter riksdagens beslut.

Herr Ståhl sade vidare något, som jag inte tycker bör stå oemotsagt: Företaget har realiserat stora tillgångar, men det har inte skett någon redovisning av vart de pengarna tagit vägen. Han fruktade att ersättningen hade runnit bort i verksamheten. Jag måste säga att det är en underlig debattmetod att bara slunga ut ett sådant påstående, som helt säkert är ogrundat, i en allvarlig debatt. Herr Ohlin tillrättavisade skolmästaraktigt Ingvar Carlsson för att han skulle ha kommit med obestyrkta påståenden. Vad säger herr Ohlin om att hans partikollega Ståhl, utan att kunna bevisa det, påstår att företagsledningen i Kvarntorp helt enkelt låtit de pengar man fått in genom att realisera tillgångarna rinna bort? Det kan komma fram siffror som visar att herr Ståhls påstående inte är riktigt. Då hjälper det inte hur mycket han dementerar påståendet — skadan är redan skedd.

Jag tycker att detta är en debattmetod som inte är efterföljansvärd. Herr Ståhl kunde mycket väl ha ringt till departementet eller Kvarntorp, han hade då fått ett besked och han hade inte behövt slunga ut detta obestyrkta påstående i kammaren.

Att anläggningen skulle ätas upp på det sätt som herr Ståhl påstår tror jag inte. Företagsledningen har tvärtom varit mycket angelägen om att söka

finna avskrivningsmöjligheter för de tillgångar som finns.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den fördelen har verkligen både Kvarntorp och Töreforsbolaget, att de får andarna att vakna så här framåt middagstiden.

Men för övrigt måste jag nog säga att diskussionen är litet egendomlig. I varje fall refererade herr Brandt fullkomligt felaktigt vad jag sagt när han gjorde gällande att jag skulle ha påstått någonting insinuant om likviderna för de realiserade kapitaltillgångarna. Jag sade, att kammaren behövde ett besked från handelsministern på denna punkt. Vi som — tydligen i motsats till herr Brandt — läst årsredovisningen, kan däri absolut inte finna någon klarhet på denna punkt, och under sådana förhållanden behöver vi ett besked från departementet. Och det är bara det jag bett om; jag har inte insinuerat någonting.

När herr Brandt talar om hur snabbt och fint avvecklingen av Kvarntorp fortsätter, har jag anledning att undra: Vad betyder då ordet »avveckling»? I utskottets kläm, som innebär ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag, läser jag, att riksdagen nu föreslås »besluta om ekonomiskt samgående mellan Kvarntorps skifferoljeaktiebolag, Laxå bruks aktiebolag och Törefors aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordas i statsrådsprotokollet», allt i syfte att även i Kvarntorp starta en ny industri. Kallar herr Brandt det för avveckling? Den betydelsen har ordet »avveckling» aldrig haft för mig, och jag skulle knappast tro för någon annan som använder ordet i vanlig betydelse.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skrev ned ordagrant vad herr Ståhl sade. Han sade att han ville ställa en fråga till handelsministern och fortsatte: Man hade realiserat stora tillgångar men dessa pengar hade

Den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag

inte redovisats. »Jag fruktar», sade han, »att de har runnit bort i produktionen».

Är detta någonting annat än en insinuation, som var alldeles onödig, eftersom herr Ståhl inte har något som helst bevis för att det är så.

Herr STAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde en fråga till handelsministern, nämligen: »Vart har dessa pengar tagit vägen?» Det är väl inte mer än rimligt att man får en redovisning av dem. Skall vi kanske drivas ända dithän att vi inte ens får fråga hur det ser ut i de statliga företagen?

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag hade för avsikt att i anledning av det inlägg som herr Andersson i Örebro gjorde om den äldre arbetskraften redovisa några synpunkter som arbetsmarknadsutredningen framfört, men med hänsyn till att debatten varit lång och att tiden är långt liden och då jag förmodar att kammarens ledamöter har en stark åstundan att åtskiljas, skall jag avstå.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Med hänsyn till vad herr Björkman sade vill jag bara innan debatten avslutas understryka en sak angående min medverkan vid tillkomsten av skrivningen i utskottsutlåtandet beträffande Törefors.

För mig har det varit två saker som framstått som självklara och som jag anser måste vara självklara. För det första kan staten icke svika sitt ansvar att trygga sysselsättningen i Törefors. För det andra är det nödvändigt att man — om man skall skapa en lönande produktion och en varaktigt tryggad sysselsättning med den inriktning som Törefors nu har — söker att nå en produktionsamverkan.

Jag vill understryka att när jag har medverkat till utskottets skrivning, så har det varit i förvissning om — i varje fall med en stark förhoppning om — att

man nu både från den enskilda industriens sida och från handelsministerns sida verkligen gör allt för att söka nå en produktionsamverkan, vilket jag tror är den enda rationella och på lång sikt möjliga lösningen av Töreforsbolagets sysselsättningsproblem.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 82, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 52 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt ut-

färdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.12.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 14 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnads- och markfrågor inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Naturhistoriska riksmuseets ställning och organisation m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående naturhistoriska riksmuseets ställning och organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag vill gärna säga att det är tacknämligt att naturhistoriska riksmuseet bibehålles som självständig institution, frigjord från Vetenskapsakademiens överinseende, särskilt som museets resurser skall utnyttjas flitigt i bildningsarbetet. Det är också bra att museets ledning skall handhas av en särskild styrelse och att museet skall

fungera i två avdelningar — en museiavdelning och en forskningsavdelning.

Jag vill gärna instämma med utskottet, när det säger att omorganisationen gör att museet blir bättre rustat att motsvara de krav, som ställs på museets fortsatta insatser på det biologiska forskningsområdet och en eftersträvad aktivering av den museala verksamheten utåt.

Jag finner alltså att propositionen i stort sett är tillfredsställande. Det är dock en detalj i propositionen, som jag och några medmotionärer inte vill acceptera. Det är en viktig detalj och det är enligt vår mening, en svaghet som kan äventyra såväl målsättningen som effektiviteten, om det vill sig illa. Jag syftar här på att museet inte skall få någon fast ledning, ingen verkschef. Erfarenheten hittills tycks visa, att avsaknaden av en för hela institutionen ansvarig chef har utgjort en brist.

Vi har därför yrkat, att naturhistoriska riksmuseet får en högsta chef med kraft, auktoritet och ansvar att länka verksamheten effektivt mot de angelägena mål, som anges i såväl propositionen som i utskottets utlåtande.

Jag ser nu att utskottet inte direkt avvisar tanken men att det vill att man skall först avvakta erfarenheterna innan man gör några organisatoriska förändringar.

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Jag vill i denna skrivning inlägga den tolkningen, att även utskottet kan tänka sig en utveckling som vi motionärer fruktar men att det inte för dagen vill ta steget fullt ut och tillstyrka vårt yrkande. Fastän jag helst såge, att beslutet fattades redan i dag, skall jag inte ställa något yrkande mot ett enhälligt utskott utan böja mig för övermakten, se framtiden an och hoppas på ett positivt resultat för min önskan så småningom.

Yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Föredrogs vart för sig

första lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om en mera tidsenlig utformning av reglerna om gäldranta, och

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen den 13 maj 1932 (nr 130) m. m., dels ock väckta motioner om viss utsträckning av fataliteter; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om allmän folk- och bostadsräkning år 1965 m. m., och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 152) om sammanföring av samfällid vägmark med angränsande fastighet m. m., m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väck-

ta motioner om bättre skydd för medborgarnas politiska integritet.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 593 av herr *Sundin m. fl.* och II: 697 av herr *Hedlund m. fl.* hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning rörande möjligheterna till förbättrat skydd för medborgarnas politiska integritet.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 593 och II: 697 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Gustaf Peterson, Nyman, Axel Kristiansson, Rimås, Hylander, Nilsson* i Agnäs och *Johansson* i Växjö, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 593 och II: 697 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning rörande möjligheterna till förbättrat skydd för medborgarnas politiska integritet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHANSSON** i Växjö (cp):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35 berör motioner, som är väckta med syfte att få ett bättre skydd för medborgarnas politiska integritet.

Det demokratiska styrelseskicket bygger på grundläggande medborgerliga fri- och rättigheter, såsom åsikts- och tankefrihet, förenings- och församlingsfrihet samt yttrande- och tryckfrihet, vilket är avgörande för medborgarnas reella möjligheter att genom opinionsbildning och deltagande i de allmänna valen påverka beslut och samhällsutveckling.

Detta är uppfattningar som vi alla är anhängare av och som också i vårt samhällsliv borde efterföljas. Det finns emellertid anledning att pröva frågan huruvida skyddet för medborgarnas po-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

litiska integritet är helt tillfredsställande i det nutida samhället. Det finns exempel där arbetstagare har mist sin anställning på grund av sitt engagemang i det politiska arbetet. Sådana fall visar att man gör avsteg från de demokratiska principerna. Det bör påpekas att här berörda spörsmål är väsensskilda från sådana inskränkningar i fråga om rätten till tillträde till vissa anställningar, som av säkerhetsskäl kan vara nödvändiga beträffande personer, vilka i vissa situationer med skäl kan förmodas utnyttja sin ställning på sätt, som inte är förenligt med de demokratiska principerna.

Men bortsett från sådana fall måste den politiska integriteten innefatta rätten till aktivt, offentligt engagemang i politiska partier och att söka påverka den politiska opinionen och värva anhängare.

Ett annat exempel på att skyddet för den politiska integriteten inte är tillfredsställande finns i den kollektiva anslutningen av fackföreningsmedlemmar till ett politiskt parti. Detta tillvägagångssätt medför att en del medborgare tvingas att mot sin vilja stå utanför fackföreningen eller mot sin vilja vara medlemmar i ett politiskt parti. Men, säger någon, reservationsrätten står ju öppen. Ja, det är riktigt, men då ger vi avkall på den politiska anonymiteten. Rätten till sådan måste dock vara lika självklar som rätten att politiskt bekänna färg och vara aktiv.

Motionärerna liksom utskottets reservanter anför att ett förbättrat skydd för den politiska integriteten bör eftersträvas genom andra åtgärder än lagstiftning. Man finner att det numera bör finnas goda möjligheter att komma fram till en ur demokratisk synpunkt tillfredsställande ordning. En utredning bör enligt reservanternas mening syfta till att klargöra problemens kärnpunkter, lägga grunden för en opinionsbildning och därigenom ge grundval för en god lösning av frågan utan lagstiftning.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall

till reservation av herr Eric Gustaf Petersson m. fl.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Överläggningen i allmänna beredningsutskottet i denna fråga var föredömligt lugn och saklig. Som reservant skall jag be att få säga några ord, särskilt vad gäller den senare delen av reservationen.

Jag är ledsen över att det från vissa håll framförts den uppfattningen att det skulle vara rå partitaktik som gjort att frågan kommit upp motionsvägen och sedan resulterat i en reservation i utskottet. Jag vill inte angripa det som varit, men jag väntar på något nytt på detta område. Kanske vågar jag börja med en fråga: Har kammarens ärade ledamöter hört att ett antal fackföreningsmedlemmar blivit kollektivt anslutna till högerpartiet? Inte det! Inte heller jag har hört det. Men tänk er rubrikerna i aftontidningarna samma dag eller dagen efter det något sådant hänt! Hörde jag det och finge jag bevis för att det vore sant skulle jag hålla med aftontidningarna för en gångs skull och protestera mot att någon med tvång föses in i partifällan, ty det skulle vara motbjudande för mig. Det strider mot min uppfattning om innebörden i begreppet frihet. För oss svenskar i allmänhet framstår det som en ofrånkomlig följd av vårt demokratiska statsskick att varje medborgare själv bör få avgöra om han vill vara ansluten till ett politiskt parti. Han skall också otvunget få välja det parti han önskar stödja. Om denna princip är vi alla ense.

Men hur är det i praktiken? Jag är ledsen om jag måste genera någon som lyssnar, men jag är tvungen att deklarerera min häpnad över att landets största parti, som utfört så mycket som är bra, ännu är villigt att ta mot kollektivanslutna stödjare. Jag hör till dem som gläder sig över den kultur och den hänsynsfullhet som alltmer präglar regeringspartiet. Herr finansministern, vars

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

fyndighet jag beundrar, yttrade för en tid sedan från denna talarstol några ord som, om jag minns rätt, handlade om hans partis hyfsande inflytande på en del borgerliga, t. ex. vissa arbetsgivare, och jag vill kvittera hans uppskattande ord om vår erhållna hyfsning med en blomma till regeringspartiet för den fina, nästan borgerliga anda — i uttryckets bättre bemärkelse — som envar kan lägga märke till. Därför tror jag att ingen i dag vill ha kvar det sätt att ansluta medlemmar som av många har upplevts som brutalt.

Det finns i dag en tidning i vårt land med en ljusblå förstasida. Den heter Stockholms-Tidningen — en tidning med bekvämt format och lätt att läsa. Om jag har läst rätt, redovisade den så sent som den 13 maj i år i en ledare tankegångar i samma riktning som jag gett uttryck för. Både Stockholms-Tidningen och en del i dess nummer för den 13 maj namngivna fackföreningstidningar anser tiden mogen för kolektivanslutningens avskaffande. Tyvärr anser Stockholms-Tidningen samtidigt det föga lämpligt för oss på den borgerliga kanten att ha samma uppfattning.

Varför är denna anslutning så ödesdiger just för den enskildes politiska anonymitet? Kan man inte ändå hålla tyst om sin rätta färg och rösta på det parti man vill? Jo, jag tror det. Den som inte vill stödja det parti, till vilket han förts, eller som inte vill stödja något parti alls kan ju anmäla sitt utträde, har det sagts. I första kammaren sades det visst i det sammanhanget att det är en godtagbar form för anslutning, eftersom man kan utträda om man så vill. Men man måste medge att det förefaller mycket påkostande att anmäla sitt utträde. Därmed existerar inte längre den politiska anonymiteten.

Man har sagt att det skulle vara en demokratisk plikt att deklarerat var vederbörande står politiskt. Jag menar för min del att den som vill vara anonym skall ha den demokratiska rätten att va-

ra detta. En hård individ, kanske en sådan som vi riksdagsmän, bryr sig inte därom, utan går och anmäler avvikande mening, men det finns människor som är ömsinta och svaga på detta område och inte vågar röja sin färg. Det är dessa som motionärerna har tänkt på, och det är dem vi bör hjälpa.

Så en sak till sist: Jag tror inte att det blir någon stor avtappning från det socialdemokratiska partiet, om motionerna bifalles. Jag tror att detta stora parti har råd att gå med på dem. Jag är också övertygad om att det stora flertalet där tänker på samma sätt som vi i dag, särskilt som borttagandet av detta tvång torde föra med sig en ökad ström av frivilligt anslutna partimedlemmar, som vill följa med mot de djärva målen — jag tyckte det var ett tilltalande uttryck som man såg på affischerna i höstas, och jag kom osökt att tänka på det nu.

Herr talman! Också jag vill yrka bifall till reservationen.

Herr HYLTANDER (fp):

Herr talman! Beträffande allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35 vill jag bara helt kort deklarerat, att jag delar motionärernas uppfattning att individens integritet skall skyddas, att detta bör ske genom andra åtgärder än lagstiftning, och hävdar att den utredning som reservanterna begär skulle kunna ge en riktig och god grund för en kommande, för alla parter fruktbärande diskussion i de här frågorna och därmed bidra till en lösning av dessa inom sina, låt vara avgränsade, områden ytterst betydelsefulla frågor.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till den reservation som fogats till utskottets utlåtande.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den fråga som har dragits upp i ett motionspar av centerpartiet, om hinder för kolektivanslutning till politiskt parti, är ju inte ny

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

i riksdagen, men denna gång är den draperad i en fin förklädnad, som kallas skydd för medborgarnas politiska integritet.

Motionen innehåller två frågor. Den ena som har berörts föga i debatten i första kammaren och mycket litet här och som tydligen inte intresserar vare sig motionärerna eller reservanterna särskilt är motionärernas krav på att en anställd skall *behålla sin rätt* att vara politiskt verksam. Den andra frågan, som gäller att fackföreningarna skall *mista sin rätt* att kollektivt ansluta sig till ett politiskt parti, tilldrar sig däremot huvudintresset.

Frågorna angår främst de anställda, och därför har utskottet skickat motionerna på remiss till löntagarorganisationerna och till Arbetsgivareföreningen.

Vad beträffar anställningsskyddet har alla remissinstanserna avvisat en utredning. Man hänvisar liksom utskottet till att frågan har behandlats vid fjolårets riksdag i samband med en rekommendation från Internationella arbetsorganisationen angående rätt för arbetsgivare att säga upp avtal. Riksdagen visade då ärendet ifrån sig och menade att lagstiftning inte borde tillgripas förrän det visat sig omöjligt att förhandlingsvägen nå godtagbara resultat. Man sade också att fjolårets avtalsförhandlingar hade medfört förbättringar i detta stycke.

Reservanterna uppehåller sig som sagt inte mycket vid den saken. Också i det andra avsnittet har vi frågat löntagarorganisationerna, de närmast berörda, vad de tycker.

SACO anför att kollektivanslutning är en fråga för de berörda fackorganisationerna och avstyrker utredning. TCO avstyrker utredning och uttalar att saken inte är aktuell för dess medlemmar. LO svarar att man inte har funnit några bevis för att ingrepp i det fria föreningsväsendet skulle vara påkallade och avstyrker utredning.

Det finns en organisation som till-

styrker, och det är Arbetsgivareföreningen. Ja, den vill inte utreda anställningsskyddet, men när det gäller kollektivanslutning är Arbetsgivareföreningen mycket bestämd och anser att frågan bör utredas.

Det har anförts att drivkraften bakom den här motionen och bakom de framstötter som gjorts vid flera tidigare tillfällen om att kollektivanslutning av en facklig organisation till ett parti skulle förhindras är en lidelse för demokratin. Men vill motionärerna och reservanterna påstå, att löntagarna i SACO, TCO och LO inte har sinne för demokrati och att bara de som är organiserade i Arbetsgivareföreningen har sådana känslspröt att de kan avgöra vad som är demokrati och vad som icke är demokrati? Det faller ju på sin egen orimlighet.

Andra talare kommer säkerligen att gå in på kollektivanslutningens olika problem. Jag skall här bara uppehålla mig vid vad som står i motionen och vad reservanterna har anförts.

I reservationen förfar man på ett så egendomligt sätt, att man konstaterar någonting som inte står i motionen och sedan utgår från detta konstaterande och finner att en utredning av visst slag måste göras. I reservationens sista stycke står det: »I motionerna har framhållits, att ett förbättrat skydd för den politiska integriteten bör eftersträvas genom andra åtgärder än lagstiftning.» Reservanterna påstår alltså att detta står i motionerna.

I första kammaren sade herr Gustaf Peterson, som står kvar i Kommunalarbetareförbundet och kanske är de borgerligas enda LO-anslutna ledamot — jag vet inte om herr Gustafsson i Skellefteå fortfarande är med i LO — att han absolut är *emot* en lagstiftning som skulle hindra kollektivanslutning till ett parti. Förutsättningen för att åtminstone få med honom på reservationen har varit att motionärerna bestämt säger ifrån, att de inte vill ha

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

lagstiftning. Men det påstående som görs i reservationen, att motionärerna inte vill ha en lagstiftning, är förden skull inte sant, tvärtom. Reservanterna gör sig alltså skyldiga till ett osant påstående när de lämnar den uppgiften.

Låt oss se vad utredningskravet i motionen, som är skriven bl. a. av juris doktor Hedlund, gäller! Det står där att det kan erbjuda svårigheter att komma till rätta med problemen genom lagstiftningsåtgärder men att från rättslig synpunkt godtagbara lagregler torde kunna formuleras. Vidare står det: »Med tanke på kontrollsvårigheterna och de betänkligheter en ingående kontroll kan ge ligger dock här ingen garanti för att sådana regler» — alltså lagstiftningsregler — »inte kringgås eller åsidosättes i olika enskilda fall.» Så menar man att det hela till sist ändå är beroende av om de demokratiska principerna respekteras av parterna.

Det är alltså inget avståndstagande från lagstiftning, utan bara en resignerad suck, att det nog inte går att genom lagstiftning nå den effekt man önskar. Visst kan man formulera lagregler, säger motionärerna — och det tycks inte finnas några hämningar att göra det — men man är rädd att man ändå inte når vad man vill.

Tidigare har emellertid riksdagen bestämt och enhälligt tagit avstånd från lagstiftningsåtgärder. När frågan sist var uppe hamnade den hos första lagutskottet, som var enigt om att man inte borde lägga sig i föreningsväsendet genom att lagstifta på detta avsnitt.

Vad vill man då enligt reservationen vinna genom en statlig utredning? jo, man vill att en utredning om de fria fackliga organisationerna skall ge underlag för en debatt rörande möjligheterna att finna en ur demokratiens synpunkt god lösning. Demokratien skulle alltså vinna på att man satte ur spel de fackliga organisationernas frihet att fatta beslut i egna angelägenhe-

ter! Så har skett på andra håll i världen, men det har aldrig skett under demokratisk regim. Jag tycker man missbrukar demokratiens namn genom att dra in det i sådana sammanhang.

Jag kan inte finna annat än att detta är en ganska tarvlig partipolitisk spekulation. Visserligen sade herr Nilsson i Agnäs, att högern skulle tacka nej om en fackförening skulle vilja kollektivansluta sig till partiet och att partiet inte skulle nedlåta sig till att ta emot detta slags medlemmar, men jag tycker det påminner om räven och rönnbären. I varje fall har löntagarorganisationerna, TCO, SACO och LO, tagit avstånd från att man skall resa hinder mot att en lokal fackförening beslutar att medlemmarna skall tillhöra en bestämmd politisk organisation. De borgerliga partierna har uppenbarligen inte samma uppfattning som löntagarorganisationerna. De borgerliga tar avstånd från dem och slår följe med Arbetsgivareföreningen. Jag vill inte säga att det är första gången, men det är så mycket mer avslöjande som man vill göra gällande att det är en rent ideell inställning som dikterar ens ställningstagande.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm säger att organisationerna i gemen har avstyrkt motionerna. Här säger emellertid TCO, att organisationen inte har sådana problem och att det inte finns anledning för den att yrka någon utredning, men att det i dess stadgar är tydligt utsagt att medlemmarna har rätt att idka politisk verksamhet i vilket parti de än vill.

Det finns en organisation som tillstyrkt motionen i båda avsnitten, nämligen Statstjänstemännens riksförbund.

Arbetsgivareföreningen skriver mycket hårt: »Den kollektiva anslutningen

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

till politiskt parti av fackförening innebär ett intrång i den enskilde individens rätt att själv bestämma sin politiska hemvist.» Det finns alltså åtskilliga i dessa organisationer som tycker att det inte är bra som det är.

Sedan vill jag instämma i vad herr Nilsson i Agnäs sade om att ett bifall till motionerna inte skulle innebära någon helt förändrad situation för socialdemokraterna. Jag tror att många LO-anslutna även i fortsättningen kommer att betala sin medlemsavgift till det socialdemokratiska partiet. Att det även inom de socialdemokratiska leden finns en opinion mot kollektivanslutning är klart. I Stockholms-Tidningen för den 20 april skriver Evert Kumm: »En folkomröstning inom LO skulle av allt att döma ge ett övertygande utslag mot den kollektiva anslutningsformen.» Det är ett klart besked att man inte är särskilt intresserad av denna. Denne Evert Kumm skriver på ett annat ställe, att man inte generellt kan säga att verksamheten inom en arbetarkommun är bättre eller sämre därför att samtliga eller några eller ingen alls av ortens fackföreningar står omnämnda i rapporterna som kollektivt anslutna.

Man talar ofta i detta hus och även annorstädes om att vi måste ha valfrihet. Jag tycker att det är på sin plats att socialdemokraterna inte längre motsätter sig valfrihet, utan låter varje svensk man och kvinna själv få avgöra, vilket parti han eller hon vill tillhöra.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte att fru Eriksson i Stockholm lyckades dåligt när hon för att visa motsättningarna mellan motionerna och reservationen citerade därur. Jag fick faktiskt uppfattningen att det även i motionerna framhölls svårigheterna med en lagstiftning och att motionärerna egentligen inte vill ha en sådan. Reservanterna säger tydligt

att frågan bör lösas utan lagstiftning. Den resignerade sucken kanske innerst inne kommer från annat håll. I övrigt lär det ha hänt att även LO begärt lagstiftning när man inte fått sin vilja fram. Man kanske sålunda inte är så rädd för lagstiftning på den fronten.

Jag fick sedan än en gång höra att det var fråga om tarvlig partitaktik. Jag tycker det var tråkigt, ty jag har verkligen beundrat fru Eriksson i utskottet, och det var ledsamt att höra vad som stod i tidningen i går.

Jag vill inte märka ord men jag har inte sagt att högerpartiet skulle vägra att ta emot kollektivanslutna medlemmar. Jag sade att jag skulle protestera. Men jag tror att de flesta av mina partikamrater också skulle protestera. Trots det tal man ofta fått höra att man inom högerpartiet är så oenig tror jag att det skulle råda ganska stor enighet i denna fråga.

Herr HYLINDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har talats om att detta skulle vara tarvlig partitaktik. I syfte att avpolitisera hela frågan tycker jag att ett bifall till yrkandet om utredning skulle vara ett bra sätt att få frågan lagd på annan bog. I slutet av reservationen står: »En utredning bör enligt utskottets mening syfta till att klargöra problemens kärnpunkter, lägga grunden för en opinionsbildning och därigenom ge grundval för en god lösning av frågan utan lagstiftning.» Vi borde kunna vara överens om syftet att få en lidelsefri diskussion i denna fråga.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var alldeles riktigt av herr Nilsson i Agnäs att tala om att han uttryckte sin egen åsikt när han sade att han inte ville ha in kollektivanslutna fackföreningar i högerpartiet. Det var nog ärligt, och jag tror ändå att det skulle finnas enighet i högerpartiet om

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

fackföreningar kollektivt ville komma in.

Sedan har man sagt att TCO inte hade någon anledning att ta ståndpunkt, ty problemet var inte aktuellt för dess medlemmar. TCO är tillfrågad om organisationen vill ha en utredning. På den frågan har den svarat nej. Organisationen brukar svara på de remisser som lämnas till den även om det inte precis gäller dess egna medlemmar. Den brukar hävda en uppfattning, och det har den gjort. Den kunde ha tillstyrkt utredning. Det har den inte gjort, det bör man observera.

Sedan vill man trösta socialdemokraterna på något sätt och säger: »Ni skall inte vara ängsliga, ni får nog många medlemmar ändå.» Men det är inte socialdemokratiska partiets och socialdemokratiska föreningars rätt att bestämma som här skall regleras, utan det är de fackliga organisationernas rätt att bestämma över sin egen politiska tillhörighet, och det är ett helt annat problem. Så den trösten till socialdemokraterna har mycket litet att göra med den fråga vi diskuterar.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord på det principiella planet om den senare delen i detta utskottsutlåtande om den kollektiva anslutningen, men först skulle jag vilja ge utskottets ärade fru ordförande en replik. Det är ju faktiskt så, som någon redan har påtalat, att Statstjänstemännens riksförbund har tillstyrkt en utredning. Av fru Erikssons i Stockholm anförande fick man den uppfattningen att ingen hade velat vara med om detta. Dessutom har TCO uttryckt sig något svävande och undvikande och sagt att TCO inte har det problem som motionen åsyftar; TCO lägger sig därför inte i det.

Fru Eriksson säger att reservanterna missbrukar demokratiens namn. Med anledning därav vill jag säga att det är ett lindrigare brott än att missbruka

själva demokratien, som tillskyndarna av kollektivanslutningen gör. Demokrati betyder inte bara rätt för fackföreningarna att bestämma, utan demokrati betyder innerst inne en rätt för den enskilda människan att bestämma. Däri ligger demokratien. Fackföreningarna kan inte överta den rätten när det gäller anslutningen till politiskt parti.

Det är väl egentligen rätt beklämmande att vi i en demokrati som vår över huvud taget skall behöva ens diskutera om det finns något enda annat sätt att komma in i ett politiskt parti än den enskilda människans eget suveräna avgörande. Det är det enda sätt som bör finnas för detta. Det kan väl ändå inte vara rätt, fru Eriksson, att valet av anställning också skall avgöra valet av politiskt hemvist. Man skulle kunna göra hemska slutledningar i analogi härmed, såsom att alla kronofogdar plötsligt skulle komma in i det kommunistiska partiet. Det skulle vara något som man skulle protestera mot och som inte vore särskilt tilltalande.

Det bör väl i alla fall vara så att man inte skall behöva begära sitt utträde ur någonting som man inte har begärt att få komma med i. Jag skulle vilja fråga fru Eriksson allvarligt: Kan man försvara kollektivanslutningen till ett politiskt parti utan att också ta kollektivanslutningen till statskyrkan i försvar? Det är precis synonyma begrepp. Den enda skillnaden är egentligen att det ena sker vid en tidigare ålder. Men i båda fallen våldför man sig på den enskilda människans rätt att bestämma vilken *politisk åskådning* eller *religiös åskådning* man vill ha och bekänna sig till. Det finns som sagt bara ett sätt som är rimligt i detta sammanhang och det är att den enskilda människan själv skall få bestämma. Enligt min mening borde detta vara inskrivet icke i någon civillag eller strafflag utan i grundlagen. I grundlagen borde stå att ingen kan bestämma att en människa skall komma in i en politisk sammanslutning el-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

ler en religiös sammanslutning utan att själv ha beslutat detta och givit till känna detta beslut.

Utskottsmajoriteten avfärdar allt detta med att säga att »frågan om kollektivanslutningen är enligt utskottets mening en intern angelägenhet för de fackliga organisationerna». Den är mycket mera intern än så; den är en intern angelägenhet för den enskilde individen och inte för någon annan. Om vi skulle skriva in detta i grundlagen, så skulle vi skriva in en myndighetsförklaring för svenska folket att självt bestämma i detta hänseende. Här skall inte överförmyndare i olika skepnader springa omkring och bestämma detta, utan det skall den enskilda människan och ingen annan helt suveränt avgöra.

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Det ämne vi här behandlar gäller medborgarnas förhållande till partiena. Det förefaller mig då väsentligt att i första hand försöka precisera vad vi menar med parti. Om man då ser sig omkring i världen, upptäcker man snart, att det är ett begrepp av synnerligen växlande innebörd. Ett parti kan vara nästan vilket slags sammanslutning som helst, från en mycket hårt sammansvetsad liten grupp av människor till ytterligt lösliga breda organisationer, där medlemmarnas anslutning eller anknytning kan vara av tämligen vag och obestämd karaktär.

I en av de ledande demokratierna, Förenta staterna, är partiförhållandena så pass lösliga, att det erbjuder stora svårigheter att fastställa vad som skall betecknas som partiorganisationer och vad som är tillfälliga väljarorganisationer. Det tycks också i en del fall förhålla sig så, att i den mån någon röstar på ett visst partis kandidat så uppfattas han som medlem av partiet.

En likartad löslighet möter man i andra demokratier. På den borgerliga sidan i Frankrike har det under årtionden förhållit sig så, att partierna i stor

utsträckning varit ett slags tillfälliga sammanrotningar av människor. Det har rent av emellanåt förekommit att det varit möjligt för parlamentariker att tillhöra två olika partier, för övrigt, som t. ex. herr Sjöholm bestämt vet, ett fenomen som vi tycks få vissa motsvarigheter till även här i landet.

Jag tycker att sådana här problem om partiernas funktionssätt och struktur är utomordentligt intressanta. Enligt min mening är en löslighet, som går så långt att man samtidigt kan vara medlem i två partier, ett allvarligt problem, eftersom det under svåra förhållanden kan leda till parlamentarisk dekadens, som fallet varit i Frankrike. Men det skulle inte för den skull falla mig in att yrka på en statlig utredning om den sidan av partiproblematiken.

Jag tror också det kan vara nyttigt att påminna sig att kollektivanslutningens problematik har ett nära samband med den traditionella motsättningen mellan socialdemokrater och kommunister. Inom de socialdemokratiska partierna har man från första början och till denna dag nästan överallt funnit det riktigt att de fackliga organisationerna skall ha ett inflytande på den politiska arbetarrörelsens handlande. Samspelet mellan fackliga och politiska organisationer inom arbetarrörelsen har tagit sig olika former i skilda länder. Av speciella historiska skäl har man fått kollektivanslutningens form i Sverige, Norge och England, medan t. ex. i Danmark en motsvarande samhörighet kommer till uttryck genom samverkan mellan fackföreningsrörelsen och partiet i en rad olika institutioner.

Kommunisterna däremot har alltid varit motståndare till kollektivanslutning. Det hänger historiskt sett samman med att kommunismens store lärofader, Lenin, hade en mycket bestämd föreställning om hur partiet skulle fungera. Det skulle vara ett slags hemligt sällskap, en mycket sluten grupp av yrkesrevolutionärer, en elit genomträngd av

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

de absolut rätta idéerna som ingen fick göra några avsteg ifrån. Konsekvensen blev hård prövning av vilka som tilläts komma in i partiet och periodiska utrensningar av sådana som sviktade i den rätta tron.

Om man ser på denna gamla motsättning inom arbetarrörelsen är det ganska tydligt att det varit socialdemokratien som företrätt en mera demokratisk syn på partiernas strukturproblem. Socialdemokratiens strävan, i motsats till kommunismens, har hela tiden varit att göra det möjligt för vilken vanlig arbetare som helst i fackföreningarna att, om han så önskar, medverka och påverka partiets politik, nomineringen av partiets kandidater och partiets beslut i olika avseenden. Det har varit naturligt, historiskt sett, eftersom det gällt att i hög grad engagera de många människorna. Kollektivanslutningen har hela tiden varit ett uttryck för denna ambition att engagera så många människor som möjligt i ett partiarbete i stället för att visdomen och beslutanderätten skall vara koncentrerade till en liten avgränsad grupp.

Dessa fenomen, denna motsättning mellan kommunister och socialdemokrater i kollektivanslutningsfrågan, har lett till att kommunisterna för sin del aldrig, när de erövrat makten i en fackförening, försökt kollektivansluta den till partiet, lika litet som, efter vad vi hört av herr Nilsson i Agnäs, högern skulle ha lust att göra det. Däremot har kommunisterna alltemellanåt utnyttjat sin makt i fackföreningarna till att mjölka dem för partiändamål. Denna kommunisternas principiella syn på kollektivanslutningen kan man faktiskt komma att tänka på när t. ex. Stockholms-Tidningen i ungdomlig oskuld släpper fram en gammal kommunist i sina spalter för att polemisera mot kollektivanslutningen.

Nu förefaller det i denna debatt som om de borgerliga kritikerna mot kollektivanslutningen utgår från ett slags

idealbild av partier. Man föreställer sig att ett parti måste vara en sammanslutning av människor, kanske inte lika hårt avsnörd som de kommunistiska partierna, men dock en sammanslutning där varje medlem efter noggrant övervägande, efter studium av partiets program och praktiska handlande, bestämmer sig för inträde och efter en lika noggrann prövning, kanske i en annan situation, bestämmer sig för utträde.

Visst kan det finnas många argument för att partier skall vara uppbyggda på detta sätt även om det, som framgick av det jag tidigare sade, finns synnerligen många variationsmöjligheter och partier av mycket växlande struktur, som, vart och ett på sitt sätt, kan fylla en viktig funktion i en demokrati. Men om man nu tar denna idealbild och jämför den med verkligheten i dagens Sverige, måste man ändå säga sig, att det här finns en ganska stor skillnad. Också i vårt land finns inom partierna tendenser till löslighet, till vaghet och till en bristande ambition att verkligen på allvar pröva varje ny ledamots villighet att acceptera vederbörande partis program.

Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i mina personliga erfarenheter som när folkpartiet i Solna för en del år sedan fick för sig att jag borde räknas som medlem och under en längre tid livligt uppvaktade mig med kallelser till medlemsmöten och slutligen uppmnade mig att lämna bidrag till en folkpartistisk stödfond med förklaring att jag, om jag inte ville medverka, skulle förklara varför. Jag måste säga att min situation onekligen hade vissa likheter med den situation man ofta beskriver och som gäller denne man som råkat bli kollektivansluten till det socialdemokratiska partiet och ville reservera sig. Jag får förstås erkänna att jag inte fann det vara någon större påfrestning att i detta fall bryta min politiska anonymitet gentemot folkpartiet i Solna.

Om vi ser på saken i andra och något

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

större sammanhang kan vi observera även andra fenomen. Jag tvivlar på att någon ledamot av denna kammare skulle våga stiga upp och påstå att det aldrig förekommer att politiskt omogna ungdomar utan någon bestämd åskådning råkar bli medlemmar i låt oss säga centerns eller högerens ungdomsorganisationer, helt enkelt därför att de löser biljett till en danstillställning eller på liknande sätt. Om dessa ungdomar sedan kommer till klarhet om i vilket sällskap de har hamnat och vill dra sig ur det är, så vitt jag förstår, deras situation i princip densamma som den är för den som har blivit kollektivanslutnen till socialdemokratien och sedan vill utträda. Jag är väl medveten om att det finns viss skillnad. Det är skillnad mellan att rösta in och att dansa in medlemmar, men principfrågan är ändå i stort sett densamma.

Vad som här i debatten tycks vara alldeles centralt är anonymitetsproblemet — kravet på politisk anonymitet. Man ställer upp detta som ett absolut krav, någonting som kanske borde skrivas in i grundlagen. Då är ändå att märka att detta är något relativt, något relativt varom man, till skillnad från valhemligheten som vi alla respekterar och som inte berörs av kollektivanslutningen, kan ha olika värderingar.

I demokratiens kärnland England finns det ett politiskt fenomen som för reservanterna och motionärerna måste framstå som utomordentligt stötande från politisk anonymitetssynpunkt. Det förhåller sig nämligen så, att kandidaterna i politiska val i England går från dörr till dörr och knackar på och frågar vederbörande: Hur tänker Ni rösta? Detta beteende betraktas av engelsmännen som fullständigt normalt och naturligt. Man finner ingenting märkvärdigt i att på detta sätt så att säga bli angripen i fråga om sin politiska anonymitet. I allmänhet talar man om hur man tänker rösta, och det antecknas då mycket noga på väljarkort. I och för sig kränker

man ju ändå inte valhemligheten. Sådan är alltså atmosfären, sådana är värderingarna i demokratiens England. I andra länder, t. ex. i Västtyskland med dess totalitära förflutna, skulle antagligen en sådan ordning inte accepteras.

Om man alltså konstaterar att anonymitetskravet inte kan drivas med en sådan oerhörd hårdhet, inte kan upphöjas till någon absolut demokratisk princip, kan man fråga sig vad det blir av problemet? Såvitt jag har kunnat förstå av olika debatter fruktar man framför allt att just personer, som markerar en viss hållning när det gäller kollektivanslutning, vilket inte behöver innebära att de markerar en fientlighet till socialdemokratien, skall bli utsatta för förföljelser och trakasserier av olika slag. Jag tycker att kritikerna närmare borde överväga vad detta innebär. Enligt min mening betyder det mer eller mindre ett påstående att intolerans mot oliktankande skulle vara ett särskilt allvarligt problem inom arbetarkretsar. Om man nu menar detta innebär det en utmaning mot en stor samhällsgrupp, en utmaning utan sakligt stöd.

Det är klart att man inte skall bygga alltför mycket på vittnesbörd i skönlitteratur och biografisk litteratur, men det har ändå slagit mig att det i litteraturen inte är särskilt vanligt med vittnesbörd om intolerans i arbetarkretsar. Ett mycket vanligare motiv är det problem som uppstår för den radikale som vill bryta sig ut ur en borgerlig miljö, det sociala tryck och de svårigheter han utsätts för. Om vi skall vara ärliga, om vi skall lägga skenheligheten åt sidan, borde vi ändå kunna vara överens om att frågan om tolerans mot oliktankande finns inom alla samhällsgrupper. Man kan inte påstå att det är ett värre problem i den ena än i den andra samhällsgruppen.

Denna toleransfråga har ju olika aspekter. Vi känner alla till att det finns yrkesgrupper och arbetsmiljöer där det

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

är förenat med obehag, om man över huvud taget öppet engagerar sig politiskt och framför allt givetvis om man engagerar sig för en radikal politisk riktning.

Nej, det gäller nog här ett allmänt problem om hur människor fostras till tolerans, och om vi skall vara ärliga finns det inom alla partier skäl till själv-rannsakan på den punkten.

Med detta vill jag givetvis inte påstå att kollektivanslutningen skulle vara något heligt och något som inte får lov att diskuteras. Under årtiondenas lopp har jag bevittnat åtskilliga organisatoriska förändringar inom det socialdemokratiska partiet, och jag föreställer mig att sådana förändringar kan förväntas även i framtiden.

Jag tillhör de socialdemokrater, som inte tror att själva substansen i kollektivanslutningssystemet behöver ändras, men som anser att det däremot mycket väl kan finnas skäl att företa smärre formella ändringar, så att det klarare och tydligare framgår vad saken gäller. Det skulle t. ex. vara tänkbart att kalla systemet för kollektiv medlemsrätt, eftersom den reella innebörden är att de fackföreningar som fattar beslut om kollektivanslutning, därmed binder sig för årliga bidrag till vederbörande politiska arbetarkommun, medan de fackligt anslutna i gengäld får rätt att, om de så önskar, delta i arbetarkommunens arbete och beslut utan att fördenskull åläggas någon som helst form av personligt tvång. Även genom en del ytterligare smärre förändringar skulle detta reella samband i fråga om kollektivanslutningen kunna bättre åskådliggöras.

Vidare tror jag att det bör klargöras för våra borgerliga motståndare, varför man inom socialdemokratien reagerar med så stark misstro då de talar om att de inte har några politiska biavsikter när de vänder sig mot kollektivanslutningen och gör gällande att socialdemokratien säkerligen mycket väl kan ändra denna.

Den konservative brittiske politikern Duff Cooper berättar i sina memoarer om den stora kampanj mot kollektivanslutningen som hans parti inledde i samband med den brittiska fackföreningsrörelsens nederlag i generalstrejken år 1926, och han säger därvid öppet och klart ifrån att syftet med denna kampanj var att tömma arbetarpartiets kassor. Sedan dess har sederna i England civiliserats; man betraktar det inte längre som riktigt snyggt att genom kampanjer mot kollektivanslutningen försöka tömma arbetarpartiets kassor. Så långt har vi kanske ännu inte kommit här i landet. När Stockholms-Tidningen i sin kända ledare ville hävda att ett beslut om avskaffande av kollektivanslutningen inte skulle behöva ha några allvarliga ekonomiska konsekvenser för socialdemokratien, så vittnar det i stort sett bara om tidningens okunnighet om problemets realiteter.

Då socialdemokratien reagerar mot planer på att förhindra kollektivanslutningen, vilket otvivelaktigt skulle reducera dess finansiella möjligheter, sammanhänger det med att partiet i alla tider har fått lita till stöd från människor i små omständigheter och att man därför har måst vädja till de stora kollektiven för att få tillräckliga ekonomiska resurser, medan motståndarna i mycket stor utsträckning har kunnat vända sig till de minoriteter som på grund av sin makt över företagen har kunnat ställa helt andra resurser till de borgerliga partiernas förfogande.

Vad innebär då till slut motionen? Jo, en utredning. Men det är verkligen inte lätt att bli klok på vad utredningen skall gälla. Det heter att man genom utredningen skall försöka finna »en god lösning». Av vad? Skall man ensidigt koncentrera intresset på kollektivanslutningen inom det socialdemokratiska partiet? Skall staten sätta i gång en utredningsapparat som direkt avser detta partis organisatoriska förhållanden och samtidigt även fackföreningsrörelsens organisatoriska förhållanden och ak-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

tionsmöjligheter? Eller skall man vidga uppdraget och göra en insyn i alla politiska partier? Jag ber er, herrar ledamöter, att noga överväga vad båda dessa alternativ för en utredning i praktiken skulle innebära.

Utredningskravet kan emellertid också tolkas på ett annat sätt. Det har ju en mycket allmän syftning, eftersom det talas om medborgarnas politiska integritet över huvud taget. Men om man vill rikta uppmärksamheten på vad man i ett fall betraktar som angrepp mot denna personliga integritet, måste man göra det i alla andra tänkbara fall. Och hur skall man då undgå att försöka kartlägga hela svenska folket och undersöka i vad mån dess medlemmar på ett eller annat sätt anser sig ha blivit utsatta för obehörigt tryck i politiska sammanhang? Teoretiskt är det kanske tänkbart med en sådan utredning, men jag fruktar att utredningsmaskineriet mycket snabbt skulle braka samman.

Det förefaller mig uppenbart att motionen och reservationen inte är allvarligt menade, utan avsedda som en demonstration, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Östersund och Ekström i Iggesund, fru Thunvall, fru Holmberg, herrar Sundelin, Martinsson och Hammarberg, fru Svensson, herrar Göransson, Östrand, Persson i Tandö, Fredriksson, Mellqvist, Odhe, Blomkvist, Andersson i Storfors, Eskel, Mossberg, Brandt, Al-lard, Gustafsson i Uddevalla och Andersson i Billingsfors, fröken Anderson i Lerum, herrar Johansson i Trollhättan, Carlstein, Johansson i Torp, Josefsson och Kristenson, fru Holmqvist, herrar Björk i Påarp, Jönsson i Malmö och Bengtsson i Landskrona, fru Skantz, herrar Levin, Johansson i Simrishamn, Nilsson i Kristianstad, Blidfors, Gustavsson i Ängelholm, Adamsson, Svenning, Henningson och Arweson, fru Löfqvist, herrar Fridolfsson i Rödeby, Henrikson,

Almgren, Johansson, i Norrköping, Karlsson i Olofström och Rask, fru Ek-roth, herrar Lindahl, Trana, Nyström, Carlsson i Tyresö, Johansson i Södertälje, Kellgren, Berg, Fagerlund, Alemyr, Carlsson i Västerås och Lundmark, fru Lindekvist, fru Lindberg, fru Renström-Ingenäs och herr Jönsson i Arlöv (samtliga s).

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Vid gårdagens debatt i medkammaren om allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35 rörande bättre skydd för medborgarnas politiska integritet frågades bl. a. efter anledningen till de borgerliga reservanternas agerande och orsaken till centerpartimotionen. Jag tyckte faktiskt att de frågorna var obefogade. Orsakerna till motionen och attackerna mot kollektivanslutningen är uppenbart att försvaga det socialdemokratiska partiet och åstadkomma splitt-ring inom den samlade arbetarrörelsen. Detta är för mig helt naturliga ambitioner i en fritt fungerande demokrati, och attackerna kommer med säkerhet tillbaka. Skulle man lyckas i sitt uppsåt men arbetarrörelsen ändå behålla sin styrka — vilket jag är övertygad om att den kommer att göra, särskilt efter denna attack — kommer våra motståndare helt naturligt att söka nya anfallsvinklar.

Sådana försök är självklara problem i en demokrati, där fri diskussion och öppna ställningstaganden är naturliga ingredienser. Som före detta partiombudsman hälsar jag faktiskt med tillfredsställelse denna hjälp att blåsa liv i domnade livsandar, som alla gånger inte är medvetna om att problem och diskussioner måste vara garantien för demokratiens eget sätt att fungera. Bekymren med bilen, den eventuella utlandsresan och sommarstugan kan ibland få alltför stora proportioner.

Jag betraktar därför centerpartimotionernas — med herr Hedlund i spetsen — och de borgerliga reservanternas agerande som uttryck för en lovvärd

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

ambition i försöken att fördjupa demokratin och få bort de eventuella brister som vidläder våra demokratiska institutioner. Vi har ingenting alls emot en debatt om kollektivanslutningen och sambandet mellan den fackliga och den politiska arbetarrörelsen, speciellt om debatten förs i de församlingar där den hör hemma.

Vi är faktiskt stolta över detta samband och betraktar arbetarrörelsens långa kamp för demokratin som den bästa garantien för ett fortsatt utbyggande av denna. Jag tror mig också kunna säga på hela den svenska arbetarrörelsens vägnar att anslutningsformen för oss faktiskt har varit en andrahandsfråga, därför att sambandet redan från början var självklart. Det var självklart därför att enheten arbetarrörelsen kom att bestå av de två grundpelarna socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen, där den ena grundpelaren inte kunde bestå utan den andra.

Sedan har det dessutom visat sig att det borgerliga motståndet helt automatiskt framtvungade två nödvändiga framgångslinjer, nämligen de fackliga underhandlingarnas metodik och lagstiftningens. Det är en växelverkan som är helt naturlig för en progressiv och framsyftande rörelse. När denna rörelse sedan är baserad på en socialistisk och solidarisk gemensamhetsidé och gemensamhetsprincip, förstärker också detta rörelsens handlingskraft. Vi förstår helt och fullt att våra splittrade borgerliga partier inte har något till övers för dylika värden. Solidaritet, sammanhållning och gemensamma värderingar har aldrig varit lika naturligt för borgerligt inriktade människor och partier.

För arbetarrörelsen blev detta däremot från begynnelsen en hård realitet och en tvingande nödvändighet — för att inte säga ett självändamål. Det fanns inga andra vägar på vilka man kunde göra sig gällande i 1920- och 1930-talens Sverige. Verktygen — rösträtt, medborgerlig frihet, starka folkrörelser och ett

många gånger valhant och metodlöst studerande — måste också till, innan man hade någon möjlighet att göra sig gällande på det samhällspolitiska slagfältet.

Kollektivanslutningen har vi därför sett som en helt naturlig rationaliserings- och ekonomiseringsåtgärd. Det har helt enkelt gällt att skapa mera tid och större möjligheter för våra tidigare aktiva att skapa ännu mera tid och ännu större möjligheter för ännu fler demokratiska arbetsinsatser. Därför har vi också i vårt rationaliserings- och ekonomiseringsarbete ansett det helt naturligt med öppenhet i redovisningen av arbetarrörelsens ekonomiska resurser och ansett det som naturliga ingredienser och som ett renlighetskrav, när man skall analysera en demokrati i funktion.

Med utgångspunkt från detta kommer jag nu till den andra delen i mitt resonemang. Hur är det med öppenhet och redovisning av eventuella resurser inom de andra inflytelserika partiorganisationerna? Visar man samma tacksamhet från borgerligt håll när vi frågar efter de borgerliga partiernas sätt att fungera, naturliga samband, naturliga ekonomiska och politiska bedömningar och bindningar gentemot företagarorganisationer, bolag, folkrörelser och svenskt näringsliv?

Ur demokratiens, folkväldets, synpunkt hoppas jag faktiskt att tilltron till den borgerliga oppositionen inte är så dålig som tycks framgå av en artikel i *Industria*, där artikelförfattaren bl. a. skriver följande: »Varför når den borgerliga oppositionen aldrig fram till maktens förlovade land? Bl. a. därför att de borgerligas väg är kantad med de vitnande skeletten av en rad fundamentala felbedömningar. Man talar om sitt alternativ, men man har inget. Jo, möjligen — gentemot näringslivet — ett sämre.»

Hoppas ändå i demokratiens intresse att de diplomatiska och ekonomiska förbindelserna inte är helt avbrutna!

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Om de eventuella ekonomiska förbindelserna och redovisningen därav har jag talat flera gånger och även motionerat här i riksdagen. Men jag utgår från att såväl motionärer som reservanter, vilka talat om skapande av en praxis rörande den politiska integritetens hederskodex, är fullt ense med mig om att ett skapande av en dylik kodex också skall omfattas av klarhet över hur samtliga partier har sina organisationer uppbyggda och finansierade.

Jag vill också påstå att samtliga partier efter första lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande föregående år har skyldighet att redovisa sina ekonomiska tillgångar. Det heter nämligen i utskottsutlåtandet: »Skulle det emellertid uppkomma svårigheter för partierna att åstadkomma sådana överenskommelser,» — d. v. s. att partierna gemensamt skall komma överens om formerna för sin redovisning — »synes det böra ankomma på Kungl. Maj:t att överväga, huruvida något initiativ bör tagas i syfte att främja en lösning av det redovisningsproblem, varom här är fråga.»

Jag tar mig därför nu friheten att tycka att vår nödvändigaste hederskodex i denna debatt är att helt befria Kungl. Maj:t från att ta initiativ till att få fram denna renlighetsåtgärd inom vårt demokratiska styrelseskick.

Kollektivanslutningsformen har vi aldrig ansett så fullkomnad att den inte kan diskuteras — det har den senaste tidens debatt också visat. Den hör liksom så många andra problem inom vår demokrati till de frågor som alltid skall diskuteras fritt och öppet. Jag betraktar därför denna form som ett mindre problem för demokratien än de redovisningsformer som inte tål att föras fram i dagsljuset. Kan därför den motion och det utskottsutlåtande vi nu diskuterar bidra till att vi får en allmän hederskodex inom vårt politiska liv, har vi all anledning att känna oss tacksamma för centerpartiledarens och hans partivänners insats på detta område.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag måste erkänna att jag blev litet överraskad av fru Erikssons argumentation. Hon polemiserade hela tiden emot förslag till lagstiftning. Hon talade om att det gäller fackföreningarnas rätt att själva bestämma över sina åtgärder — alltså om de skall ha rätt att kollektivansluta medlemmar eller inte.

Men i reservationen heter det mycket klart att det inte skall vara någon lagstiftning i detta fall. Fru Eriksson underströk också med all möjlig skärpa, att riksdagen vid tidigare tillfällen enhälligt tagit avstånd från lagstiftning. Då skulle jag vilja fråga: Vem polemiserade fru Eriksson egentligen emot när hon höll sitt anförande?

Sedan kan jag för egen del gärna erkänna att man kan ha delade meningar om angelägenheten av att genom en motion aktualisera kollektivanslutningen på riksdagsplanet. Det råder, som jag nyss sagt, enighet om att det inte skall vara någon lagstiftning, att det inte skall vara förbud utan att det är fråga om opinionsbildning och debatt. Självfallet har riksdagen även en opinionsbildande funktion, men jag har en känsla av att det kanske hade varit lika bra om debatten tills vidare fått fortgå utanför detta hus.

Om man ser endast till frågan om kollektivanslutningen kan man väl också medge, att det kan råda viss tvekan beträffande den utredning som föreslagits. Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka att spørgsmålet om kollektivanslutning inte endast angår fackföreningarna och socialdemokratiska partiet utan att det är en angelägenhet, som vi alla har anledning att vara intresserade av. Det borde vara alldeles självklart att opinionen även utanför dessa organisationer har orsak att befatta sig med frågan.

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Att flera hundratusen människor blivit inröstade i ett politiskt parti, som de inte bett att få tillhöra, är ändå ett så pass anmärkningsvärt förhållande, att det inte kan bli tal om att de berörda parterna skall ha monopol på att intressera sig för frågan. Det kommer alltså alltid att pågå en debatt inom socialdemokratien och mellan socialdemokratien och borgerligheten, och denna debatt måste bli mera givande, om en del frågor som rör tillvägagångssättet blir bättre klarlagda.

När de berörda organisationerna inte själva vill göra detta är det kanske inte alldeles omotiverat att en statlig kommitté gör en utredning, som beträffande kollektivanslutningen inte har annan uppgift än att skapa klarhet på en del oklara punkter. Jag skall senare återkomma till de frågor som i så fall skulle behöva bli besvarade.

Först skulle jag dock vilja säga några ord om socialdemokraternas sätt att debattera i denna fråga. Man är inom socialdemokratiska partiet ingalunda enig om att försvara kollektivanslutningen, utan det finns många inom partiet som anser att denna värvningsmetod borde upphöra. Motivet till denna inställning är i regel principiella skäl. Man anser att en anslutning till ett politiskt parti skall vara något som den enskilde själv tar ställning till. En person skall inte behöva ta ett initiativ för att komma ur ett parti, som han inte själv begärt att få komma med i.

Man är alltså oenig inom socialdemokratien huruvida kollektivanslutningen är något att bevara. Detta har vi bl. a. fått klara bevis för under den debatt som förts inte minst av Stockholms-Tidningen, varvid flera fackförbundstidningar uttalat sig i princip mot kollektivanslutningen. Jag kan i detta sammanhang nämna exempelvis tidningarna Signal, SIA, Transportarbetaren, Beklädnadsfolket och Metallarbetaren. Det förekommer alltså delade meningar inom partiet och inom fackför-

eningsrörelsen om denna anslutningsform.

Så långt är man alltså oense. Där emot tycks man vara överens om att det när kollektivanslutningen kritiserar av exempelvis folkpartister inte är fråga om något annat än försök att partitaktiskt utnyttja frågan. De som kritiserar kollektivanslutningen vill komma åt socialdemokratien, och detta framställs naturligtvis som moraliskt förkastligt.

Stockholms-Tidningen, som överraskat med att modigt förklara att kollektivanslutningen inte är något att slå vakt om, gav i gårdagens ledare ett nytt bevis på den tidigare nämnda inställningen, vilket visar att man är mera angelägen om att inte betrakta dem som har samma åsikt men som tillhör oppositionen såsom meningsfränder på något sätt.

Tidningen skriver följande: »Det har varit ett framsteg att debatten förts inom arbetarrörelsens egna organ, där erfarenhet, god vilja och sakkunskap finns.» Tydligt menar tidningen att det inom organen utanför arbetarrörelsen endast förekommer ond vilja och okunnighet. Detta framgår för övrigt också av fortsättningen, där det heter: »Debatten har mycket riktigt också visat, att den borgerliga kritiken i flera fall varit okunnig, ibland ohederlig och för det mesta partitaktiskt och inte särskilt principiellt moraliskt motiverad.» Detta är en hård dom, och den är avgiven utan någon som helst bevisföring.

Jag förstår egentligen inte vad det skall tjäna till att i en debatt om kollektivanslutningen utgå från att en socialdemokrat, som anser att den skall avskaffas, har principiella motiv medan exempelvis en folkpartist har samma åsikt endast av grumliga partitaktiska motiv.

Fru Eriksson i Stockholm talade om en tarvlig partipolitisk spekulation i detta sammanhang. Förekomsten av so-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

cialdemokrater, som vill avskaffa kollektivanslutningen — och den förekomsten kan ingen förneka — bör ändå visa att man kan ha denna uppfattning utan att vilja angripa socialdemokratien.

Det förefaller mig mycket svårare att från principiella utgångspunkter försvara kollektivanslutningen. Det var synd att Stockholms-Tidningen inte granskade dessa argument något närmare.

Jag påpekade nyss att det finns en del frågor när det gäller sättet att tillämpa kollektivanslutningen, vilka skulle behöva besvaras, och jag skall be att få nämna några av dessa.

Som första fråga skulle jag vilja sätta följande: Brukar medlemmarna underrättas i förväg när det är meningen att ett fackföreningsmöte skall behandla frågan om kollektivanslutning? Det gäller dock en så pass viktig angelägenhet från både principiell och även ekonomisk synpunkt, att det vore rimligt att man i kallelsen annonserade att det vid ett möte skall beslutas om kollektivanslutning. Jag skulle vilja fråga om detta är vanligt eller inte.

Vi har en rad exempel på att kollektivanslutning beslutats vid möten med mycket dåligt deltagande. Det skulle förvåna mig om deltagandet varit så dåligt ifall medlemmarna underrättats om vilket beslut som skulle fattas.

Min andra fråga lyder: Är det brukligt att beslutet förnyas årligen eller gäller det i allmänhet tills vidare? Det är också en ganska viktig fråga. Fattar man nämligen beslutet en gång och det sedan utan vidare gäller i fortsättningen kommer man så småningom därhän att medlemmarna över huvud taget inte har någon känsla av att de tillhör socialdemokratiska partiet.

Fråga nummer tre: Ser man till att nytillkomna medlemmar underrättas om att de inte endast blir medlemmar av fackföreningen utan också av socialdemokratiska partiet? Enligt vad jag har

hört är detta ytterst sällan fallet, och det är ju rätt betänkligt. Ungdomar som går in i en fackförening underrättas sålunda inte om att de därmed också blir medlemmar av socialdemokratiska partiet. Det vore väl en renlighetsåtgärd att man alltid talade om, att det inte bara gäller medlemskap i fackföreningen utan också medlemskap i ett politiskt parti.

Fråga nummer fyra: Kan en medlem, som ämnar reservera sig, utgå från att det inte blir bekant för hans arbetskamrater att han reserverat sig? Jag tror att detta är rätt betydelsefullt. Det är inte av någon betydelse för en person som har tagit aktiv del i ett annat partis arbete — att en sådan person reserverar sig är alldeles självklart, även för hans arbetskamrater, och väcker över huvud taget ingen uppmärksamhet. Men det finns ju personer som utan att ha deltagit i politisk verksamhet inte vill tillhöra socialdemokratiska partiet och kanske inte något parti alls, och även dessa människor bör vi väl ta hänsyn till. För dem är reservationen en besvärlig sak. De vet i varje fall att deras reservation väcker uppmärksamhet — de måste utgå från att den blir bekant för arbetskamraterna. De är kanske inte rädda för trakasserier men de vet inte hur saken skall påverka deras förhållande till arbetskamraterna, och bara detta är ju för vederbörande ganska betänkligt. Vederbörande står inför valet att antingen tillhöra ett parti som de inte vill tillhöra — något som de kanske betraktar som en feghet, som ett förnekande av deras personlighet — eller att reservera sig, med de följer detta kan få.

Det är alltså en rad frågor rörande kollektivanslutningen som inte är besvarade men som borde besvaras för att debatten i frågan skall kunna bli mera givande.

Man talar ofta om det historiska sambandet när man försvarar kollektivan-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

slutningen. Det har emellertid hänt en del under senare år som gör systemet med kollektivanslutning än mer betänkligt än det var tidigare.

För det första är antalet utlänningar, som blir medlemmar i fackförening och samtidigt, när fackföreningen är kollektivansluten, i socialdemokratiska partiet, ganska stort. Dessa kan ju inte känna någon samhörighet med socialdemokratien — de vet kanske inte ens att partiet existerar, när de blir medlemmar.

För det andra har de s. k. storavdelningarna relativt nyligen skapats, och i dessa fattas beslut genom ombud vid ett representantskapsmöte. Ett mycket stort antal medlemmar kan då anslutas till socialdemokratiska partiet av valda representanter, som tillsatts för helt andra uppgifter. Mest bekant är det fall som inträffade vid avdelning 14 av Handelsanställdas förbund i Skövde. Där beslöt ett representantskap, bestående av 50 ombud som representerade ortssektionerna i Vara, Tibro, Lidköping, Mariestad, Skara och Skövde att kollektivansluta medlemmarna, och det skedde med 34 röster mot 16. Jag tycker det skulle vara ganska påkostande att försvara ett sådant system.

Till sist, herr talman, några ord med anledning av herr Björks inlägg som var sympatiskt i tonen men rymde rätt mycket av advokatyr.

Herr Björk talade bl. a. om den brisande ambitionen hos folk att noggrant pröva partiprogrammet, innan de blir medlemmar i ett parti. Jag skall gärna medge att partierna och deras program många gånger prövas dåligt, innan en person går in som medlem. Men genom att hänvisa till detta förhållande kan man ju inte avlägsna skillnaden mellan att besluta själv och att bli inröstad av ett möte i ett parti, som man inte bett att få tillhöra. En sådan argumentation håller inte alls.

Vidare drog herr Björk en rad paralleller, vilka också såvitt jag förstår var

mycket svagt underbyggda. Han drog exempelvis en parallell mellan ungdomar, som går in som medlemmar i en politisk ungdomsklubb för att få dansa, och beslut om kollektivanslutning. Jag har ytterst svårt att förstå vad det kan vara för likhet mellan dessa två ting.

Vad anonymiteten beträffar drog herr Björk en parallell mellan reservationsförfarandet vid kollektivanslutning och det förhållandet, att partirepresentanter i England vid husbesök frågar hur vederbörande tänker rösta. Men den som blir tillfrågad hur han tänker rösta har ändå rätt att säga, att han inte vill svara på frågan. När däremot en fackförening beslutat om kollektivanslutning måste fackföreningsmedlemmen antingen reservera sig eller också vara medlem i partiet. Han har inget val — han måste svara. Den parallellen går sålunda inte heller att dra.

Herr Björk talade också om ekonomin, och det är väl egentligen det enda återstående och det verkliga skälet till att socialdemokraterna vill bevara systemet med kollektivanslutning.

Jag understryker än en gång att det härvidlag inte skall vara tal om någon lagstiftning. Fru Eriksson i Stockholm talade om att hindra fackföreningarna att besluta om kollektivanslutning. Såvitt jag vet är det bara en instans som kan göra det, och det är socialdemokratiska partiet. Socialdemokratiska partiet kan givetvis anta stadgar som säger att man för att bli medlem måste inlämna en personlig ansökan och att man inte kan anslutas kollektivt. På så sätt skulle fackföreningarna hindras att besluta om kollektivanslutning. Men ingen kan väl påstå att inte socialdemokratiska partiet skulle ha rätt att besluta hur anslutningen till partiet skall tillgå.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå påstår att jag har argumenterat mot lagstiftning, och han invänder mot

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

detta att ingen ju har talat om lagstiftning.

Jag har inte argumenterat mot lagstiftning, utan jag har argumenterat mot reservanternas påstående att motionärerna skulle ha tagit avstånd från lagstiftningstanken. Det har motionärerna nämligen inte gjort; de har bara sagt att de är bekymrade och att eventuella lagregler säkerligen skulle komma att kringgås. De tog alltså inte avstånd från tanken på att använda lagstiftning, men de var ängsliga för att man på lagstiftningens väg inte skulle kunna gå så långt som man ville. Jag ville på denna punkt bara rätta reservanterna och tala om att deras påstående inte är korrekt. Men eftersom herr Gustafsson inte är reservant, så behöver han inte ta åt sig av min anmärkning om just den felskrivningen.

Jag skulle vilja fråga herr Gustafsson: Hur vill herr Gustafsson hindra fackföreningarna att ansluta sig kollektivt? Skulle man organisera något trakasseri helt privat? Meningen är väl ändå att de *skall* hindras att kollektivt ansluta sig? Hur skulle man kunna åstadkomma en utredning som i så hög grad skulle kunna påverka opinionen att dessa kollektivanslutna medlemmar skulle komma att känna något »andligt» hinder? Jag vill fråga herr Gustafsson som själv är organiserad och väl känner till det: Finns det något som är så graverande för de fria fackliga organisationerna att, om en statlig utredning skulle avslöja detta, det skulle kunna ta död på hela tanken på kollektiv anslutning till ett politiskt parti?

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till fru Eriksson i Stockholm vill jag säga att reservanternas inte har tillstyrkt motionen, utan reservationen är avlämnad *med anledning av* motionen. Jag tror alltså inte man har anledning att tillskriva reservanter-

na alla de synpunkter som framförs i motionen.

Fru Eriksson frågar hur jag vill hindra fackföreningarna att kollektivansluta sig. Jag trodde jag hade övertygat kammarans ledamöter om att jag inte vill hindra fackföreningarna att kollektivansluta sig, men jag vill att det skall bildas en så pass stark opinion mot kollektivanslutningen att fackföreningarna självmant avstår från den, eller också att socialdemokratiska partiet beslutar att anslutning till partiet skall ske genom personlig ansökan. Här är det alltså fråga om att bilda opinion och inte om att hindra. Den utredning som skulle kunna tänkas komma till stånd skulle inte ha annan uppgift än att underlätta debatten och opinionsbildningen.

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Gustafsson i Skellefteå för hans vänliga uttalande om mig, men jag måste ändå konstatera att han inte lyssnade tillräckligt uppmärksamt på vad jag hade att säga.

De detaljer som han hängde upp sig på och som han inte riktigt förstod gällde samtliga problemet om den politiska anonymiteten. Min tes var helt enkelt den att man från borgerlig sida överbetonar kravet på politisk anonymitet. I praktiken tillämpar man inte sina läror på det sätt som kanske kunde förväntas med hänsyn till dessa mycket ivriga deklarationer om den politiska anonymitetens oerhörda betydelse. Det var bl. a. om detta mitt inlägg handlade. Samtliga de exempel som herr Gustafsson nämnde anknöt just till detta problem.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå menar tydligen att man skall sätta i gång det statliga utredningsmaskineriet för att bilda opinion. Brukar vi göra så?

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade att jag ansåg det ganska tveksamt, om vi borde till-sätta denna utredning. Men skall den komma till stånd, så skall det vara för att göra klart hur denna kollektivanslutning går till. Jag tycker nog att det skulle vara rätt bra att få detta klarlagt, eftersom vederbörande organisationer har så svårt att ge klara besked på den punkten.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! När till och med herr Gustafsson i Skellefteå, som ändå deltagit i TV-debatten om kollektivanslutningen, kan ställa sådana frågor som han gjorde, förstår jag att det råder stor okunnighet på detta område. Jag skall emellertid försöka besvara hans frågor.

Hans första fråga var, om medlemmarna i förväg underrättats om kollektivanslutningen. Herr Gustafsson vet väl, eftersom han säger att han tillhört en fackförening, att fackföreningarna på sina årsmöten beslutat hur kallelse till sammanträde skall ske. Det kan ske genom annons eller affisch, och det anges alltid tydligt åtminstone vilka större ärenden som skall förekomma till behandling. Jag har deltagit i ett otal fackföreningsmöten, där man diskuterat och beslutat i fråga om kollektivanslutning. I kallelsen till alla dessa möten, vare sig den skett genom annonsering eller affischering, har fullt tydligt angivits att denna fråga skulle komma upp till diskussion och avgörande.

Vidare frågade herr Gustafsson i Skellefteå, om det är brukligt att ett beslut angående kollektivanslutning gäller ett eller flera år. Frågan om kollektivanslutning kan tas upp varje år. I det budgetförslag som görs upp finns på utgiftsidan posten »Medlemsavgift till socialdemokratiska partiet». I budgetförslaget anges även den kontingent som bör utgå till fackföreningen under det kommande budgetåret. Det går naturligtvis inte

enligt fackföreningsrörelsens stadgar att ta upp frågan om kollektivanslutning på ett fackföreningsmöte utan att det i förväg kungjorts för medlemmarna att frågan skall behandlas. Om ett förslag om kollektivanslutning likväl skulle väckas under ett möte, brukar frågan hänskjutas till styrelsen, som får förbereda den och förelägga den för ett nytt möte. Så går det till vid behandlingen av alla frågor som det fattas beslut om i en fackförening.

Herr Gustafsson i Skellefteå frågar vidare — och även det tyder på okunnighet — om en medlem som reserverar sig mot ett beslut om kollektivanslutning är skyddad till sin anonymitet eller om arbetskamraterna får reda på att han gjort det. Mig veterligt har fackföreningskassören ingen skyldighet att lämna ut uppgifter om vilka som reserverat sig mot ett beslut om kollektivanslutning till partiet. I regel är det kassören, en expeditor eller en ombudsman som sköter dessa frågor, och jag har aldrig varit med om att någon funktionär lämnat ut sådana uppgifter om enskilda medlemmar.

Trots all den upplysning och propaganda som förts om dessa ting är okunnigheten fruktansvärt stor inte bara hos herr Gustafsson i Skellefteå — jag vänder mig nu även till herr Nilsson i Agnäs — utan även hos människor i allmänhet. Under valrörelsen 1954 påstod en högerkvinna på ett av högerns valmöten, att hon mot sin vilja var kollektivansluten till det socialdemokratiska partiet. Dagen efter detta möte kunde vi konstatera, att den ifrågavarande fackföreningen inte var ansluten till arbetarkommunen. Men i en valrörelse var det naturligtvis lämpligt att komma med ett sådant påstående.

Herr Gustafsson i Skellefteå opponerade sig mot att vi hävdade att det skulle förekomma borgerlig agitation i denna fråga. Underligt nog är det emellertid på det sättet, att denna fråga kommer upp i precis varenda valrörelse. I vårt

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

parti har vi ingenting emot en fri diskussion i vare sig denna eller andra frågor. Kollektivanslutningen har inom partiet varit föremål för diskussion ända sedan LO:s tillkomst. Men får jag än en gång framhålla, att jag tycker att det är underligt att denna fråga aktualiserats på riksplanet och till och med i riksdagen. Rätten att besluta om kollektivanslutning till arbetarkommunen tillkommer ju varje enskild fackförening, och en anslutning till arbetarkommunen betyder i sin tur anslutning till partiet. Det är alltså fråga om en kollektivanslutning inte bara på riksplanet utan även på det lokala planet, där kommunalpolitiken och allt som sammanhänger med den kommer in i bilden.

Jag kan också tala om för herr Gustafsson i Skellefteå, att man inom det socialdemokratiska partiet vid tre tillfällen gjort medlemsinventeringar. Resultaten av dessa inventeringar har redovisats fullt öppet, och var och en som har intresse för partiets verksamhet har kunnat följa utvecklingen på detta område.

Jag har ställt mig frågan, vad en statlig utredning av denna fråga skulle tjäna till. Jag anser att den fria diskussion som förs i denna fråga bör få föras. Den får bara till resultat, att fackföreningsfolket på de olika orterna stärker sambandet mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. För en vecka sedan var 80 fackföreningsungdomar från hela Östergötland samlade i Ronneby till en konferens. Där ställdes denna fråga under diskussionen. Det framgick att alla dessa ungdomar — märk väl att det är fråga om ungdomar — trots den debatt vi haft och trots Stockholms-Tidningens deltagande i debatten ansåg att det även i fortsättningen borde vara en kollektivanslutning. Generation efter generation vill alltså behålla denna form av anslutning till det socialdemokratiska partiet. Anledningen härtill är att styrkebältet i arbetarrörelsen har varit och kommer att

vara det intima sambandet mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet inte bara på riksplanet utan även på det kommunala planet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping förklarade, att medlemmarna underrättas i förväg när det är fråga om att besluta om kollektivanslutning; det står fullt tydligt angivet i annonserna, försäkrade han. Jag känner till åtminstone ett fall där detta inte hände, och det var när jag själv anslöts till det socialdemokratiska partiet. Det skulle förvåna mig om jag vore den ende i detta land som detta inträffat för. Jag tror att herr Johanssons i Norrköping garanti på den punkten var given i litet hastigt mod.

Jag ställde vidare frågan om de som reserverade sig mot kollektivanslutning kunde utgå från att detta inte blev bekant för deras kamrater. På den frågan svarade herr Johansson att ingen kassör har skyldighet att springa runt och lämna ut uppgifter. Nej, det har jag inte heller trott. Men här gäller frågan om den som reserverat sig kan lita på att uppgift inte lämnas ut om detta förhållande. På den punkten tycks herr Johansson vilja svara ja, men jag svarar ett bestämt nej.

Jag skulle tro att det ligger till på det sättet att i en liten avdelning, där medlemmarna känner varandra, blir en reservation mot kollektivanslutning strängt taget alltid känd. I varje fall blir den det alldeles säkert om den gäller någon som man bli överraskad över att han reserverat sig.

Att jag reserverade mig på min tid var inte någon överraskning eftersom jag när det hände företrädde folkpartiet i stadsfullmäktige i min hemstad. Men om någon, vars politiska uppfattning man inte känner till, gör det, tror jag

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

att det alltid blir känt när det gäller en liten avdelning, där alla känner varandra.

I fråga om en stor avdelning ligger saken något annorlunda till. Men jag skulle vilja påstå att den som reserverar sig i varje fall inte kan känna sig säker på att inte hans arbetskamrater får reda på det. Någon säkerhet därvidlag finns helt enkelt inte. Sedan må herr Johansson tala om okunnighet hur mycket han vill.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s)
kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte hur det förhöll sig i fråga om herr Gustafssons reservation. Kanske har det tillgått så att frågan om kollektivanslutning varit aktualiserad på ett möte som inte herr Gustafsson var med på och att man därvid beslöt att ta upp den på ett efterföljande möte, det vet jag inte. I varje fall tycker jag att man gjort ett fel därest man inte underrättat om att ärendet skulle förekomma till behandling, ty det skall man göra.

Skyddet för den enskilde vill jag tillgodose i lika hög grad som herr Gustafsson i Skellefteå. Jag tror inte att det finns någon inom det socialdemokratiska partiet som önskar att ett sådant skydd inte skall finnas. Det är fullt riktigt att alla skall ha sin fulla rätt till detta skydd. Själv skulle jag uppröras om man i något fall kunde påvisa att en man eller en kvinna blivit trakasserad på grund av att vederbörande reserverat sig mot anslutning till det socialdemokratiska partiet.

Än så länge har vi inte fått något påtagligt bevis för att så skett, då man inte har hänskjutit något fall till rättsligt avgörande, trots att kollektivanslutningen existerat sedan 1898. Ändå har det ända sedan dess funnits de som reserverat sig mot kollektivanslutning.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Herr Sjöholm förklarade att om Sveriges samtliga kronofogdar

skulle begära kollektivanslutning till det kommunistiska partiet skulle han för sin del protestera.

Vi har naturligtvis inget emot kronofogdar i och för sig, men om herr Sjöholm var med på den listan tror jag mig våga påstå att vi skulle pröva den ansökan alldeles speciellt noga, ty såvitt jag förstår är herr Sjöholm redan med i två partier och kan väl inte behöva söka inträde i ett tredje.

Betydligt intressantare skulle det vara för oss om Sveriges samtliga bankdirektörer begärde inträde i det kommunistiska partiet. Då kanske vår partikassör skulle beklaga att inte också vi hade en kollektivanslutningsregel i våra stadgar.

Herr Björk har hållit ett tal som jag i flera avseenden kan instämma i. Hans historieskrivning om det kommunistiska partiet tycker jag dock mera tillhör 1920-talet än 1960-talet. Den gav ingen aktuell bild av det kommunistiska partiet.

Jag vill erinra om att det kommunistiska partiet hade sin tjugonde kongress fullt offentlig. Vi genomför även i våra partidistrikt offentliga distriktskonferenser. Det finns ingenting av hemlighetsmakeri eller specifika svårigheter för medlemskap eller verksamhet i vårt parti. Jag har ingen anledning att polemisera mot herr Björk.

Till herr Gustafsson i Skellefteå vill jag bara säga att arbetarna inte är så känsliga som han tror. Vi har i mitt partidistrikt fackföreningar som är kollektivanslutna till det socialdemokratiska partiet och där åtskilliga av medlemmarna som är kommunister eller partilösa har reserverat sig. Men inte är de utsatta för någon förföljelse, vare sig politiskt eller fackligt eller i form av förföljelse på sin arbetsplats. Tillståndet inom arbetarrörelsen är inte så där infekterat som herr Gustafsson här vill göra gällande. Inom fackföreningsrörelsen är det fråga om litet mera naturliga tag.

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Herr talman! Det är naturligtvis utomordentligt viktiga frågor som tagits upp i föreliggande motion. Frågan om försvaret av de demokratiska fri- och rättigheterna har aktualiserats genom de avslöjanden som de senaste dagarna kunnat göras om en nazistisk, antidemokratisk ligas verksamhet. Jag skall emellertid inte ta upp alla hithörande problem i detta sammanhang utan begränsa mig till en mycket kort deklaration om det kommunistiska partiets inställning till den kollektivanslutning som här är föremål för diskussion.

Det är enligt vår uppfattning utomordentligt viktigt att bevara samband och ömsesidig växelverkan mellan de fackliga och politiska grenarna av arbetarrörelsen. Detta samband har ett historiskt ursprung, som det är viktigt att betona, och det har också herr Björk gjort. Det har också spelat en mycket betydelsefull roll under senare års kamp för att genomdriva en förkortning av arbetstiden, för att genomföra en allmän tjänstepensionering o. s. v.

Detta samband är även i dag utomordentligt viktigt och det kommer att vara det även i framtiden. Detta samband och denna växelverkan mellan de fackliga och politiska grenarna av arbetarrörelsen behöver emellertid icke och bör icke ta formen av kollektivanslutning av vissa fackföreningar till ett politiskt parti. Även om det finns möjligheter att reservera sig, innebär kollektivanslutningen ett tvång, som enligt vårt sätt att se är olämpligt.

Varje medborgare bör individuellt ha rätt att avgöra om han eller hon vill tillhöra det ena eller det andra politiska partiet. Det parti jag företräder är därför motståndare till kollektivanslutning. Vi anser emellertid att det bör vara de fackliga organisationernas och arbetarpartiernas sak att reglera dessa förhållanden. Det bör också höras till de demokratiska rättigheter, som här med rätta åberopats. Av den anledningen ingår jag inte i någon polemik

med herr Björk eller någon annan, ty jag tycker att den frågan skall regleras inom arbetarrörelsen och fackföreningarna och arbetarrörelsens politiska partier. Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Jag vet inte om fru Eriksson ville göra gällande att både motionärerna och samtliga reservanter skulle vara något slags företrädare eller advokater för Arbetsgivareföreningen. Jag vill bara säga att jag känner ingen speciell släktskap med Arbetsgivareföreningen. Vi får väl diskutera denna sak utan att man skall behöva ta in sådana argument i diskussionen. Det kan inte vara mindre tillåtet för oss att diskutera denna fråga och hysa kritiska uppfattningar än vad det är för Stockholms-Tidningen.

Frågan om medborgarnas skydd då det gäller åsiktsfrihet, yttrandefrihet och politiskt integritet är ändå av så pass grundläggande art i en demokrati, att den mycket väl tål att diskuteras. Den bör kunna diskuteras i en ganska hyfsad atmosfär, även om man kan ha olika meningar om vilka risker som kan finnas eller inte finnas. Man får i detta sammanhang tänka på hur omgärdad valhemligheten ändå är i detta land — i varje fall i princip. Ett och annat problem kan ju finnas, men det finns en korrespondens mellan detta och kollektivanslutningens idé.

Jag lyssnade mycket uppmärksamt till herr Björk, och jag är inte alls främmande för den historiska utveckling som förekommit i relationerna mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Jag instämmer i vad herr Björk här yttrade om intolerans o. s. v. Kanske jag inte kan instämma i allt vad han sade, men hans slutsats att det fanns intolerans mot politiskt oliktankande ibland kan vi inte på något håll förneka. Det finns i vissa sam-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

manhang i vårt samhälle tillfällen då denna kan komma i kläm.

I motionen finns ett exempel åberopat, och jag skulle ur centersynpunkt kunna åberopa ytterligare ett par tillfällen, då händelser förekommit som är ganska upprörande när man tänker på de principer, som bör vara gällande i ett demokratiskt samhälle. Jag delar herr Björks uppfattning om att det gäller att se upp med dessa saker.

Sedan sade herr Björk någonting om att en del ungdomar »dansat sig in i» de politiska ungdomsorganisationerna. Ja, det är klart att det hos alla politiska ungdomsförbund finns en strävan att också ordna trevliga sammankomster. Kommer en ung människa in i en lokalavdelning av ett ungdomsförbund, kan man väl inte jämföra det, herr Björk, med en kollektivanslutning till ett politiskt parti. Om vederbörande har gått till sammankomsten i fråga och betalat medlemsavgift, sker ju detta på vederbörandes eget initiativ. Det är väl ur principiell synpunkt något helt annat att en medborgare blir kollektivansluten till en politisk meningsriktning, som vederbörande inte vill ha något som helst samband med. Jag tycker att man får dra en stark principiell skillnad mellan dessa båda saker. Det är stor skillnad om man har tagit ett eget initiativ för ett inträde och att bli kollektivansluten genom andras beslut. Jag tror att också herr Björk i själva verket tycker så.

Jag blev inte särskilt imponerad över de massinstämmanden i herr Björks anförande, som kom även från dem som inte varit närvarande under själva anförandet. Här talar man om försök att splittra och försvaga det socialdemokratiska partiet, att beröva det ekonomiskt stöd så att det nästan blir utfattigt. Samtidigt talar man om att denna diskussion i stället stärkt partikassan. Jag har aldrig varit så enfaldig att jag trott, att inte företag och organisationer i detta samhälle ekonomiskt stöder enskilda partier. Det finns ingen anled-

ning att hyckla för framtiden heller. Vi måste räkna med att det kommer att bli så även i fortsättningen. Jag har aldrig trott att fackföreningsrörelsen med den dominans socialdemokratien har inom denna inte skulle finna former för ett ekonomiskt stöd. Jag tycker att detta är ett resonemang, som är ganska verklighetsfrämmande när man känner till hur situationen nu är. Men man kan fråga sig om det är rimligt att det sker i former, som faktiskt ur principiell synpunkt innebär att andra fattar beslut om ens egen anslutning till ett politiskt parti. Det är detta som jag betraktar som den centrala frågan i sammanhanget.

Herr Björk framhöll att man kunde tänka sig vissa reformer. Man kunde tänka sig att ersätta kollektivanslutningen med ett klumpanslag, beräknat per medlem eller på annat sätt. Detta skulle ge medlemmarna i vederbörande fackförening rätt att utöva en medlemsfunktioner och rättigheter i arbetarkommuner. Javisst, men det visar att man har insett, att kollektivanslutning i den formen, att en människa anslutes till ett parti, inte är rimlig. Jag har ingen anledning att säga någonting annat om de tankar som herr Björk anförde än att de visar, att man inom vissa kretsar i det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen är på det klara med att man måste söka sådana former för ett stöd, som inte ter sig lika principiellt stötande för vissa grupper. Det tycker jag, herr talman, ändå är ett steg framåt som kan leda till att diskussionen hyfsas.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn ironiserade över att många som inte hade hört anförandet ändå kom in och anslöt sig till herr Björk. Det var ett nytt uttryck för kollektiv anslutning, som ingen behöver ta så allvarligt. Man visste vad som sagts, och därför var man med om en kollektiv anslutning.

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Det finns ett uttalande i remissvaren som jag skulle vilja uppehålla mig litet vid. Det gäller svaret från Arbetsgivarförbundet, som skriver: »Om reservationsrätten skall kunna utnyttjas måste vederbörande redovisa sin politiska inriktning.»

Även det uttalandet vittnar, liksom många tidigare, om en fruktansvärd okunnighet. Det finns mängder av personer som har reserverat sig mot att tillhöra ett visst parti, men det är väl ytterst sällan man kan påstå, att vederbörande därmed har deklarerat vilket parti han vill tillhöra. Det finns åtskilligt att välja på, och man behöver inte tala om huruvida man vill tillhöra högern, folkpartiet, centerpartiet, KDS, MBS eller något annat parti. Det finns således ingenting att oroa sig för på den punkten.

I många stycken är det rörande att höra den omtanke om demokratin inom fackföreningsrörelsen som inläggen vittnar om. Ändå vill jag säga att det nog finns få organisationer i vårt land där demokratin hålls så högt och heligt som inom den fackliga rörelsen. Det finns få rörelser där man har så gott begrepp om demokrati och parlamentarisk ordning som man har inom den fackliga rörelsen. Därför tycker jag det är förbluffande att från annat håll få höra, hur rädd man är om de demokratiska fri- och rättigheterna där.

Däremot skulle jag känna mig beklämd, om riksdagen bestämde att en fackförening icke fick tillhöra en viss politisk organisation. Den rätten har jag utnyttjat i 40 år i fackligt arbete. Jag har aldrig känt någon olust över det, och det är nog få andra som gjort det.

Det kan finnas ytterligare en förklaring utöver vad herr Gustafsson sade till att en medlem vill tillhöra ett annat parti. En sådan medlem är sällan en flitig besökare av fackliga möten, och han kan därför bli desorienterad. Hade han intresserat sig för den fackliga rörelsen, hade sådana missförstånd inte uppstått.

Om vi skulle få en utredning, vet jag inte vad den skulle nytta till. Man säger på alla håll och kanter, att man absolut inte vill ha en lagstiftning. Om man är på det klara med att en statlig utredning inte skulle förbereda en lagstiftning, skulle jag vilja fråga vad den då skulle nytta till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLIN (fp):

Herr Henningsson, liksom någon tidigare talare, undrade vad en utredning skulle göra, om den inte skulle förbereda en lagstiftning. Låt mig säga, herr talman, att jag i många år har haft den uppfattningen, att en hel del statliga utredningar gör sin största nytta genom att ge en ofta mycket god belysning av frågorna och lämna bidrag till opinionsbildning och debatt. Demokrati har man kallat för styrelse genom debatt. Skulle det vara likgiltigt om statliga utredningar hjälper till att belysa viktiga samhällsproblem?

Låt oss en gång för alla befria oss från denna interventionistiska mentalitet, att staten alltid måste inskrida och lagstifta! I en demokrati bör vi så långt det går försöka lösa problemen genom debatt. Därför tycker jag att man på socialdemokratiskt håll med glädje borde observera och ta emot att reservationen icke syftar till lagstiftning, men till den förändring som man är övertygad om skall komma genom en intensiv offentlig debatt — man är övertygad om att argumenten mot kollektivanslutning är så starka, att den sidan kommer att vinna.

Den socialdemokratiska konservatismen kan inte finna något bättre argument än det som herr Johansson i Norrköping och andra här anförde, att man under generationer har haft detta system — alltså skall man ha det kvar. Detta har alltid förefallit mig vara det svagaste av konservatismens alla argument, och det är förvånande att svensk socialdemokrati använder sig därav.

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Debatten här gäller dels den stora och viktiga frågan, om kollektivanslutningen är en lämplig organisationsform i en demokrati, dels den mycket mindre frågan om det bör göras en utredning. Ehuru jag menar att utredningar ofta kan vara mycket nyttiga — och det bör även denna kunna vara — så vill jag inte påstå att det är någon så förfärligt stor fråga, om denna utredning skall göras eller ej. Debatten är på marsch och kommer icke att kunna tystas, utredning eller icke utredning.

Däremot är frågan, om kollektivanslutningen är en lämplig organisationsform i ett demokratiskt samhälle, en mycket stor fråga. Fru Nancy Eriksson kunde inte hålla isär dessa båda saker. Hon säger att vår ståndpunkt icke är mera demokratisk än socialdemokraternas och frågar, om vi vågar påstå att TCO inte har något sinne för demokrati. Vad fru Eriksson syftade på var att TCO inte har tillstyrkt utredning, men i den stora principiella frågan står ju TCO på vår sida och avvisar bestämt kollektivanslutning. Fru Nancy Eriksson borde kanske ha varit en aning försiktigare innan hon som allierade åberopade TCO och de andra fackliga organisationer som bestämt avböjer kollektivanslutning.

Jag lyssnade med intresse till herr Björk från Göteborg, som ju ofta kommer med mycket intressanta synpunkter, men den här gången måste jag helhjärtat instämma med herr Gustafsson i Skellefteå i omdömet att det var en myckenhet advokatyr. Jag anför bara ett par exempel, herr talman, eftersom tiden är långt framskriden.

Herr Björk talar om att de borgerliga utgår från en idealbild av ett parti, där varje medlem efter noggrant övervägande och grundlig undersökning ansluter sig till partiet, men så är det inte, säger herr Björk. Alltså — menar han — gör det inte så mycket om man kollektivansluter människor som inte ens vet att de blir anslutna.

Jag tycker det vore mera demokra-

tiskt naturligt om herr Björk hade sagt: Låt oss hjälpas åt att sörja för en ökad upplysning, så att de som ansluter sig till ett parti individuellt, som man bör göra, vet så mycket som möjligt om partiet innan de ansluter sig!

Låt oss i alla partier arbeta i den andan! Att med de argument herr Björk anförde ursäktas en kollektiv sammansättning av människor i ett parti som de inte begärt att få tillhöra är väl ändå en smula otillfredsställande.

Herr Björk hade genom en namn- eller adressförväxling blivit betraktad som medlem i folkpartiet, och han drog av detta den slutsatsen, att något liknande en kollektivanslutning förekommer i andra partier liksom i det socialdemokratiska partiet. Nej, herr Björk, här har begåtts ett misstag, som alltid kan förekomma. Det kan rättas till genom att skriva ett brevkort och säga: Jag utgår från att här föreligger en förväxling. Eftersom jag inte begärt inträde och jag vet att folkpartiet inte har något slags kollektiv anslutning, utan endast individuell sådan, är jag naturligtvis inte medlem.

Herr Björk skulle då ha fått ett beklagande av att detta misstag blivit begånget — jag vet inte om han har skrivit och fått det. Men vad i all världen har detta med kollektivanslutning att göra. Nog skall man ha brist på argument, om man försöker hämta styrka ur sådana paralleller!

Herr Björk gjorde sedan gällande, att det inte visas större tolerans mot oliktankande inom andra partier och andra kretsar än i de socialdemokratiska kretsarna. Det är dock ingen på vår kant som överväger att införa något slags kollektivanslutning. Vi har alltså ett mera utvecklat sinne för att kollektivanslutning inte kan vara lämplig på ett område där den enskilde individens bör handla själv.

Inom parentes sagt svarade herr Johansson i Norrköping inte på herr Gustafssons fråga, om nya medlemmar all-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

tid blir underrättade om att en fackförening är kollektivansluten, så att de kommer in i partiet samtidigt med att de ansluter sig till fackföreningen. Det borde vara självklart att man gav sådan information, men intervjuundersökningar har visat att ett mycket stort antal medlemmar är kollektivanslutna utan att veta om det. Särskilt ingående undersökningar har gjorts i Norge, men det har hänvisats till liknande erfarenheter i Sverige.

Herr Björk var väl inte starkare i argumentationen när han hänvisade till vad en avliden enkelsk konservativ politiker har sagt om vad som skedde i England någon gång i slutet på 1920-talet eller början på 1930-talet. Vad i all världen har vi med det att göra nu? Menar herr Björk att Mr. Duff Cooper — för övrigt en mycket intressant författare — skulle vara på något sätt representativ för något oppositionspartis inställning i Sverige i dag? Nej, det kan inte vara någonting annat än brist på argument när herr Björk kommer med sådant.

Det intressantaste var emellertid att herr Björk påpekade, att Stockholms-Tidningen, som hävdar att socialdemokraterna skulle kunna avskaffa kollektivanslutningen utan att göra någon ekonomisk förlust, därmed visar att tidningen är fullständigt okunnig om realiteterna. Det är uppenbart att herr Björk alltså menar att det är dessa ekonomiska realiteter för partiet som i sista hand är det avgörande och måhända det enda skälet till att herr Björk här försöker att med en del reservationer försvara kollektivanslutningens idé.

Herr talman! Efter det som förut sagts — jag vill särskilt hänvisa till herr Gustafssons i Skellefteå anförande — skall jag inte förlänga debatten utan sluta med två korta principiella reflexioner och en fråga, en fråga till statsrådet Skoglund och till statsrådet Aspling, som jag till min stora glädje ser här i kammaren.

Det är uppenbart att det finns risk för att den enskildes rätt till anonymitet går förlorad genom kollektivanslutningen och tvånget att reservera sig, om man inte önskar tillhöra partiet. Ingen har kunnat hävda att man kan lita på att den politiska anonymiteten respekteras. Men är det inte, som här har sagts, en självklar demokratisk rättighet för envar, att man inte skall behöva omtala vilket parti man sympatiserar med eller icke sympatiserar med, om man inte själv vill?

Jag läste till min gränslösa förvåning i tidningen i dag att herr Yngve Persson har sagt i första kammaren att enligt hans mening bör alla människor vara beredda att öppet deklarerat sin politiska inställning. Herr Persson underkänner alltså den demokratiska rättigheten att man skall kunna säga: Det är min privatsak vilken politisk inställning jag har. Det vore endast logiskt om herr Persson också krävde att röstningen på valdagen skall vara offentlig, att vi kanske skall ha olika färg på valsedlarna, så att alla skall kunna se vilket politiskt parti man röstar med. Om man inte har någon rätt till politisk anonymitet andra dagar, varför skall man då ha rätt till politisk anonymitet på valdagen? Jag ställer den frågan både till herr Björk och till regeringens företrädare här: Vill ni ta klart avstånd från herr Yngve Perssons odemokratiska uttalande? Vill ni förklara att den svenska socialdemokratien avböjer varje tanke på att underkänna medborgarnas rätt till politisk anonymitet?

Herr talman! Dagens debatt skulle sannerligen inte vara förspild tid — det tror jag inte under några omständigheter att den är — om statsråden eller någon annan på partiets vägnar ville ge ett klart besked på denna viktiga punkt.

Den andra frågan är: Vad är det för fel på ståndpunkten att varje svensk kvinna och man själv skall bestämma

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

om de vill tillhöra ett parti och i så fall *vilket*? Om det inte är något fel på den ståndpunkten, varför då inte respektera den?

Det har sagts många gånger, utan att bli direkt motsagt både nu och under tidigare år, att man i en del fackföreningar måste personligen anmäla sig varje år för att inte bli kollektivanslutet. Det räcker alltså inte att man meddelar en gång, att man inte vill tillhöra partiet, utan på något mystiskt sätt åker man nyårsnatten ånyo in i det socialdemokratiska partiet och måste anmäla på nytt att man inte vill tillhöra det. Kan en organisation som medför sådana konsekvenser vittna om att man verkligen på allvar försöker skydda den enskildes rätt till anonymitet?

Herr talman! Det är verkligen en väsentlig sak detta att vi i det svenska samhället accepterar principen om facklig solidaritet, men det är inte mindre väsentligt att den som vill visa facklig solidaritet med sina arbetskamrater också skall tryggas fullständig politisk frihet genom skydd för sin politiska anonymitet. Det går att förena facklig solidaritet och politisk frihet. Det är ett demokratiskt krav att alla hjälps åt för att förena de sakerna.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin säger att TCO avböjer kollektivanslutning och att det skulle jag inte ha observerat. Javisst, den rätten har TCO haft och skall ha den utan statlig inblandning. Det har aldrig ifrågasatts, men vad som är viktigt här är att TCO avböjer utredning, och det är det som motionerna går ut på.

Herr Ohlin upprepar något som herr Gustafsson i Skellefteå sade tidigare, och jag vill gärna fråga, om herr Ohlin verkligen menar detta. Menar herr Ohlin att staten skall sätta i gång en utredning utan något annat syfte än att bidra till opinionsbildning och debatt?

Skall staten alltså utreda och bilda opinion och för vilket — för vissa partipolitiska spekulationer här i kammaren i dag eller för allmän kollektivanslutning till ett politiskt parti? Jag tycker det är någonting för oss helt främmande att man skall ha en utredning som skall förbereda en aktion för en tro i en viss riktning.

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin har verkligen vissa svårigheter att klara ut vad utredningen skulle handla om. Det har fru Eriksson rätt i. Vad jag utläste av herr Ohlins anförande var att utredningen skulle svara på frågan, om kollektivanslutningen är en lämplig organisationsform. Men, herr Ohlin, detta är ju en politisk värderingsfråga. Då skall man antingen ha en parlamentarisk utredning där ledamöterna kommer att dela sig efter sin värdering av kollektivanslutningen eller någon annan sorts utredning, där experter skall tvingas att ge uttryck för en politisk värdering. Vad är det för tanke i att utnyttja det statliga utredningsväsendet på detta sätt?

Däremot finns utan tvekan ett intresse av att genomlysas alla partier, deras struktur, deras organisationsformer, deras beslutsformer, hela den inre partidemokratien. Och glädjande nog är det ett område som samhällsvetenskapen alltmer börjar intressera sig för, och jag tycker vi skall låta samhällsvetenskaparna fortsätta därmed.

Herr Ohlin begär att jag skall ta bestämt avstånd från något som herr Yngve Persson uppges ha sagt i första kammaren, enligt vad man läst i tidningen. Jag hörde inte herr Yngve Perssons anförande, jag vet inte exakt vad han sade och jag har alltså ingen möjlighet att vare sig instämma i eller ta avstånd från det. Men hur otroligt det än må låta för herr Ohlin har vi inom socialdemokratien stor respekt för in-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

dividuella åsiktsnyanser i olika frågor. Jag är för min del osams med åtskilliga av mina partikamrater, än den ene och än den andre, i alla möjliga olika frågor. Det händer rent av att jag är osams med personer ännu högre i den fackliga hierarkien än herr Yngve Persson.

Det var rent gripande att lyssna till med vilket gravallvar herr Ohlin försökte bena upp mina små exempel och illustrationer. Men vad de handlade om var helt enkelt att det politiska anonymitetsproblemet är mycket mera komplicerat än vad ni vill låtsas om och att ni i själva verket gör ett berg av en myrstack, att ni blåser upp småting till något fantastiskt stort och ödesdigert och djupt moraliskt. Förstår inte herr Ohlin att avsikten med min exemplksamling helt enkelt var att säga, att det får väl vara någon måtta på skenheligheten!

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort. Denna debatt har väl ändå visat att det inom de tre borgerliga partierna råder stor okunnighet om den svenska fackföreningsrörelsen. Det kanske beror på att av alla dem som yttrat sig för reservationen är det mig veterligt bara en som är medlem, eller före detta medlem, i ett LO-anslutet förbund, nämligen herr Henning Gustafsson i Skellefteå. Och beträffande hans kunskap om den svenska fackföreningsrörelsen kan man bara ge honom den rekommendationen att han i vilken studiecirkel som helst kan få svar på alla de frågor han ställt från denna talarstol.

Debatten är väl i och för sig ganska onödig. Man säger att det är odemokratiskt att kollektivansluta fackföreningar till socialdemokratiska partiet. Vad är det herr Ohlin och de övriga vill? Jo, det är att vi skall vara så djupt odemokratiska att vi skall lagstifta för att förbjuda en svensk organisation att ansluta sig till det eller det

partiet eller till den ena eller andra organisationen som de vill samarbeta med.

Man kan inte, herr Ohlin, gentemot herr Johansson i Norrköping säga att vi inte skall dra fram det historiska samarbetet. Det samarbete som ägt rum mellan partiet och fackföreningsrörelsen har dock för den svenska arbetarrörelsen givit påtagliga resultat i form av stora reformer, som vi i dag kan glädja oss åt. De reformförslagen har herr Ohlins parti, högerpartiet och centerpartiet i de allra flesta fall varit motståndare till, inte minst till den stora reform som genomfördes när ATP-förslaget lades fram. Kan herr Ohlin, herr Gustafsson i Skellefteå eller någon annan av de borgerliga debattörerna gå upp i denna talarstol och säga att detta samarbete varit till skada för den svenska fackföreningsrörelsen? Försök med ett enda fall bevisa att det samarbetet varit till skada!

Jag skall endast försöka rätta herr Ohlin beträffande en enda detalj — han hade fel i så många detaljer. Han sade att nya medlemmar inte vet om de blir kollektivanslutna eller inte. En ny medlem i en avdelning är mycket omedveten och okunnig om det allra mesta som föreslagits i den avdelningen. Han vet i regel inte ens vad han får i lön. Hans första och viktigaste fråga — och det är för att få svar på den som han går till styrelseordföranden, ombudsmannen eller någon annan — gäller därför vad han kommer att få i lön. Han frågar inte om han är kollektivansluten till något parti eller inte. Det bryr han sig i regel inte om.

Hela denna debatt kunde väl ha begränsat sig till att detta samarbete mellan partiet och den fackliga rörelsen finns. Från den fackliga rörelsens sida ser vi möjligheten att genom lagstiftning få för oss enhetliga reformer beslutade som vi på ett annat sätt, förhandlingsvägen, inte lyckats lösa lika

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

generellt och lika bra. Det gäller alltså för fackföreningen att satsa pengar till socialdemokratiska partiet för att det skall kunna driva sin verksamhet till arbetarrörelsens nytta. Folkpartiet, högerpartiet och centerpartiet får pengar till sina ideers spridande från bolag och andra. Enligt uppgift för några år sedan i Expressen är herr Ohlin relativt förmögen och har förmodligen placerat en del av sin förmögenhet i aktier. Då sitter kanske en bolagsstyrelse på sex, sju personer — herr Ohlin och de övriga kanske 15 000—20 000 aktieägarna är inte med — och beslutar att till folkpartiet eller kanske till högerpartiet ge ett anslag på 50 000 eller 100 000 kronor om året. Känner herr Ohlin sig då i så hög grad tvångsansluten till högerpartiet om det företag där han har sina aktier fattar ett sådant beslut? Han får ju själv inte vara med i bolagsstyrelsen. Det är alltså ett demokratiskt beslut, eftersom herr Ohlin inte har en chans att reservera sig mot beslutet.

Det finns väl ändå så pass mycket att lära av historien att, om ni hade makten i detta land och ni skulle vilja lagstifta om förbud för fackföreningsrörelsen att på ett eller annat sätt — genom kollektivanslutning eller hur ni nu vill — stödja det socialdemokratiska partiet, så skulle fackföreningsrörelsen ändå i någon form komma att göra det. Det har dock funnits lagar i detta land med vilka man har försökt hindra arbetarrörelsen att växa fram till den maktfaktor som den blivit.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kristenson kan inte skilja på kollektivanslutning till ett parti och beslut om bidrag. Detta säger i alla fall en hel del. För herr Kristenson är allting fråga om penningbidrag. Den enskilde svenske medborgarens rätt att bestämma om han eller hon vill tillhöra ett parti och vilket tappar herr Kristenson bort.

Fru Eriksson i Stockholm frågar: Skall en utredning sättas i gång för att främja en viss opinion och i så fall vilken? Naturligtvis inte. Det har ju klargjorts att utredningen skall belysa problemet och underlätta en opinionsbildning. Om fru Eriksson i Stockholm verkligen tror på sin sak måste hon utgå ifrån att denna utredning i själva verket skulle ge henne många fina argument. Det går att belysa frågan så att utredningen blir ett underlag för en fri debatt.

Herr Björk i Göteborg hade fått för sig att utredningen skulle avgöra, om kollektivanslutning var lämplig eller inte. Nej, jag sade inte ett ord om detta. Men sedan återstår för de politiska partierna att ta ställning till frågan huruvida kollektivanslutning är lämplig eller inte.

Herr Björk i Göteborg sade att han inte riktigt vet vad herr Yngve Persson yttrat och att man inte brukar ta avstånd från varandra inom partiet etc. och att man får ha olika åsikter. Javisst, men den princip som herr Yngve Persson enligt tidningarna har talat för finns och den är ytterst väsentlig. Det är en skrämmande tanke att envar skulle vara skyldig eller beredd uppge sin politiska inställning. Vill herr Björk ta avstånd från denna princip och förklara, att han anser att det icke är förenligt med god demokrati — så kan vi hålla oss alldeles utanför vad herr Persson har sagt? Principen bör herr Björk dock kunna ta ställning till. Det kan ju inte vara så att herr Björk är förhindrad att uttala sig om denna princip därför att någon partimedlem har berört den.

Jag tycker fortfarande att det skulle vara utomordentligt värdefullt om någon av herrarna på regeringsbanken ville svara på frågan hur de ser på spörsmålet om den svenska medborgarens rätt till politisk anonymitet av demokratiska skäl.

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Herr KRISTENSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara upplysa herr Ohlin om att det går till så när en avdelning kollektivansluts till det socialdemokratiska partiet, att beslutet fattas på ett allmänt medlemsmöte som har utannonserats i förväg, och var och en som vill tala om att han önskar tillhöra partiet får gå och hämta sin egen partibok. Den skickas inte till honom. Han får alltså själv gå till fackföreningsexpeditionen och tillse att han får sin partibok och sina partimärken varje år. I annat fall har han inte rösträtt i partiet. Så förhåller det sig alltså med nyansskillnaden mellan bidrag och anslag.

Herr Ohlin! Bolidens aktieägare och somliga andra ger ju anslag till folkpartiet, men ni vill inte tala om varifrån ni får era pengar. Detta gör det socialdemokratiska partiet som säger att det får pengarna från fackföreningsrörelsen. Men varifrån får ni era pengar? Är det inte synnerligen odemokratiskt att bolagsstyrelser på sex, sju personer sitter och beslutar för 15 000—20 000 aktieägare i detta land att en del av vinsterna skall gå till högern och folkpartiet? I jordbrukarnas organisationer sitter man kanske och beslutar att en del bidrag skall gå till centerpartiet. Är detta demokratiskt? Tala om det! I annat fall skall ni neka att ta emot dessa pengar eller helst skicka tillbaka dem.

Herr BJÖRK i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket ledsen, herr Ohlin, men jag är inte alldeles säker på innebörden i herr Ohlins senaste direkta fråga till mig, men jag tror att den avsåg en uppmaning att jag i princip skulle uttala mig om huruvida medborgarna skall ha skyldighet att offentligt uppge sin politiska åskådning.

(Herr Ohlin: Det gäller rätten till politisk anonymitet.)

Ja, detta allmänna problem som rätten till politisk anonymitet innebär har jag redan hållit ett ganska långt anförande om och det tänker jag verkligen inte upprepa. Men om det gäller denna enkla, klara fråga om det skulle föreligga något slags skyldighet för människor att uppge sin politiska åskådning är svaret naturligtvis nej. Jag förstår inte riktigt vad frågan har att göra med en debatt om kollektivanslutningen, eftersom den som utnyttjar reservationsrätten därmed på intet sätt behöver röja sin politiska åskådning.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Björk, den som för att inte tillhöra ett parti som han inte önskar tillhöra tvingas att reservera sig löper, som här i dag redan konstaterats, en betydande risk att hans politiska anonymitet trädes för nära. Detta har ingen förut i dag i den långa debatten heller vågat bestrida.

För herr Kristenson är frågan fortfarande bara spörsmål om ekonomiska bidrag. Herr Kristenson vet, att när frågan om partifinansieringen var uppe till undersökning och det kom ett betänkande om saken, så visade det sig åren därefter att folkpartiet var det parti som gav de bästa upplysningarna om finansieringen. Vi är beredda att diskutera partifinansieringsfrågor, men man får dock inte förvandla dagens spörsmål om kollektiv anslutning av medlemmar till ett parti till att bli endast en fråga om ekonomiska bidrag.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter är tacksamma, om jag inte följer herr Kristensons invit att till den här förda debatten om rätten till personlig politisk anonymitet och kollektivanslutningen lägga ytterligare en debatt som avser frågan om en eventuell offentlig redovisningsskyldighet för partierna rörande deras finanser.

Herr Björk i Göteborg är en framstående dialektiker, och att döma av de

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

många instämmandena i hans anförande har han i kväll firat en kanske även för honom ovanlig triumf i denna egen-skap. Jag tycker att det bör, innan debatten slutat, sägas ut att herr Björks framställning, hur skickligt gjord den än var och hur charmfullt den än framfördes, är i grunden falsk.

Jag kan inte ta upp hela herr Björks anförande till bemötande, men det torde räcka med att klargöra att hans exempel och paralleller genomgående var missvisande. Såsom här påpekats går det icke att göra jämförelse mellan ett beslut i ett bolag eller en förening om ett ekonomiskt anslag till ett parti och kollektivanslutningen av en organisations medlemmar till samma parti. Såvitt jag har mig bekant äger fackföreningarna samma möjlighet som eventuella bolagsstyrelser att utöver kollektivanslutningen anslå pengar till det socialdemokratiska partiets valfond. Fackföreningar har också, såvitt jag vet, anslagit pengar till kommunistiska partiets valfond, och det lär t. o. m. ha förekommit att anslag samtidigt lämnats till båda partierna.

Denna rätt att lämna ekonomiska anslag har i kväll över huvud taget icke diskuterats. Diskussionen har bara gällt frågan om anslutningen av medlemmar till ett parti.

En annan av herr Björks paralleller var hämtad från England. Det system med »canvassing», som utgör ett led i en normal engelsk valrörelse och var ingår att man knackar på dörrarna och frågar människorna hur de skall rösta, skulle enligt herr Björks mening vara jämförbart med kollektivanslutningen till det svenska socialdemokratiska partiet. Det finns emellertid, herr Björk, en avgörande skillnad. Om någon knackar på dörren hos en person kan vederbörande säga: Jag vill hålla för mig själv hur jag kommer att rösta. Det har min dam eller herre inte med att göra.

Man behöver alltså varken svara ja eller nej eller över huvud taget någon-

ting alls. Det är med andra ord fråga om ett personligt ställningstagande.

Vidare ansåg herr Björk att det inte är så mycket värre, om man genom ett föreningsbeslut ansluter medlemmar till ett visst parti än om man »dansar in» dem, såsom orden föll. I den mån något sådant förekommer — och jag vill minnas att jag en gång blev medlem i en politisk ungdomsorganisation bara för att få tillfälle att äta middag på en för kvällen abonnerad gästgivargård i Skåne — betraktas det väl som en kuriositet och löjlighet i det politiska livet, alls icke jämförbar med kollektivanslutningen. Det skulle möjligen kunna bli fråga om en jämförelse, därest t. ex. ortens idrottsförening köpte dansbiljetter åt alla sina medlemmar — utan att ens ha tillfrågat dem huruvida de önskade gå och dansa — och därigenom gjorde dem till medlemmar i en politisk organisation eller ett parti. Men det är inte detta saken gäller. Om jag önskar ta risken att för dansens eller matens skull bli medlem i ett parti, så är det fortfarande fråga om ett individuellt avgörande. Detta är det väsentliga i detta sammanhang.

När herr Björk gör en lång utläggning om olika partiers struktur och karaktär är denna utläggning inte heller riktigt relevant i kvällens diskussion. Det finns partier av alla möjliga slag, alltifrån partier som består av hårt sammanhållna celler och aktionsgrupper, till mycket lösliga sammanslutningar som bara i stort sett betraktas som identiska med ett visst partis väljarkader. Men vi diskuterar nu svenska politiska förhållanden och anslutningen till svenska politiska partier och då behöver vi inte sväva ut fullt så mycket. Även om det inte finns någon entydig definition av vad som i vårt land menas med ett parti och hur det skall vara beskaffat, har vi ändå alla ganska klart för oss hur ett svenskt politiskt parti är uppbyggt och fungerar. Vi vet att medlemmarna i ett politiskt parti i Sve-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

rige utgör ett urval av de människor som röstar med partiet. Det är fråga om personer, flera eller färre, som har ett så starkt politiskt intresse och känner en sådan samhörighet med sitt parti, att de utöver denna gärning att rösta med partiet önskar göra någonting ytterligare, nämligen betala en medlemsavgift och till äventyrs även utträta något frivilligt arbete för partiet.

De svenska partierna är alla tämligen — jag säger inte helt — likartade, och i anslutningen till partiet ligger ett personligt ställningstagande, ett medgivande, ett beslut att man önskar mer aktivt än endast genom röstning verka för partiet och dess åsikter. Därför är det för mig och många i denna kammaruppenbart att beslut om medlemskap i ett visst parti endast kan fattas av den enskilda människan.

Jag var vid början av denna debatt inte särskilt entusiastisk för den reservation varom debatten rör sig, eftersom jag inte är helt övertygad om att denna reservation anvisar den rätta vägen i detta sammanhang. Fru Eriksson i Stockholm har genom sitt sätt att argumentera övertygat mig om att jag bör rösta med reservationen. Detta glidande, insinuanta sätt att argumentera mot politiska meningsmotståndare, detta misstänkliggörande av de avsikter som ligger bakom ett förslag, är för mig väl så litet förenligt med verklig demokrati som t. o. m. kollektivanslutningen. I svenskt politiskt liv brukar vi följa den regeln att vi i stort sett menar vad vi säger och säger det vi menar. Vi räknar inte med att man skall söka efter skumma, dolda motiv bakom förslag som skulle innebära något annat än vad som är skrivet.

Jag har ansett det väsentligt att detta blir sagt, och av de skäl som jag anfört vill även jag yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Fridolfsson* i Stockholm och *Ringaby* (båda h).

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Carlshamre talade om de politiska partiernas frihet skulle det vara intressant att höra varför han inte intresserar sig ett dugg för de fackliga organisationernas inre frihet. Det är ju ändå dem det här gäller. Det är dem man vill ha en utredning om, och det är dem man vill förmäna rätten att ansluta sig till ett parti eller att låta bli.

De fackliga organisationerna, TCO, SACO och LO, har avvisat utredningsförslaget. Jag tycker det vore mycket intressant att höra varför herr Carlshamre inte intresserar sig för den sidan av saken, som debatten ändå borde gälla.

Herr **CARLSHAMRE** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är själv medlem i en facklig organisation, fru Eriksson, och är alltså inte ointresserad av sådana organisationers inre liv och verksamhet. Men här rör det en helt politisk fråga, nämligen anslutningen av medlemmar till politiska partier. Jag tror att herr Gustafsson i Skellefteå tidigare sade att han för sin del inte önskade se frågan löst genom att hinder lägges i vägen för de fackliga organisationerna att besluta vad de vill göra, och inte heller jag vill lägga sådana hinder i vägen.

Det är från andra hållet denna fråga skall ses. Det gäller inte huruvida en fackorganisation skall besluta om sina medlemmars politiska tillhörighet, utan snarare huruvida ett politiskt parti skall anse det vara med sin värdighet förenligt att ta emot medlemmar som kommer till dem på det sättet.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Vill herr Carlshamre ha en statlig utredning för att utröna hur det är ställt med de politiska organisationernas värdighet?

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Herr **CARLSHAMRE** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte den frågan riktigt, fru Eriksson. Jag har sagt en gång tidigare att jag inte är särskilt entusiastisk för förslaget att gå utredningsvägen. Andra talare i kväll har framhållit att en utredning kan skapa underlag för debatter, men att den skulle komma att omfatta även frågan om de politiska partiernas värdighet har jag inte sett vare sig i reservationen eller i motionerna. Själv har jag inte sagt det och menar inte heller att så skall ske.

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Jag skall bara göra några korta reflexioner.

Herr Kristenson sade att det råder okunnighet om fackföreningarnas arbetssätt. Men man kan med större fog säga att herr Kristenson själv röjer okunnighet om demokratiens förutsättningar, eftersom han blandar ihop människor och penningmedel. Bolidens aktieägare, som sänder pengar till högern eller folkpartiet, är ju inte tvångsanslutna till dessa partier. Det gör väl ändå en viss skillnad. Herr Kristenson tycks hysa antingen bristande respekt för människor eller överdriven respekt för penningen.

Också jag tyckte att herr Björk i Göteborg höll ett elegant anförande, men det hade ändå sina logiska blottor. Här gäller det inte penningens utan den enskilda människans integritet, men herr Björk såg frågan helt och hållet ur partiets synpunkt. Idealiteten övergick sedan till den mera krassa synpunkten att man skulle syfta till att förstöra socialdemokratiens ekonomi, och då blandade herr Björk återigen ihop människor och pengar. Han sade också — vilket var ganska lustigt — att eftersom han inte hade hört Yngve Perssons anförande, kunde han inte instämma i det. Men efter herr Björks eget anförande instämde hela den socialdemokratiska grup-

pen, trots att många av dem inte hade hört vad han sagt. Så det är tydligen skillnad på vem som säger vad.

Sedan sade herr Nilsson i Gävle att han skulle pröva en ansökan från mig om medlemskap i det kommunistiska partiet särskilt noga. Det tar jag som en komplimang. Herr Nilsson begriper tydligen att jag inte skulle passa där, och eftersom jag för demokratiens talan från denna talarstol så stämmer det mycket bra.

Slutligen konstaterar jag att fru Eriksson i Stockholm inte har besvarat min fråga om sambandet mellan den kollektiva anslutning vi här talar om och kollektivanslutningen till statskyrkan. Där föreligger ju en tydlig parallell. Skulle inte fru Eriksson och jag kunna vara ense om att ingen människa skall anslutas till vare sig politiskt parti eller religiöst samfund utan att själv helt suveränt ha bestämt det? Jag känner fru Eriksson rätt väl och uppskattar henne alltför mycket för att tro att inte den frågan ändå oroar hennes sinne för logik och konsekvens.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Om den här debatten drar ut på kvällen längre än som var tänkt, kanske det inte enbart beror på dem som står bakom reservationen utan kanske i lika stor utsträckning på de argument som framförts från det håll där man försvarar kollektivanslutningen.

När jag lyssnade till herr Kristenson gjorde jag reflexionen: Hur många gånger skall i denna debatt behöva sägas att det inte är en lagstiftning som reservanterna är ute efter? Och hur många gånger skall man behöva påpeka att det här inte gäller pengar utan att det gäller den enskilda människans rätt att ansluta sig av eget initiativ till det parti som vederbörande själv önskar tillhöra?

Herr Kristenson sade att det inte har kunnat påvisas att kollektivanslutningen på något sätt har skadat den fackliga rö-

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

relsen. Det har ingen påstått, och det är inte det problemet gäller — det gäller vad jag sade.

Men även om jag alltså själv har den uppfattningen att det här är fråga om ett principiellt och demokratiskt problem, kan jag möjligtvis förstå att den som ser detta enbart som en ekonomisk och historisk fråga också kan fundera över vad det kvantitativt innebär.

Det betyder för min egen del ingenting om det gäller en människa eller 600 000 människor. Men jag har sett siffran 600 000 kollektivanslutna medlemmar i Sverige — jag vill inte alls säga huruvida den är riktig eller inte. Låt oss säga att vi minskar den med 100 000 medlemmar — de som sannolikt själva önskar vara medlemmar av socialdemokratiska partiet och också är det genom enskild aktion. Vi har alltså 500 000 kvar.

Av siffror som framlagts i Norge av två experter, som gjorde en grundlig undersökning inför valet 1957 i Stavanger, framgick att 60 procent av de kollektivt anslutna inte visste om att de var kollektivt anslutna. Av de resterande var det 70 procent som inte visste eller inte trodde att de var medlemmar i det socialdemokratiska partiet. Detta gällde alltså norska förhållanden, och jag är fullt på det klara med att siffror från en undersökning i liten omfattning i ett annat land, som visserligen ligger nära oss, inte utan vidare skall accepteras såsom gällande här. Men det är ingenting som motsäger att samma siffror också skulle gälla i Sverige. Det är Norge, Sverige och England som har kollektivanslutning i ungefär samma former — i varje fall har Norge och Sverige det.

Siffran 500 000 kollektivt anslutna i Sverige skulle innebära att ungefär 300 000 eller 60 procent inte visste om att de var kollektivanslutna. Vidare skulle den innebära att av återstående 200 000 skulle 70 procent inte veta eller tro att de tillhörde socialdemokratiska

partiet — det blir 140 000. Av de 500 000 kvarstår alltså 60 000, som känner till att de är medlemmar i socialdemokratiska partiet.

Man har från vitt skilda håll i debatten i kväll påpekat hur djupt okunniga många är om dessa problem. Man har sagt att remissinstanserna är okunniga, att medlemmar i denna kammare är okunniga, att även de kollektivt anslutna är okunniga. Jag tror att det förhåller sig så. Om alltså endast 60 procent av de kollektivanslutna känner till att de är medlemmar i socialdemokratiska partiet, finns det all anledning att här åtminstone göra en aktion för att upplysa dessa medlemmar om vad saken gäller.

Till sist, herr talman, skall jag göra en liten bekännelse. Herr Gustafsson i Skellefteå sade att han hade personlig erfarenhet av kollektivanslutningen och dess former. Det ligger förmodligen ganska långt tillbaka i tiden, eftersom herr Gustafsson ganska länge tillhört den fackliga rörelsen. Jag har också på nära håll en erfarenhet av den kollektiva anslutningen. Den innebar att vederbörande gick till sin fackföreningsbas för att efterhöra huruvida den fackliga föreningen var kollektivt ansluten och fick meddelandet att så inte var fallet. Han nöjde sig inte med det, eftersom han var medlem i ett annat parti och ansåg att renligheten krävde att han inte var medlem i två partier. Han gick därför till expeditionen och fick uppgiften att föreningen var kollektivt ansluten. Nu skall man inte generalisera — detta kan vara ett ensaka fall — men jag tycker att renligheten kräver att socialdemokratiska partiet tillsammans med den fackliga rörelsen ser till att medlemmarna får den information som krävs i denna sak, för den händelse den kollektiva anslutningen skall fortsätta.

Jag tycker också att det här finns tillräckligt många frågor att utreda för att man skall kunna gå med på den reservation som föreligger. Det har sagts

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

gång på gång att det råder djup okunghet om dessa problem. Låt oss då se till att vi utreder dem både för att det skall få opinionsbildande verkan och för att de som är kollektivt anslutna skall få veta vad detta innebär.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga denna diskussion, men en del yttranden som har fällt kanske kan väcka en del förvåning.

I reservationen sägs att man bör utreda den här frågan. Men ännu har jag inte fått något begrepp om vad man skall utreda och vart utredningen skall syfta. Skall man sätta i gång en utredning, skall den väl ändå ha något syfte. Menar ni att den skall syfta till en lagstiftning, så säg det rent ut så att vi kan diskutera saken på en sådan basis. Menar ni någonting annat, är det hela tämligen meningslöst från början till slut.

Jag tror, mina vänner, att ni inte har fattat någonting av det allra mest väsentliga i utbyggnaden av svensk arbetarrörelse, och det är väl vad som har sagts här redan tidigare: det naturliga sambandet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratien. Jag förstår att ni inte kan fatta detta, eftersom ni inte har några erfarenheter av det. Ni försöker här ur partitaktiska, partipolitiska synpunkter göra gällande, att socialdemokratien och fackföreningsrörelsen skulle arbeta med vad ni glidande, understucket försöker framställa som odemokratiska metoder. Om ni nu syftar till en utredning, som ju måste ge ett resultat, och ni innerst inne menar, även om ni inte vågar säga det, att detta resultat skall mynna ut i en lagstiftning med förbud mot kollektivanslutning, då tänker ni inte på att det skulle ha någonting med demokratiska principer att göra. Ty vad är det frågan gäller? Den gäller de enskilda fackföreningarnas rätt att besluta i vad de betraktar som egna angelägenheter och ingenting annat.

Ni får gärna fortsätta denna diskus-

sion. Jag kommer mycket väl ihåg den diskussion för många år sedan, i vilken jag för första gången uppträdde i denna kammare. Det var 1949 och det gällde en diskussion om just kollektivanslutningen. Denna fråga återkommer med jämna mellanrum.

Fortsätt gärna att återkomma med detta! Ni gör oss därmed en tjänst, ty för varje våg av attacker av detta slag, vilken ni levererar från borgerligt håll, visar sig förutsättningsarna för att öka kollektivanslutningen inom fackföreningsrörelsen till socialdemokratien bli större och större.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att debatten skall avslutas utan att man med några ord bemöter det sista inlägget. Jag tycker att det är ganska underligt att fastän talare efter talare på reservationssidan förklarat, att det icke är fråga om lagstiftning och inte fråga om att tvinga fackföreningarna till något, ändå både herr Kristenson och herr Gustafsson i Stockholm påstår att vi innerst inne vill få till stånd en lagstiftning om detta.

Går det ändå inte att fatta att det inte är fråga om något sådant? Ni kan om ni vill tycka, att utredningen är onödig, men varför inte tro oss när vi säger att vi inte vill lagstifta på området?

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman: Men säg mig då herr Gustafsson i Skellefteå: Vad vill ni med denna utredning?

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Ja, det var det jag försökte förklara i mitt första inlägg, och jag ämnar inte upprepa vad jag då sade. Jag ställde en hel rad frågor som antingen inte besvarats alls eller besvarats mycket dåligt under denna debatt, och jag framhöll angelägenheten av att dessa frågor belyses för att det skall bli en debatt där man vet vad man talar om.

Bättre skydd för medborgarnas politiska integritet

Något annat än en opinionsbildande uppgift skulle den föreslagna utredningen inte ha. Är det verkligen så, att herr Gustafsson i Stockholm inte förstått detta?

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det är ändå ganska upprörande att herr Gustafsson i Stockholm hör talare efter talare säga, att det gäller en belysning av ett samhällsproblem, men ändå låtsar att han inte fattar, att man kan belysa ett samhällsproblem utan att fördenskull komma till den eller den slutsatsen om lagstiftning, som i förväg angivits.

Vet inte herr Gustafsson i Stockholm att det i detta land varje år trycks mängder av böcker som belyser samhällsproblem men som inte utmynnar i några bestämda rekommendationer?

Statliga utredningar här i landet brukar ha ett speciellt syfte, det är sant. Men reservationen innebär ett hävdande av att en statlig utredning *kan* ge material till en fri och öppen debatt, utan att utredningen behöver förorda någon viss lagstiftning. Att herr Gustafsson i Stockholm låtsar att han inte fattar detta efter tre timmars debatt är mer avslöjande än något som sagts av någon annan talare här i kväll.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå säger att problemet skall utredas för att man skall veta vad man talar om. Ja, det är tydligen nödvändigt med en sådan utredning, om man ser saken med utgångspunkt från de inlägg som gjorts i denna debatt. — Detta kan även vara ett svar till herr Ohlin.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Växjö begärde emellertid votering, i anledning varav

efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Eric Gustaf Petersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Växjö begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 84 ja och 67 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs vart efter annat allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av väckt motion angående rådgivningsverksamheten inom nykterhetsvården, och

nr 37, i anledning av väckta motioner om obligatorisk medicinsk kontroll av barn.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 19 innevarande maj.

§ 6

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar samt i ämnet väckta motioner;

sammansatt konstitutions- och andra lagutskotts utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reform av de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m.,

nr 95, i anledning av väckta motioner om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala,

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring m. m., i vad propositionen avser förslagsanslag till folkpensioner, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statsbidrag till byggande av tunnelbana jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65 till Förvärv av vissa fastigheter i Gamla stan i Stockholm;

bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 72 och 77 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m.;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 37, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden,

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående omorganisation av Svenska skeppshypotekskassan, m. m., nr 39, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående ytterligare förvärv av bostadsrätter för riksdagens räkning, m. m., och nr 40, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående anordnandet av ett klipparkiv för riksdagens räkning;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 46, i anledning av väckta motioner angående beräkningen av resetillägg enligt studiehjälpsreglementet m. m.,

nr 47, i anledning av väckta motioner om höjning av studiebidragen enligt studiemedelsförordningen och studiehjälpsreglementet, m. m.,

nr 48, i anledning av väckta motioner angående studiehjälp till elever vid real-skolor, m. m.,

nr 49, i anledning av väckta motioner angående det studiesociala stödet till vissa elevkategorier,

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 4 juni 1964 (nr 400) om förlängt barnbidrag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en europeisk balk om social trygghet m. m., och

nr 54, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469),

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m. jämte i ämnet väckta motioner, dels väckta motioner om avveckling av hyresregleringen och hyreskontrollen, om bevarande av värdefull äld-

re stadsbebyggelse, om motverkande av rivning av icke saneringsmogna fastigheter, om åtgärder för att underlätta sanering av äldre byggnadsbestånd samt om kontroll av överlåtelse av bostadsrätt vid förvärv å exekutiv auktion, och

nr 27, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden;

jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss staten tillhörig mark; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner dels om åtgärder mot bristen på sjukvårdspersonal, dels om samordnande åtgärder mot krisförhållandena inom hälso- och sjukvården, och

nr 39, i anledning av väckta motioner om ökade samhällsinsatser för svårt handikappade.

§ 7

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 9 juni 1950 (nr 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om driften av Institutet för växtförädling av frukt

och bär, m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

§ 8

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anholder jag om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 18 maj t. o. m. den 29 maj 1965 för internationellt uppdrag.

Stockholm den 14 maj 1965

Hans Hagnell

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 9

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr Jönsson i Ingemarsgården, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående lagstiftning om omhändertagande av bilvrak, och

herr Nordgren, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående förekomsten av främmande ubåtar i samband med den svenska marins övningar.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 22.43.

In fidem
Ake Gustafsson